

**GONDOLATOK MESTEREK NÉLKÜL: A HIÁNYOS
MEGÉRTÉS ÉS AZ ELME TARTALMA**

Mark Greenberg
Jesus College, Oxford
D.Phil., Trinity Term 2000

ABSZTRAKT

Gondolatok mesterek nélkül: A hiányos megértés és az elme tartalma

Mark Greenberg
Jesus College, Oxford
D.Phil., Trinity Term 2000

Amikor Bruno vonatra szállását azzal magyarázzuk, hogy azt a meggyőződést tulajdonítjuk neki, hogy a biztonság fontosabb, mint az ár, akkor a biztonság fogalmával kapcsolatos gondolatot tulajdonítunk neki, szemben (mondjuk) a kényelem fogalmával. A mentális tartalom legtöbb vezető elmélete azt feltételezi, amit én *teljesítményszemléletnek* nevezek - hogy egy gondolat egy adott fogalmat foglal magában, nagyjából azt jelenti, hogy a gondolkodónak rendelkeznie kell a fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére való hajlandósággal, például bizonyos következtetések levonására való hajlandósággal. Megmutatom, hogy a teljesítményszemléletből az következik, hogy a gondolkodónak *teljes mértékben meg kell értenie* (az általam pontosított értelemben) egy fogalmat ahhoz, hogy a fogalomhoz kapcsolódó attitűdökkel rendelkezzen (bár a legtöbb teoretikus kivételt engedne azokra az esetekre, amikor a gondolkodó másokra hagyatkozik). Ezzel szemben én azt állítom, hogy a gondolkodóknak lehetnek olyan attitűdjei, amelyek olyan fogalmakat érintenek, amelyeket senki sem ért meg teljesen. Továbbá azt állítom, hogy ez a jelenség, amelyet én *hiányos megértésnek* nevezek, a kulcs az elmefilozófia egyébként megoldhatatlan problémáihoz.

A jelenleg szokásos tartalomelméletek elleni támadásomnak két ága van. Először is azzal érvelek, hogy ezek az elméletek önmagukban - *azaz a hiányos megértés kérdésétől eltekintve* - nem kielégítőek, és hogy problémáik a teljesítményszemléletre vezethetők vissza. Ezután rátérek arra az érvekre, hogy az elméletek nem tudnak elszámolni a hiányos megértéssel. Számos olyan példát sorakoztatok fel, amelyekben a gondolkodók - nem mások iránti tiszteletből adódóan - hihető módon olyan fogalmakkal kapcsolatos attitűdöket képviselnek, amelyeket nem teljesen értettek meg. Azzal érvelek, hogy a lehetséges átértelmező válaszok nem nyújtanak meggyőző általános beszámolót.

A teljesítményszemlélettel szemben én *a felelősség szemléletet* javaslom: ha egy meggyőződés egy bizonyos fogalmat foglal magában, akkor a gondolkodó felelős a fogalomhoz kapcsolódó normáért, vagy alá van vetve annak. Azzal érvelek, hogy a felelősség szemlélet nemcsak a teljesítményszemlélet által tapasztalt nehézségek elkerülésére alkalmas, hanem arra is, hogy magyarázatot adjon arra, hogy miért vannak hiányosan megértett tartalmú gondolataink. Mivel egy gondolkodó felelős lehet egy olyan normáért, amelynek nem képes megfelelni, a felelősség szemléletnek jobbak a kilátásai, mint a teljesítményszemléletnek arra, hogy megmagyarázza, hogyan lehetnek egy gondolkodónak olyan gondolatai, amelyek olyan fogalmat tartalmaznak, amelyet nem teljesen ért meg.

Tartalomjegyzék

.....KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁSV

I. RÉSZ: **BEVEZETÉS**1

FEJEZET: A HÁROM **PROBLÉMA**2

1.1	BEVEZETÉS	2
1.2	ELŐZETEK	4
1.3	A TARTALMI KÉRDÉS	7
1.3.1	Csökkentés és egyéb	korlátozások7
1.3.2	A	tartalmi kérdés"Kripkenstein" változata10
1.3.3	A tartalmi	kérdés"diszjunkciós" változata13
1.4	A TARTALMI KÉRDÉSRE	ADOTT VÁLASZOK15
1.5	A HÁROM PROBLÉMA A TARTALOMMAL KAPCSOLATOS	STANDARD BESZÁMOLÓKKAL KAPCSOLATBAN19
1.6	FODOR ÉS PEACOCKE ELMÉLETEI	23
1.7	AZ ELSŐ PROBLÉMA: A JELENLEGI ELMÉLETEK ÖNMAGUKBAN KUDARCOT VALLANAK	23
1.8	A MÁSODIK PROBLÉMA: NORMATIVITÁS	26
1.9	A HARMADIK PROBLÉMA: A HIÁNYOS MEGÉRTÉS	27
1.10	A HÁROM PROBLÉMA EGYMÁST TÁMOGATÓ ÜGYET ALKOT	30

FEJEZET: A TELJESÍTMÉNYSZEMLÉLET ÉS A **FELELŐSSÉGSZEMLÉLET**32

2.1	A TELJESÍTMÉNY ÉS A FELELŐSSÉG NÉZETEK BEVEZETÉSE	32
2.1.1	A három probléma közös forrása: a	teljesítményszemlélet32
2.1.2	A felelősség szemlélete és a leíró/normatív	ellentét34
2.1.3	A leíró/normatív ellentét és a többszörös	megvalósíthatóság35
2.2	A TELJESÍTMÉNYKORLÁTOZÁS	36
2.3	A TELJESÍTMÉNY ÉS A FELELŐSSÉGVÁLLALÁS SZEMLÉLETÉNEK KONKRETIZÁLÁSA	37
2.3.1	A	fogalomhozkapcsolódó feltétel37
2.3.2	A teljesítmény és a	felelősség nézetekkonkrét példányai38
2.4	A (DURVA) TELJESÍTMÉNYSZEMLÉLET ÉS A HÁROM PROBLÉMA	41
2.4.1	A kudarc problémája a	saját feltételeik alapján41
2.4.2	A	normativitás problémája42
2.4.3	A	hiányos megértés problémája44
2.5	A FELELŐSSÉG SZEMLÉLETE ÉS A HÁROM PROBLÉMA	45
2.5.1	A felelősség szemlélete és a	hibákfigyelembevételének problémája46
2.5.2	A felelősség és a	normativitás szemlélete46
2.5.3	A felelősség	és a hiányos megértés szemlélete47
2.6	VISSZALÉPÉS A NYERS TELJESÍTMÉNYSZEMLÉLETTŐL, HOGY TERET ENGEDJÜNK A HIBÁKNAK	47
2.7	A TELJESÍTMÉNYSZEMLÉLET BUDDHISTA MEGKÖZELÍTÉSE A NORMATIVITÁS MAGYARÁZATÁHOZ	52
2.8	A TELJESÍTMÉNYSZEMLÉLET ÉS A TISZTELETADÁS	55
2.9	A TELJESÍTMÉNY ÉS A FELELŐSSÉGTUDAT	KÖZÖTTI SZAKADÉK CSÖKKENTÉSÉRE TETT KÍSÉRLETEK56

II. RÉSZ: **TARTALOMELMÉLETEK**62

3. FEJEZET: A **RORSCHACH-PROBLÉMA**63

3.1	BEVEZETÉS	63
3.2	BESOROLÁS	64
3.2.1	Előzetesek	64
3.2.2	Redukcionizmus és	diszpozíciós elméletek66
3.2.3	Nem-redukcionizmus és	quietizmus67
3.2.4	Egyéb	megfontolandó elméletek69
3.3	BOGHOSSIAN A REDUKTÍV DISZPOZÍCIÓS SZÁMLÁKRÓL	69
3.3.1	A	közösségi diszpozíciókrahivatkozás hiábavalósága70
3.3.2	Az ideális feltételeken alapuló	elszámolásokkalhit-holizmus ellenvetés71
3.4	A DIAGNÓZIS	73
3.4.1	A	Rorschach-probléma73
3.4.2	A teljesítményszemlélet és a	magyarázat sorrendje76

4. FEJEZET: FODOR ASZIMMETRIKUS FÜGGŐSÉGI **ELMÉLETEI**81

4.1	BEVEZETÉS	81

4.2	AZ ASZIMMETRIKUS FÜGGŐSÉGI FELTÉTELEK82	
4.3	FODOR A TÖRVÉNYEKRŐL83	
4.3.1	Előzetesek84	
4.3.2	<i>Ceteris-paribus</i> törvények mint válasz Kripke	diszpozíciókalkapcsolatos kétélyeire85
4.3.3	Törvények és	mechanizmusok86
4.3.4	Aszimmetrikus	függőség88
4.3.5	A rendszeres hibák jogszerűsége90	
4.3.6	Magas szintű törvények és unortodox "természetes"	fajták91
4.4	PUSZTÁN ELÉGSÉGES FELTÉTELEK, ÉS KI ÍRJA ELŐ A KONTRAFAKTUÁLIS FELTÉTELEKET92	
4.5	MIÉRT NEM A CSILLAGTÖRVÉNY AZ ELSŐDLEGES TÖRVÉNY95	
4.6	KÖVETKEZTETÉS104	
5.	FEJEZET: PEACOCKE BIRTOKLÁSI FELTÉTELES	TARTALOMELMÉLETE107
5.1	BEVEZETÉS107	
5.2	PEACOCKE BIRTOKLÁS-FELTÉTELES FOGALOMELMÉLETE109	
5.2.1	Egyéni fogalmak109	
5.2.2	Nem redukcionizmus és	körkörösség110
5.2.3	Előrelépések a	diszpozíciós elméletekkel szemben111
5.2.4	Peacocke elmélete és a hit holizmusának és az	észfüggőségének problémái113
5.3	A KRIPKENSTEIN-PROBLÉMA	KAUZÁLIS MAGYARÁZATI MEGOLDÁSA114
5.4	A SZEMÉLYES SZINTŰ MEGOLDÁS119	
5.5	A SZUBPERSZONÁLIS SZINTŰ MEGOLDÁS124	
5.6	KÖVETKEZTETÉS126	
III.	RÉSZ: HIÁNYOS	MEGÉRTÉS128
6.	FEJEZET: HIÁNYOS	MEGÉRTÉS129
6.1	BEVEZETÉS129	
6.2	AZ IGÉNYES NÉZET130	
6.2.1	Következtetés-szerep	elméletek131
6.2.2	Tájékoztató	számlák132
6.3	A TERMÉSZET-SZERŰSÉG FOGALMA ÉS AZ IGÉNYES SZEMLÉLET137	
6.4	A TELJESÍTMÉNSZEMLÉLET ÉS AZ IGÉNYES SZEMLÉLET139	
6.5	A TELJESÍTMÉNYALAPÚ ELMÉLETEK ÉS A TISZTELET SZEREPE140	
6.5.1	A	teljesítményelméleti szakemberalapvető lehetőségei140
6.5.2	Egyszerű információs elméletek és	a tisztelet144
6.5.3	Fodor aszimmetrikus függőségi elmélete és	a tisztelet147
6.5.4	Peacocke elmélete és a	tisztelet148
6.6	A FOGALMI INDIVIDUÁCIÓ ELMÉLETEINEK LEVÁLASZTÁSA A TELJESÍTMÉNSZEMLÉLETRŐL154	
6.7	NORMATIVITÁS ÉS TARTALOMELMÉLETEK155	
6.8	A NORMATIVITÁS ÉS A TELJESÍTMÉNSZEMLÉLET165	
6.9	FÜGGETLEN, HIÁNYOSAN ÉRTELMEZETT TARTALMAK (IIUCS	)169
7.	FEJEZET: A	FELELŐSSÉG SZEMLÉLETE183
7.1	BEVEZETÉS183	
7.2	AZ ALAPGONDOLAT183	
7.3	A FELELŐSSÉGVÁLLALÁS NÉZETE A TISZTELETADÁSRÓL ÉS A FOGALOM ELSAJÁTÍTÁSÁRÓL187	
7.4	A FELELŐSSÉGVÁLLALÁS A NORMÁK	TELJESÍTÉSÉRE VALÓ HAJLANDÓSÁGGAL SZEMBEN189
7.5	A FELELŐSSÉG SZEMLÉLETE ÉS A HÁROM PROBLÉMA190	
7.5.1	Hiba és	hiányos megértés190
7.5.2	Normativitás192	
7.6	FELELŐSSÉG A SZABVÁNYOKÉRT196	
7.7	A VILÁG MINT A TARTALOM MEGHATÁROZÓJA198	
		HIVATKOZÁSOK205

Köszönetnyilvánítás

Sok segítségért, támogatásért és felbecsülhetetlen értékű beszélgetésekért nagyon hálás vagyok néhány jó barátomnak: Kinch Hoekstra, Brad Hooker, Harry Litman, Tim Macht, Nike Makris és Nicos Stavropoulos. Különösen hálás vagyok Andrea Ashworthnak, akinek több mindent köszönhetek, mint amit el tudnék mondani.

Sok más barátom és kollégám is elolvasta az esszé egyes részeit, és hasznos észrevételeket tett. Közéjük tartozik Justin Broackes, Bill Child, Roger Crisp, Ram Neta, Christopher Peacocke, Paul Pietroski és Barry Smith.

Georges Rey és Galen Strawson rengeteg időt és energiát áldoztak arra, hogy elolvassák ezt a művet, és megvitassák velem. Köszönöm nekik a sok értékes és rendkívül élvezetes órányi beszélgetést.

Rendkívül szerencsés voltam a tanárimhoz és a felettesemhez. Ronald Dworkin mindig nagylelkűen bánt az idejével. A zsenialitása, hogy átlássa a nagy egészet, sokat segített nekem. Joseph Raz csodálatos tanár volt. Segített abban, hogy a problémákat új szemszögből nézzem. Hálás vagyok Bernard Williamsnek a sok emlékezetes szupervíziós ülésért. Beható megjegyzései már a korai szakaszában nyomot hagytak a szakdolgozaton.

Különösen Susan Hurley-nek tartozom köszönettel. Ő volt az első szakfelügyelőm Oxfordban, és nagy hatással volt arra, hogy milyen irányt vettem a filozófiában. Biztos vagyok benne, hogy az ő hatása olyan módon befolyásolta a munkámat, aminek még csak nem is vagyok tudatában.

Martin Davies rendkívüli szupervezető volt - egy szuperfelügyelő: éleslátó, világos, kedves, türelmes, mindig konstruktív. Hihetetlenül nagylelkűen adta idejét és segítségét. Senki sem tudta jobban átvenni egy másik ember álláspontját, és "belülről" segíteni az adott személy álláspontjának kialakítását.

Szeretnék köszönetet mondani a brit kormány Marshall Emlékbizottságának a Marshall-ösztöndíjért, amely egyáltalán Oxfordba juttatott, és amely támogatta diplomamunkám első részét. Nagyon hálás vagyok az Oxfordi Egyetemnek és a Magdalen College-nak, amiért ilyen nagyszerű helyet biztosítanak a filozófiához. Sok mindenért tartozom a Jesus College-nak és a kollégium tagjainak. Elég nyitottak (vagy örültek) voltak ahhoz, hogy felvegyenek egy filozófia szakos hallgatót az Egyesült Államokból jogi ösztöndíjasként. Később a nagylelkű Junior Research Fellowship ösztöndíjukkal finanszírozták a kutatásomat a disszertáció megírásának nagy részében. A Jesus College csodálatos munkakörnyezetet biztosított, és eltűrte, hogy időnként megszakításokkal a dél-kaliforniai sivatagban és Washingtonban tartózkodjak. A Deep Springs College emellett kiváló és egyedülálló helyet biztosított az íráshoz. Végül a szakdolgozatot édesanyámnak, Linn Turnernek ajánlom.

I. rész : Bevezetés

1. fejezet: A három probléma

1.1 Bevezetés

Ez az esszé azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy mit jelent az, hogy az ember gondolatának van egy bizonyos tartalma. A kijelentő tartalmú mentális állapotok átható szerepet játszanak az emberek és viselkedésük magyarázataiban, mind a mindennapi kontextusban, mind a pszichológiai és egyéb tudományos elméletalkotásban. Amikor azt mondjuk, hogy Bruno azért szállt vonatra, mert úgy vélte, hogy a biztonság fontosabb, mint az ár, akkor olyan gondolatot tulajdonítunk neki, amely a biztonság fogalmát tartalmazza, szemben (mondjuk) a kényelem fogalmával. Mit jelent az, hogy egy személy gondolata egy fogalom helyett egy másik fogalmat foglal magában, vagy általánosabban, hogy az

egy bizonyos tartalmat?¹ A mentális tartalmak elméletei erre a kérdésre próbálnak választ adni, amely

A tartalmi kérdést hívom. Ennek az esszének az a munkafeltevése, hogy az, hogy egy gondolatnak van egy bizonyos tartalma, nem alapvető, elemezhetetlen tény. A projekt arra keres magyarázatot, hogy mi az, ami miatt egy gondolatnak inkább van egy bizonyos tartalma, mint egy másik.

A legtöbb vezető tartalomelméletnek van egy nagyon alapvető előfeltevése. Durván fogalmazva, ez az általam *teljesítményszemléletnek* nevezett feltételezés az, hogy egy adott fogalmat tartalmazó gondolat egy bizonyos diszpozíció vagy képesség gyakorlása - a fogalomhoz kapcsolódó mentális teljesítmény elérésére való hajlandóság. A mentális teljesítmény lehet például bizonyos következtetések levonása vagy a tárgyak kategóriákba sorolása. Ebben az esszében megkérdőjelezem a teljesítményszemléletet, és egy alternatívát kínálok.

Megmutatom, hogy a teljesítményszemléletből következik, hogy a gondolkodónak *teljes mértékben meg kell értenie* (az általam pontosított értelemben) egy fogalmat ahhoz, hogy hozzáállással rendelkezzen, amely magában foglalja azt (bár a legtöbb elméletalkotó kivételt engedne az olyan esetekre, amikor a gondolkodó másokra hagyatkozik). A teljesítményszemlélet elleni támadásom középpontjában olyan gondolkodók esetei állnak, akik nem uralnak vagy nem értik meg teljesen a fogalmat, de mégis vannak a fogalmat érintő gondolataik. Ezt a jelenséget *hiányos megértésnek* nevezem. Tyler Burge befolyásos érvei miatt a legtöbb filozófus elfogadja, hogy léteznek a hiányos megértés esetei. Hajlamosak azt feltételezni, hogy a társadalmi tisztelet - tisztelet

más gondolkodóknak, akik teljes mértékben

¹ A "gondolat" kifejezést a hitre, ítéletre vagy más attitűdre fogom használni, *nem pedig az* attitűd tartalmára. Rövidítésképpen, amikor olyan gondolatról írok, amelynek tartalma egy adott fogalmat tartalmaz, mint alkotóelemet, a következőkkel fogok élni

a vonatkozó fogalmak megértése - teszi lehetővé az ilyen eseteket. Azt állítom azonban, hogy a szokásos, teljesítményszemlélet-alapú ("teljesítmény-alapú") elméletek nem tudják értelmezni, hogy a tisztelet hogyan játszhatja ezt a szerepet. Ennél is fontosabb, hogy amellet érvelek, hogy a gondolkodóknak lehetnek olyan attitűdjeik, amelyek olyan fogalmakkal kapcsolatosak, amelyeket senki sem ért teljesen.

A tartalmi kérdésre adott alternatív válaszom *a felelősségre vonatkozó nézet*. Eszerint a gondolat egy adott fogalom bevonása a gondolkodó felelősségét jelenti a fogalomra jellemző normák iránt. A felelősség szemlélet természetesen módon magyarázza a hiányos megértést. Általában az emberek felelősek lehetnek olyan normákért, amelyeknek nem felelnek meg. A racionalitás normái erre egy példa. Az a tény, hogy az emberek rosszul érvelnek, önmagában nem mentesíti őket a logikai vagy racionális normák alól (vagyis nem teszi az ilyen normákat rájuk alkalmazhatatlanná). A felelősség szemlélet a hiányosan felfogott fogalmakat tartalmazó gondolatokat olyan esetekkel magyarázza, amelyekben a gondolkodó felelős olyan normákért, amelyeknek a gondolkodó nem felel meg. A másokkal szembeni tisztelet relevanciája abban áll, hogy ez az egyik olyan mechanizmus, amely a gondolkodót felelőssé teheti az általa hiányosan megragadott fogalom normái iránt. Ezen túlmenően azzal érvelek, hogy a felelősség szemlélete képes megoldani vagy elkerülni olyan problémákat, amelyek a standard, teljesítményalapú tartalomelméletek számára megoldhatatlannak tűnnek.

Az a kérdés, hogy mi az, ami miatt egy gondolat egy bizonyos fogalmat magában foglal, a filozófiai kérdések széles körét érinti. Példaként említhetők a megismerés, a nézeteltérés és az értelmezés kérdései. Az, hogy egy személy hiedelmei igazak-e, azok tartalmától függ; így az, hogy egy személynek van-e tudása (és ha igen, milyen tudása van), részben a hiedelmei tartalmának helyes leírásától függ. Hasonlóképpen, ahhoz, hogy az emberek egyetértsenek vagy egyet nem értsenek, azonos fogalmakat tartalmazó tartalmakat kell gondolniuk. Végül pedig az, hogy hogyan kell értelmeznünk egy szöveget, egy gyakorlatot vagy egy elméletet, gyakran részben a gondolatok tartalmától függ. Ezek a példák arra utalnak, hogy a gondolati tartalmak helyes számbavétele olyan különböző területeken számít, mint az ismeretelmélet, a tudományfilozófia, az etika, az antropológia, valamint az irodalom- és jogelmélet.

Ez a fejezet és a következő a szakdolgozat áttekintését adja. Ez a fejezet bemutatja a tartalmi kérdést és néhány szokásos válaszadási kísérletet, valamint felvázolja azokat a nehézségeket,

amelyekkel ezek a kísérletek találkoznak. A következő fejezetben (1.2.) néhány módszertani feltevést fogalmazok meg, és kap néhány

írja, hogy a gondolat *magában foglalja* a fogalmat.

a terminológiai pontokat az útból. Az 1.3. szakaszban tárgyalom, hogy mi tartozik a tartalmi kérdés megválaszolásához, és megmutatom, hogy a "Kripkenstein-problémaként" és a "diszjunkciós" problémaként ismert kérdések csupán a tartalmi kérdés különböző megfogalmazásai. Ezután, az 1.4. szakaszban röviden ismertetem a tartalmi kérdésre adott válaszok két legjelentősebb típusát: az információs és a következtetési-szereleméleti tartalomelméleteket. Az 1.5. szakaszban bemutatom az általam három fontosnak tartott problémát, amelyekkel minden ilyen elméletnek szembe kell néznie - a *Három Problémát*. Az 1.6. szakasz két kiemelkedő és nagyon különböző tartalomelmélet összefoglalóját tartalmazza, amelyek az információs és a következtetési-szereleméletek példamutató változataiként szolgálnak. A következő három szakasz (1.7-1.9) a három probléma mindegyikével kapcsolatos érveimről ad előzetest. Végül az 1.10. szakaszban rámutatok, hogy a Három probléma nem csupán nehézségek vegyes gyűjteménye, hanem egymást erősítik.

A második fejezet bemutatja a teljesítményszemléletet és a felelősségyszemléletet, megmutatja, hogy a három probléma a teljesítményszemléletre vezethető vissza, és felvázolja azokat az okokat, amelyek miatt a felelősségyszemléletnek jobbak a kilátásai a három probléma kezelésére, mint a teljesítményszemléletnek.

1.2 Előzetesek

Ebben a szakaszban néhány módszertani feltevést fogalmazok meg, és tisztázom a y terminológiát. Bár a "tartalom" kifejezés filozófiai zsargon, az a fogalom, hogy egy nyelvi kifejezésnek vagy egy magatartásnak van egy bizonyos tartalma, nem a filozófiából származó speciális fogalom, hanem ismerős és nélkülözhetetlen fogalom minden olyan területen, amely az emberi viselkedéssel foglalkozik. Az emberi viselkedés mindennapi magyarázatai, az irodalmi és jogi értelmezések, valamint az antropológiai és pszichológiai elméletek mind-mind élnek a kijelentés tartalmának tulajdonításával. Fred Dretske (1988, 79-81. o.) példáját kölcsönvéve, az operaénekes énekének frekvenciája az, ami összetöri az üveget, de a tartalom az, ami a közönséget sírásra készíti. (Képzeld el, hogy megpróbáljuk megmagyarázni, miért üvöltöttek hirtelen a nézők a futballmeccsen anélkül, hogy a hitük tartalmára apellálnánk - hogy a hazai csapat szerzett gólt). Egészen más összefüggésben egy bíró érvelhet egy jogszabály értelmezése mellett azzal, hogy a jogalkotó szándékainak volt egy bizonyos tartalma. A pszichológusok pedig rutinszerűen

magyarázzák a viselkedést - például,

a reakcióidők pontos különbségei - a mentális állapotok tartalmára való hivatkozással.

Az ilyen tartalmi attribúciók olyan mondatokat használnak, amelyek állításokat fejeznek ki. Például Bruno meggyőződésének állítólagos tartalma - amely megmagyarázza, hogy miért szállt fel a vonatra - az a tétel, amelyet a "a biztonság fontosabb, mint az ár" mondat fejez ki. Ebben az esszében magától értetődőnek veszem, hogy a tételek meghatározott azonossági feltételekkel rendelkező absztrakt objektumok. Azt is természetesnek veszem, hogy a kijelentések tartalma fogalmakból áll - olyan absztrakt tárgyakkól, amelyek különböző módon kombinálhatók, hogy kijelentéseket alkossanak. (Amint fentebb említettem, amikor olyan gondolatról írok, amelynek tartalma egy adott fogalmat mint összetevőt tartalmaz, azt fogom írni, hogy a gondolat *magában foglalja* a fogalmat). Fontos tisztázni, hogy a fogalom fogalma, amellyel dolgozom, tehát nem egy mentális partikuláris fogalma. A félreértések elkerülése végett, amikor olyan teoretikusok nézeteit tárgyalom, akik a "fogalom" kifejezést egy mentális partikulárisra használják, nem fogom a "fogalom" kifejezést az ő módjukon használni, hanem ehelyett egy olyan kifejezést fogok használni, mint például "mentális szimbólum" vagy "mentális reprezentáció".

Ahhoz, hogy az állítmányi tartalmak igazak vagy hamisak legyenek, és tárgyokról, tulajdonságokról vagy eseményekről szóljanak, a fogalmaknak olyannak kell lenniük, hogy különböző típusú dolgok megfeleljenek nekik, vagy alájuk essenek. Például a predikátumfogalmaknak lehet referenciájuk. Az én terminológiámban egy fogalom referenciája egy tulajdonság. Így a víz fogalmának referenciája az a tulajdonsága, hogy víz. Céljaink szempontjából nem lesz szükség arra, hogy a tulajdonságok természetéről szóló versengő nézetek között válasszunk. Csak azt fogom feltételezni, hogy a tulajdonságok elég finoman individuálódnak ahhoz, hogy a tulajdonságok azonosságának *szükséges* feltétele a példányok azonossága minden lehetséges világban. (Vitatható, hogy ez nem elégséges feltétel; például hihető, hogy létezhetnek nem azonos, szükségszerűen nem instanciált tulajdonságok.) A "kiterjedés" kifejezést a szokásos módon fogom használni, úgy, hogy egy fogalom kiterjedése a fogalom alá tartozó objektumok halmaza a tényleges világban. Tehát a víz kiterjedése magában foglalja a víz minden példányát a tényleges világban. A koextenzionalitás tehát nem elegendő a referencia azonosságához (és nyitva hagyom, hogy a koextenzionalitás - az esetek azonosságának értelmében minden lehetséges világban - elegendő-e a referencia azonosságához).

A tartalom természetének és státuszának megértése során a forrásnál kezdem, a tartalom

hétköznapi, nem filozófiai attribúcióival. Ezek azok az adatok, amelyekből a tartalom fogalma és a vele kapcsolatos problémák származnak. Lehet, hogy a hétköznapi és elméleti célok végső soron

eltérnek. Ezt azonban nem tudhatjuk, hacsak nem nézzük meg előbb, hogy meddig mehetünk el a hétköznapi tartalmi attribúciók elméleti értelmezésében.

Az egyik aggály az, hogy a szokásos tartalmi attribúciók pragmatikai korlátozásoknak vannak kitéve. Az a hajlandóságunk, hogy egy adott mondatot egy "hogymondatban használjunk egy gondolat személynek való tulajdonítására, számos olyan módon érzékeny lehet a kontextusra, amelyek nem relevánsak a tartalmi kérdés megválaszolásának elméleti projektje szempontjából. Az ellenző azt állíthatja, hogy minél távolabb van tőlünk az alany időben vagy kultúrában, annál lazábbak a tartalmi leírások látszólagos megfelelőségének megítélésére vonatkozó mércéink. Így nem feltételezhetjük, hogy a hétköznapi tartalmi attribúciók egyértelműek. Nagyon különböző kultúrákból származó emberek, gyermekek vagy nem emberi állatok esetében például lazán használhatjuk a propozíciós-attitűd beszédet, pusztán egy kényelmes módszerként használva azt a személy vagy állat gondolkodásának durva tárgyára való utaláshoz.

Ez a fontos aggodalom teljesebb figyelmet érdemel, mint amennyit ebben az esszében meg tudok adni. Hadd

néhány megjegyzést teszek ezen a Először is, az újraértelmezés mindig egy lehetséges reakció a ponton.²

olyan filozófiai adatok, amelyek ellentmondanak egy bevett elméletnek. Az, hogy adott esetben az újraértelmezés a legjobb reakció-e, attól függ, hogy egyébként mennyire sikeres a motiváló elmélet. Mint látni fogjuk, a hétköznapi tartalmi attribúciók bizonyos adataira támaszkodom, amelyeket a vezető tartalmi elméletek nem tudnak megmagyarázni. Az ezen elméletek iránt elkötelezett filozófusok így kísértésbe esnek az adatok újraértelmezésére. A kérdéses elméleteket és a velük közös alapfeltevést a vitatott adatoktól független okokból támadom. Amennyiben a támadásom sikeres, megszűnik az adatok újraértelmezésének motivációja.

Másodszor, az az elképzelés, hogy az állítmányos-állítmányos nyelvhasználatra vonatkozó normáink lazábbak, ahogy távolabbi kontextusokba lépünk, feltételezi, hogy van egy otthoni kontextus, és van egy központi vagy alapvető használata az állítmányos-állítmányos nyelvnek, amely ebben az otthoni kontextusban szükséges. Ahhoz, hogy a távoli kontextusok fogalmának értelme legyen, léteznie kell egy otthoni kontextusnak. És az az elképzelés, hogy a normákat lazítjuk, ahogy távolodunk az otthoni kontextustól, feltételezi egy szigorú vagy alapvető használat meglétét. Hogyan tudnánk elvégezni a megfelelő pragmatikus kiigazításokat, ha nem lenne kiindulópont, ahonnan kiindulva kiigazíthatnánk? Ha egy kifejezésnek vagy fogalomnak nincs szó

szerinti tartalma, akkor aligha lehet lazábban vagy kevésbé szigorúan használni. Az attitűd- és leíró beszéd hatékonysága tehát attól függ, hogy van-e egy stabil magja a hétköznapi

² Lásd még a 6.8. szakaszt.

egy meghatározott tartalmú gondolat fogalma. Ezért a hétköznapi tartalmi attribúciók vizsgálatával folytathatjuk, hogy lássuk, milyen elméleti értelme lehet ennek a fogalomnak. Útközben figyelniünk kell arra a lehetőségre, hogy hétköznapi gyakorlatunkat pragmatikai megfontolások befolyásolják.

A józan ész alapvető fogalma ezen a területen az, hogy egy személynek van egy bizonyos tartalmú attitűdje. Mivel az esszé fő kérdése az, hogy mit jelent az, hogy egy gondolatnak van egy bizonyos tartalma, fontos, hogy ne vegyünk magától értetődőnek egy álláspontot ebben a kérdésben. Továbbá nem fogom feltételezni a válaszokat arra a kérdésre sem, hogy a fogalmaknak hogyan kell individuálódniuk ahhoz, hogy betölthessék az általunk egymásnak tulajdonított állítmányi tartalmak alkotóelemeiként betöltött szerepüket. Például nem veszem magától értetődőnek a választ arra a kérdésre, hogy a fogalmak a referenciák szintjén vagy - finomabban fogalmazva - a kognitív jelentőség szintjén individuálódnak.

Három további előzetes pont lesz hasznos. Először is, az egyszerűbb kifejtés érdekében a vitát gyakran egy fogalom szempontjából fogom megfogalmazni, és nem azt kérdezem, hogy mi az, ami miatt egy személynek van egy bizonyos *tartalmú* attitűdje, hanem azt, hogy mi az, ami miatt egy személy attitűdje egy bizonyos *fogalmat* foglal magában. Szándékom szerint ez a beszédmód semleges a fogalmak és a tartalmi attribúció holisztikus és antiholisztikus felfogásaival szemben. Másodszor, a fogalmakra és tartalmakra vagy úgy fogok hivatkozni, hogy a fogalmi kifejezéseket nagybetűvel írom - mint például a VÍZ -, vagy a "a fogalom fogalma" kifejezéssel, mint például a "víz fogalma".³ Harmadszor, a "tartalom *konstitutív* beszámolója" kifejezést fogom használni, mint a "beszámoló arról, hogy mi az, ami miatt egy gondolat egy bizonyos tartalmat foglal magában" rövidítése, és hasonlóképpen azt fogom írni, hogy egy feltétel "konstitutív a tartalom szempontjából", hogy azt jelentse, hogy a feltétel teljesülése az, ami miatt egy gondolat egy bizonyos tartalommal rendelkezik.

1.3 A tartalmi kérdés

1.3.1 Csökkentés és egyéb korlátozások

Legalábbis Saul Kripke (1982) Wittgenstein szabálykövetési vitájáról szóló elmélkedései óta a tartalmi kérdés központi helyet foglal el az elmefilozófiában és a pszichológiában. A vita nagy részét két tábor uralta. Az egyik oldalon vannak azok a tudományos beállítottságú filozófusok, akik megpróbálták redukív beszámolókat adni a tartalomról. Egyesek például arra törekednek, hogy

³ Amikor egyetlen betűvel utalok a fogalmakra, és néha, amikor egész mondat tartalmakra utalok, dőlt betűvel írom, mint például a "*C* fogalom".

csak a fizikai tudományok számára elfogadható kifejezéseket használjon. Másrészt, vannak különböző filozófusok.

- akik szerint a tartalom valamilyen lényeges szempontból "normatív", és az ilyen normatív területre megfelelő magyarázat alapvetően különbözik a máshol megfelelőtől. Ez a csoport a tartalommal kapcsolatban inkább quietista, elutasítja azt az elképzelést, hogy választ adhatunk a tartalmi kérdésre, vagy csökkenti a válaszkísérletek ambícióit.

Nyilvánvaló, hogy a reduktivizmus és a normativista quietizmus között nagy a középút. Lehetséges például felismerni, hogy a tartalomnak vannak normatív jellemzői, de magyarázatot keresni ezekre a jellemzőkkel kapcsolatban. El kell utasítanunk azt a feltételezést, hogy ha a tartalom normatív lenne, akkor kívül esne a szokásos magyarázó paradigmákon. Erősebben emellett érvelek, hogy a normativitásra való hivatkozás magyarázóan gyümölcsöző lehet.

A magyarázat célja olyan korlátozásokkal jár, amelyek a naturalizmusával rokonok. Például ahhoz, hogy a tartalmi kérdésre adott válasz ne feltételezze azt, amit meg akar magyarázni, végső soron nem hivatkozhat nem elemzett szándékos tényekre vagy tulajdonságokra. A naturalizmus fontos motivációja, hogy a természettudományok olyan forrásokat jelentenek, amelyekkel egy

magyarázó beszámolóval elkerülhető a Több kapcsolódó okból kifolyólag azonban nem kellene körköröség.⁴

azzal kezdik, hogy ragaszkodnak az erős reduktív követelményekhez, például a fizikai tudomány feltételeire való korlátozáshoz.

Először is, ezeket a követelményeket a sikeres tudományok nem tartják be. Az olyan magas szintű tudományok, mint a geológia, a dinamikus rendszerelmélet, a biológia, az etológia, az idegtudományok, sőt még a makromechanika is gyümölcsözően alkalmaznak olyan fogalmakat, amelyekről nem tudnak reduktív beszámolót adni. Vegyük például a tektonikus lemez, a dinamikus visszacsatolási hurok, az organizmus, a faj és az evolúciósan stabil stratégia fogalmát. Egy fogalom úgy is megállja a helyét, hogy magyarázati hasznot hoz, anélkül, hogy redukálnánk. Egy történelmi példával élve, ha Darwin olyan fogalmakra korlátozta volna magát, amelyekhez fizikalista redukciók állnak rendelkezésre, akkor megtagadta volna magától az olyan fogalmakhoz való hozzáférést, mint például a természetes szelekció általi evolúció elméletéhez szükséges variációval járó öröklődés. A molekuláris biológia későbbi fejleményei megmagyarázták az öröklődés mechanizmusát. A molekuláris biológia nem a természetes szelekció általi evolúció elméletének redukcióját biztosítja,

hanem ezzel az elmélettel kombinálva

⁴ Rey ezt a kérdést a következő a; következő b dokumentumokban fejtette ki.

a fajok eredetének teljes naturalista magyarázatát ígéri.

Másodszor, mint látni fogjuk, a tartalom nem-reduktív bemutatása magyarázó értékkel bírhat azáltal, hogy megmutatja, hogy a tartalom egy általunk ismert szélesebb körű jelenség egy példánya - ez a tudományban szokásos magyarázat. Galvani felismerése, hogy az idegsejtek elektromos ingerek továbbításával készítenek az izmokat összehúzódnásra, magyarázó erejű volt, annak ellenére, hogy az elektromos jelenségek természetét még nem értették.

Harmadszor, az egylépcsős csökkentésekhez ragaszkodó projektek azt kockáztatják, hogy elmulasztják a magyarázati lehetőségeket. Lehet, hogy a magyarázat általános fejlődése szempontjából az a legjobb, ha olyan kapcsolatot hozunk létre, amely a tudás jelenlegi állása szerint nem nyújt redukción. Ezért bölcs dolog a magyarázat rugalmas megközelítésével kezdeni; a magas szintű fogalmakkal kapcsolatos beszámolók nem csak megértést nyújthatnak, hanem később egyes fogalmakkal kapcsolatos beszámolókkal kombinálva olyan magyarázatokat adhatnak, amelyek a köztes, magas szintű beszámolók nélkül nem lennének elérhetőek.

Ezért nem feltételezem, hogy a tartalmi kérdésre reduktív választ kell adni. Inkább az lesz a döntő kérdés annak eldöntésében, hogy felhasználhatunk-e egy fogalmat, tulajdonságot vagy tényt, hogy magyarázó munkát végez-e. Például nem fogom magától értetődőnek tekinteni a normatív fogalmak tilalmát. Ezek önmagukban nem tartalmi jellegűek, és nem nyilvánvaló, hogy a normativitás a tartalomtól függ. Még ha így is lenne, vannak olyan módok, amelyekkel a normativitás függhetne a tartalomtól, amelyek nem eredményeznének körkörösséget. Például lehet, hogy ha nem lennének szándékos állapotokkal rendelkező lények, akkor nem lennének erkölcsi követelmények, de ebből nem következik, hogy a mentális állapotok tartalma alapján bizonyos erkölcsi tényeket kapunk. És még egy magyarázat kör is elfogadható lehet, ha elég nagy.

Ezért azt javaslom, hogy olyan módon járjunk el, amely egyrészt nem fogadja el a természettudományok feltételeire való korlátozást, másrészt pedig a tartalmi kérdéssel kapcsolatos quietizmust. Az általam kínált beszámoló szimpatizál azzal a naturalista projekttel, hogy a tartalmi kérdésre nem szándékos feltételek mellett adjon választ. De amellet érvelek, hogy a gondolkodás normatív aspektusainak figyelembevétele döntő fontosságú a tartalmi kérdés megválaszolásának projektje szempontjából.

A tartalmi kérdést a következő egyszerű formában lehet bemutatni, bár, mint látni fogjuk, a filozófiai irodalomban jellemzően nem ebben a formában foglalkoznak vele.

Egy személyről azt állítják, hogy (helyesen) alkalmazza a *C* fogalmat egy tárgyra. A *C*-t tartalmazó tartalom tulajdonítása egy hús-vér ember állapotát jellemzi egy absztrakt entitással, nem pedig másokkal. Mi az, ami alapján a személy által alkalmazott fogalom *C* volt?

Mielőtt áttekintjük a tartalmi kérdés megválaszolásának néhány szokásos módját, tekintsük át a kérdés két ismert változatát. Először is, Kripke (1982) Wittgenstein szabálykövető érveinek tárgyalása egy olyan problémát vetett fel, amely széles körű figyelmet kapott - a "Kripkenstein-problémát". Másodsor, a tartalommal foglalkozó irodalom nagy részének központi témája a "diszjunkciós" probléma. A Kripkenstein- és a diszjunkciós probléma csupán a tartalmi kérdés által felvetett probléma speciális változatai, bár ez első pillantásra talán nem nyilvánvaló. Sorban megvizsgálom őket.

1.3.2 A "Kripkenstein" változat a a tartalmi kérdésre vonatkozóan.

Kripke illusztrációja egy olyan személyre vonatkozik, aki látszólag helyesen adott össze két természetes számot, 68-at és 57-et, amelyek nagyobbak, mint azok, amelyeket az illető korábban összeadott. A kihívás az, hogy megmondjuk, mitől lehet az, hogy az illető az ADDÍCIÓT értette, és így jutott el a helyes eredményre, szemben azzal, hogy a KVADÍCIÓT értette, ahol a kvadáció egy olyan függvény, amely pontosan hasonló az összeadáshoz, amíg az egyik argumentum el nem éri az 57-et, amelytől kezdve a függvény értéke 5. Nyilvánvaló, hogy az illető korábbi feltételezett összeadásainak minden bizonyítéka összhangban van mind az összeadás, mind a kvadáció hipotézisével.

Kripke értekezésének három olyan vonása van, amely megnehezítheti annak belátását, hogy a Kripkenstein-probléma valójában csak egy színes módja a tartalmi kérdés felvetésének.⁵ Először is, Kripke

súlyt helyez arra, amit ő a jelentés *normativitásának* nevez: hangsúlyozza, hogy amit a személy jelent, az nem azt határozza meg, hogy mit fog tenni, hanem azt, hogy mit kell tennie (11., 24., 28-29., 37. o.). De ez csak egy másik módja annak, hogy azt mondjuk, hogy a tartalmi kérdésre adott válasznak különbséget kell tennie egy fogalom helytelen alkalmazása és egy másik fogalom helyes alkalmazása között. Az ilyen helytelen ítélet lehetősége miatt nem az határozza meg, hogy a személy mit gondol, hanem az, hogy mit fog ténylegesen tenni (37. o.). Kripke például híres érvelése szerint

⁵ A szövegben tárgyalt vonásokon kívül van még két kisebb mód, ahogyan Kripke kifejtése elhomályosíthatja azt a tényt, hogy a kérdés, amiről szó van, a tartalmi kérdés. Először is, néha episztemikus kifejezésekben

beszél. Világossá teszi azonban, hogy a valódi kérdés az, hogy mi alapján van az, hogy az illető személy a KETTŐSÍTÉS helyett a KETTŐSÍTÉS-re gondolt, nem pedig az, hogy honnan tudhatjuk, hogy az illető személy a KETTŐSÍTÉS-re gondolt. Kripke ennek megfelelően pontosítja, hogy a kihívásra adott válaszhoz bármilyen tényt felhasználhatunk, nem csak azokat, amelyekhez hozzáférünk (1982, 11., 21., 38-39. o.). Másodszor, annak érdekében, hogy minimalizálja a nyelvhasználat nehézségeit a jelentés kétségbe vonására, Kripke a problémát úgy mutatja be, mint egy olyan kérdést, amely arra vonatkozik, hogy mi teszi lehetővé, hogy a személy a múltban kiegészítésre gondolt (1982, 12. o.). A probléma a jelenben sem más.

A hajlamra való hivatkozás nem segíthet, mert a hajlandóság nem indokolja, hogy valamit megtegyünk. Ez azonban megint csak egy másik módja annak az érvelésnek, hogy a tartalomelméletnek lehetővé kell tennie a helyes és helytelen megkülönböztetését (24., 28-29. o.).⁶

Néha azt feltételezik, hogy a Kripkenstein-probléma a tartalom normativitására vonatkozó olyan állítástól függ, amely erősebb, mint az az állítás, hogy a tartalomelméletnek különbséget kell tennie a helyesség és a helytelenség között. Ilyen állítás lehet például az, hogy egy személynek egy adott szót ugyanolyan jelentéssel kell használnia, mint a múltban, vagy a múltbeli szándékainak megfelelően.⁷ Vagy az állítás lehet az is, hogy a tartalmi attribúciók egy olyan módját jelentik annak, hogy egy személyt az okok olyan normatív keretébe helyezzünk, amelynek nincs tükörképe a fizikai szinten, és így nem ragadható meg a nem-

szándékos kifejezések.⁸ Talán egy ilyen feltevés magyarázza, hogy a szakirodalom nagy része a

naturalizáló tartalom a diszjunkciós problémára összpontosít, nem pedig a Kripkenstein-problémára (*pl.*, Dretske 1981; Fodor 1990). Mint láttuk, a Kripkenstein-probléma azonban csak akkor merül fel, ha feltételezzük, hogy a tárgyra alkalmazott fogalom határozza meg, hogy az ítélet milyen feltételek mellett helyes vagy helytelen. Ha egy fogalom meghatározza a helyesség bizonyos normáit, akkor annak megfelelő magyarázatának, hogy mi az, ami alapján egy gondolat magában foglalja ezt a fogalmat, számot kell adnia a helyesség megfelelő normáiról. A Kripkenstein-probléma lényege tehát nem függ a jelentés normativitására vonatkozó erősebb állítástól, mint az az állítás, hogy a tartalom határozza meg a helyességet és a helytelenséget.

Másodszor, néha azt feltételezik, hogy a probléma alapvetően attól függ, hogy végtelen sok szám van-e. Ez a feltételezés érthető, hiszen Kripke egy matematikai példára összpontosít, arra a tényre hivatkozik, hogy mindig lesznek olyan számok, amelyek nagyobbak, mint bármelyik, amelyet az illető korábban hozzáadott, és amellet érvel, hogy a múltbeli teljesítmény és a diszpozíció nem oldhatja meg a problémát, mert mindkettő véges (8., 18., 26-28. o.). Valójában azonban, bár a természetes számok végtelensége egyszerűvé és meggyőzővé teszi a bemutatót, a központi probléma nem a számokra specializálódott

vagy a végtelenség.⁹ Először is, Kripke a problémát az összeadás fogalmával kapcsolatban is felvethette volna.

anélkül, hogy a számok végtelenségére támaszkodnánk. Tekintsünk egy példát, amely számokat tartalmaz, amelyekkel az illető rendelkezett

Általánosságban meg kell jegyezmem, hogy Kripke gazdag vitája sok különböző kérdést vet fel; ebben a szakaszban a lényeg az, hogy

⁶ Annak az érvelésnek azonban, amelyet Kripke arra az állításra alapoz, hogy egy tartalomelméletnek különbséget kell tennie a helyesség és a helytelenség között, több szála is van. Lásd az alábbi 6.7. szakaszt.

⁷ Lásd *pl.* McGinn (1984, 147. és 174. o.).

⁸ Lásd *pl.* McDowell (1985). Nem akarom azt sugallni, hogy McDowell szerint a Kripkenstein-probléma egy ilyen állítástól függ.

⁹ Ez nem azt jelenti, hogy tagadjuk, hogy a számokkal kapcsolatos tartalmak a végtelenség miatt különleges problémákat vethetnek fel. A oldalon

korábban (látszólag) hozzáadva: a "hajlított" quaddition-stílusú szabály meghatározhatja, hogy a helyes válasz 5 egy bizonyos dátum után vagy egy bizonyos kontextusban. Egy ilyen példa csak egy olyan helyzet lehetőségétől függ, amely valamilyen módon különbözik a korábbi helyzetektől, amelyekben a fogalmat alkalmazták; ahogy Goodman grue példája is mutatja, ebben a struktúrában semmi olyan nincs, ami a matematikára jellemző lenne. Mivel bármely fogalom alkalmazásának kérdése, legyen az matematikai vagy nem matematikai, mindig felmerülhet egy új helyzetben, a probléma teljesen általános. Maga Kripke is rámutat, hogy a probléma minden nyelvre vonatkozik, és a TABLE fogalommal kapcsolatos illusztrációt ad (7., 19. o.) Alapvetőbb, bár Kripke ezt nem mondja ki, hogy a probléma még csak nem is függ egy új helyzet lehetőségétől: a probléma felvethető egy olyan példával, amely egy olyan személyre vonatkozik, aki *mindig* elkövetett egy bizonyos nyilvánvaló hibát a hozzáadás vagy valamilyen nem matematikai fogalom alkalmazása során.

A kérdés az lenne, hogy a feltételezett szisztematikus hiba valóban hiba volt-e, vagy egy másik fogalom helyes alkalmazása.

Harmadszor, Kripke kezdetben a problémát a szabálykövetés problémájaként írja le, mivel Kripke a Wittgenstein-féle szabálykövetési érv saját változatát mutatja be (7-8. oldal). Ez a jellemzés akadályozhatja annak felismerését, hogy a probléma a tartalmi kérdés által felvetett probléma. A "szabálykövetés" kifejezést gyakran használják a köznyelvben úgy, hogy John számára a szabálykövetés szükséges feltétele, hogy viselkedése megfeleljen a szabálynak. Sőt, az is *elegendő lehet*, ha a viselkedése összhangban van a szabállyal; vagyis akkor is szabálykövetőnek tekinthető, ha a viselkedését nem a szabály vezérli. (Amikor például azt kérdezzük, hogy betartja-e a sebességkorlátozás szabályait, csak az érdekel bennünket, hogy a sebessége összhangban van-e a szabállyal; ha a sebessége a határérték alatt van, akkor követi a szabályt, még akkor is, ha nem volt tudatában a szabálynak, ha pedig a sebesség meghaladja a határértéket, akkor nem követi a szabályt, még akkor sem, ha megpróbált megfelelni a szabálynak. A szándékaid relevánsak lehetnek a jogi felelősség kérdésében, de nem abban a kérdésben, hogy ebben a köznyelvi értelemben betartottad-e a szabályt).

A szabálykövetés fogalma szerint, amellyel Kripke foglalkozik, azonban az, hogy a viselkedésed megfelel egy szabálynak, nem szükséges és nem is elégséges ahhoz, hogy kövessük azt a szabályt. Lehet, hogy a számításaid eredményei az összeadás szabálya szerint helyesek, de lehet,

hogy nem összeadsz, hanem kvadálasz. Még ha az eredményei helytelenek is lennének az összeadás szabálya szerint, akkor is lehet, hogy

egyszerűen arról, hogy Kripke vitájának központi témája a tartalmi kérdés.

a quaddition szabályát követve, *azaz*, lehet, hogy quadding; talán elvonja a figyelmét. A tévedés lehetőségét nem lehet kizárni, ha bármilyen kilátásunk van a tartalomról szóló beszámolóra. Kripke kérdése tehát az, hogy mi különbözteti meg azt a személyt, aki egy adott szabályt követ, és annak megfelelően cselekszik, attól a személytől, aki egy másik szabályt követ, de nem annak megfelelően cselekszik.

azt. Az a kérdés, hogy mi az, ami alapján egy személy helyesen alkalmaz egy fogalmat.

¹⁰

(ADDÍCIÓ), ahelyett, hogy helytelenül alkalmaznánk egy másik fogalmat (KETTŐSÍTÉS) - ez a kérdés egy sajátos változata.

Valójában azonnal világossá válik, hogy a szabálykövetés fő esete, amellyel Kripke foglalkozik, az az eset, amikor egy személy egy szót annak megfelelően alkalmaz, amit az adott személy ért alatta (8-9. oldal). Bár a vita egy nyelvi kifejezés, a "plusz" szó alkalmazására összpontosít, Kripke hangsúlyozza, hogy a probléma a személy mentális állapotának tartalmára vonatkozik, amely a TÖBBESZÁLLÍTÁS vagy KETTŐSÍTÉS jelentését, illetve a személynek a "plusz" szóval kapcsolatos szándékait érinti (*pl.*, 8., 11. o.). Ugyanez az alapprobléma vonatkozik bármely propozicionális attitűd tartalmára. Ahogyan megkérdezhetjük, hogy mi határozza meg, hogy egy személy szándékának tartalma egy szóval kapcsolatban olyan, hogy a szó alkalmazása egy fogalom helyes alkalmazása, és nem egy másik fogalom helytelen alkalmazása, ugyanúgy megkérdezhetjük, hogy mi határozza meg, hogy egy tárgyra vonatkozó meggyőződés egy fogalmat érintő helyes meggyőződés, és nem egy másik fogalmat érintő helytelen meggyőződés.

1.3.3 A tartalmi kérdés "diszjunkciós" változata

A tartalmi kérdés által felvetett probléma másik jól ismert formája a disjunction problem. A probléma legvilágosabban egy olyan elmélet kontextusában jelenik meg, amely a tartalmat a tartalom hordozói és a világ tárgyai vagy tulajdonságai közötti kovariációval próbálja magyarázni.

(Az ilyen *információs* tartalomelméleteket az 1.4. szakaszban, valamint a 3. és 4. fejezetben tárgyalom.) Az egyszerűség kedvéért,

a tartalom hordozóinak tekinthetjük a (szubperszonális) mentális reprezentációkat vagy A szimbólumokat.¹¹

egy tárgy jelenléte, amely egy mentális reprezentáció kiterjesztésén belül van (*azaz* annak a fogalomnak a kiterjesztése, amelyet a reprezentáció képvisel), nem az egyetlen dolog, amely (megbízhatóan) okozhatja, hogy a mentális reprezentáció tokenizálódjon - *azaz* bekövetkezzen vagy

kiváltson. Más mentális állapotok, például egy hiányzó tárgy iránti vágy is okozhatja a tokenizálást.

A szimbólumok tévesen is tokenizálódhatnak, a következők eredményeként

¹⁰ Az alapkérdés olyan esetekben is feltehető, amikor a személy tényleges viselkedése mindkét szabálynak megfelel, de drámaibbá teszi a problémát, ha olyan példákat veszünk figyelembe, amelyekben a viselkedés az egyik szabály szerint helytelen lenne.

¹¹ A szavakhoz hasonlóan a mentális reprezentációk is lehetnek tokenek vagy típusok; tartalmuk alapján típus-individuáltak.

egy olyan tárgy téves észlelése, amely nem tartozik a fogalom hatókörébe. És az ilyen tévedések rendszeresen előfordulhatnak. Fordítva, a reprezentáció kiterjesztésén belüli objektumok szisztematikusan nem okozhatják a reprezentáció előfordulását. Az információs elmélet számára az a probléma, hogy meghatározza, mi okozza azt, hogy egyes dolgok, amelyek (megbízhatóan) egy reprezentáció tokenizálását okozzák, a reprezentáció által képviselt fogalom alá tartoznak, míg mások nem. Valaminek meg kell határoznia, hogy a gondolkodó egy adott fogalmat használ, nem pedig egy átfogóbb (vagy kevésbé átfogóbb) fogalmat. Más szóval, valaminek meg kell határoznia, hogy a használt fogalomnak van egy olyan kiterjesztése, amely *ezeket a dolgokat* tartalmazza, és *azokat* nem, ahol ezek közül néhány dolog *nem* okozza megbízhatóan a fogalmat reprezentáló mentális szimbólum előfordulását, és néhány dolog megbízhatóan okozza a fogalom előfordulását.

A problémát "diszjunkciós problémának" nevezik, mert a tipikus példák felvetik a kérdést, hogy a gondolkodó olyan fogalmat használ-e, amelynek referenciája egy bizonyos (intuitívan) nem diszjunktív vagy normális tulajdonság, vagy egy átfogóbb, diszjunktív fogalom. Tegyük fel például, hogy egy gondolkodó megbízhatóan tokenizál egy mentális reprezentációt a lovakra, de a sötét éjszakákon a tehenekre is. A probléma az, hogy megmondjuk, mi különbözteti meg az egyik fogalom - LÓ - helytelen használatát egy másik fogalom - LÓ-VAGY-TEHEN-SÖRÖKKÉNT-ÉJJEL - helyes használatától (*pl.* , Dretske 1981; Fodor 1990).

Bár a befogadóbb fogalom kiterjesztése diszjunkcióval is megadható, a problémának nem kell intuitívan diszjunktív vagy furcsa tartalmú fogalmat tartalmaznia. Egy jól ismert példa arra vonatkozik, hogy egy béka észlelésének tartalma LÉLEG vagy MOZGÓ FEKETE FOLYAMAT, mivel a békák megbízhatóan minden mozgó fekete foltot megpillantanak, nem csak azokat, amelyek legyek. Elméleti szempontból, még ha egy fogalom kiterjesztése meg is ragadható diszjunkcióval, ebből nem következik, hogy a fogalomnak valójában diszjunktív kompozíciós szerkezete van, vagy intuitívan furcsa.

Amint azt a következő fejezetben tárgyaljuk, a diszjunkciós probléma lényegében - bár megfelelő kiigazításokkal - felvethető a kevésbé befogadó vagy hajlított fogalmakra és a befogadóbbakra is. Tegyük fel például, hogy néhány, talán különösen szarvasmarha, ló megbízhatóan nem okozza a feltételezett LÓ szimbólum előfordulását (bár semmi, ami nem ló, nem okozza megbízhatóan a szimbólum előfordulását). Mi az, ami miatt az illető a tágabb fogalmat - LÓ - használja, szemben a szűkebb fogalommal - egy olyan fogalommal, amely csak a lónak látszó

lovakra vonatkozik?

Alapvető azonosságuk ellenére a Kripkenstein-problémát és a diszjunkciós problémát külön-külön szokták tárgyalni, és különböző reakciókat váltanak ki. Ennek részben az az oka, hogy - mint láttuk - egyik probléma sem teljesen általános módon van felvetve. Kripke egy olyan példára összpontosít, amelyben a kihívás annak megmondása, hogy a gondolkodó egy *hajlítatlan* fogalom látszólag *helyes* alkalmazása miért nem egy hajlított fogalom helytelen alkalmazása a legutóbbi alkalommal. A diszjunkciós problémát tipikusan úgy fogalmazzák meg, mint azt a kihívást, hogy meg kell mondani, hogy egy intuitíve nem diszjunktív fogalom látszólag *szisztematikusan helytelen* előfordulása miért nem egy másik, *befogadóbb* fogalom helyes alkalmazása (azaz egy olyan fogalomé, amelynek kiterjesztése a másik fogalom kiterjesztését is magában foglalja, mint saját részalmazát).

A diszjunkciós probléma kevésbé tűnik fantáziadúsnak, mint a Kripkenstein-probléma. Széles körben elfogadott, hogy a diszjunkciós probléma felmerülhet hétköznapi hibák kontextusában, és anélkül, hogy queer fogalmakra hivatkoznánk. Ezzel szemben a filozófusok a Kripkenstein-problémát erősen valószínűtlen forgatókönyvekhez és furcsa, kvádiumszerű fogalmakhoz kötik. Amint azonban fentebb említettük, a Kripkenstein-probléma ereje nem korlátozódik azokra az esetekre, amikor a gondolkodó korábbi alkalmazásait helyesnek feltételezzük, és egy teljesen új helyzettel szembesül. Így a Kripkenstein-probléma fordulhat a plauzibilis, hétköznapi jellegű tévedés lehetőségére, amelyet tipikusan a diszjunkciós probléma felállítására használnak. (Természetesen intuíciónk arról, hogy a gondolkodó milyen fogalmat használ, változhat attól függően, hogy a feltételezett tévedés mennyire hihető vagy mennyire erőltetett.)

További tényezők, amelyek akadályozhatják annak felismerését, hogy a két probléma lényegében ugyanannak a problémának a változatai, Kripke fentebb tárgyalt kifejtésének sajátosságai, mindenekelőtt a "normativitásra" helyezett súlya. A diszjunkciós probléma tipikus bemutatásának eltérő hangsúlya és terminológiája ellenére azonban ez a probléma is a vonatkozó értelemben vett normativitásra vonatkozik. Mint fentebb tárgyaltuk, a Kripkenstein-probléma generálásához szükséges egyetlen normatív állítás az, hogy a tartalom határozza meg az alkalmazások helyességét és helytelenségét. Mivel a diszjunkciós probléma arra vonatkozik, hogy hogyan adjunk számot arról, hogy mi különbözteti meg egy fogalom helyes alkalmazását egy másik fogalom helytelen alkalmazásától, ugyanezt a normatív állítást foglalja magában.

1.4 A tartalmi kérdésre adott válaszok

Most, hogy láttuk, hogy a Kripkenstein- és a diszjunkciós problémák az általánosabb

a tartalmi kérdés által felvetett probléma megoldására, a kérdésre adható lehetséges válaszokat anélkül is szemléltethetjük, hogy külön kitérnénk a Kripkenstein és a diszjunkció tipikus bemutatásának sajátosságaira.

problémák. A tartalmi kérdésre adott válasz mindkettőre megoldást nyújt. Amint azt már említettük¹²

fentebb a tartalmi kérdés azt kérdezi, hogy mi az, ami alapján egy emberi lény egy állapota helyesen jellemezhető egy absztrakt entitás - egy bizonyos tartalom vagy fogalom - szempontjából, nem pedig mások szempontjából. Erre többféle választ adtak.

Megkülönböztethetünk egyrészt olyan tartalmi beszámolókat, amelyek egy általános választ adnak a tartalmi kérdésre, egy olyan választ, amely minden tartalomra ugyanaz, másrészt olyan beszámolókat, amelyek minden tartalomra specifikus választ adnak (vagy legalábbis egy programot az ilyen válaszok megadására). Az előbbi típusú beszámolóra példa az a davidsoni nézet, amely szerint egy személy egy bizonyos tartalommal rendelkezik (egy attitűddel), annak alapján, hogy ez az attribúció a személy legjobb értelmezésének része.

A személy legjobb értelmezése a személynek tulajdonított állítmányos attitűdök azon összessége, amely a személyt a lehető legerősebbé teszi. Egy ilyen beszámoló semmit sem árul el az egyes fogalmaknak az általános érthetőséghez való egyéni hozzájárulásáról. Ezzel szemben az utóbbi, *fogalomról fogalomra történő* elszámolásra példa lenne egy olyan elszámolás, amely szerint egy tartalom magában foglalja a LÓ fogalmát egy adott mentális reprezentáció és a ló voltának világi tulajdonsága közötti meghatározott oksági kapcsolat alapján.

Az utóbbi fajta beszámoló közelebb áll ahhoz az eszményhez, hogy megmagyarázza, mi az, ami miatt egy személy gondolkodása inkább egy fogalmat foglal magában, mint egy másikat.

Minden egyes fogalommal kapcsolatban külön történetet kell elmesélnie. Ezzel szemben a Davidson-féle beszámoló azt feltételezi, hogy van egy tény, hogy az egyes fogalmak milyen mértékben járulnak hozzá egy személy általános érthetőségéhez, de feltételezi, hogy erről a hozzájárulásról fogalomról fogalomról fogalomra lebontva semmit sem lehet mondani. Legalábbis azzal kellene kezdenünk, hogy az ambiciózusabb típusú beszámolóra törekszünk. A következő két fejezet ezért a tartalmi kérdésre adott fogalomonkénti válaszok két legbefolyásosabb típusára összpontosít: a következtetés-szerep és az információs elméletekre.¹³

Egy következtetés-szerepelmélet a fogalmak és a diszpozíciók közötti megfeleltetést egyrészt a fogalmak közötti absztrakt viszonyok, másrészt a fogalmak és a diszpozíciók közötti

absztrakt viszonyok közötti izomorfizmus segítségével állítja fel.

¹² A probléma Kripkenstein- és diszjunkciós formáját nem szükséges külön kezelni, és néha a "Kripkenstein-probléma" és a "diszjunkciós probléma" kifejezéseket felváltva fogom használni az általános problémára való utaláshoz.

¹³ A "teleologikus" tartalomelméletekről - a biológiai funkcióra hivatkozó elméletekről - lásd a 7.2. és 7.7. szakaszt.

tételek, másrészt a gondolkodó állapotai közötti bizonyos oksági kapcsolatok - valójában a gondolkodónak a mentális állapotok közötti mozgásra vonatkozó diszpozíciói (Block 1986; Loar 1981). (A gondolkodó *relációnak* minősülő állapotai lehetnek maguk az attitűdök vagy mentális reprezentációk.) Analógiát tehetünk azzal, ahogyan a számokat a fizikai tárgyak tömegének vagy más fizikai nagyságának jellemzésére alkalmazzuk. Egy tárgy 55 gramm tömegűként való jellemzésének az a lényege, hogy az 55-ös szám és más számok közötti relációkra támaszkodva megragadjuk a tárgy tömege és más tárgyak tömegei közötti relációkat. Hasonlóképpen, egy következtetés-szerepelmélet szerint egy gondolat bizonyos tartalommal való jellemzésének az a lényege, hogy a gondolat tartalma és más tartalmak közötti kapcsolatokra támaszkodjunk, amelyek az alkotó fogalmaik közötti kapcsolatokból erednek, hogy megragadjuk a gondolat és más gondolatok közötti kauzális kapcsolatokat.

Számos dimenzió van, amelyek mentén a következtetés-szerep elméletek különbözhetnek. Például az ilyen elméletek nem értenek egyet abban, hogy a fogalmak közötti kapcsolatok meghatározóak vagy konstitutívak. Továbbá, egy elmélet megengedheti vagy nem engedheti meg a diszpozíciók valamiféle idealizálását, a releváns diszpozíciók közé sorolhatja vagy nem sorolhatja a személy állapotai és a személyen kívüli állapotok vagy tulajdonságok közötti oksági kapcsolatokat, és a diszpozíciókat tágan individuálhatja vagy nem individuálhatja (aszerint, hogy a környező világban milyenek a dolgok).

A következtetés-szerepelmélet kifinomult formája nem azokra a tényekre támaszkodik, hogy a gondolkodó milyen következtetéseket tesz, hajlamos tenni, vagy tenne különböző körülmények között, hanem azokra az oksági okokra, amelyek e tények mögött állnak és magyarázzák azokat (*pl.* Peacocke 1992). Azt fogom mondani, hogy egy gondolkodónak van egy *feltételes viselkedése*, hogy C feltétel alatt ϕ , hogy azt jelentse, hogy a gondolkodó az adott feltétel alatt ϕ -et tenné. A *képesség* kifejezést a feltételes viselkedés mögöttes oksági alapjának szakkifejezéseként fogom használni. (Ezek a használati módok pusztán stipulatívak, azért fogadtam el őket, hogy rendelkezésre álljon egy kényelmes mód a kontrafaktuális viselkedésre apelláló elméletek és a mögöttes oksági okokra apelláló elméletek megkülönböztetésére; nem áll szándékomban itt állást foglalni a diszpozíciók természetéről szóló vitában.) Az én terminológiámban tehát a francia nyelvtudásom része annak a feltételes viselkedésemnek az oksági magyarázatának, hogy bizonyos módon válaszolok, amikor franciául kérdeznek. (Világosnak kell

lennie, hogy a *képesség* kifejezést nem abban a nagyon gyenge értelemben használom, amelyben minden normális ember képes németül beszélni vagy úszni, még akkor is, ha nem tudja, hogy hogyan kell

így.)

Az információs elmélet a tartalom hordozói és a világi tárgyak vagy tulajdonságok közötti kauzális (vagy nomikus) kapcsolatra támaszkodik. Ahhoz, hogy egy mentális reprezentáció (vagy más tartalomhordozó) R egy bizonyos C fogalmat képviseljen, a gondolkodónak egy meghatározott kauzális viszonyban kell lennie az R jelképével a C alá tartozó objektumokhoz (vagy a C tulajdonsághoz). Az, hogy a gondolkodó gondolkodása C -t foglalja magában, azt jelenti, hogy a gondolkodó R jelképéhez (a gondolkodó mentális gazdaságának más részeihez megfelelően viszonyulva). (Mivel az információs elméletek egy mentális reprezentáció és annak tartalma közötti közvetlen, kauzális kapcsolatra támaszkodnak, amennyiben egy elmélet információs - hibridek lehetségesek -, azt kell állítania, hogy a tartalom nem több a referenciánál. Más szóval, nem engedheti meg, hogy egy fogalom tartalmát részben más fogalmakkal való kapcsolatok alkotják).

Az információs elméletek számos dimenzió mentén nagyfokú variációt tesznek lehetővé. A legegyszerűbb lehetőség az, ha a mentális reprezentációkat tekintjük a tartalom hordozóinak, de az is lehetséges, hogy a mentális reprezentációk nélkülözése is megtörténik, ha maguk az attitűdök és a világ közötti kapcsolatokra támaszkodunk.¹⁴ Az elméletek különböző nézeteket vallhatnak például arról, hogy mely fogalmak primitívek (az összetett fogalmak a tartalmukat azokból a primitív fogalmakból vezetik le, amelyekből összeállnak). A legfontosabb, hogy az elméletek különböző álláspontot foglalhatnak el a kovariációs reláció pontos természetéről, amelyről azt állítják, hogy a referenciát alkotja (vagy legalábbis elegendő a referenciához). A reláció lehet például oksági, kontrafaktuális kovariancia, nomikus függőség, vagy valamilyen meghatározott, összetettebb reláció. Ehhez kapcsolódik, hogy az információs elméletek, akár csak a következtetés-szerep elméletek, ideális feltételekre hivatkozhatnak: egy személy mentális reprezentációja csak abban az esetben utal egy bizonyos tulajdonságra, ha a személynek a mentális reprezentációra vonatkozó diszpozíciója *bizonyos ideális feltételek fennállása esetén* megfelelő kapcsolatot mutat a tulajdonsággal. Az ideális feltételek maguk is sokféleképpen specifikálhatók. Egy másik javaslat a *ceteris paribus* záradékra támaszkodik, ahelyett, hogy megpróbálná meghatározni az ideális feltételeket.¹⁵

Végül ebben a szakaszban meg kell jegyeznünk, hogy az információs és a következtetés-szerep elmélet között egy hibrid elmélet is lehetséges, amely kombinálja például a logikai-matematikai fogalmak következtetés-szerep elméletét más primitív fogalmak információs

elméletével.¹⁶

¹⁴ Davidson olyan álláspontot javasolt, bár nem fejtette ki, amely az attitűdök és az események vagy állapotok közötti oksági kapcsolatokra hivatkozik (Davidson, 1986a; 1986b).

¹⁵ Lásd Pietroski és Rey 1995.

¹⁶ Egy másik dimenzió, amely mentén a tartalomelméletek eltérhetnek, az, hogy inkább a közösségi, mint az egyéni diszpozíciókra támaszkodnak-e. A szövegben említett elméletek közül soknak lehetséges közösségi alapú változata.

1.5 A három probléma a standard tartalmi elszámolásokkal kapcsolatban

Három problémát fogok felvetni a jelenleg népszerű tartalomelméletekkel kapcsolatban (röviden: *a három probléma*). Először is, azt állítom, hogy ezek az elméletek már a saját feltételeik alapján is kudarcot vallanak. Elméletben persze a számláknak az a törekvésük, hogy teljes választ adjanak a tartalom kérdésére - vagyis hogy megmondják, mitől lesz a

abban az esetben, ha a gondolatoknak megvan a maguk sajátos tartalma.¹⁷ A gyakorlatban azonban a vezető elméletek jellemzően

azt feltételezik, hogy a *hiba problémájának* megoldása a feladatuk ahhoz, hogy megmutassák, hogy megválaszolták a tartalmi kérdést.

Hadd magyarázzam el. A tartalom teoretikusa egy olyan feltételt vagy feltételsémát javasol - egy olyan módot, amely minden tartalomhoz egy sajátos feltételt generál -, amelyről azt állítja, hogy konstitutív egy attitűd bizonyos tartalommal való rendelkezésének (röviden: *tartalmi feltétel*). Amint azt a 2.1. szakaszban tárgyalom, a vezető tartalomelméletek osztoznak egy mély előfeltevésben, *a teljesítményszemléletben*: nagyon durván fogalmazva, az teszi lehetővé, hogy egy gondolat egy adott fogalmat tartalmazzon, hogy a gondolkodónak van (és aktív) egy olyan diszpozíciója, amely a fogalomnak egy meghatározott, szemléletes módon megfelel. Például, ha egy fogalmat a más fogalmakkal való kapcsolatai alapján individuáljuk, akkor a vonatkozó diszpozíció a megfelelő következtetések levonására irányuló diszpozíció; ha a fogalmakat a referenciájukat képező tulajdonságok alapján individuáljuk, akkor a vonatkozó diszpozíció a megfelelő tulajdonságra való mentális reprezentáció alkalmazására irányuló diszpozíció.

A vezető tartalomelméletek tehát azzal kezdik, hogy a tartalomra vonatkozóan olyan feltételeket javasolnak, amelyek megfelelnek a teljesítményszemléletnek. Ezután további feladatuknak tekintik annak megmutatását, hogy ez a feltétel lehetővé teszi a hibázás lehetőségét - vagyis annak megmutatását, hogy egy gondolkodó, aki rendelkezik az állítólagosan tartalmat meghatározó diszpozíciókkal, ennek ellenére hajlamos lehet arra, hogy szisztematikus hibákat kövessen el a fogalom alkalmazása során, vagy másképpen fogalmazva, hogy a javasolt feltétel nem jár azzal a következménnyel, hogy bármit is tesz a gondolkodó, az helyes. (A teoretikusok azon tendenciája, hogy a tartalmi kérdést a diszjunkciós és a Kripkenstein-probléma formájában kezelik, a hibaproblémára való összpontosítás megnyilvánulása.) Amint látni fogjuk (2.4.1. és 2.6. szakasz), a teljesítményszemlélet az, ami miatt a hiba problémája olyan nehezen megoldható.

Összefoglalva, az elméletalkotók jellemzően arra szorítkoznak, hogy egy teljesítményalapú javaslatot kínálnak és

¹⁷ Vagy legalábbis egy olyan feltételt, amely *elegendő* lenne a tartalomhoz. Lásd a 4.4. szakaszt.

azzal érvelve, hogy ez lehetővé teszi a tévedést. Ahogy a második és harmadik a Három probléma című fejezetből világossá válik, a tartalomelmélet alátámasztásának más lehetséges módjai is vannak. Amikor azt mondom, hogy a tartalomelméletek *önmagukban* kudarcot vallanak, úgy értem, hogy még ha a tartalomelmélet egyéb kihívásait figyelmen kívül is hagyjuk, az elméletalkotók kudarcot vallanak a javaslataik alátámasztására tett kísérleteikben, különösen a hiba problémájának megoldására tett kísérleteikben. Ráadásul a kudarc jellege arra utal, hogy a hiba alapvető az általam tárgyalt általános elmélet-típusok esetében, és így többre van szükség a pusztán részletekkel való bíbelődésnél.

Azt állítom továbbá, hogy még ha egy teoretikus olyan beszámolót is kínálna, amely a saját feltételei alapján sikeres, a teoretikus nem tett volna eleget ahhoz, hogy hihetővé tegye, hogy választ adott a tartalmi kérdésre. A három probléma közül a második és a harmadik olyan módokat érint, amelyekkel az elméletalkotók alábecsülték, hogy mi szükséges ahhoz, hogy megmutassuk, hogy a tartalmi kérdésre adott válasz sikeres.

A második probléma tárgyalása a Kripke (1982) és Boghossian (1989) által felvetett, a tartalom normativitásának számbavételére vonatkozó kérdés megfontolásából indul ki. Amellett, hogy Kripke mellett érvelt, hogy nem tudunk olyan diszpozíciókat meghatározni, amelyek megfelelnek a helyes alkalmazásoknak, azt a látszólag eltérő állítást tette, hogy mivel a tartalom alapvetően normatív, a diszpozíciók rossz anyagot jelentenek, amellyel a tartalomról való beszámolót meg lehet alkotni. Amint a Kripkenstein- és a diszjunkciós problémák fenti tárgyalása világossá teszi, a tartalmi kérdésre adandó válasznak meg kell határoznia a helyesség és a helytelenség feltételeit. Egy buta példával élve: az a tény, hogy az összeadás fogalmát használom, helyesnek teszi számomra, hogy bizonyos eredményekre jutok. De vitathatóan az a tény, hogy hajlandó vagyok elérni ezeket az eredményeket, amikor telihold van, nem teszi helyessé, hogy elérjem ezeket az eredményeket. Ezért az a tény, hogy hajlandó vagyok elérni ezeket az eredményeket, amikor telihold van, nem lehet az, ami miatt az összeadás fogalmát használom. A tartalom vezető elméletei nem tudták megmagyarázni, hogy az általuk állított, tartalmat alkotó tulajdonságok hogyan tehetnek valamit helyessé vagy helytelenné?

Az az érv, hogy a szokásos tartalomelméletek nem képesek figyelembe venni a tartalom normatív erejét, nehéz kérdéseket vet fel azzal kapcsolatban, hogy mit követel meg egy tartalomelmélet. Kell-e egy elméletnek olyan tartalmi feltételt biztosítania, hogy *a feltételnek*

megfelelő gondolat *a priori* bizonyos normatív jellemzőkkel rendelkezzen? Vagy elegendő olyan feltételt biztosítani, hogy egy olyan gondolat, amely kielégíti a

az állapot minden nomológiai vagy metafizikailag lehetséges világban rendelkezik ezekkel a normatív jellemzőkkel? Ezt a kérdést azzal kerülöm meg, hogy azt állítom, hogy - legalábbis a jelenlegi helyzetet tekintve - hacsak egy teoretikus nem tud intuitív magyarázatot adni a tartalom normativitására, akkor nehézségekbe fog ütközni, hogy plauzibilissé tegye az általa javasolt tartalmi feltételek sikerességét. Másképpen fogalmazva, még ha metafizikai kérdésként egy tartalomelméletnek csak egy olyan feltételt kell is meghatároznia, amely a tartalom normatív jellemzőit vonja maga után, annak bemutatása, hogy a javasolt feltétel magyarázó kapcsolatban áll ezekkel a normatív jellemzőkkel, a gyakorlatban az egyetlen módja az elmélet alátámasztásának. A vezető tartalomelméletek azonban ily módon nem nyernek plauzibilitást.

Rövidítésképpen ezt a kérdéskört a *normativitás* problémájának fogom nevezni.

Harmadszor, amellet érvelek, hogy a vezető naturalista elméletek más szempontból is túl szűken értelmezték a feladatot. Nem próbálnak számot adni az attitűdök attribúcióinak jelentős részével - különösen az olyan fogalmakat tartalmazó attribúciókkal, amelyeket a gondolkodó nem sajátított el teljesen. A 2. fejezetben döntő különbséget teszek egyrészt a gondolkodó között, aki egy fogalmat teljes mértékben elsajátít, de ennek ellenére hibákat követ el annak alkalmazása során (például figyelemelterelés vagy más jellegű zavarok miatt), másrészt a gondolkodó között, aki nem sajátítja el teljesen a fogalmat. Az utóbbi típusú esetre a "hiányos megértés" kifejezést használom. Amikor az elméletek nem hagyják teljesen figyelmen kívül a hiányos megértést, akkor inkább azt sugallják, hogy az egy származékos és periférikus jelenség, amelyet úgy lehet kezelni, hogy a teljesen megértett tartalmakról szóló beszámolóhoz hozzáadnak valamilyen, *a tiszteletre* vonatkozó kikötést. Más szóval, feltételezik, hogy a hiányosan megértett tartalom azért lehetséges, mert a hiányos megértéssel rendelkező gondolkodó más, teljes megértéssel rendelkező gondolkodóknak ad igazat. Előljáróban azt állítom, hogy a szokásos beszámolók nem tudják megfelelően megmagyarázni, hogy a tisztelet hogyan teszi lehetővé egy gondolkodó számára, hogy egy hiányosan megértett tartalmat tartalmazó attitűdöt képviseljen. Központi érve az, hogy a hiányos megértés nem korlátozódik a tiszteletadáستól függő esetekre (*függő, hiányosan megértett tartalmak*, vagy *DIUC-ok*); a standard elméletek még a *független, hiányosan megértett tartalmak* (*IIUC-ok*) létezését sem ismerik el, és nincs kilátás arra, hogy számot adjanak róluk.

Összefoglalva, a három probléma közül az első a standard tartalomelméletek kudarcának problémája a saját feltételeik alapján. A tartalomelméletek nem tudják alátámasztani még azokat a

korlátozott állításokat sem, amelyeket a

javaslataik. A második probléma a normativitás problémája. A normativitásról szóló értekezésem végkövetkeztetése az lesz, hogy a tartalom teoretikusai episztemikus nehézségbe ütköznek, amikor megpróbálnak meggyőzni minket arról, hogy konstitutív beszámolókat adtak a tartalomról. A harmadik probléma az, hogy a vezető tartalomelméletek nem képesek megfelelően számot adni a DIUC-okról és az IIUC-okról.

A fejezet hátralévő részében a Három probléma előzetese következik. A harmadikat valamivel hosszabban tárgyalom, mint a másik kettőt. Ennek a kezelési különbségnek több, egymással összefüggő oka van. Az olvasók valószínűleg ismerik az első problémát, sőt, valószínűleg egyetértenek azzal, hogy a meglévő beszámolók nem sikeresek a saját feltételeik alapján. Természetesen az elméletalkotók különbözőképpen értelmezik ezt a sikertelenséget. Azok, akik azt a nézetet vallják, hogy a tartalom nem naturalizálható, ezt nézetük megerősítésének tekintik. Ezzel szemben azok, akik a naturalisztikus számonkéréssel próbálkoznak, hajlamosak azt feltételezni, hogy egyszerűen nem értettük meg a részleteket - csak meg kell találnunk az ideális feltételek vagy a *ceteris paribus* klauzulák vagy bármi más megfelelő felfogását. Az, hogy sikerül-e megmutatnom, hogy nemcsak az elszámolások sikertelensége, hanem az is, hogy a problémák alapvetőek a standard elszámolásfajták számára, a 2-5. fejezetben kifejtett érveim részletein múlik majd. A második probléma nehéz és erősen vitatott területen fekszik, de a probléma természete viszonylag röviden felvázolható, és végül is érvelésem kevés súlyt helyez a második problémára.

Ezzel szemben ez már csak a harmadik probléma természetének magyarázata miatt is jelentős vitát igényel, vagyis azért, mert a standard elszámolások nem foglalkoztak a hiányosan értelmezett tartalmakkal. Mivel az állítás az, hogy a standard számlák elhanyagolták az adatok egy jelentős részét, várható, hogy a kérdéses attitűdjellemzők megfelelő jellemzésével kapcsolatban viták lesznek. Ezért ez a fejezet előzetes munkát végez a feltételezett probléma természetének tisztázása érdekében.

Ráadásul, amint azt alább kifejtem, a harmadik probléma központibb az általános érvelésem szempontjából, mint az első kettő. Azzal az érveimmel, hogy a standard tartalomelméletek még a saját feltételeik alapján is kudarcot vallanak, az a célom, hogy előkészítsem a terepet az érveimnek, amelyek szerint az ilyen elméletek nem adnak számot a hiányosan megértett tartalmakról. (Fontos támpontot nyújt továbbá ahhoz az érvemhez, hogy a standard elméletek nehezen tudják alátámasztani a javasolt feltételeiket anélkül, hogy intuitív kapcsolatot mutatnának be e feltételek és

a tartalom nyilvánvalóan normatív jellemzői között.) A probléma felfogásának felülvizsgálatára tett kísérlet kevésbé valószínű, hogy szimpatikus

meghallgatás, ha a kialakult elméleteket megfelelőnek tartják. Így, ha a jelenlegi elméletek a saját feltételeik alapján kielégítőek lennének, központi érvelésem nehezebb feladat elé kerülne.

1.6 Fodor és Peacocke elméletei

A három probléma megvitatása során két elméletre fogok összpontosítani, Christopher Peacocke következtetési szerepéről szóló elméletére és Jerry Fodor információs elméletére. Mindkettő a maga nemében rendkívül kifinomult és fejlett példa, és a két elmélet körülbelül annyira különbözik egymástól, amennyire két (fogalomról fogalomra történő) tartalmi elszámolás csak különbözhet.

Peacocke elmélete szerint a fogalmakat nagyjából a következtetési szerepük alapján különböztetjük meg. Fodor ezzel szemben úgy véli, hogy a fogalmakat kizárólag azok a tulajdonságok individuálják, amelyekre utalnak. Egy másik dimenzióban Peacocke szerint az elsődleges szint, amelyen az attitűdök predikálnak, a személyes szint, míg Fodor szerint a tartalom elsődleges hordozói a szubszemélyes mentális reprezentációk. Ennek megfelelően Peacocke beszámolója egy személyes szintű fogalomra apellál - arra, hogy a gondolkodó bizonyos következtetéseket vagy szándékos állapotok közötti átmeneteket természetesnek talál¹⁸ -, míg Fodor csak a mentális reprezentációk és a világi tulajdonságok közötti kapcsolatokra apellál, kifejezetten kizárva minden utalást a személyes szintű fogalmakra, például arra, hogy egy személy hogyan gondolkodik egy tulajdonságról. Ehhez kapcsolódik az is, hogy míg Fodor a tartalmakat nem intencionális fogalmakkal próbálja számon kérni, addig Peacocke nézete nem reduktív, és azt állítja, hogy a szándékos tartalmak kizárhatatlanok.

A két nézet e tekintetben való polaritása ellenére mindkét teoretikus ugyanazon a projekten dolgozik egy nagyon általános szinten. Mindketten azt vallják, hogy a hiedelmek és a vágyak okozzák és ok-okozati úton magyarázzák a viselkedést, nagyjából úgy, ahogyan azt a népi pszichológia feltételezi. Továbbá mindketten úgy veszik, hogy a hiedelmek és vágyak tényleges belső állapotok által valósulnak meg, bár ez Peacocke nézete szempontjából nem lényeges. És mindketten fogalomról fogalomra, nem pedig általánosságban adnak számot arról, hogy mit jelent az, hogy egy attitűd magában foglal egy adott fogalmat.

1.7 Az első probléma: a jelenlegi elméletek önmagukban kudarcot vallanak.

A 3., 4. és 5. fejezetek mellett érvelnek, hogy a jelenleg szokásos tartalomelméletek még a saját feltételeik alapján is kudarcot vallanak. Nem kezelik megfelelően a hiba problémáját, és így a

normativitás és a hiányos megértés problémájától függetlenül is elégtelenek.

¹⁸ Peacocke kifejezése a "primitíven kényszerítő". Peacocke definíciója szerint egy gondolkodó akkor talál egy átmenetet primitíven meggyőzőnek, ha (nagyjából) meggyőzőnek találja, és ezt nem következtetés alapján teszi (1992, 6. o.). Lásd még az alábbi 5.2.3. szakaszt.

A 3. fejezetben áttekintem és továbbfejleszttem Boghossian (1989) tartalomelméletek osztályozását. Egyetértek Boghossian-nal abban, hogy az általa tárgyalt elméletek valamennyi kategóriájával vannak problémák. Különösen az összes "diszpozicionális" tartalomelmélettel szemben fogalmaz meg ellenvetéseket, beleértve az információs és a következtető szerepű fajtákat is, amelyek ideális feltételektől vagy közösségi konszenzustól függenek. Rámutatok azonban, hogy a Boghossian tanulmányában való figyelembevételhez túlságosan nemrégiben kidolgozott munkák fényében két új kategóriát kell figyelembe venni. Ezek a kategóriák egyrészt a nem ideális feltételeken alapuló információs elméletek, másrészt a képességalapú (és így nem tisztán feltételes viselkedésalapú) következtető-szerep-elméletek¹⁹. Fodor aszimmetrikus-függőségi elmélete az első típusba, Peacocke birtoklási-feltétel elmélete pedig a másodikba tartozik. Fodor és Peacocke elméletei a két kategória legjobb képviselői, és Boghossian kifogásai nem vonatkoznak ezekre a kategóriákra. Az 1.6. szakasz elején említetteken túl tehát okunk van arra, hogy a 4. és 5. fejezetben Fodor és Peacocke elméleteire összpontosítsunk.

A továbbiakban rámutatok arra, hogy Boghossian ellenvetései a diszpozíciós tartalomelméletekkel szemben, bár helyesnek tűnnek, nem azonosítják a probléma hátterét. Egy intuitív diagnózist ajánlok. Boghossian legfontosabb ellenvetése az, hogy az ideális feltételekre támaszkodó diszpozicionális tartalomelméletek a hiedelemrögzítés holizmusa miatt buknak meg. Boghossian rámutat, hogy egyes diszpozíciók - azok, amelyeket hamis háttérhiedelmek okoznak - nem tartoznak a tartalmat meghatározó diszpozíciók közé. De nincs mód arra, hogy (nem szándékosan) olyan ideális episztemikus feltételeket határozzunk meg, amelyek kizárják a hamis háttérhiedelmeket. Azt javaslom, hogy a hamis háttérhiedelmek csak egy tágabb probléma egyik példája. Például azok a diszpozíciók (hogy ítéleteket hozzunk, gondolataink legyenek, mentális állapotok között mozogjunk), amelyek a gondolkodók vágyainak vagy félelmeinek az eredményei, általában nem lesznek a tartalmat meghatározó diszpozíciók. Hasonlóképpen, a nem következtető asszociációkból eredő diszpozíciók, bármilyen szisztematikusak is, általában nem lesznek tartalmi szempontból relevánsak. Feltételezésem szerint a gondolkodás bizonyos normái, nem pedig diszpozíciói határozzák meg a tartalmat. Ez megmagyarázná, hogy miért tűnnek bizonyos diszpozíciók tartalm meghatározónak: a tartalm meghatározó normáknak való megfelelés diszpozíciói megfelelnek a tartalomnak. A feltételezés azt is megmagyarázza, hogy a diszpozíciós teoretikusok - röviden *diszpozicionalisták* -

miért találnak nehezen forrásokat a látszólag tartalommeghatározó diszpozíciók azonosítására:
ezeket a diszpozíciókat nem lehet azonosítani normatív fogalmak alkalmazása nélkül.

¹⁹ Amint látni fogjuk (5.2.3. szakasz), Peacocke a feltételes viselkedésre való támaszkodás elkerülése révén azt is elkerüli, hogy ideális feltételekre hivatkozzon.

A 4. fejezetben kritizálom Fodor elméletét. A szokásos információs nézetek ideális feltételektől függenek: azt állítják, hogy egy mentális reprezentáció egy bizonyos tulajdonságra való vonatkozása azáltal konstituálódik, hogy ideális feltételek mellett kovariál az adott tulajdonsággal. Az ilyen elméleteknek tehát szükségük van arra, hogy legyenek olyan ideális feltételek, amelyek mellett egy mentális reprezentáció csak a fogalom példányai által (vagy azok jelenlétében) váltható ki. Amint azonban Boghossian kimutatta, van egy általános probléma ezzel a megközelítéssel: az, hogy egy személy egy mentális reprezentációt tokenálni fog-e, nemcsak annak tartalmától és a helyzettől függ, hanem a személy egyéb mentális állapotaitól is.

Fodor elmélete elkerüli az ideális feltételekre való támaszkodást. Nagyjából azt állítja, hogy egy mentális reprezentáció akkor utal egy adott tulajdonságra, ha 1) létezik egy törvény, amely a reprezentáció előfordulását a tulajdonsággal összekapcsolja; és 2) a reprezentáció előfordulását más tulajdonságokkal összekapcsoló bármely törvény meghatározott, aszimmetrikus módon függ az első törvénytől. Fodor hivatalosan azt állítja, hogy csak elégséges feltételeket kíván megadni a tartalomra vonatkozóan. Megmutatom, hogy Fodor nem tudja bizonyítani, hogy elégséges feltételei sikeresek. Csak úgy jut el arra az eredményre, hogy ha egy mentális reprezentáció megfelel az általa javasolt feltételeknek, akkor megfelelő tartalommal rendelkezik, ha finoman feltételezi, hogy miről van szó. Sőt, megmutatom, hogy nem korlátozhatja törekvéseit az elégséges feltételek biztosítására. Szüksége van arra, hogy a meghatározott tartalmú mentális reprezentációk megfeleljenek az általa javasolt feltételeknek. De kiderül, hogy ez hamis: a törvények közötti aszimmetrikus függőségek mintái nem azok, amelyeket Fodor beszámolója meghatároz.

Az 5. fejezetben kritizálom Peacocke birtoklási feltételes tartalomelméletét. Peacocke elmélete fontos előrelépést jelent a következtetés-szerep-elképzelésekkel szemben, amelyek bizonyos következtetések levonásához pusztán diszpozíciókra hivatkoznak. Nemcsak arra apellál, hogy a gondolkodó milyen mentális átmeneteket tart természetesnek - "primitív módon kényszerítőnek" -, hanem a magyarázatra is - hogy a gondolkodó "formájuk alapján" tartja azokat kényszerítőnek. Azt állítom azonban, hogy Peacocke elmélete azért nem kielégítő, mert nincs megfelelő magyarázata annak, hogy mi az, ami miatt egy gondolkodó egy olyan következtetést, amely egynél több forma példája, inkább az egyik forma, mint egy másik forma alapján talál meggyőzőnek. Peacocke elmélete szerint egy mentális átmenet formája tartalmi szempontból individuálódik. Az a tétel, hogy az egyik tartalmat involváló forma inkább, mint a másik, kauzálisan

magyarázó, túl közel áll ahhoz, amit egy tartalomelmélet meg akar magyarázni, ahhoz, hogy magától értetődőnek vehessük.

Ha csupán azt mutatnánk be, hogy az egyes számlák egymástól független okokból nem működnek, akkor az a lehetséges válasz maradna, hogy az alapvető megközelítés helyes, de a részleteket még ki kell dolgozni. Az én érvelésem, miszerint az egyes problémákat egy közös szál húzza keresztül, éppen ellenkezőleg, azt sugallja, hogy a problémák a megközelítésekben rejlenek. Úgy tűnik, hogy az elméletek nem rendelkeznek elegendő forrással ahhoz, hogy számot adjanak arról, hogyan magyarázza a tartalom az ítéleteinket. Ezért okunk van azt gyanítani, hogy olyan típusú beszámolóra van szükségünk, amely gazdagabb erőforrásokkal rendelkezik.

1.8 A második próba lem: normativitás

A tartalomelmélet azt próbálja megmondani, hogy mitől van az, hogy a gondolatoknak sajátos tartalmuk van. A tartalom vezető teoretikusai meglepően kevés kifejezett érvet szolgáltatnak arra vonatkozóan, hogy az általuk javasolt feltételek konstitutívak a tartalom szempontjából. Erősen támaszkodnak a teljesítményszemlélet intuitív plauzibilitására. A tartalomelmélet alátámasztásának egyik módja az, ha megmutatjuk, hogy intuitív kapcsolat van a tartalom javasolt feltétele és a tartalom normatív jellemzői között. A három probléma közül a második az, hogy a vezető tartalomelméletek kevésbé képesek ilyen intuitív kapcsolat kimutatására, és így ilyen módon valószínűségük elnyerésére.

A tartalom vezető teoretikusai jellemzően azzal érvelnek, ahogyan azt az 1.5. szakaszban említettem, hogy az általuk javasolt tartalmi feltételek teret engednek a hibáknak. Annak megállapítása, hogy egy feltétel teret enged a tévedésnek, nyilvánvalóan nem elegendő annak megállapításához, hogy egy gondolkodónak a feltételnek való megfelelése az, ami miatt a gondolkodó gondolata egy bizonyos tartalommal bír. Csak azért, mert a teljesítményszemléletet természetesnek vesszük - és mert a javasolt tartalmi feltételek megfelelnek a teljesítményszemléletnek -, tűnhet akár csak egy pillanatra is hihetőnek, hogy a hiba problémájának megoldása elegendő a tartalmi kérdés megválaszolásához.

A buta teliholdas példa egy változata jól mutatja a lényegét. Tegyük fel, hogy az a mód, ahogyan egy személy az évszázad első teliholdján egy bizonyos mentális szimbólumot alkalmazna, meghatározza a szimbólum tartalmát. És tegyük fel, hogy a személy (esetleg kontrafaktuális) teliholdas diszpozíciói valóban elégségesek ahhoz, hogy egyedileg meghatározzák az adott szimbólum egy bizonyos tartalmát. Még azt is feltételezhetjük, hogy a diszpozíciók által

meghatározott tartalom az a tartalom, amelyet intuitív módon a gondolkodó mentális szimbólumához rendelnénk. A javasolt feltétel teret enged a

tévedés, mivel lehetővé teszi, hogy a gondolkodók rendszeresen tévedjenek, kivéve az évszázad első teliholdjának idején. De abszurd lenne azt gondolni, hogy egy mentális szimbólumnak a javasolt feltételnek való megfelelése az, ami miatt a szimbólumnak megvan az adott tartalma. Nincs okunk azt gondolni, hogy ha egy szimbólum teljesítené a feltételt, akkor rendelkezne a megfelelő tartalommal (és fordítva sem).

Senki sem gondolja, hogy ha jobban belegondolunk, annak bemutatása, hogy egy tartalomelmélet hibát enged meg, elegendő annak megállapításához, hogy az elmélet helyes. Azok az elméletalkotók, akik a hiba problémájára összpontosítanak, természetesen úgy vélik, hogy javaslataik egyébként plauzibilisek. De világosabban meg kellene kérdeznünk, hogy mi teszi plauzibilissé a tartalomra vonatkozóan javasolt feltételt.

Ahhoz, hogy megmutassuk, hogy egy javasolt feltétel teljesülése azt jelenti, hogy egy gondolat egy bizonyos céltartalommal rendelkezik, az elméletalkotónak hihetővé kell tennie, hogy a javasolt feltételnek megfelelő gondolat rendelkezzen minden olyan tulajdonsággal, amellyel egy céltartalommal rendelkező gondolat szükségszerűen rendelkezik. Egy bizonyos tartalommal rendelkező gondolat szükségszerűen rendelkezik bizonyos normatív tulajdonságokkal - például helyességi feltételekkel. Így az egyik dolog, ami egy javasolt tartalmi feltételt plauzibilissé tenné, az egy magyarázó kapcsolat lenne a tartalmi feltétel és a megfelelő normatív jellemzők között. A 6.8. szakaszban azzal érvelek, hogy mivel a teljesítményszemléletet feltételezik, a vezető tartalomelméletekből hiányzik ez a kapcsolat. Elvileg más módon is be lehet mutatni, hogy bármely gondolat, amely megfelel egy javasolt feltételnek, rendelkezik a megfelelő normatív jellemzőkkel - *például* annak bizonyításával, hogy a javaslat a tartalom más jellemzőinek elszámolásában is ilyen sikeres volt. A gyakorlatban azonban a vezető tartalomelméletek rossz kilátásokkal rendelkeznek annak kimutatására, hogy javaslataik plauzibilisen elegendőek a tartalomhoz.

1.9 A harmadik probléma: a hiányos megértés

Még ha a normativitástól eltekintünk is, a tartalom naturalista bemutatásának tipikus problémaköre túlságosan szűkre szabott. Az adatok egy részét szinte teljesen elhanyagolja: a hiányosan megértett tartalmakkal kapcsolatos gondolatokat. Az elméletalkotók azt feltételezik, hogy a probléma egy olyan gondolkodó elszámolása, aki teljesen megért egy fogalmat, és akinek az azzal kapcsolatos hibái ezért például téves észlelés vagy figyelemelterelés következményei. Azzal fogok érvelni, hogy a szokásos

nézetek nem tudnak számot adni a hiányosan megértett tartalmakat tartalmazó gondolatokról, és hogy a jelenséget nem lehet elhanyagolhatónak és jelentéktelennek tekinteni.

perifériás.

Széles körben magától értetődőnek tartják, hogy - a tiszteletfüggő tartalmakra vonatkozó valamiféle kivételtől eltekintve - a gondolkodók nem gondolkodhatnak olyan tartalmakról, amelyeket csak hiányosan érthetnek meg. Nevezzük ezt *igényes nézetnek*.

Az igényes nézet (DV): Az a szükséges feltétele annak, hogy egy személynek egy adott fogalommal kapcsolatos gondolatai legyenek, hogy a személy teljes mértékben felfogja vagy elsajátítsa a fogalmat, vagy hogy olyan személyre hagyatkozzon, aki ezt teszi.

A DV-t hallgatólagosan sokan feltételezik, akik nem támogatják kifejezetten. Az alábbiakban megvizsgálom ennek a hallgatólagos elfogadásnak az okait. Tyler Burge jól ismert antiindividualista érveinek fényében²⁰ a legtöbb filozófus valószínűleg felismerné, hogy egy fogalmat érintő attitűdökkel rendelkezni nem követeli meg annak teljes megragadását (és így *a fortiori*, hogy "egy fogalommal rendelkezni" abban az értelemben, hogy képesek vagyunk az azt érintő attitűdökre, nem lehet egyszerűen egyenlővé tenni a fogalom teljes megragadásával). Gyakran feltételezik azonban, hogy Burge érvei nem igénylik, hogy a megkülönböztetést egyértelműnek és alapvetőnek tekintsük: egy hiányosan megértett fogalmat magában foglaló attitűdöt az tesz lehetővé, hogy a gondolkodó a fogalmat teljesen megértő másokra hagyatkozik. Egy ilyen hiányosan megértett tartalom tehát a teljesen megértett tartalmak központi esetének származéka és parazitája.

Amennyiben a tartalomelméleti szakemberek egyáltalán figyelembe veszik a hiányosan megértett tartalmakat, azt feltételezik, hogy azok pusztán a tiszteletre vonatkozó kikötéssel magyarázhatók.

Bár a fogalom "teljes megértése" intuitív és gyakran használt fogalom, gondos meghatározást igényel annak elkerülése érdekében, hogy akaratlanul ne essünk abba a feltételezésbe, hogy egy fogalom teljes megértését feltételezi, hogy képesek vagyunk egy fogalomhoz kapcsolódó attitűdök kialakítására. A "fogalom teljes megragadása", "egy fogalom elsajátítása" és "egy fogalom birtoklása" kifejezéseket felváltva fogom használni, mivel ezeket gyakran használják a fogalmakról szóló kortárs filozófiai vitákban. Gyanítom, hogy esetenként a fogalom birtoklása és a fogalomhoz kapcsolódó attitűdök birtoklása közötti különbségtétel egyszerűen azért marad el, mert a "fogalom birtoklása" és a "fogalom birtoklása" kifejezések általános filozófiai használata nem egyértelmű. A "fogalom birtoklása" és a "fogalommal rendelkezni" kifejezéseket néha egy fogalom teljes megértésére vagy elsajátítására használják, néha pedig arra, hogy képesek vagyunk egy fogalmat érintő attitűdökre. Annak érdekében, hogy elkerüljem ezt a buktatót, nem fogom használni a

fogalmakat.

²⁰ *Például* Burge (1979, 1986a, 1986b).

"egy fogalom birtoklása" és "egy fogalommal rendelkezni" azt jelenti, hogy képesek vagyunk egy fogalomhoz kapcsolódó attitűdökkel rendelkezni. Ehelyett a **fogalom birtoklása* kifejezést fogom használni. Szigorúan betartom a megkülönböztetést.

a "fogalom birtoklása" - *azaz* annak elsajátítása - és a **fogalom birtoklása* között.²¹ Így az én terminológia, bárkinek, akinek vannak vagy lehetnek gondolatai egy adott fogalommal kapcsolatban, **megvan* az a fogalom. De az ilyen személynek nem kell teljesen felfognia vagy elsajátítania a fogalmat.

Érdemes megjegyezni egy ezzel kapcsolatos terminológiai veszélyt. Gyakran mondjuk azt, hogy valaki "használ egy fogalmat", amikor azt értjük alatta, hogy az illetőnek a fogalomhoz kapcsolódó attitűdjei vannak. Ha azonban a fogalmak *használatáról* a porszívó vagy a fűnyíró használatának mintájára gondolkodunk, akkor azt feltételezzük, hogy ahhoz, hogy valaki használjon egy fogalmat, rendelkeznie kell vele. Mivel a "fogalom birtoklása" kifejezést egy fogalom elsajátítására használjuk, az eredmény zűrzavar lenne. Nyilvánvaló, hogy annak számbavétele nélkül, hogy mi az, ami alapján valaki "használ" egy fogalmat - *azaz*, rendelkezik egy, a fogalmat érintő magatartással -, nem indokolt egy fogalom használatáról egy (fizikai) gép vagy szerszám használatának mintájára gondolkodni. Nem feltételezhetjük tehát ezen az alapon, hogy egy fogalom használatához szükséges annak birtoklása.

Intuitív módon egy *C* fogalmat hiányosan felfogó *T* gondolkodó képességei önmagukban nem elegendőek annak megállapításához, hogy gondolata magában foglalja *C-t*. Legalábbis felületesen kétféle esetet különböztethetünk meg:²² A részleges és a helytelen megértés esetei. Tegyük fel, hogy *T C* felfogásának hiányossága abban áll, hogy nem tudja meghatározni a tárgyak bizonyos körére vonatkozóan, hogy a tárgyak közé tartoznak-e

a koncepció szerint.²³

Ez részleges megértés. Semmit sem tehet *T*, és semmit sem tud, amit

megkülönböztetni az *ő* fogalmát a végtelen számú fogalomtól, amelyek kizárólag a tárgyak körére való alkalmazásuk tekintetében különböznek *C-től*. Tegyük fel, hogy a másik esetet - a helytelen megértést - úgy vesszük, hogy *T C* felfogásának hiányossága abban áll, hogy tévesen veszi úgy, hogy a tárgyak egy tartománya a fogalma alá tartozik (vagy nem tartozik alá). Ismétlem, semmi, amit *T* tehet, és semmi, amit tud, nem különbözteti meg az *ő* fogalmát attól a végtelenül sok fogalomtól, amelyek csak a tárgyak körére való alkalmazásuk tekintetében különböznek *C-től*.

²¹ A szakkifejezés bevezetése tűnik a legjobb megoldásnak. Mindkét idiomatikus kifejezés - a "fogalommal rendelkező" és a "fogalommal rendelkező" - ugyanolyan kétértelmű. Mivel a fogalom "birtoklása" valamiféle szakkifejezés a fogalom birtoklására, legalábbis bizonyos elméletekben, a megkülönböztetés másik oldalának jelölésére szolgálhat.

²² Valószínű, hogy végső soron nincs jelentős különbség a kétféle eset között.

²³ Az egyszerűség kedvéért a megkülönböztetést a gondolkodónak a fogalom alá tartozó fogalmak megértése szempontjából magyarázom, de hasonlóan lehetne érvelni a gondolkodónak a fogalmak közötti kapcsolatok megértése szempontjából is.

Abban az esetben, ha T tévesen azt gondolja, hogy egy bizonyos tárgy tartomány C alá tartozik, furcsa lenne azt mondani, hogy T teljes mértékben felfogja a D fogalmat, amely csak abban különbözik C -től, hogy helyesen vonatkozik a tárgy tartományra. Például Burge híres ARTHRITIS példájában az a gondolkodó, aki azt hiszi, hogy ízületi gyulladása van a combjában, olyan képességgel vagy megértéssel rendelkezik, amely pontosan ugyanolyan²⁴ mint annak a képessége vagy megértése, aki teljes mértékben megérti a THARTHRTITIS fogalmát, ahol ez a fogalom az ízületeken kívüli és az ízületekben lévő degeneratív állapotokra egyaránt vonatkozik. Mégis furcsának tűnhet azt mondani, hogy az eredeti gondolkodó, T, teljes mértékben felfogja a THARTHRTITIS-t. A THARTHRTITIS fogalma egyáltalán nem szerepel a gondolataiban; nem *veszi birtokába ezt a fogalmat, ezért furcsa azt mondani, hogy teljesen felfogja.

Összefoglalva, egy fogalmat teljes mértékben megragadó gondolkodó rendelkezik valamivel - hogy mi ez a valami, az attól függ, hogy ki milyen elméletet alkot egy fogalom teljes megragadásáról -, ami egyedülállóan meghatározza ezt a fogalmat. Lazán fogalmazva, a gondolkodónak érzékenysége van arra, ami a fogalmat individuálja. (A lényeg az, hogy ez a fogalom elsajátításának *szükségszerű* feltétele, nem pedig elégséges feltétele.) Ezzel szemben a fogalmat hiányosan felfogó gondolkodó képességei önmagukban intuitív módon nem elegendőek annak meghatározásához, hogy gondolkodása magában foglalja az adott fogalmat.²⁵ Semmi, amit a gondolkodó tehet - sem a gyakorlata vagy diszpozíciója -, és semmi, amit tud, nem képes önmagában meghatározni, hogy a hiányosan felfogott fogalmat használja, szemben a fogalmak végtelen számú olyan fogalmával, amelyek valamilyen szempontból különböznek attól, amit nem fog fel.²⁶

1.10 A három probléma egymást támogató ügyet alkot

A három probléma együttesen erőteljes érvet képez a jelenleg szokásos elméletek ellen a tartalomról. A problémákra vonatkozó érvek sajátos módon kölcsönösen támogatják egymást.

Például

²⁴ Nyilvánvalóan kérdésfeltevés lenne azt kifogásolni, hogy a képességek különböznek, mert az egyik egy fogalom helytelen megértése, míg a másik egy másik fogalom helyes megértése. Emellett itt a képesség olyan felfogását feltételezem, amely szerint a gondolkodó képessége nem társadalmilag individuált (és független a másokkal szembeni tiszteletétől).

²⁵ Ha azt mondjuk, hogy egy bizonyos képesség (vagy képességek) nem elegendő egy adott fogalom meghatározásához, az természetesen nem jelenti azt, hogy nincs olyan függvény a képességek és a fogalmak között, amely a szóban forgó képességet az adott fogalomhoz rendelné. A teljesítményszemlélet mögött inkább az az elképzelés áll, hogy amikor egy gondolkodó egy C fogalom elsajátításának gyakorlása során a

gondolkodásában C szerepel, akkor a fogalom elsajátítása egy sajátos, egyenes leképezéssel határozza meg C -t. Ez az elsajátítás egy bizonyos, egyenes leképezéssel történik. Lásd az alábbi 2.3.1. szakaszt. Ha tehát azt mondjuk, hogy egy bizonyos képesség nem elegendő egy adott fogalom meghatározásához, akkor azt mondjuk, hogy a képesség nem illeszkedik a fogalomhoz a megfelelő egyenes leképezéssel.

²⁶ A "képesség" kifejezésnek van egy olyan laza használata, amelyen triviális, hogy aki * rendelkezik egy fogalommal, annak van egy olyan képessége, amely elegendő a fogalom meghatározásához. Hiszen hipotézis szerint van "képessége" arra, hogy az adott fogalmat érintő gondolatai legyenek. Ahhoz, hogy a teljesítményszemlélet (csakúgy, mint a DV) érdemi állítás legyen, szükségünk van egy korlátozásra arra vonatkozóan, hogy mi számít képességnek. Intuitív módon egy képességnek kauzális erőnek kell lennie; például a releváns értelemben az, hogy egy követelménynek alávettnek kell lenni, és így "képesnek" kell lenni arra, hogy megszegjük azt, nem kell, hogy *képességnek* minősüljön. A 2.2. szakaszban bevezetem a "teljesítménykorlátozást", hogy ezt a kérdést kezeljem.

a triviálisan nem triviálisan hamis, attól függ, hogy megértjük, van-e mód arra, hogy trivializáljuk azt az elképzelést, hogyha

azzal fog érvelni, hogy az elméletek kudarca a saját feltételeik alapján még fenyegetőbbé teszi a normativitás problémáját.²⁷ Más okból kifolyólag az elméletek saját feltételeik szerinti kudarca megerősíti a hiányos megértés problémájáról szóló érvelésemet. A hiányosan megértett tartalmak feltételezett attribúcióinak (amelyek nem függenek a tiszteletadástól) mint pusztán pontatlan módszereinek elvetésére tett kísérlet.

a beszélgetés kevésbé meggyőző, amennyiben nem egy sikeres elmélet motiválja.²⁸ Tehát, a megmutatva, hogy a vezető tartalomelméletek önmagukban nem kielégítőek, csökkenthetjük az elméletileg motivált ellenvetések erejét a hiányos megértés feltételezett eseteire. A legfontosabb, hogy a három problémának valójában közös forrása van. A következő fejezetben azt javaslom, hogy mindhárom a vezető tartalomelméletek egyik nagyon alapvető feltételezéséből ered, amely arra vonatkozik, hogy mi az, ami miatt egy attitűd tartalma egy adott fogalmat magában foglal. A Három probléma tehát nem csupán egy vegyes gyűjtemény, hanem egy mélyebb hiba tünetei.

a képesség fogalmát túl lazán értelmezzük, azt gondolhatnánk, hogy triviális, hogy valaki, akinek *C

²⁷ Lásd az alábbi 6.7. szakaszt.

²⁸ Lásd a 2.7. és 6.8. szakaszt.

2. fejezet: A teljesítményszemlélet és a felelősség szemlélet

Ez a fejezet két nagyon általános nézetet mutat be arról, hogy mi az, ami miatt egy gondolkodó attitűdje magában foglal egy adott fogalmat. Amellett érvelek, hogy az első nézet - a teljesítményszemlélet - feltételezi a legtöbb jelenleg szokásos tartalomelmélet, és ez a forrása a Három Problémával kapcsolatos nehézségeiknek. Megmutatom, hogy a teljesítményszemlélet szinte úgy tűnik, hogy a Három Problémát hivatott előidézni. Ezzel szemben a másik nézet - a felelősség szemlélet - jó kilátásokat kínál ezek elkerülésére. A cselekmény azonban egyre sűrűsödik. A teljesítményszemléleten alapuló elméleteknek számos lehetőségük van a Három probléma kezelésére, a felelősségen alapuló elméletek pedig a saját nehézségeikkel szembesülnek. A két nézet közötti különbségtétel kidolgozása után röviden felvázolom az összefüggéseket egyrészt a két nézet, másrészt a Három probléma között. Ezután megvizsgálom a teljesítményszemlélet finomított változatait, és megvitatom, hogy ezek valószínűleg hogyan viszonyulnak a felelősség szemlélethez.

2.1 A teljesítmény és a felelősség nézetek bemutatása

2.1.1 A három probléma közös forrása: a vívmány vi ew

Nagyon általános szinten a legtöbb jelenleg szokásos tartalomelmélet a megnézetet alkalmazza a tartalmi kérdésre. Feltételezik a teljesítményszemléletet. Ezt az alapvető hasonlóságot nehéz lehet érzékelni, mert az elméletek más dimenziókban is különböznek egymástól. Két dimenzió, amelyekre az 1. fejezetben tettünk megjegyzést, különösen fontos ebben az összefüggésben.

Az e dimenziókban mutatkozó különbségek általában nagyon eltérő általános struktúrájú és érzetű elméleteket eredményeznek. Először is, a tartalomelméletek különböző álláspontot képviselnek abban a kérdésben, hogy mi határozza meg a tartalmat. Másodszor, az elméletek személyes vagy szubperszonális szinten is felállíthatók. (Az 1.8. szakaszban megjegyeztük, hogy Peacocke és Fodor elméletei mindkét dimenzióban ellentétben állnak egymással).¹

¹ Egy harmadik dimenzió is fontos. Az elméletek különböző nézeteket feltételezhetnek az attitűdök természetéről. Az egyik ilyen nézet szerint például a hit birtoklása (mondjuk) azt jelenti, hogy egy bizonyos viszonyban állunk (amely megfelel a hitnek, szemben a félelemmel, szándékkal stb. szemben) egy mentális reprezentációval. Egy ezzel ellentétes nézet szerint a hit birtoklása egy bizonyos egységes, esetleg

funkcionálisan individuált állapotban való létet jelent.

Az ezekben a dimenziókban rejlő különbségek lehetősége megnehezíti a teljesítményszemlélet teljesen általános, ugyanakkor konkrét és pontos megfogalmazását. A nézet kanonikus jellemzését olyan kifejezésekkel kellene megfogalmazni, amelyek semlegesek a fogalmi individuációval kapcsolatos álláspontok és a személyes versus szubperszonális szintek tekintetében. Olyan kifejezések azonban, amelyek e tekintetben semlegesek, mégis pontosak, nem állnak rendelkezésre.

Ezért a teljesítményszemlélet intuitív és nagyon elvont jellemzésével kezdem, és szembeállítom egy alternatívával, amelyet én *felelősség szemléletnek* nevezek. Ezeket az intuitív jellemzéseket az érthetőség kedvéért a személyes szintre fogom vetíteni, de eléggé absztraktak lesznek ahhoz, hogy semlegesek legyenek a fogalmak individuálódásának kérdéséről. Néhány pontosítás után konkrétabbá teszem a vitát azzal, hogy példákat hozok a teljesítményszemlélet különböző formáira, amelyeket a két dimenzió különböző értékei mellett felvehet. Hogy a kontrasztot a lehető legélesebbé tegyem, a teljesítményszemlélet egy nagyon durva változatával kezdem. A fejezet későbbi részében (2.7-2.9. szakaszok), miután megvizsgáltam, hogy a teljesítményszemlélet miért hajlamosítja a tartalomelméletet a három problémára, megvizsgálom a teljesítményszemlélet olyan finomításait, amelyek enyhítik ezt a tendenciát.

A legegyszerűbb szinten a teljesítményszemlélet azt állítja, hogy az, ami miatt egy gondolkodó *Egy bizonyos fogalommal rendelkezik a gondolkodó, akinek van egy bizonyos diszpozíciója. A felelősség nézet szerint az, hogy a gondolkodó egy normának van alávetve. Nagyjából a különbségtétel a valamire való hajlandóság és a valamire való kötelezés között van.

Ahhoz, hogy lássuk, miért természetes válasz a teljesítményszemlélet a tartalmi kérdésre, lépünk hátra, és gondoljuk végig, mit kell elérnie a tartalmi kérdésre adott válasznak. Számot kell adnia arról, hogy a tartalmi attribúciók miként jellemzik egy hús-vér emberi lény kauzálisan hatékony állapotait absztrakt tárgyak - fogalmak és tartalmak - szempontjából. Az a kérdés, hogy mi az, ami miatt az ember gondolata magában foglalja *ezt a fogalmat*, azt a jellemzőt kérdezi, ami közös az ugyanazon fogalmat magában foglaló különböző gondolatokban. Hétköznapi beszédünk azt a gondolatot ösztönzi, hogy a gondolkodó rendelkezik valamivel, amit aztán az adott esetben gyakorol vagy alkalmaz. Valakiről, akinek egy adott fogalmat érintő gondolatai vannak, azt mondjuk, hogy "rendelkezik" vagy "birtokolja" ezt a fogalmat, és hogy egy adott alkalommal "használja" azt. Megkérdezhetjük tehát, hogy mi az, amivel egy gondolkodó rendelkezik, és amit aztán gyakorol?

Mit jelent *birtokolni egy fogalmat?

Egy valószínűsíthető megközelítés az, hogy minden fogalomhoz egy gondolkodóra vonatkozó feltétel társul, *azaz* egy olyan feltétel, amely meghatározza, hogy a gondolkodó tegyen valamit. Egy fogalomhoz kapcsolódó feltétel lehet például az, hogy a gondolkodó megkülönböztet egy bizonyos világi tulajdonságot, bizonyos módon osztályozza a tárgyakat, bizonyos következtetéseket von le, vagy olyan állapottal rendelkezik, amely (kauzálisan) kapcsolódik bizonyos más állapotokhoz. Egy nagyon természetes kép, amelyet a legtöbb jelenlegi tartalomelmélet magától értetődőnek vesz, az, hogy *a fogalom birtoklása a fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére való hajlandóságot jelenti, és a fogalmat tartalmazó gondolat birtoklása e hajlandóság alkalmazását vagy gyakorlását jelenti. Ez a teljesítményszemlélet. Kicsit pontosabban:

A teljesítményszemlélet: egy gondolat inkább egy fogalmat foglal magában, mint másokat, mivel a gondolkodó olyan hajlandóságot gyakorol, amely az adott fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére irányul.²

Bizonyos szempontból a teljesítményszemlélet elkerülhetetlennek tűnhet, aminek következtében nem veszünk tudomást arról, hogy ez egy érdemi választás, egy választás, amely több alternatíva közül csak egyet választ. Ha azt vizsgáljuk, hogyan válaszoljunk a tartalmi kérdésre, úgy tűnhet, hogy a probléma lényege az, hogy egy személy hogyan "birtokolhat" és "használhat" egy absztrakt tárgyat. Tegyük fel, hogy arra a plauzibilis válaszra jutunk, hogy a fogalmak a gondolkodókra vonatkozó feltételekhez, tehát diszpozíciókhoz kapcsolódnak. Ebből az elképzelésből látszólag azonnal következik a válasz a tartalmi kérdésre: a gondolkodónak van egy adott fogalmat érintő attitűdje, mivel rendelkezik egy olyan diszpozícióval, és azt alkalmazza, amely a fogalomhoz kapcsolódó feltételnek megfelel. Ez azonban figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy még ha egy fogalomnak egy feltételhez való társulása adott is, egynél több lehetséges nézete van annak a gondolkodónak, aki egy adott fogalmat magában foglaló attitűddel rendelkezik, és az adott feltétel közötti kapcsolatnak.

2.1.2 A felelősség szemlélete és a leíró/normatív ellentét

A felelősség szemlélete alternatív képet nyújt a gondolkodó és a feltétel on közötti kapcsolatáról. A gondolkodó lehet a feltételnek *alávetett*, vagy *felelős* a feltételért. Az általam képviselt értelemben azt mondani, hogy valaki alá van vetve egy feltételnek, azt jelenti, hogy a feltétel a gondolkodóra vonatkozó helyességi norma. Az, hogy egy gondolkodó alá van vetve egy feltételnek, azt feltételezi, hogy a gondolkodó helyes vagy helytelen a feltételnek való megfelelésben vagy annak

elmulasztásában.

A felelősség nézete: egy gondolat inkább egy fogalmat foglal magában, mint másokat, mivel a gondolkodó felelős vagy alá van vetve az adott fogalom által megkülönböztetetten előírt normáknak.

² Ha a teljesítményszemlélet el akarja kerülni az ürességet, akkor a feltétel nem lehet olyan, hogy triviális legyen, hogy a gondolkodónak a megfelelő diszpozíció gyakorlása az, ami alapján a gondolkodónak egy adott fogalmat magában foglaló attitűdje van. Például a feltétel nem lehet az, hogy a gondolkodónak a kérdéses fogalmat magában foglaló attitűdje van. A feltételre vonatkozó egyéb korlátozásokat alább tárgyalom.

A felelősség szemlélete szerint tehát egy adott fogalmat magában foglaló attitűd hozzárendelése egy gondolat tipizálásának egy módja azon normák szempontjából, amelyekért a gondolkodó felelős, szemben az általa aktivált diszpozíciókkal.³

A teljesítmény- és a felelősségszemlélet közötti alapvető ellentét a leíró és a normatív szemlélet közötti ellentét. A teljesítményszemlélet szerint egy személy hite egy bizonyos fogalmat foglal magában valami leíró jellegű dolog alapján; a felelősségszemlélet szerint valami normatív jellegű dolog alapján. Két kérdés merül fel. Először is, a tartalom leíró tényeken való szupervenenciájának minimális naturalista követelménye mellett hogyan tartható fenn ez a megkülönböztetés? Másodszor, mit jelent a megkülönböztetés? Különösen, milyen leíró korlátnak kell megfelelnie egy álláspontnak ahhoz, hogy teljesítményszemléletnek minősüljön? Mindegyik ponttal sorban foglalkozom.⁴

2.1.3 A leíró/normatív ellentét és a többszörös megvalósíthatóság

Egy naturalista felelősségszemlélet következetesen fenntarthatná, hogy az attitűdök tartalma a leíró tényeken alapul, de az, ami miatt egy attitűdnek egy bizonyos tartalma van, az valami normatív. Ahogy a funkcionalisták rámutattak az elme típusazonosság-elmélete ellen, a többszörös megvalósíthatóság aláássa egy mentális tulajdonság és egy megvalósuló fizikai tulajdonság típusazonosságát, de összhangban van a szupervenenciával. Analóg módon, ha a normák iránti felelősségre vonatkozó normatív tények korlátlanul sokféleképpen realizálhatók, akkor ezek a normatív tények szupervenciálisak lehetnek a gondolkodóról és a világról szóló leíró tényekre anélkül, hogy a normák iránti felelősség azonos lenne valamilyen leíró tulajdonsággal.

A lényeg másképp is megfogalmazható. Ha a felelősségszemlélet igaz és naturalista, akkor lesznek olyan leíró tények halmazai, talán végtelenül sok, amelyek megvalósítják, hogy a gondolkodók egy adott fogalom normái szerint felelősek. Tegyük fel, hogy a teljesítményszemléletet feltételező elméletnek sikerül olyan - talán erősen diszjunktív - specifikációt kínálnia, amely e halmazok közül egyet vagy többet megragad. Ez

³ Túlságosan megkülönböztetésmentes lenne azt mondani, hogy a gondolkodó csupán a fogalom normáinak van alávetve. Egy gondolat például több fogalmat is magában foglalhat, és sok gondolatunk van. Szükség van egy olyan minősítésre, hogy a gondolkodó a *kérdéses gondolat tekintetében* a vonatkozó normáknak van alávetve. Nagyjából azt kell mondanunk, hogy ezt a hozzáállást a vonatkozó normáknak kell megfelelnie. Ez azonban még mindig túl durva. A gondolkodó a gondolat egy bizonyos aspektusa tekintetében van alávetve a vonatkozó normáknak - intuitív módon az, ami megfelel a fogalom szerepének az attitűd tartalmának szerkezetében. A teljes számonkérés részletei az attitűdök természetéről és kompozíciós szerkezetéről alkotott nézetektől függenének, attól a szinttől (személyes vagy szubszemélyes), amelyen a számonkérés történik, és 37

így tovább. Analóg szempontok vonatkoznak a teljesítményszemléletre is.

Vagyis a teljesítményszemlélet teljes körű ismertetésének meg kellene határoznia, hogy a gondolkodó nem csupán általánosságban gyakorolja a vonatkozó képességet, hanem a kérdéses attitűd gondolkodásában is, és így tovább.

⁴ Néha azt állítják, hogy a "kellene" feltételezi a "lehet" - azaz, hogy egy személy nem lehet felelős egy normáért anélkül, hogy képes lenne megfelelni annak. A 2.9. szakaszban válaszolok egy erre az állításra alapozott ellenvetésre.

akkor egy vagy több elégséges tartalmi feltételt határoztak volna meg (egy attitűdnek a kérdéses fogalmat magában foglaló attitűdjére vonatkozóan). Ez azt mutatja, hogy a két nézet közötti különbségtétel nem tartható fenn, mert a naturalista felelősségszemlélet a teljesítményszemléletre redukálódik? A válasz ismerős. A hipotetikus elmélet nem magyarázná meg, hogy mi a közös a leíró tények különböző halmazában, ami elégségesnek teszi őket egy adott fogalmat érintő attitűdhöz, és nem lenne képes megjósolni, hogy milyen más halmazok lennének elégségesek. Elmulasztaná a döntő fontosságú általánosítást (lásd a 6.5.1. szakaszt). Ha egy felelősségen alapuló elmélet meg tudja mondani, hogy mi a közös a leíró tények különböző halmazában, de egy teljesítményen alapuló elmélet nem tudja (mert nincsenek meg az erőforrásai ahhoz, hogy a normatív tulajdonságra, a normához való felelősségre utaljon), akkor a felelősségszemlélet olyan magyarázóerővel rendelkezik, amely a teljesítményszemléletből hiányzik.

2.2 A teljesítménykorlátozás

Ahogy eddig definiáltuk, az *achievement* ent nézet szerint a gondolkodó egy adott fogalmat érintő attitűddel rendelkezik, mivel a gondolkodó a fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére irányuló hajlandóságot gyakorol. Ez a meghatározás nem elegendő ahhoz, hogy fenntartsuk az intuitív leíró/normatív ellentétet a teljesítmény és a felelősség nézetek között. Tegyük fel például, hogy a releváns feltétel az, hogy a gondolkodó felelős legyen a fogalomhoz egyértelműen kapcsolódó normákért. Ez a javaslat a teljesítmény- és a felelősségszemlélet közötti különbségtételt azáltal szüntetné meg, hogy a felelősségszemléletet a teljesítményszemléletbe foglalná bele.⁵ Annak érdekében, hogy a teljesítmény és a felelősség nézetek közötti alapvető ellentétet fenntartsuk, korlátozni kell, hogy mi számít feltételnek. Intuitív módon a feltételnek olyannak kell lennie, hogy teljesítése teljesítménynek minősüljön. Más szóval, valami csak akkor számít feltételnek a releváns értelemben, ha azt írja elő, hogy a gondolkodó *tegyen* valamit. Nem írhatja elő, hogy a gondolkodótól *megköveteljük*, hogy tegyen valamit. Azt mondhatjuk, hogy a feltételnek leírónak kell lennie abban az értelemben, hogy az, hogy egy gondolkodó teljesíti-e, leíró, nem pedig normatív tény. Ezt nevezzük *teljesítménykorlátozásnak*. Amikor a teljesítményszemlélet kifinomultabb változatait vizsgáljuk, a teljesítménykorlátozást megfelelően módosítani kell.

⁵ Ez az összeomlás pusztán terminológiai jellegű lenne. Az érdemi különbségtétel megmaradna, de azt már nem lehetne úgy megfogalmazni, hogy egy feltétel teljesítésére irányuló hajlandóságot gyakorolunk, szemben a feltételnek való megfeleléssel. Inkább a diszpozíciók (vagy feltételek) típusai közötti különbségtételről lenne szó.

2.3 A teljesítmény és a felelősségvállalás nézeteinek pontosítása

Mielőtt rátérnék a teljesítmény- és a felelősségzsemléletnek a Három problémához való viszonyára, két dolgom van: 1) egy fogalomhoz *kapcsolódó* feltétel gondolatának kidolgozása; 2) a teljesítmény- és a felelősségzsemlélet tisztázása a teljesítményzsemlélet néhány lehetséges formájának vizsgálatával.

2.3.1 A fogalomhoz kapcsolódó feltétel ition

Eddig úgy jellemeztem a teljesítményzsemléletet, hogy homályos a fogalom és a hozzá kapcsolódó feltétel közötti kapcsolat. A kiindulópont az, hogy - hipotézis szerint - az, hogy a gondolkodó a feltétel teljesítésére irányuló hajlandóságot gyakorolja, az, ami miatt a gondolkodó attitűdje ezt a bizonyos fogalmat foglalja magában, szemben bármely más fogalommal. Másképpen fogalmazva, a gondolkodó attitűdje a fogalmat azáltal foglalja magában, hogy az általa gyakorolt diszpozíció a feltétel teljesítésére irányuló diszpozíció. Vagyis nem valami más a gondolkodóval kapcsolatban - például az a mód, ahogyan gyakorolja a beállítottságot -, hanem az a tény, hogy ez egy olyan beállítottság, amely ezt a feltételt kielégíti, határozza meg, hogy a gondolkodó gondolkodása magában foglalja ezt a fogalmat.

Ebből következik, hogy a rendelkezésnek elégségesnek kell lennie ahhoz, hogy a kérdéses fogalmat egyedileg meghatározza. Mivel a diszpozíciót a hozzá tartozó feltétel alapján határozzuk meg, a feltételnek elégségesnek kell lennie a fogalom meghatározásához.

Természetesen egy fogalomhoz kapcsolódó feltétel nem csak egy olyan feltétel, amely - valamilyen leképezéssel vagy más módon - elegendő a fogalom meghatározásához. Egy fogalom kapcsolódó feltétele azon alapul, ami a fogalmat individuálja. Tegyük fel, hogy a fogalmak a referencia szintjén individuálódnak.

Ezután egy fogalomhoz kapcsolódó feltétel azt határozza meg, hogy a gondolkodónak egy mentális reprezentációt kell alkalmaznia a fogalom referenciájára. Tegyük fel, hogy a fogalmakat alternatív módon a következtetési szerep szintjén individuáljuk. Ekkor egy fogalomhoz kapcsolódó feltétel azt határozza meg, hogy a gondolkodónak a mentális állapotok közötti átmeneteket kell végrehajtania, amelyek a kérdéses fogalomra kanonikusak. Mivel egy fogalom kapcsolódó feltétele azon alapul, ami a fogalmat individuálja, és mivel a fogalom kapcsolódó feltételének eléggé egyedinek kell lennie ahhoz, hogy meghatározza a fogalmat, ebből következik, hogy a fogalom kapcsolódó

feltétele számot ad arról, hogy mi individuálja a fogalmat, vagy legalábbis,

hogyan egy ilyen számla levezethető ebből a feltételből.

A fogalomhoz kapcsolódó feltétel fogalmára azért van szükség, hogy hűek legyünk a teljesítményszemlélet szelleméhez. A teljesítményszemlélet mögött az az elképzelés áll, hogy egy fogalom megkülönböztethetően kapcsolódik egy bizonyos mentális feladat sikeréhez, és hogy *a fogalom birtoklása azt jelenti, hogy hajlandóak vagyunk sikeresen teljesíteni ezt a feladatot. A teljesítményszemlélet tehát *nem az a* nézet, hogy *egy adott fogalom birtoklása olyan diszpozíció birtoklását jelenti, amely valamilyen leképezés révén megfelel az adott fogalom azonossági feltételének. Inkább az a nézet, hogy *egy fogalom birtoklása olyan diszpozíció birtoklása, amely a fogalom társított feltételén keresztül megfelel a fogalom azonossági feltételeinek.

A felelősség szemlélete szerint a fogalmak követelményeket támasztanak a gondolkodókkal szemben; különösen, ha azt mondjuk, hogy egy adott fogalom szerepel egy adott attitűd tartalmában, akkor azt mondjuk, hogy a gondolkodó az adott fogalomhoz egyértelműen kapcsolódó normáknak van alávetve. Így a felelősség nézet, akárcsak a teljesítmény nézet, a gondolkodóval szemben támasztott olyan feltételre támaszkodik, amely egyedülállóan elegendő egy fogalom meghatározásához. Amint azt a következő szakaszban szemléltetni fogom, ez is egy ilyen feltételt származtat abból, ami a fogalmat individualálja.⁶

2.3.2 A teljesítmény és a felelősség konkrét példányai nézetek

Eddig nagyon elvont szinten tárgyaltuk a teljesítmény és a felelősség nézeteket, hogy semlegesek maradjunk a különböző döntésekkel kapcsolatban, amelyeket egy tartalomelméletnek meg kell hoznia. Mint megjegyeztem, egy személyi szintű beszámolót feltételeztem, de semleges maradtam a fogalmakat individualizáló különböző álláspontok tekintetében. Most megvizsgálhatjuk a teljesítmény és a felelősség nézetek részletesebb változatait, a fogalmak referencia-alapú versus fogalmi-szerep-alapú individuációjával kapcsolatos különböző választások mellett. Ez egyrészt segít tisztázni a két nézetet, másrészt alátámasztja azt a javaslatomat, hogy a standard tartalomelméletek a teljesítmény nézetet feltételezik. A beszámolókat továbbra is a személyes szinten fogom keretbe foglalni. A szubperszonális szinten az arról való beszéd, hogy a gondolkodó mit hajlandó elérni, a gondolkodó szubperszonális állapotainak kauzális tulajdonságairól való beszédre fordítódna. És

⁶ Különbséget teszek egy olyan "feltétel" között, amely csupán egy feltétel - a teljesítményszemlélet esetében - és egy olyan feltétel között, amely egyben "norma" is - a felelősség szemlélet esetében. Nagyjából az a lényeg, hogy különbséget tegyünk egy olyan feltétel között, amelyért nem vagyunk felelősek, és egy olyan feltétel

között, amelyért felelősek vagyunk. Az utóbbi esetben használom a "norma" kifejezést, de az előbbi esetben nem. Aki nem felel meg egy puszta feltételnek, az nem hibás, ellentétben azzal, aki nem felel meg egy normának, amelyért felelős. A "feltétel" kifejezés használata arra emlékeztet, hogy nem feltételezhetjük, hogy egy gondolkodó felelős egy feltételnek pusztán azért, mert teljesíti azt. Eszerint, aki egy almát úgy hámoz meg, hogy egy 10 méternél hosszabb, töretlen spirálú héjat kapjon, az ezáltal nem tesz eleget egy normának (hiszen nem vonatkozik rá semmilyen követelmény, hogy tízméteres héjat kapjon), de eleget tesz egy feltételnek, *nevezetesen* annak a feltételnek, hogy tízméteres héjat kapjon).

Ha arról beszélünk, hogy a gondolkodó felelős egy normának, akkor ez azt jelentené, hogy a személyiség alatti állapot felelős egy normának,⁷, vagy azt, hogy a gondolkodó felelős egy normának egy adott személyiség alatti állapot tekintetében.

1) Kezdjük azokkal az elméletekkel, amelyek szerint a fogalmak a referenciájuk alapján individuálódnak. A teljesítményszemlélet természetes feltétele, hogy a gondolkodó a⁸ mentális reprezentációt alkalmazza annak a tulajdonságnak az eseteire (vagy megfelelő ítéleteket hozzon azokról), amely a fogalom referenciája. Így a teljesítményszemlélet egy tipikus változata azt állítja, hogy egy attitűd egy bizonyos fogalmat foglal magában annak alapján, hogy a gondolkodó egy bizonyos diszpozíciót alkalmaz - a diszpozíciót arra, hogy egy mentális reprezentációt alkalmazzon a megfelelő tulajdonság eseteire. Tegyük fel, hogy egy gondolkodó úgy ítéli meg, hogy egy bizonyos asztal *C*. Felmerül a kérdés, hogy mi teszi lehetővé, hogy az adott ítélet tartalma az legyen, hogy az asztal négyzet alakú, szemben azzal, hogy az asztal téglalap alakú. Az általunk vizsgált teljesítményszemlélet azt mondaná, hogy a gondolkodó hajlandó a *C-t* négyzet alakú dolgokra alkalmazni, de nem négyzet alakú dolgokra, beleértve a nem négyzet alakú téglalapokat is. Az ítéletet az teszi, hogy az ítélet a NÉGYSZÖGES fogalmat foglalja magában, hogy az ítélet meghozatala során ezt a diszpozíciót gyakorolja, szemben például a gondolkodónak azzal a diszpozíciójával, hogy egy fogalmat téglalap alakú dolgokra alkalmazzon.⁹

Ezzel szemben a felelősség szemlélete szerint az ítélet tartalma szögletes, mivel a gondolkodó az ítélet meghozatalakor egy olyan normának felel, amely szerint helyes a szögletes tárgyról ítéletet alkotni, és helytelen a nem szögletes tárgyról ítéletet alkotni. Pontosabban, a gondolkodó attitűdjében szereplő *C* fogalom a SQUARE fogalom, annak alapján, hogy a gondolkodó alá van vetve egy olyan normának, amely szerint helyes a *C fogalmat* négyzet alakú tárgyakra alkalmazni, és helytelen a nem négyzet alakú tárgyakra alkalmazni.

2) Tegyük fel, hogy a fogalmakat következtetési szerepük alapján különböztetjük meg. A feltétel levezetésének természetes módja a tételek közötti következtetési kapcsolatok hálózata és a személy állapotai közötti kauzális kapcsolatok hálózata közötti izomorfizmus gondolatára apellál. Így egy tipikus feltétel az lenne, hogy a gondolkodó olyan mintázatban mozogjon az állapotok között, amely a tételek közötti absztrakt fogalmi kapcsolatokat tükrözi. Legyen *P* és *Q* a tételeket jelölő jelek. A jelen

⁷ A szubperszonális állapotok normákért való felelősségének fogalmának kínos volta azt sugallja, hogy a felelősség szemlélete inkább egy személyes szintű beszámolóknak felel meg; egy további, szubperszonális beszámolót lehetne adni arról, hogy mi valósítja meg a gondolkodó felelősségét egy norma iránt.

⁸ Amint azt a 3. és 4. fejezetben tárgyalom, az információs teoretikusok hajlamosak segíteni magukat egy fogalom *alkalmazásának* fogalmán, noha szigorúan véve erre nincs joguk. Ettől a problémától ezen a ponton eltekintek.

⁹ Az alábbi 2.6. szakasz olyan lépéseket vizsgál, amelyeket a teljesítményelméleti teoretikusok tehetnek annak az elképzelésnek a kibontakoztatására, hogy ez az egyik

A teljesítményszemlélet változata szerint a gondolkodó azon ítéletében részt vevő *D* fogalom, hogy $P \supset D \supset Q$, az ÉS fogalma annak alapján, hogy a gondolkodó az ítélet meghozatala során az ÉS következtető szerepének megfelelő diszpozíciót gyakorol - diszpozíciót arra, hogy a *P* és a *Q* ítéletből a $P \supset D \supset Q$ ítéletre, a $P \supset D \supset Q$ ítéletből a *Q* ítéletre, és így tovább.

A felelősség szemlélet a fogalom következtető szerepét normaként veszi fel. Így a vonatkozó normák a gondolkodóknak (ha a vonatkozó kérdéseket mérlegelik) bizonyos mentális átmeneteket kell végrehajtaniuk. Például egy *D* fogalom, amely részt vesz egy gondolkodó azon ítéletében, hogy $P \supset D \supset Q$, az ÉS fogalma annak alapján, hogy a gondolkodó egy olyan standardnak van alávetve, amely szerint helyes (ha a gondolkodó a kérdést mérlegeli), hogy a *P* és a *Q* ítéletből a $P \supset D \supset Q$ ítéletbe, a $P \supset D \supset Q$ ítéletből a *Q* ítéletbe, és így tovább.

Ezek a példák világossá teszik, hogy a teljesítmény és a felelősség nézetek önmagukban nem a fogalmak individuálódásának módjáról szólnak, és összhangban vannak a kérdéssel kapcsolatos különböző álláspontokkal. A fogalmi individuációval kapcsolatos kedvenc álláspontodat figyelembe véve a teljesítmény és a felelősség nézetek általános álláspontokat kínálnak arra vonatkozóan, hogy mit jelent egy fogalmat érintő attitűddel rendelkezni. Így a teljesítmény és a felelősség nézetek közötti ellentét egyértelművé tesz egy gyakran elhanyagolt különbséget.

A fogalmi individuációról szóló beszámoló nem arról szól, hogy mit jelent az, hogy egy attitűd egy adott fogalmat foglal magában, és nem is feltételez egy ilyen beszámolót. Továbbá, mivel *fogalommal rendelkezni egyszerűen azt jelenti, hogy képesnek lenni egy olyan attitűdre, amely magában foglalja a fogalmat, egy olyan beszámoló, amely arról szól, hogy mi a fogalom, nem feltételezi, hogy a fogalmakról van szó.

egy beszámoló arról, hogy mit jelent *fogalommal rendelkezni.¹⁰

Természetesen, egy beszámoló arról, hogy mi az, ami miatt

egy attitűd egy adott fogalmat foglal magában - a tartalmi kérdésre adott válasz - nem lehet független attól, ami ezt a fogalmat azzá teszi, ami. Különösen, mint láttuk, egy fogalomhoz kapcsolódó feltétel, amely központi szerepet játszik mind a teljesítményalapú, mind a felelősség alapú válaszokban, a

diszpozíciót, és nem a másikat, amelyik éppen bevetésre kerül.

¹⁰ Jerry Fodor szerint egy fogalom "birtoklása" teljesen egyszerű:

Általános igazság, hogy ha tudod, *mi az X*, akkor azt is tudod, *mi az*, ha van *X*. És fordítva is. Ez különösen a fogalmakra vonatkozik: a kérdés, hogy mik ezek, és a kérdés, hogy mi az, hogy van; ha

az egyikre elkötelezed magad, akkor *ezzel* akarva-akaratlanul elkötelezed magad a másikra is. Tegyük fel például, hogy az elméleted szerint a fogalmak tökök. Nagyon helyes, akkor az elméleted része kell, hogy legyen, hogy a fogalom birtoklása tök birtoklása. És fordítva... (1998, p. 2).

Ez az érvelés veszélyes, mert a "van" kifejezéssel kapcsolatos, már amúgy is csábító kétértelműsége ösztönöz.

*Egy fogalom birtoklása nem feltétlenül azt jelenti, hogy - abban az értelemben, ahogyan egy tökkel "rendelkezünk" - egyáltalán valamivel; lehet, hogy valamiféle komplex állapotban vagyunk, amely egy absztrakt objektummal leírható - ha úgy tetszik, egy absztrakt objektummal való viszonyban vagyunk. Hasonlítsuk össze, mit jelent harminc évnyi életkorral rendelkezni, vagy két plusz centit a függőleges ugrásban.

a tartalmi kérdés, elegendőnek kell lennie a fogalom meghatározásához, abban az értelemben, ahogyan azt az előző szakaszban tárgyaltuk.

A fogalom individuációjának és a tartalom természetéről szóló beszámolóknak a megkülönböztetésének egyik üdvös hatása, hogy lehetővé teszi az egyes beszámolókkal szembeni ellenvetések külön-külön kezelését. Például azt fogom javasolni, hogy egy olyan ellenvetés, amelyet általában azzal a nézettel szemben hoznak fel, hogy a fogalmakat a következtetési szerep alapján individuálják, sokkal inkább a teljesítményszemlélettel szembeni ellenvetésként értelmezhető.

2.4 A (nyers) achi evement nézet és a három probléma

Ebben a részben azt fogom megmutatni, hogy a teljesítményszemléletet szinte úgy tűnik, hogy a Három Probléma létrehozására tervezték. A standard tartalomelméletek hívei kétségtelenül türelmetlenek lesznek ezzel a vitával, mert a teljesítményszemlélet egy ilyen nyers változatán alapul; úgy tűnhet, hogy egy saját magam által kreált szalmabábut döntöttem le. Azért ragaszkodom ebben a szakaszban a teljesítményszemlélet nyers változatához, hogy a lehető legvilágosabban bemutassam, hogy a teljesítményszemlélet alapvető megközelítése miért hajlamosítja az azt elfogadó elméletet arra, hogy a három problémával találkozzon. A következő részben azt fogom megvizsgálni, hogy a teljesítményszemlélet hogyan finomítható e problémák megoldása érdekében.

2.4.1 A kudarc problémája a saját feltételeik szerint

Először is, a teljesítménynézet nyers változata nyilvánvalóan problémás, minden hiba miatt. A teljesítményszemlélet számára *a fogalom birtoklása a fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére való hajlandóságot jelenti. Mint láttuk, a feltétel jellemzően az, hogy a gondolkodó megkülönbözteti a fogalom referenciáját (a fogalom individuációjára vonatkozó referencia-alapú álláspontot tekintve), vagy végrehajtja a fogalom meghatározó következtetési szerepének megfelelő mentális átmeneteket (a következtetési szerep-alapú álláspontot tekintve). Az ilyen feltételnek való megfelelésre való hajlandóság, szabadabban szólva, egy olyan hajlandóság, hogy ne kövessünk el bizonyos típusú hibákat - nagyjából hibákat a fogalom szempontjából lényeges dolgok tekintetében. Durván értelmezve a teljesítményszemlélet tehát úgy tűnhet, hogy a gondolkodó nem követhet el ilyen hibákat, legalábbis nem szisztematikusan.

Vegyük a teljesítmény nézet referencia alapú változatát. Ha egy gondolkodó úgy ítéli meg, hogy valami

egy pingvin, nem tévedhet (szisztematikusan), mivel az ítélete nem tartalmazná a PENGUIN fogalmat, hacsak nem alkalmazna egy olyan diszpozíciót, hogy a mentális reprezentációt a pingvinekre alkalmazza, a nem pingvinekre pedig nem. Hogy a dolgot az ellenkező irányból közelítsük meg, tegyük fel, hogy a gondolkodó szisztematikusan úgy ítéli meg, hogy a sirályok pingvinek. Ebben az esetben a diszpozíciója nem az lenne, hogy egy mentális reprezentációt a pingvinekre alkalmazzon, hanem az, hogy (mondjuk) a pingvinekre vagy a sirályokra alkalmazza, szemben a többi madárral. Ezért a teljesítményalapú nézet szerint a gondolkodó ítéletei végül is nem a PENGUIN fogalmat foglalják magukban; nem téves ítéletek lennének arról, hogy a sirályok pingvinek, hanem helyes ítéletek arról, hogy a sirályok (mondjuk) pingvinek vagy sirályok.

Tekintsük ehelyett egy egyszerű következtetésen alapuló, szerepalapú teljesítményszemléletet. Egy ilyen nézet szerint úgy tűnik, hogy egy gondolkodó nem következtethet tévesen abból a tényből, hogy valami egy ember számára túlpárnázott ülés, arra, hogy az egy kanapé. Az ítélet nem foglalja magában a SOFA fogalmát, hacsak a gondolkodó nem gyakorolta azt a hajlamot, hogy felismerje, hogy ha valami kanapé, akkor az egynél több személy számára ülőhely.

2.4.2 *A normativitás problémája*

A teljesítménykorlátozás oly módon korlátozza a teljesítményszemlélet erőforrásait, hogy a teljesítményszemlélet nehezen tudja megmagyarázni a tartalom normativitását. Következésképpen egy teljesítményalapú elmélet képviselője - röviden "teljesítményelmélet-elméletíró" - nehézségekbe fog ütközni annak megállapításában, hogy teljesítményalapú javaslata konstitutív a tartalomra nézve. Ugyanis nem leszünk meggyőződve arról, hogy egy ítélet az ítélet (mondjuk), *hogy egy medve*, ha nem vagyunk meggyőződve arról, hogy az ítélet helyessége attól függ, hogy a demonstratívan bemutatott tárgy egy medve-e vagy sem. Más szóval, mint episztemikus kérdés, a teljesítményelmélet-elméleti szakember nehézségekbe ütközik annak bizonyításában, hogy elmélete helyes, ha nincs magyarázó kapcsolat aközött, hogy a gondolkodónak van egy fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére való hajlandósága, és aközött, hogy a gondolkodónak meg kell felelnie ennek a feltételnek.

A teljesítményszemlélet szerint az, ami miatt egy attitűd egy bizonyos fogalmat foglal magában, az az, hogy a gondolkodó egy feltétel teljesítésére irányuló hajlandóságot gyakorol. A

teljesítményre vonatkozó korlátozás az, hogy a feltételnek leíró jellegűnek kell lennie, abban az értelemben, hogy leíró jellegű tény, hogy a gondolkodó teljesíti-e azt. A korlátozás azt jelenti, hogy az, hogy a gondolkodó gyakorol-e a feltétel teljesítésére irányuló diszpozíciót, leíró tény. Így a teljesítményszemlélet a tartalomról kizárólag a

a leíró tények szempontjából.

A tartalom normatív abban az értelemben, hogy egy ítélet egy bizonyos fogalom bevonása meghatározza az ítélet helyességének normáit. Mivel a teljesítményszemlélet a leíró tényekre korlátozódik, nehézségekbe ütközik annak magyarázatában, hogy a tények, amelyek alapján egy attitűd egy adott fogalmat érint, hogyan határozhatják meg a helyesség normáit. Ez a nehézség különösen akut, *mivel a leíró tények, amelyekre a teljesítményszemlélet hivatkozik, pontosan azok a tények, amelyek a gondolkodó hajlandóságát mutatják arra, hogy megfeleljen a szóban forgó fogalomhoz kapcsolódó helyességi normáknak.* Általánosságban az, hogy valaki hajlandó megfelelni egy normának, nem teszi őt az adott normának alárendeltjévé vagy felelőssé.

Tegyük fel, hogy egy teljesítmény-elméletíró kimutatta, hogy a gondolkodónak egy fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére való hajlandósága hajlamos korrelálni azzal, hogy a gondolkodónak *van ez a fogalma, és hogy egy gondolat, amely egy adott fogalmat tartalmaz, hajlamos korrelálni azzal, hogy a gondolkodó gyakorolja a hajlandóságot. Talán egy ilyen bemutatás esetén a teljesítmény teoretikusa képes lenne meggyőzni minket arról, hogy a gondolkodónak az adott fogalommal való rendelkezése annak *köszönhető, hogy a gondolkodónak *volt a kérdéses fogalom.* (Bár még ebben az esetben is, ahogyan azt a 6. fejezetben tárgyalom, azt gondolhatnánk, hogy a teljesítményelméleti teoretikus a magyarázó irányt rosszul jelölte meg.) De, ahogy a 3., 4. és 5. fejezetben érvelni fogok, a teljesítményelméleti szakemberek nem állapítottak meg ilyen összefüggést; sőt, még csak meg sem kísérelték. Ehelyett csupán azzal érvelnek, hogy az általuk javasolt feltételek elegendőek a tartalom meghatározásához, és hogy elméleteik megengedik a tévedés lehetőségét. Még ha sikerrel is járnának ilyen kísérleteikben, akkor sem tudnának azonban meggyőzni minket arról, hogy a gondolkodónak *a fogalomhoz kapcsolódó feltétel *teljesítésére való hajlandósága révén van fogalma.* Ugyanis semmi okunk nem lenne azt gondolni, hogy egy ilyen hajlamú személynek ezért a feltételnek is alávetettje lenne. És ha nem lennének meggyőződve arról, hogy a személy alá lenne vetve a feltételnek, akkor nem lennének meggyőződve arról sem, hogy a személynek van a kérdéses fogalommal kapcsolatos gondolata. (Tegyük fel, hogy azt kifogásolják, hogy a személy alá lenne vetve a feltételnek, mert a személy gondolata magában foglalná a kérdéses fogalmat. Ez az ellenvetés megkérdőjelezi a kérdést, mivel a tét pontosan az, hogy a személy gondolata magában foglalná-e a kérdéses fogalmat).

Ha egy teljesítményalapú elmélet a fogalmakhoz kapcsolódó feltételeket olyan módon a függőségek láncolatának olyan fogalmakkal kell végződnie, amelyek feltételei nem feltételeznek fogalmi tartalmakat.

határozza meg, hogy az kizárhatóan¹¹ feltételezi a meghatározott tartalmú gondolatokat, akkor nem lesz képes arra, hogy

¹¹ Egyes feltételek feltételezhetnek bizonyos tartalmú gondolatokat, amíg maguknak a tartalmaknak (vagy másoknak, akiktől függnnek stb.) olyan feltételei vannak, amelyek nem feltételeznek fogalmi tartalmakat. Vagyis a

a függőségek láncolatának olyan fogalmakkal kell végződnie, amelyek feltételei nem feltételeznek fogalmi tartalmakat.

annak magyarázata, hogy mi az, ami miatt a gondolatoknak sajátos tartalma van. A nem körkörösségi megfontolások kizárják ezt a lehetőséget.

Érvelhetnénk azzal, hogy a teljesítményszemlélet úgy jellemezheti a tartalmat meghatározó diszpozíciót, hogy az feltételezi a proпозиionális attitűdöket, de nem a tartalmukat. Egy ilyen nézetnek azt kellene fenntartania, hogy az attitűdök természete megvilágítható attól függetlenül, hogy rendelkeznek-e valamilyen konkrét tartalommal. Például azt, hogy mit jelent hitnek lenni, a vágyakhoz, szándékokhoz és cselekvésekhez való viszonya alapján lehetne megmagyarázni oly módon, hogy elvonatkoztatnánk ezen attitűdök konkrét tartalmától. Egy ilyen teljesítményszemlélet számára az a kihívás, hogy a tartalom normativitását kizárólag az attitűdök normatív aspektusaiból magyarázza.¹²

2.4.3 *A hiányos megértés problémája rstanding*

A teljesítményszemlélet azon problémájának forrása, hogy lehetővé teszi a hiányos megértést, szorosan kapcsolódik a hiba megengedésével kapcsolatos problémájának forrásához. A hiányos megértés problémája azonban még hajthatatlanabb.

A teljesítményszemlélet szerint a gondolkodó csak akkor rendelkezhet egy adott fogalommal kapcsolatos attitűddel, ha hajlandósága van arra, hogy a fogalomhoz kapcsolódó feltételnek eleget tegyen. Továbbá, ennek a feltételnek elégségesnek kell lennie ahhoz, hogy a fogalmat individuálja; máskülönben a gondolkodónak az a diszpozíciója és annak gyakorlása nem lehetne az, ami alapján a gondolkodó attitűdje magában foglalja az adott fogalmat. Következésképpen a tipikus feltétel az, hogy a gondolkodó megkülönbözteti a fogalom referenciáját (a fogalom individuációjára vonatkozó referencia-alapú álláspontot tekintve), vagy végrehajtja a fogalom meghatározó következtetési szerepének megfelelő mentális átmeneteket (a következtetési szerep-alapú álláspontot tekintve). A fogalom hiányos megértésével rendelkező gondolkodó - talán csak véletlenül - nem lesz hajlandó egy ilyen feltételnek megfelelni.

Továbbá, az 1.9. szakaszban a hiányos megértésről szóló vitánkban egy intuitív érvet vettünk figyelembe, miszerint az a gondolkodó, aki hiányosan ért meg egy fogalmat, általában nem rendelkezik olyan diszpozíciókkal, amelyek elegendőek ahhoz, hogy megállapítsa, hogy a gondolata magában foglalja az adott fogalmat. Röviden áttekinthetjük ezt az érvet. A fogalmat hiányosan felfogó gondolkodó nem fogja megérteni a fogalom valamely aspektusát, vagy helytelenül fogja megérteni azt az aspektust. (Ezt a két esetet neveztük

¹² Nehéz kérdés, hogy a gondolatok feltételezése, de nem a tartalmuk feltételezése legitim lehetőség-e egy olyan elmélet számára, amely a tartalmi kérdés megválaszolására törekszik. Vitatható, hogy amikor a hiedelem fogalmát használjuk, akkor feltételezzük, hogy mi az, hogy egy hiedelemnek tartalma van. De talán anélkül is megérthetjük, mi az, hogy egy hiedelemnek tartalma van, hogy beszámolnánk arról, hogy mi az, ami alapján egy hiedelemnek tartalma van. Tehát használhatjuk a

a fogalom *részleges*, illetve *helytelen* megértése). Mindig lesz azonban valamilyen D fogalom, amely csak abban különbözik C -től, hogy a gondolkodó nem fogja fel vagy helytelenül fogja fel. Tegyük fel, hogy a fogalmakat a referenciájuk alapján individuáljuk. Ebben az esetben a C fogalmat részben vagy helytelenül megragadó gondolkodó nem lesz képes megbízhatóan meghatározni a tárgyak bizonyos körére vonatkozóan, hogy azok a fogalom alá tartoznak-e. A hipotézis szerint azonban C és D kizárólag abban különbözik, hogy a tárgyaknak erre a körére alkalmazzák. Ebből következik, hogy a gondolkodó diszpozíciói nem lesznek képesek meghatározni, hogy a gondolkodó attitűdje inkább C -t, mint D -t foglalja magában. Hasonlóképpen, ha a fogalmakat a következtetési szerep alapján individuáljuk, egy olyan gondolkodó, aki részben vagy helytelenül ragad meg egy fogalmat, nem lesz megbízhatóan diszpozicionálva arra, hogy a fogalom meghatározó átmeneteiről biztosat tudjon mondani. C és D ismét pontosan ezen átmenetek tekintetében fog különbözni, aminek következtében a gondolkodó diszpozíciói nem lesznek képesek meghatározni, hogy a gondolkodó attitűdje inkább C -t, mint D -t foglalja magában.

Ha ez az érvelés helyes, akkor egy olyan gondolkodó, akinek hiányos a fogalom megértése (akár részleges, akár helytelen), nem fog rendelkezni olyan diszpozíciókkal, amelyek elegendőek ahhoz, hogy megállapítsa, hogy a gondolkodó attitűdje magában foglalja az adott fogalmat. Ezért az, hogy a gondolkodó rendelkezik diszpozícióval és gyakorolja azt, nem teheti lehetővé, hogy az attitűdje magában foglaljon egy hiányosan megértett fogalmat. A teljesítményszemlélet tehát problémába ütközik a hiányosan megértett tartalmakat tartalmazó attitűdök elszámolásával. A probléma mélyebb, mint a hiba problémája, mert, mint látni fogjuk, a teljesítményszemlélet finomítható, hogy lehetővé tegye a különbséget egyrészt aközött, amit egy személy ténylegesen tesz vagy tenne kontrafaktuális feltételek mellett (feltételes viselkedés), másrészt aközött, hogy milyen képességgel rendelkezik. Ez utóbbi az a mögöttes alap, amely a zavaró tényezőkkel együtt kauzálisan felelős azért, amit tesz vagy tenne. Chomsky kifejezésével élve, vagyis a teljesítményszemlélet lehetővé teheti a *teljesítmény/képesség* megkülönböztetését. Egy ilyen megkülönböztetés azonban nem segít a hiányos megértéssel járó attitűdök megengedésében. Ha egy gondolkodó valóban nem érti meg teljesen egy fogalom lényegét, a probléma nem csupán a teljesítmény szintjén jelentkezik.

2.5 A felelősség és a három probléma

A 2.6-2.8. szakaszokban megvizsgálom, hogy a teljesítményszemlélet alapformája mellett elkötelezett elméletek hogyan próbálhatják meg kezelni a három problémát. Összehasonlítom

továbbá a kilátásokat

meggyőződés, anélkül, hogy feltételezné a tartalmi kérdésre adott választ.

a teljesítményszemlélet ilyen finomított változatait a felelősségszemléletével. Mielőtt rátérnék a két nézet kifinomultabb értékelésére, felvázolom a felelősségtudat előnyeit a három probléma kezelésében.

2.5.1 *A felelősség szemlélete és a hibák figyelembevételének problémája*

Amint azt már megjegyeztük, ahhoz, hogy egy elmélet képes legyen megragadni a tartalmi attribúciók adatait, képesnek kell lennie a hibák figyelembevételére. (Valójában azt javasoltam, hogy a jelenlegi tartalomelméletek nem tesznek sokkal többet annak bizonyítására, hogy megragadják az adatokat, minthogy megpróbálják figyelembe venni a hibát.) A felelősségi nézet e tekintetben jól áll. Azt állítja, hogy egy gondolkodó attitűdje egy bizonyos tartalmat foglal magában annak alapján, hogy a gondolkodó felelős a fogalmat individuáló fogalmakról szóló beszámolóból levezetett normákért. Nem lehet, és nem is kell feltételezni, hogy egy olyan gondolkodó, aki felelős egy követelményért, megbízhatóan eleget fog tenni ennek a követelménynek (bár néhány beszámoló arról, hogy mi teszi egy gondolkodót felelőssé egy

szabványnak ez lehet a
következménye).¹³

A felelősségre vonatkozó nézet tehát nem jelenti azt, hogy a

az a gondolkodó, akinek van egy fogalomhoz kapcsolódó attitűdje, hajlandó lesz azt helyesen használni.

A felelősség szemlélete csak az első lépés a tartalom teljes körű számbavétele felé. Annak számbavétele nélkül, hogy mi teszi a gondolkodót felelőssé egy fogalom normái szerint, nincs értelme megkérdezni, hogy megragadtuk-e a tartalmi attribúciók tényleges adatait. A 7. fejezetben mondok valamit a normák iránti felelősségről szóló beszámoló kilátásairól.

2.5.2 *A felelősség és a normativitás szemlélete*

A felelősség szemlélete jól alkalmazható a content látszólag normatív aspektusának magyarázatára. Azt állítja, hogy egy gondolkodónak egy bizonyos fogalmat tartalmazó gondolata van bizonyos normatív tények megszerzése folytán: a gondolkodó bizonyos normáknak van alávetve. Kifogásolható, hogy ez a nézet *túlságosan is* alkalmas a feladatra: a tartalom normatív aspektusát úgy számolja el, hogy előírja vagy magától értetődőnek veszi, és így nincs magyarázó potenciálja. Itt valóban három különböző lehetséges ellenvetés van. 1) A felelősségszemlélet üres, mert egyszerűen újra felteszi azt a kérdést, amelyre a tartalomelméletek a választ hivatottak adni. 2) A felelősségszemlélet nem magyarázó, mert a normatív tényeket magától értetődőnek veszi. 3) A felelősségszemlélet körkörös, mert a normatív

tényekre támaszkodik.

¹³ A 2.9. szakaszban megvizsgálom egy olyan érvet, amely szerint a normák iránti felelősség szükségessé teszi, hogy képesek legyünk megfelelni azoknak.

önmagukban a szándékos tényektől függenek. Ezekre az ellenvetésekre a 7. fejezetben válaszolok.

2.5.3 A felelősség és a hiányos megértés

A felelősségzempléletnek a hiányosan megértett tartalmakkal kapcsolatos elszámolási potenciáljának forrása lényegében ugyanaz, mint a tévedésekkel kapcsolatos elszámolási potenciáljának forrása.

Vagyis a felelősségzemplélet nem teszi a megvalósítást vagy a lehetséges megvalósítást - egy feltétel teljesítését vagy egy feltétel teljesítésére való hajlandóságot - egy fogalmat magában foglaló magatartás részévé. Amint azt a teljesítményszempléletnek a hiányos megértést lehetővé tevő nehézségeinek tárgyalásakor kifejtettem, egy olyan gondolkodó, aki hajlandó egy fogalomhoz kapcsolódó feltételnek megfelelni, legalábbis általában véve nem fogja hiányosan megérteni a fogalmat. A felelősségzemplélet azonban a teljesítményszemplélettel ellentétben nem jelenti azt, hogy ahhoz, hogy a gondolkodónak egy fogalomhoz kapcsolódó attitűdjei legyenek, hajlandónak kell lennie a fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére.

Futólag említettem, hogy a teljesítményszemplélet megpróbálhat teret engedni a hibáknak a kompetencia/teljesítmény megkülönböztetés bevezetésével, de a hiányos megértés tekintetében nem alkalmazhatja ezt a módszert, mivel a hiányos megértéssel rendelkező gondolkodó mind a kompetencia, mind a teljesítmény terén alulmarad. A felelősségzempléletnek nincs ilyen nehézsége, mert a felelősségvállalás egy

szabvány még nem jelenti azt, hogy képes lenne megfelelni ennek a Összefoglalva, a felelősség szabványnak.¹⁴

nézet lehetővé teszi a hiányos megértést azáltal, hogy úgy véli, hogy a gondolkodó felelős lehet egy olyan mérce iránt, amelynek nem képes megfelelni.

Most röviden láttuk, hogy a teljesítményszemplélet miért hajlamosítja az elméletet a három problémára, és hogy a felelősségzemplélet miért alkalmas *első látásra* ezek elkerülésére. Most rátérek a két nézet kilátásainak alaposabb megvitatására. A teljesítményszempléletnek, kifinomultabb formában, számos lehetősége van a Három Probléma kezelésére. A felelősségi nézetnek pedig van néhány megválaszolendő kérdése. Minden egyes probléma esetében összehasonlítom a teljesítmény- és a felelősségi nézet híveinek rendelkezésére álló alapvető érvelési irányvonalakat.

2.6 Visszavonulás a nyers teljesítményszemplélettől, hogy teret engedjünk a hibáknak

Amint láttuk, az egyszerű információs és következtető-szerep elméleteket közismerten sújtja a

¹⁴ Lásd a 2.9. szakaszt és a 7. fejezetet.

a hiba problémája. Azok a gondolkodók, akik minden jel szerint kompetens használói egy fogalomnak, valójában nem azt teszik, amit a teljesítményszemlélet durva értelmezése szerint tennének. Az információs elméletek azzal a problémával küzdenek, hogy a gondolkodók nem alkalmaznak egy fogalmat a kiterjesztésében lévő tárgyakra (vagy nem alkalmaznak egy fogalmat a kiterjesztésében nem lévő tárgyakra), és a következtetési szerepelméletek azzal a problémával küzdenek, hogy a gondolkodók nem teszik meg azokat a következtetéseket, amelyek (feltételezhetően) meghatározóak a fogalomra nézve.

Mindkét fajta elmélet elrugaszkodik a teljesítményszemlélet durva változatától azáltal, hogy a gondolkodó diszpozícióinak olyan jellemzését keresi, amely összhangban van a tényleges sikertelenséggel. Egy nagyon egyszerű diszpozíciós felfogás szerint a valamire való hajlandóság azt jelenti, hogy az ember megbízhatóan megtesz valamit. Ez kizárja a szisztematikus hiba lehetőségét. De létezhetnek olyan diszpozíciós vagy kapcsolódó fogalmak, amelyek nem hordozzák ezt az implikációt. Szeretnénk azt állítani, hogy egy gondolkodónak van diszpozíciója valaminek a megtételére, de rendszeresen nem teszi meg. Szükség van egy olyan elvi módszerre, amellyel az ilyen esetet meg lehet különböztetni attól az esettől, hogy a gondolkodónak más a diszpozíciója.

Számos lehetőség van. Két alapvető kategóriába sorolhatjuk őket. Először is, korlátozhatjuk a vizsgálatot az előfordulások bizonyos meghatározott osztályára. Másodsor, a hangsúlyt az eseményekről áthelyezhetjük azok alapjára vagy magyarázatára. Mindegyik kategóriának vannak személyes és alszemélyes lehetőségei. Az első kategóriában a személyes szintű opciót jellemzően a gondolkodó feltételes viselkedése szempontjából fogalmazzuk meg; a szubperszonális opciót pedig valamilyen mentális reprezentáció és a világi tárgyak vagy tulajdonságok közötti kovariáció szempontjából. A második kategóriában a személyes szintű opció jellemzően egy képesség fogalmában fogalmazódik meg; a szubperszonális opció olyan fogalmat használhat, mint például a mechanizmus fogalma. A kategóriákat a személyi szintű opciók alapján nevezhetjük el: a *feltételes viselkedés* kategória és a *képesség* kategória.

A feltételes viselkedés kategóriájában a legegyszerűbb lehetőség az, hogy megpróbáljuk meghatározni az ideális¹⁵ feltételeket, amelyek mellett a gondolkodó nem tud nem helyesen teljesíteni (vagy legalábbis szisztematikusán hajlamos erre). Ezután a megfontolást a meghatározott feltételek melletti feltételes viselkedésre korlátozhatjuk. Az ideális feltételeken alapuló elmélet azt állítja, hogy a gondolkodó számára *a gondolkodónak egy

¹⁵ Az "ideális körülmények" kifejezést olyan körülményekre fogom használni, amelyek között a gondolkodó nem tud hibázni a helyes teljesítményben. Ez a terminológia elhallgatja a kétféle feltétel közötti különbséget. Először is, vannak olyanok, amelyek olyan módon ideálisak, ami független attól a tényről, hogy olyan körülményekről van szó, amelyek között a gondolkodó nem tud hibázni a helyes teljesítményben. Például támaszkodhatunk ismeretelméleti szempontból ideális feltételekre vagy olyan feltételekre, amelyek olyan értelemben ideálisak, hogy az evolúcióelméletben megalapozottak. Másodsor, vannak olyan feltételek, amelyek nem függetlenek az ideálistól. Fred Dretske tanulási feltételei erre egy példa (Dretske 1981, 193-95. o.). Ebben a második típusú esetben az elképzelés nem az, hogy a feltételek azért tartalom meghatározóak, mert optimálisak a tökéletes teljesítményhez, hanem az, hogy azért határozzák meg, mi számít tökéletes teljesítménynek, mert tartalom meghatározóak.

fogalom esetében az, hogy a gondolkodó a megadott feltételek mellett teljesítené a fogalomhoz kapcsolódó feltételt, nem pedig az, hogy a gondolkodó tényleges vagy tipikus feltételek mellett teljesíti azt. Mind az információs, mind a következtető-szerep elméletek hivatkozhatnak ideális feltételekre, de ez a lehetőség legalábbis felületesen kevésbé vonzó a következtető-szerep elmélet számára, mert nehezebb értelmet adni a mentális átmenetek ideális feltételeinek gondolatának, mint az észlelés ideális feltételeinek gondolatának.

A feltételes viselkedés stratégiájának egy másik típusa az, hogy megpróbálunk meghatározni egy olyan tulajdonságot, amely közös a tartalmat meghatározó diszpozíciókban, azon kívül, hogy azok ideális feltételek melletti diszpozíciók. Például a vonatkozó diszpozíciók valamilyen meghatározható módon erősebbek vagy alapvetőbbek lehetnek. Jerry Fodor aszimmetrikus függőségi elmélete ennek a stratégiának egy szubszemélyes, információs változata. A szubperszonális szinten a gondolkodók feltételes viselkedéséről szóló beszédet a mentális reprezentációk és a világi tárgyak vagy tulajdonságok közötti kovariációról vagy nomikus kapcsolatokról szóló beszéddel kell helyettesítenünk. Fodor a mentális reprezentációk és a tulajdonságok közötti nomikus kapcsolatok komplex tulajdonságát határozza meg. Elmélete a pusztán teljesítménytől - a kovariációtól - az oksági kapcsolatok mögöttes szabályszerűségeihez vonul vissza, de anélkül, hogy "befelé" mozdulna a teljesítményt megalapozó képességekhez vagy mechanizmusokhoz.

A képesség kategóriába tartozó lehetőségek nem a tartalmat meghatározó feltételes viselkedés (vagy a kovariációs kapcsolatok) tényleges és kontrafaktuális viselkedés bizonyos meghatározott osztályára való korlátozásával próbálják meg figyelembe venni a hibát, hanem a viselkedés alapjára összpontosítva. Az ilyen opciók a feltételes viselkedés fogalmát egy olyan fogalommal helyettesítik, mint a képesség (az én technikai értelemben). (Mint fentebb megjegyeztük, a szubperszonális szinten a mechanizmus fogalma találóbb lehet). Így a teljesítményszemlélet úgy módosítható, hogy a gondolkodó *tulajdonít egy fogalmat annak alapján, hogy rendelkezik egy képességgel a hozzá kapcsolódó feltétel teljesítésére. Egy gondolkodó attitűdje egy adott fogalmat foglal magában annak erejéig, hogy gyakorolja a megfelelő képességet.

A képesség opció nem áll rendelkezésre az információs elméletek számára. Ahogy én használok a kifejezést, az "információs elmélet" azt állítja, hogy a tartalmat kizárólag a tartalom hordozói és a világi tárgyak vagy tulajdonságok közötti kovariációs kapcsolatok határozzák meg. Egy ilyen elmélet nem követheti a képesség opciót

mivel nem hivatkozhat az ilyen kovariációt megalapozó képességekre vagy mechanizmusokra.¹⁶

Egy következtetés-

¹⁶ Van logikai tere egy olyan elméletnek, amely szerint a fogalmak a referenciák szintjén individuálódnak, és a tartalmat a tartalom hordozói és a világi tárgyak vagy tulajdonságok között közvetítő mechanizmusok határozzák meg.

A szerepelméletnek nem kell azt állítania, hogy a gondolkodók meghatározott feltételek mellett egy fogalom kanonikus következtetéseit vonják le; azt is állíthatja, hogy csak arra kell rendelkezniük, hogy képesek legyenek ezeket a következtetéseket levonni.

A teljesítményszemlélet feltételes viselkedés- és képesség-stílusú finomításainak természetesen tiszteletben kell tartaniuk a teljesítménykorlátozást (2.2. és 2.4.2. szakasz). A korlátozásnak a fogalomhoz kapcsolódó feltétel specifikációjára való alkalmazásával már foglalkoztunk. Ennek az alkalmazásnak a jelen kontextusban is vannak következményei. Például a vonatkozó képesség nem lehet egy "képesség" arra, hogy egy szabványnak megfelelően felelősek legyünk. Az imént láttuk, hogy a teljesítményalapú elméletek meghatározhatják, hogy egy gondolkodónak csak bizonyos diszpozíciói lehetnek olyan diszpozíciók, amelyek kielégítik a fogalom kapcsolódó feltételét. Tehát a teljesítménykorlátozást úgy kell átalakítanunk, hogy az a mód, ahogyan ezeket a tartalmat meghatározó diszpozíciókat specifikáljuk, ne sértse a korlátozás szellemét. Vegyük például azt a specifikációt, hogy a tartalmat meghatározó diszpozíciók azok, amelyekkel a gondolkodó rendelkezne, ha hajlandó lenne megtenni azt, amit meg kell tennie. Ki kell zárunk egy ilyen specifikációt, mert ez csak egy bonyolult módja annak, hogy azt mondjuk, hogy a tartalmat nem az határozza meg, hogy a gondolkodó mire hajlandó, hanem az, hogy mit kell tennie. A problémát egyszerűen úgy oldhatjuk meg, hogy előírjuk, hogy egy teljesítményszemlélet nem támaszkodhat normatív jellemzésre annak meghatározásához, hogy mely diszpozíciók határozzák meg a tartalmat.

A feltételes viselkedés és a képesség kategóriák közötti ellentétet a következő intuitív módon foglalhatjuk össze. Az első kategória lehetőségei a (tényleges és a kontrafaktuális) teljesítményen belüli minták keresésével igyekeznek megkülönböztetni a hibás teljesítményt a tartalmat meghatározó teljesítménytől. Így a teljesítmény szintjén a kompetencia/teljesítmény megkülönböztetéshez közelítő módon próbálnak valamit létrehozni. Nagyjából azt remélik, hogy lesz egy felismerhető jele a helyes teljesítménynek, így a teljesítményre vonatkozó tényeken kívül semmi mással nem rendelkezve képesek leszünk megkülönböztetni a gyakorló diszpozíciót tükröző teljesítményt a tévútra tévedt teljesítménytől. A második kategóriába tartozó lehetőségek valódi kompetencia/teljesítmény különbséget tesznek. Az ilyen elméleteknek jobb a kilátásaik a hibák figyelembevételére, mivel egy olyan képességre hivatkoznak, amelyet nem a tényleges és a kontrafaktuális diszpozíciók bármely osztálya alkot, hanem amely mögöttük áll és megmagyarázza

őket.

Érdemes megjegyezni, hogy egy fontos ismeretelméleti megfontolás korlátozza azt, hogy egy elmélet mennyire lehet

tartalma mehet egy olyan kompetenciára támaszkodva, amely független a tényleges és a kontrafaktuális viselkedéstől. A tartalmi attribúciók nagymértékben támaszkodnak a tényleges teljesítményre és a környező kontextusra.

Tekintettel arra a módszertani célra, hogy (nagyreszt) tiszteletben tartsuk ezeket az attribúciókat, bármi is képezzen tartalmat, annak a tényleges teljesítményben hozzáférhetőnek kell lennie. Tegyük fel, hogy egy elmélet szerint az, hogy egy gondolkodónak van egy bizonyos tartalommal bíró attitűdje, azáltal konstituálódik, hogy olyan kompetenciát gyakorol, amely nem (episztemikusan) hozzáférhető a megfigyelhető diszpozíciói és azok kontextusa alapján. Egy ilyen elmélet dilemmával szembesül. Vagy az elmélet tartalmi hozzárendelése és a mi hétköznapi attribúcióink közötti megfelelés nem jobb a véletlennél, vagy a mi hétköznapi tartalmi hozzárendeléseink csodálatosak. Az utóbbi lehetőség elfogadhatatlan. Az előbbi aláássa az elméletnek azt az állítását, hogy *tartalomelmélet*.

Most már látjuk, hogy a teljesítményszemlélet miért ütközik a Kripkenstein- és a diszjunkciós problémákba. A teljesítményszemlélet központi belátása az, hogy a gondolkodó egy adott fogalmat érintő attitűddel való rendelkezése azáltal konstituálódik, hogy a fogalomnak megfelelő diszpozíciót gyakorol. A fogalomnak abban az értelemben felel meg, hogy a fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére irányuló diszpozíció. Ugyanakkor a teljesítményszemléletnek lehetővé kell tennie, hogy egy ilyen diszpozíció birtoklása összhangban legyen azzal, hogy az egyén teljesítménye szisztematikusan rossz. A teljesítményszemléletnek tehát meg kell mondania, hogy mit jelent az, hogy egy diszpozíció a fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére irányuló diszpozíció, tekintettel arra, hogy a gondolkodó nem teljesíti ezt a feltételt. Az ebben az alfejezetben vizsgált kétféle lehetőségkategória lehetséges módja a válaszadásnak erre a kérdésre. Mindkét esetben ugyanaz az alapvető kihívás merül fel.

A feltételes viselkedés kategóriába tartozó opcióknak képesnek kell lenniük a tartalmat meghatározó feltételes viselkedések azonosítására, függetlenül attól a tartalomtól, amelyet meg kell határozniuk. Így például, mivel a tartalom határozza meg a helyes teljesítményt, nem lehet ideális feltételeket meghatározni, mint olyan feltételeket, amelyek mellett a személy helyesen fog teljesíteni. Amint látni fogjuk, végzetes problémák vannak az ideális feltételek olyan módon történő meghatározásával, amely független a gondolkodói magatartás tartalmától. Amellett fogok érvelni, hogy Fodor elméletének hasonló nehézségei vannak abban, hogy a gondolkodó attitűdjeinek

tartalmára való hivatkozás nélkül megállapítsa, hogy a nomikus viszonyok megfelelő mintázatai létrejönnek.

A képesség kategóriába tartozó opciók a gondolkodó azon képességére támaszkodnak, hogy képes legyen teljesíteni a fogalomhoz kapcsolódó feltételt. Az ilyen képesség megléte összhangban lehet azzal, hogy az egyén teljesítménye szisztematikusan hibás, mivel a hibás teljesítmény zavaró tényezők következménye lehet. Ahhoz, hogy igaz legyen, hogy a gondolkodó képes a vonatkozó feltétel teljesítésére, minden hibának zavaró tényezőknek kell betudhatónak lennie. Más szóval, ha a gondolkodó teljesítménye akkor is hibás lenne, ha nem lennének jelen zavaró tényezők, akkor helytelen lenne a kérdéses fogalommal kapcsolatos attitűdöt tulajdonítani. A kihívás tehát az, hogy a zavaró tényezők és a képességek között olyan különbséget tegyünk, amely független a gondolkodó attitűdjeinek tartalmától. Ha például egy személy látszólag helytelenül adott össze két számot, meg kell tudnunk mondani, hogy mi határozza meg, hogy az illető az összeadás képességét gyakorolta, de valamilyen zavaró tényező megakadályozta abban, hogy a helyes válaszhoz jusson, nem pedig az összeadás képessége. A Kripkenstein- és a diszjunkciós problémák területén találjuk magunkat. Hogy a teljesítményszemlélet bármelyik lehetősége sikeres lehet-e, azzal a 3., 4. és 5. fejezetben foglalkozunk.

Ezzel szemben, mint láttuk, a felelősség szemlélete nem követeli meg, hogy a gondolkodóknak képesnek kell lenniük megfelelni a fogalom normáinak ahhoz, hogy a fogalmat érintő attitűdökkel rendelkezzenek. Egy adott fogalmat érintő attitűddel rendelkezni annyit jelent, hogy a gondolkodó aláveti magát a fogalomra jellemző normáknak. Ha tehát egy fogalom a referenciája által individuálódik, akkor ez olyan normát szab meg, amely szerint helyes a fogalmat alkalmazni arra, ami alá tartozik, és helytelen a fogalmat alkalmazni arra, ami nem tartozik alá. Az a tény, hogy a gondolkodók gyakran nem felelnek meg ennek a mércének, egyszerűen azt a tényt tükrözi, hogy az emberek nem tudnak megfelelni a rájuk vonatkozó mércének. Ezért nincs kényszer arra, hogy egy fogalomhoz kapcsolódó feltételnek való megfelelés képességéről olyan beszámolót adjunk, amely összhangban van a helyes teljesítmény elmulasztásával. Ehelyett arról kell számot adnunk, hogy mi teszi a gondolkodót felelőssé a fogalom által megszabott normákért. Ez természetesen nagy feladat; a 7. fejezetben felvázolok egy programot egy ilyen beszámoló elkészítésére.

2.7 A teljesítményszemlélet buddhista megközelítése a normativitás magyarázatához

Néha azt mondják, hogy a boldogság buddhista megközelítése az, hogy az ember vágyait olyan szintre

csökkenti, hogy azok a jelenlegi körülmények között kielégítőek legyenek. A teljesítményelmélet hívei a kétféle

két buddhista megközelítése a tartalom normatív aspektusának magyarázatára vonatkozó problémának. Először is megkísérelheti redukálni azt, amit meg kell magyarázni. Ezt megteheti úgy, hogy tagadja, hogy a tartalom valóban normatív. Projektemmel összhangban azt a nézetet vallom, hogy meg kell vizsgálnunk azokat az elméleteket, amelyek nem tagadják, hogy a tartalom valóban normatív, mielőtt megfontolnánk egy olyan deflációs megközelítést, amely tagadja a tartalom normativitását, és csak azt próbálja megmagyarázni, hogy miért *gondoljuk*, hogy a tartalom normatív.

Másodszor, egy teljesítményelméletista megpróbálhatja csökkenteni azt, amit egy magyarázattal szemben elvárunk.

Érvelhet amellett, hogy lehetséges a tartalom konstitutív bemutatása anélkül, hogy intuitívan kielégítő magyarázatot adnánk a tartalom normativitására. Az érvelés azzal kezdődne, hogy a tartalom konstitutív elméletének csupán egy olyan tudományos törvényt kell kínálnia, amely a nem intencionális tulajdonságokat a szándékos tulajdonságokhoz kapcsolja. Van mód annak megállapítására, hogy egy összefüggés törvény, folytatja az érvelés, anélkül, hogy megmutatnánk, hogy létezik egy *a priori* vagy intuitív kapcsolat. A tudományok úgy határozzák meg, hogy mely általánosítások törvények, hogy megállapítják, melyek rendelkeznek a legnagyobb magyarázó erővel, nem pedig úgy, hogy melyek tűnnek számunkra intuitívnak. Tegyük fel, hogy egy tudós észrevesz egy bizonyos összefüggést. A tudós tesztelheti, hogy az összefüggés általánosságban érvényes-e, például úgy, hogy előrejelzéseket készít és tesztel. Ha egy valódi általánosítás egyszerű, és az adatok széles körére kiterjed, meggyőződhetünk arról, hogy törvényről van szó. Néha az általánosítás intuitívnak tűnhet számunkra, néha pedig nem. Annak azonban, hogy így van-e, kevés köze lehet ahhoz, hogy a tudomány végső soron hogyan értékeli a magyarázat sikerét.

Sőt, folytatódik az érvelés, bizonyos esetekben előre világos lehet, hogy nem fogunk tudni olyan alapvető szabályosságot találni, amely intuitívan kielégítő lenne. Különösen az ilyen esetekben hiba azt állítani, hogy egy olyan beszámoló, amely nem nyújt ilyen intuitív kielégítést, hibás. Például a tudatossággal kapcsolatban a következő álláspontot képviselhetnénk. Az agyban a tudatot alkotó vagy megvalósító tulajdonságokról szóló beszámoló a körköröség miatt nem fog tartalmazni tudati tulajdonságokat. Mivel nincs közvetlen tapasztalatunk arról, hogy nem tudatos tulajdonságok tudatos tulajdonságokat valósítanak meg, és - talán ennek következtében - nincs *a priori* intuíciónk arról, hogy hogyan tehetnék ezt meg, a tudatosságot megvalósító tulajdonságokról szóló bármely beszámoló nem lesz intuitívan kielégítő. E nézet szerint a tudomány sikeresen

megmagyarázhatná a tudatot, ha megtalálná egy olyan tulajdonság specifikációját, amely tökéletesen korrelál a tudattal, és a szokásos tudományos módszerekkel megállapíthatná, hogy ez a korreláció

törvényes volt. Hasonlóképpen, érvelhetnénk azzal, hogy a tartalom naturalisztikus leírása nem adhat intuitívan kielégítő magyarázatot a tartalom normativitására. Mivel egy ilyen magyarázat nem lehetséges, hiba lenne elutasítani egy tartalomelméletet azon az alapon, hogy nem ad ilyen magyarázatot.

Azzal fogok érvelni, hogy szerencsére nem kell megoldanunk ezt a kérdést. Tegyük fel, hogy az érvelés kedvéért elfogadjuk, hogy egy konstitutív beszámolónak csak egy tudományos hídtörvényt kell biztosítania. Tegyük fel továbbá, hogy a tudomány képes megállapítani, hogy egy összefüggés törvény, azáltal, hogy bizonyítja annak előrejelző erejét.

Mindez azonban semmit sem érne egy teljesítményalapú elméletnek, ha nem sikerülne meghatározni egy olyan természetes tulajdonságot, amely korrelál a tartalommal. Ha azonban a három probléma közül az elsővel kapcsolatos érveim helyesek, akkor a teljesítményszemléletet feltételező elméletek nem képesek erre. Például, ha a szokásos tartalomelméletek nem tudják figyelembe venni a gondolkodók által elkövetett hibákat, akkor nem állíthatják, hogy felfedeztek egy olyan korrelációt, amely komoly jelölt lenne arra, hogy a tartalomról konstitutív beszámolót adjon. (Az az érvem, hogy a jelenleg szokásos tartalomelméletek nem tudnak számot adni a hiányosan értelmezett fogalmakkal kapcsolatos tartalmi attribúciókról - a Három probléma közül a harmadik.

– szintén aláássa azt az állítást, hogy az ilyen elméletek jó korrelációt kínálnak). Az a tény, hogy a tudomány meg tudja állapítani, hogy egy korreláció törvényszerű anélkül, hogy megmutatná, hogy az *a priori* vagy intuitív, irreleváns, ha nincs komoly jelöltje egy törvényszerű szabályszerűségnek.

Végül, bármennyire is erős lehet az analóg érv a tudat esetében, el kell utasítanunk azt az állítást, hogy a tartalommal korreláló természeti tulajdonság a legtöbb, amit remélhetünk. Legalábbis a tartalom esetében nem kell választanunk a számonkérés hiánya és egy olyan redukció között, amely a legjobb esetben is csak egy megmagyarázott korrelációt biztosít. Fogalmunk sincs arról, hogy a fiziológiai tulajdonságok hogyan hozhatnának létre tudatos tulajdonságokat. Továbbá gyakran feltételezik, hogy nem létezhetnek olyan tulajdonságok, amelyek köztes szerepet töltenek be a nem-tudatos és a teljesen tudatos között. Ezzel szemben, ahogyan azt a 7. fejezetben tárgyalom, némi ismeretünk van arról, hogy a leíró tények milyen módon vezetnek normatív tényekhez. Továbbá, bár nem világos, hogyan pontosíthatjuk az elképzelést, lehetségesnek tűnik, hogy a normativitás fokozatokban jelentkezik; sőt, nem nehéz lehetséges példákra gondolni.

Továbbá nem kell elfogadnunk azt a redukcionista állítást, miszerint a tartalom

természetes bemutatásának ki kell hagynia a normativitást, ahogyan a fájdalom bemutatásából is ki kell hagynia a fájdalmas jelleget. A

naturalista korlát, miszerint egy beszámoló csak olyan tényekre hivatkozhat, amelyek a leíró tényekre vonatkoznak, nem jelenti azt, hogy a tartalom naturalista beszámolója nem hivatkozhat normatív tényekre. Így a felelősségi nézet arra a lehetőségre támaszkodik, hogy a szándékos tényekről fokozatosan számot adhatunk. Először is, számot adhatunk arról, hogy mi az, ami alapján egy személy egy bizonyos fogalmat magában foglaló attitűddel rendelkezik, amely nem szándékos, normatív tényekre támaszkodik. Ezután számot adhatnánk arról, hogy a leíró tények hogyan valósíthatják meg az ilyen normatív tényeket.¹⁷ Ennek eredménye az lenne, hogy a mi beszámolónk arról, hogy mi az, aminek alapján egy attitűdnek van egy bizonyos tartalma (1. szakasz), nem hagyná ki a normativitást. Ugyanakkor azonban a 2. szakasz biztosítaná, hogy a normatív tények, amelyekre a beszámoló támaszkodik, naturalisztikusan legitimek legyenek. Amint fentebb említettük, az 1. szakasz a 2. szakasz kiteljesítése nélkül is magyarázó értékkel bírhat.

2.8 A teljesítményszemlélet és a tisztelet

A 2.4.3. szakaszban láttuk, hogy a teljesítményszemlélet alapvető formája problémássá teszi a teljesítményalapú elméletek számára a hiányosan megértett tartalmak számbavételét. Az a gondolkodó, aki nem teljesen ért meg egy fogalmat, nem fog megbízhatóan rendelkezni a fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére való hajlandósággal vagy képességgel. A standard tartalomelméletek, ha nem hagyják teljesen figyelmen kívül a hiányos megértést, hajlamosak azt feltételezni, hogy az megfelelően figyelembe vehető egyszerűen a "tiszteletre" vonatkozó minősítés hozzáadásával. A 6.5. szakaszban azzal fogok érvelni, hogy a teljesítményszemléletet feltételező elméletnek nehézséget okoz a deferencia szerepének magyarázata. Ezzel szemben a felelősség szemlélet szépen számol el a tiszteletadással, mint egyszerűen egy olyan módszerrel, amellyel a gondolkodó felelőssé válhat egy normával szemben.

Röviden, az lesz az érvelésem, hogy nem hihető, hogy a tisztelet lehetővé teszi egy fogalmat hiányosan felfogó gondolkodó számára, hogy elsajátítsa azt a hajlamot vagy képességet, amely a teljesítményszemlélet szerint konstitutív *a fogalom birtoklásához. Így a tisztelet nem teszi lehetővé, hogy egy gondolkodó a teljesítményalapú elmélet standard magyarázatába kerüljön annak, hogy mit jelent *fogalommal rendelkezni. (Nem arról van szó, hogy a tiszteletnek pusztán a fogalom egyedi kiválasztásának szerepét kell betöltenie. Ha egy fogalom *birtoklása a fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére való hajlandóságot jelenti, akkor a tisztelet lehetővé teheti, hogy egy ember

¹⁷ Amint azt a 7.5.2. szakaszban kifejttem, a 2. szakasz nem a normatív tények nem-normatív tényekre való redukciója lenne.

*csak akkor van fogalma, ha ez lehetővé teszi számára a megfelelő diszpozíciót). Egy teljesítményalapú

¹⁷ Amint azt a 7.5.2. szakaszban kifejttem, a 2. szakasz nem a normatív tények nem-normatív tényekre való redukciója lenne.

elmélet azt állíthatja, hogy a tisztelet egy második, másfajta módja annak, *hogy egy fogalommal rendelkezünk. De azt állítom, hogy egy elmélet, amely ezt az állítást teszi, nem válaszol a tartalmi kérdésre, mert nem magyarázza meg, hogy mi a közös a két esetben, ami miatt mindkettő a *fogalom birtoklásának esete.

A felelősségtudat értelmet ad a helyzetnek. A felelősségzemplélet szerint a tiszteletadás egy módja annak, hogy a gondolkodó felelősséget vállaljon egy olyan normával szemben, amelyet önállóan nem tud azonosítani. Ez a javaslat 1) természetes nézetet kínál a tiszteletadás szerepéről, és 2) világossá teszi, hogy mi a közös a tiszteletadástól függő esetekben és a teljes megértést igénylő esetekben. Először is, a tisztelet sokkal hihetőbb módja annak, hogy elkötelezzük magunkat egy norma mellett, mint annak, hogy egy hajlamot vagy képességet szerezzünk. Ami a második pontot illeti, az elképzelés nagyjából az, hogy egy gondolkodó, aki teljes mértékben megért egy fogalmat, maga is ki tudja választani a fogalomhoz kapcsolódó normákat, és így elkötelezheti magát azok mellett;¹⁸ egy gondolkodó, aki nem teljesen ért meg egy fogalmat, ugyanezt a dolgot a deferencia segítségével érheti el. A fogalom normáinak való megfelelésre való hajlandóság és a másoknak való engedelmeskedés, akik rendelkeznek ezzel a hajlandósággal, csupán különböző módjai (elemei) annak, hogy valaki megvalósítsa a fogalom normái iránti felelősségét.

Ez a gondolatmenet felveti a kérdést, hogy vajon létezhetnek-e más módok is, amelyekkel egy fogalmat hiányosan értő (vagy éppen teljesen értő) gondolkodó felelőssé válhat annak normái iránt. Ha egy gondolkodó hiányosan ért meg egy fogalmat, láttuk, hogy nehéz megmagyarázni, mi határozhatja meg, hogy a gondolata ezt a fogalmat foglalja magában, szemben más fogalmakkal. A felelősségzemplélet olyan erőforrásokkal rendelkezik egy ilyen magyarázat megadásához, amelyek a teljesítményszemplélet számára nem állnak rendelkezésre. Dióhéjban, a külső világra vonatkozó tények nagyobb szerepet játszhatnak annak meghatározásában, hogy egy gondolkodó milyen normákért felelős, mint annak meghatározásában, hogy egy gondolkodó milyen diszpozíciókkal vagy képességekkel rendelkezik.

2.9 A teljesítmény és a felelősségvállalás közötti szakadék csökkentésére tett kísérletek

A teljesítmény és a felelősségvállalás közötti szakadékot többféleképpen lehetne csökkenteni. Ez a szakasz két kapcsolódó irányvonallal foglalkozik, amelyet a teljesítményelmélet hívei követhetnek.

Először is, a teoretikus megpróbálhatja újraértelmezni a teljesítményszempléletet, mint olyan szemléletet, amely arról szól, hogy mi teszi a gondolkodót felelőssé egy fogalom által megszabott

normával szemben. Így azt állíthatná, hogy a

¹⁸ Meg kell jegyezni, hogy nem az a véleményem, hogy ez a kifejezett elkötelezettség a tipikus módja annak, hogy a gondolkodók felelősséget vállaljanak a fogalmi normákért. Gyanítom, hogy a tipikus gondolkodók sok fogalmat nem értenek teljes mértékben. Még ha egy gondolkodó teljes mértékben meg is ért egy fogalmat, ez a teljes megértés nem feltétlenül döntő ahhoz, hogy a gondolkodó felelősséget vállaljon a vonatkozó normáért. Lásd a 7. fejezetben a vitát.

A teljesítményszemlélet egy olyan kérdés megválaszolására tesz kísérletet, amelyet a felelősségzemplélet csupán felvet. A teljesítményszemlélet ezen újraértelmezése alapján valójában a felelősségzemplélet teljesítményváltozata lenne. Elfogadná, hogy egy fogalomhoz való viszonyulás azt jelenti, hogy a fogalom által megkülönböztetetten előírt normáknak kell alávetni magunkat. Továbbá azonban azt is elfogadná, hogy az, ami miatt a gondolkodó felelős egy fogalom által megszabott normáért, az az, hogy a gondolkodónak van egy hajlandósága vagy képessége arra, hogy megfeleljen a normának.

Nehéz elképzelni, hogy mi lehet az érv e mellett az álláspont mellett. Különleges körülmények hiányában, bármi is az, ami miatt helyes, ha valaki teljesít egy adott feltételt, az nem az, hogy hajlandó vagy képes teljesíteni azt. Általában véve az, hogy valaki hajlandó vagy képes valamit megtenni, még ahhoz sem *elegendő*, hogy azt meg kelljen tennie. Tehát az, hogy rendelkezünk vagy képesek vagyunk egy norma teljesítésére, nem konstitutív feltétele annak, hogy felelősek legyünk a norma teljesítéséért.¹⁹ Megvan az a képességem, hogy egy tíz méter hosszú almát egybefüggő darabokban hámozzak meg, és hogy a szemetet hajszálpontosan dobjam a kukába. Sajnos, egyiket sem kell végrehajtanom.²⁰

Másodszor, a teljesítmény teoretikusa azt a gyengébb állítást teheti, hogy a gondolkodónak egy fogalom standardjának való megfelelésre való képessége²¹ szükséges ahhoz, hogy a gondolkodó felelős legyen a standardért (bár ez nem konstitutív). Az erkölcsfilozófiai kontextusokból származó tantétel, miszerint a "kellene implikálja a tudást", felhozható ennek az állításnak az alátámasztására. Vagyis azt mondhatnánk, hogy mivel a "kell implikálja a lehet"-t, a gondolkodónak képesnek kell lennie megfelelni egy fogalom normáinak ahhoz, hogy alá lehessen vetni magát azoknak. Bár a gondolkodónak nem kell ténylegesen alkalmaznia egy fogalmat az összes és csakis a fogalom alá tartozó tárgyra (vagy elvégeznie a fogalom által megkövetelt összes mentális átmenetet), a gondolkodónak legalábbis képesnek kell lennie arra, hogy megfeleljen ezeknek a normáknak. Ennek eredményeképpen - folytathatná a teljesítményelmélet híve - a felelősségzemplélet következményei a gyakorlatban valószínűleg kevésbé különböznek a teljesítményszemlélet következményeitől, mint amennyire az elméleti ellentét alapján várnánk.

Az a tanítás, miszerint a "kellene magában foglalja a tudást" (röviden *a tanítás*), nem jelenti azt, hogy a gondolkodónak képesnek kell lennie arra, hogy megfeleljen egy fogalom normáinak ahhoz, hogy felelős legyen azokért. Az alapvető

¹⁹ Felvethető, hogy mindazonáltal a szabványnak való megfelelés képessége szükséges *része annak*, hogy valaki felelős legyen egy szabványért. A következő néhány bekezdésben amellet érvelek, hogy a normáknak való megfelelés képessége nem szükséges ahhoz, hogy a normákért felelősek legyünk. Ebből az következik, hogy a normáknak való megfelelés képessége nem szükséges része a normák iránti felelősség konstitutív elszámolásának.

²⁰ A rövidség kedvéért a T megtételére való képességet fogalmaztam meg, nem pedig a T megtételére vonatkozó feltétel teljesítésére való képességet. Ha a teljesítményszemlélet híveinek érvelése nem akarja a kérdést megkerülni, akkor a feltételt nem követelményként kell értelmezni, hanem úgy, hogy bármely képességet egy feltétel teljesítésére való képesség formájában lehet megfogalmazni.

²¹ A képességekre összpontosítok, szemben a feltételes viselkedéssel, mert a feltételes viselkedés megfelelő állítása

Ennek oka az, hogy a képességnek a tanban szereplő fogalma különbözik a képességnek attól a fogalmától, amely a teljesítményelméleti teoretikusok azon állításában szerepel, hogy a normáknak való megfelelés képessége szükséges a normák iránti felelősséghez. Így, még ha a tanítás egy erős változata igaz is, és érvényesen importálható az erkölcselméleti kontextusból, ez nem támasztja alá a teljesítményelmélet-elméletező érvelését.

Abban az értelemben, ahogyan a felelősség szemlélete használja a kifejezést, ha egy személy egy bizonyos mérce szerint *felelős*, az azt jelenti, hogy teljesítményének helyességét vagy helytelenségét ez a mérce határozza meg. A felelősségnek ezt az értelmét meg kell különböztetni egy második értelemről, amelyben, nagyjából szólva, egy személy (erkölcsileg) felelős egy cselekvésért, egy cselekvés elmulasztásáért vagy egy eredményért, csak abban az esetben, ha azt szabadon választja. Az első értelemnek a cselekvés helytelenségéhez van köze, a másodiknak a cselekvő hibázthatóságához. A teljesítményteoretikus nem alapozhatja érvelését a tanra, hacsak a tan nem igaz a "kellene" olyan használatára, amely megfelel a felelősség első értelmének.

Ezért a tanítás azon változatában, amelyet meg kell vizsgálnunk, a "kellene" a következőképpen használatos: egy személynek csak abban az esetben kellene T-t tennie, ha alá van vetve egy olyan normának, vagy felelős egy olyan normának, amely előírja, hogy T-t kell tennie.

Most rátérhetünk a *szabványnak való megfelelés képességének* két fogalma közötti alapvető különbségtételre. Az első felfogás szerint akkor és csak akkor rendelkezünk a normának való megfelelés képességével, ha képesek vagyunk elvégezni azt a cselekvést, amelyet a norma valójában megkövetel (bár nem kell tudnunk, hogy mi az a cselekvés). Ezt nevezhetjük a szabványnak való megfelelés képességének *mechanikus* felfogásának, mert ahhoz, hogy mechanikus képességgel rendelkezünk, nem kell tudni kitalálni, hogy mit követel meg a szabvány. Tegyük fel, hogy egy bizonyos adótörvény megköveteli, hogy minden olyan személy, aki megfelel egy bonyolult feltételnek, 1000 dollár adót fizessen. A törvényi norma teljesítéséhez szükséges mechanikus képesség csak azt követeli meg, hogy valaki rendelkezzen 1000 dollárral (vagy képes legyen azt megszerezni). A második, *intelligens* felfogás szerint ahhoz, hogy valaki képes legyen megfelelni egy normának, nem elegendő, hogy képes legyen elvégezni azt a cselekvést, amelyet a norma valójában megkövetel. Képesnek kell lenned arra is, hogy felismerd, mit követel meg a szabvány. Ha tehát mechanikus, de nem intelligens képességgel rendelkezel egy adott szabvány teljesítésére, akkor megpróbálhatod, de nem sikerülhet teljesítened a szabványt, egyszerűen azért, mert nem érted

helyesen, hogy mit követel meg. Ahhoz, hogy valaki intelligens képességgel rendelkezzen az adótörvényi szabvány teljesítéséhez, képesnek kell lennie arra, hogy kitalálja, mit követel meg (valamint arra, hogy rendelkezzen 1000 dollárral).

viselkedés nyilvánvalóan hamis lenne.

Egy példa világossá teszi, hogy a "kellene" csak a "lehet" mechanikus olvasatát tekintve hihető. Tegyük fel, hogy erkölcsi dilemmával szembesülünk azzal kapcsolatban, hogy visszaadjunk-e egy fegyvert a tulajdonosának. És tegyük fel, hogy az alkalmazandó erkölcsi normák azt követelik, hogy adja vissza a fegyvert. Ha megbénult vagy egy szigeten rekedt, akkor még mechanikusan sem képes megfelelni a normáknak. Ilyen esetben a tanítással összhangban legalábbis vitatható, hogy Önre nem vonatkozik az a követelmény, hogy a fegyvert visszaadja.

Ezzel szemben tegyük fel, hogy Ön mechanikusan képes megfelelni az alkalmazandó előírásoknak, *azaz* képes visszaadni a fegyvert. Valójában azonban Ön őszintén úgy gondolja, hogy az lenne a helyes, ha nem adná vissza a fegyvert. Ennek eredményeképpen, annak ellenére, hogy Ön azt szeretné tenni, amit erkölcsileg (az adott leírás alapján) megkívánnak, nem adja vissza a fegyvert. Azért nem adja vissza a fegyvert, mert az erkölcsi felfogása nem megfelelő. Bár megvan a mechanikai képesség az erkölcsi normának való megfeleléshez, hiányzik belőle az intelligens képesség. Képes vagy megtenni azt, amit valójában megkövetelnek, de nem tudod megtenni azt, amit az adott leírás szerint megkövetelnek, mert az erkölcsi érzéked tévútra vezet. Ilyen esetben egyértelmű, hogy még mindig az erkölcsi követelménynek van alárendelve, hogy visszaadja a fegyvert, abban az értelemben, hogy a fegyver vissza nem adása helytelen. (Ismétlem, az, hogy erkölcsileg felelős vagy hibáztatható vagy-e, ha nem adod vissza a fegyvert, irreleváns annak szempontjából, hogy aláveted-e magad az erkölcsi követelménynek, vagy felelős vagy-e érte).

Ha valakitől megkövetelnénk, hogy intelligens képességgel rendelkezzen egy erkölcsi normának való megfelelésre ahhoz, hogy az adott normának alávethető legyen, akkor a gyenge erkölcsi ítélőképesség vagy a gyenge jellem hajlamos lenne felmenteni valakit az erkölcsi követelményei alól. De ez nem hihető. (Az már más kérdés, amit jelen célokra félretehetünk, hogy a rossz erkölcsi ítélőképesség csökkentheti-e valakinek az erkölcsi felelősségét az erkölcsi tévedéseinek következményeiért). Az, hogy mi az erkölcsileg megkövetelt, nem attól függ, hogy mennyire jó az illető erkölcsi ítélőképessége. Az őszinte meggyőződés, hogy az egyenlőség megengedi a rabszolgatartást, nem semmisíti meg a rabszolgatartás helytelenségét. Az egyébként igazságtalan elosztások akkor is igazságtalanok, ha az elosztó félreérti az igazságosságot. Így az a tanítás, miszerint a "kell implikálja a lehet", nem lenne hihető, ha a "lehet"-t értelmes értelemben vennénk. Az ember akkor is lehet felelős egy normával szemben, ha nincs meg az az intelligens képessége, hogy annak megfeleljen.

Amikor egy teljesítményszemlélet szerint *egy fogalom birtoklása a fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére való képesség birtoklását jelenti, akkor egy normának való megfelelés képességének intelligens fogalmát használja.

Tegyük fel, hogy a pingvin fogalmához kapcsolódó feltétel az, hogy a gondolkodó a fogalmat minden és csakis pingvinekre alkalmazza. Az e feltételnek való megfelelés mechanikus képessége meglehetősen csekély képesség. Lazán fogalmazva: az a képesség, hogy a fogalmat minden és csakis pingvinekre alkalmazzuk, ha van egy szakértő, aki megmondja, hogy melyek azok a madarak, amelyek a fogalom alá tartoznak! (Hasonlítsuk össze az erkölcsi normának való megfelelés mechanikus képességét a fegyveres példában: ahhoz, hogy rendelkezzen ezzel a képességgel, nem szabad lebénulnod, egy szigeten rekedned, stb.) Ahhoz, hogy valaki rendelkezzen azzal a képességgel, hogy megfeleljen a pingvin fogalmához kapcsolódó feltételnek (a teljesítményszemlélet értelmében), nem elegendő a mechanikai képesség. A képesség, amelyet a teljesítményszemlélet megkövetel, az a képesség, hogy felismerjük, mikor kell alkalmazni a fogalmat. Így következetes, ha egy gondolkodónak nincs meg a teljesítményszemlélet által megkövetelt képessége, és rendelkezik a (mechanikus) képességgel. Például egy olyan személy, aki azt hiszi, hogy a *C-t* helyesen alkalmazzák minden vízimadárra, nem rendelkezik azzal a képességgel, hogy a feltételnek a vonatkozó értelemben megfeleljen. Hiányozni fog belőle az értelmes képesség. A mechanikus képességgel azonban rendelkezhet; ha egy szakértő megmondja neki, hogy mely madarak tartoznak a fogalom alá, akkor sikerülhet neki a mentális reprezentációt a pingvinekre és csakis a pingvinekre alkalmazni.

Egy következtetési szerepű példára térve, tekintsük át a 2.4.2. szakaszban említett ÉS intuitív feltételét (a konjunkció fogalmát). Ahhoz, hogy egy gondolkodó képes legyen a feltétel teljesítésére, többel kell rendelkeznie, mint a feltételben meghatározott mentális átmenetek pusztja (mechanikus) képességével. Vagyis nem elegendő, hogy ha megpróbálja a megadott átmenetek mindegyikét végrehajtani, akkor sikerülni fog neki. A gondolkodónak képesnek kell lennie arra, hogy felismerje a megfelelő mentális átmeneteket. Más szóval, az ember csak abban az esetben rendelkezik a képességgel, ha amikor megpróbál megfelelni a szabványnak, akkor azokat az átmeneteket hajtja végre, amelyeket azért hajt végre, mert ezek a feltételben meghatározottak. Így előfordulhat, hogy egy személynek nincs meg a képessége az ÉS feltételének teljesítésére, annak ellenére, hogy mechanikusan képes az egyes meghatározott mentális reprezentációk létrehozására. Világos tehát, hogy a fogalmi feltételnek való megfelelés releváns képessége intelligens képesség.

Mivel a "kell, hogy legyen" tantétel nem hihető az intelligens képességek esetében, a tantétel nem nyújt támogatást a teljesítményelméletet valló ember azon állításának, hogy a

személynek rendelkeznie kell azzal a képességgel, hogy megfeleljen egy fogalom normáinak ahhoz, hogy felelősséget vállaljon azokért. (Természetesen igaz lehet, hogy egy személynek rendelkeznie kell azzal a *mechanikus* képességgel, hogy megfeleljen egy fogalom normáinak ahhoz, hogy felelős legyen a

óket. De az érvelésben semmi sem fog azon múlni, hogy tagadom-e ezt az állítást).

II. rész: A tartalom elméletei

3. fejezet: A Rorschach probléma

3.1 Bevezetés

Ebben a fejezetben azzal kezdem érvelésemet, hogy a jelenleg szokásos tartalomelméletek még önmagukban is elégtelenek. Mivel a saját feltételeik alapján értékelem őket, nem vetem fel

a hiányos megértés vagy a normativitás kérdései.¹ Nyilvánvalóan nem tudok minden elméletet értékelni

a tartalom vagy akár az elmélet minden típusa. Ehelyett a jelen fejezetben két célom van.

Először is, felállítom az elméletek osztályozását, és kizárom azokat a kategóriákat, amelyekről kimutatható, hogy orvosolhatatlan hibákkal rendelkeznek. Ezáltal megállapítom, hogy mely kategóriák igényelnek további figyelmet, és így motiválom Fodor és Peacocke elméleteinek kritikáját a 4., illetve az 5. fejezetben.

Másodszor, az ebben a fejezetben vizsgált és elutasított kategóriák alapján felállítottam egy előzetes, intuitív diagnózist a teljesítményalapú tartalomelméletek alapvető problémájáról. Fodor és Peacocke elméleteinek átfogó kritikája, valamint a normativitás és a hiányos megértés tárgyalása a 6. fejezetben további megerősítést fog nyújtani a diagnózishoz. Ezzel megalapozom azt az érvelést, amely szerint az egyes elméletekkel szembeni konkrét ellenvetések a teljesítményalapú tartalomelméletek mélyebb, alapvető problémáját tükrözik.

A fejezet menetrendje a következő. Először is, Boghossian (1989) kiváló áttekintésére támaszkodva,² osztályozom a tartalomelméleteket, és áttekintem a teljesítményalapú elméletek két fő kategóriájának - az ideális feltételekre támaszkodó és a közösségi konszenzusra apelláló elméletek - elutasításának okait. Kibővíttem Boghossian osztályozási sémáját, hogy két olyan elmélet-típust is felvegyek, amelyeket ő nem vesz figyelembe (akkoriban nem voltak jól reprezentálva).

Ezután azt javaslom, hogy Boghossian kifogása az ideális feltételeken alapuló beszámolókkal szemben egy szélesebb körű problémát tükröz a teljesítményalapú tartalomelméletek számára.

Ezt a felvetést nem úgy teszem, mint egy

¹ Az egyetlen kivétel az, hogy a normativitás szerepet játszik a standard tartalomelméletekkel kapcsolatos alapvető probléma előzetes diagnózisában (3.4. szakasz).

hanem egy egységesítő diagnózisra tett kísérletként, hogy mi áll a teljesítményalapú elméletekkel szembeni ilyen különböző ellenvetések mögött. A diagnózis próbája abban rejlik majd, hogy mennyire sikerül megmagyarázni azokat a konkrét problémákat, amelyekkel az egyes elméletek találkoznak.

3.2 *Classifikáció*

3.2.1 *Prelimi nárúumok*

Ebben a fejezetben ismertetem Boghossian osztályozási sémáját, összefoglalom a különböző kategóriák kezelését, és meghatározom az elméletek két típusát, amelyeket a 4. és 5. fejezetben kell figyelembe venni. Nem

A következő szakaszig (3.3) nem vizsgálom meg részletesen Boghossian érveit.

Boghossian a tartalomelméleteket redukcionista és nem redukcionista elméletekre osztja.³ A oldalon.

a redukcionista oldalról a diszpozíciós elméleteket veszi figyelembe - azokat az elméleteket, amelyek szerint az, ami miatt egy gondolat bizonyos tartalommal bír, az az, hogy a gondolkodónak van egy bizonyos diszpozíciója. Boghossian sémája szerint a diszpozíciós elméletek közé tartoznak mind az információs, mind a következtetés-szerep elméletek. Az ilyen elméleteknek két változatát tekinti - azokat, amelyek ideális feltételekre támaszkodnak, és azokat, amelyek a közösségi konszenzusra apellálnak. A nem redukcionista oldalon Boghossian úgy véli, hogy a tartalmi kérdésre semmi érdemlegeset nem lehet mondani - az egyetlen lehetőség a "quietizmus". Összefoglalva, Boghossian sémája kétféle redukcionista elméletet (információs és következtetés-szerep) foglal magában, amelyek mindegyike kétféle ízben (ideális feltételek és közösségi), valamint egyfajta nem redukcionista elméletet (quietista).

Előzetesen szeretnék foglalkozni Boghossian "redukcionizmus" és "naturalizmus" kifejezéseinek Boghossian általi használatával. Boghossian gyakorlatilag egyenlőségjelet tesz a redukcionizmus és a naturalizmus közé.⁴ Bár a redukcionizmust nem definiálja expliciten, joggal mondhatjuk, hogy a tartalmat meghatározó dolgok redukcionista szemléletét olyan szemléletnek tekinti, amely a nem normatív, nem szándékos (és nem szemantikai), hanem a nem normatív, nem szándékos (és nem szemantikai) tartalmakra korlátozódik.

feltétel Ez a redukcionizmus ésszerű értelmezése. (Nem olyan szélsőséges, mint az a változat, amelyik ek.⁵

² Ebben a fejezetben minden oldalszámra történő hivatkozás kizárólag Boghossian (1989) művére vonatkozik.

³ Boghossian azzal kezdi, hogy a tartalom "irrealista" felfogása - amely szerint a tartalomról nem léteznek igazságok - inkohérens (522-527. o.). Egyetértek a következtetésével, és az ilyen nézeteket kívül hagyom a dolgozat keretein.

⁴ A redukcionista nézetet úgy definiálja, mint amely "naturalista tények és tulajdonságok" alapján számol be arról, hogy mi határozza meg a tartalmat (527., 540-541. o.). Továbbá úgy véli, hogy a nem redukcionizmus "elismeri a naturalizmus kudarcát" (527. o.).

⁵ Ahogy az előző jegyzetben idéztük, a redukcionizmust a naturalizmus fogalmával határozza meg. Egy ponton úgy jellemzi a nem-redukcionizmust, hogy azt sugallja, hogy a redukcionista beszámoló olyan, amely a tartalmi tulajdonságokat "fizikai/funkcionális" tulajdonságokkal magyarázza (541. o.). A "fizikai tulajdonságoknak" itt valami sokkal lazábbat kell jelenteniük, mint az alapfizika vagy akár a fizikai tudományok tulajdonságai; máskülönben a korlátozás a

megkövetelné, hogy a szándékos a fizikai tudományokban használt kifejezésekre redukálódjon, de erősebb, mint egy olyan változat, amely megengedné a normatív, de nem szándékos kifejezések használatát (ami talán nem tekinthető teljesen redukcionistaának).

Ami a naturalizmust illeti, ebben az esszében nem áll szándékomban belemenni abba a vitába, hogy hogyan lehet a legjobban megérteni. Érdeemes azonban megjegyezni, hogy talán óvatosnak kell lennünk, ha Boghossian-t követjük ebben a kérdésben. Ő nyilvánvalóan úgy véli, hogy ahhoz, hogy naturalisztikusan elfogadhatóan számot adjunk a mentális tartalomról nem szándékos, nem normatív módon kell számot adnunk.⁶ A naturalizmus, amely a redukcionizmus nyilvánvalóan nem engedi meg a szándékos fogalmakra való hivatkozást, sem (legalábbis a redukcionizmus tipikus olvasatát tekintve) a normatív fogalmakra való hivatkozást.

A naturalizmusnak egy lazább felfogását részesítenénk előnyben, például olyat, amely lehetővé teszi, hogy a tartalomról szóló beszámoló olyan kifejezéseket (tulajdonságokat, tényeket) használjon, amelyek megfelelnek a megfelelő szupervenienca követelményének (és amelyek ontológiai okokból teszik ezt, szemben például az olyan okokkal, amelyek a természetből származó nyelvi szabályokból).⁷ (Esetleg további követelményeket is támaszthatnánk.) A szupervenienca bázis korlátozódhat a nem szándékos és nem normatív esetekre, vagy más módon is meghatározható. Amint fentebb említettük (1.3.1., 2.1.3. szakaszok), a naturalizmus ilyen értelmezése lehetővé tenné, hogy egy elmélet normatív vagy akár szándékos kifejezéseket használjon, ha ezek a kifejezések bizonyíthatóan megfelelnek a szupervenienca követelményének. (A naturalizmuson kívül természetesen más okok is lehetnek, például nem körköröségi okok, amelyek korlátozzák a normatív vagy szándékos kifejezések használatát.) Mint látni fogjuk, Boghossian nem veszi figyelembe egy olyan nem redukcionista elmélet lehetőségét, amely megpróbálja megmutatni, hogy egy megfelelő szupervenienca-követelmény teljesül (és esetleg megmagyarázni, hogy miért teljesül). Feltételezi, hogy nincs olyan lehetőség, amely egyrészt a redukcionista elméletek, másrészt az olyan elméletek között fekszik, amelyek semmit sem tudnak mondani a szándékos és nem szándékos tények vagy tulajdonságok közötti kapcsolatról.

"fizikai/funkcionális" kizárná azokat az elméleteket, amelyeket Boghossian a redukcionizmus központi eseteinek tekint. Ezeket az elméleteket a személy azon diszpozíciói alapján veti fel, hogy mentális szimbólumokat alkalmazzon a tulajdonságokra (528-540. o.). Így az ő "fizikai/funkcionális" kategóriáját nagyjából egyenértékűnek tekintem az én "nem-normatív és nem-intencionális" kategóriámmal: kizárja a normatív, értékelő és intencionális tulajdonságokat, kifejezéseket vagy tényeket, de nem jelenti a fizikára való korlátozást.

⁶ Szó szerint olvasva Boghossian redukcionista szemléletének meghatározása, amely a tartalomról "naturalista

tények és tulajdonságok" alapján ad számot, úgy tűnhet, hogy a "naturalista" kifejezés olyan használatát jelenti, amely szerint még a szándékos tényeknek a fizikai tudomány feltételeire való sikeres redukciója sem mutatná meg, hogy a szándékos tények naturalista jellegűek. Ez a használat rendkívül zavaró lenne. Feltehetően Boghossian egyszerűen arra gondol, hogy a szándékos tények és tulajdonságok "önmagukban" nem naturalisztikusak, hanem csak akkor, ha a nem szándékosra redukálhatók. Amint a szövegben tárgyaltuk, lehet, hogy nem akarjuk megkövetelni a redukciót.

⁷ Peacocke a naturalizmus olyan jellemzését adja, amely magában foglalja a szuperveniencia követelményét (1992, 127-128. o.). Az ő változata azt is kimondaná, hogy "egy esemény vagy időbeli állapot bármely magyarázata kauzális magyarázat" (1992, 127. o.).

3.2.2 Redukcionizmus és diszpozíciós elméletek

Boghossian a diszpozicionális elszámolásokat tekinti az egyetlen komoly redukcionista lehetőségnek (527. o.). A diszpozicionális számlák, mint fentebb megjegyeztem, azok, amelyek a gondolkodó diszpozíciói alapján próbálják a tartalom konstitutív számláját adni. Bár Boghossian nem definiálja a "diszpozíciót", és nem különbözteti meg az általa használt értelmet más elfogadott értelmektől, a fogalomhasználata eléggé világossá teszi, hogy az ő értelmében egy személynek csak abban az esetben van diszpozíciója arra, hogy C körülmények között X-et tegye, ha igaz, hogy *ceteris paribus*, a személy X-et tenné, ha C lenne a helyzet.⁸ Más szóval, Boghossian a "hajlam" kifejezést a tényleges és a kontrafaktuális viselkedésre használja, nem pedig valamilyen "teljesebb"⁹ fogalmat. (Amint azt az 1.4. szakaszban leszögeztem, én a *feltételes viselkedés* kifejezést ugyanígy használom, a *képesség* kifejezést a diszpozíció kauzális alapjára vagy mögöttes mechanizmusára tartogatom). Boghossian nem veszi figyelembe egy olyan elmélet lehetőségét, amely a diszpozíciók helyett a képességekre apellál.¹⁰

Mint fentebb említettük, Boghossian osztályozási sémája szerint a diszpozicionális beszámolók mind az információs, mind a következtetési szerepű tartalomelméleteket magukban foglalják (527-528. o.). Az információs elméletek esetében a tartalmat a¹¹ (szintaktikailag jellemzett) szimbólumok tárgyakra való alkalmazására vonatkozó diszpozíciókkal, a következtetési szerepekre vonatkozó elméletek esetében pedig a (funkcionálisan jellemzett) mentális állapotok közötti mozgásra vonatkozó diszpozíciókkal magyarázzák.¹²

Boghossian megjegyzi, hogy a diszpozíciós számlák két általános típusát javasolták: 1) azok, amelyek a tényleges diszpozíciók valamiféle idealizálására támaszkodnak; és 2) azok, amelyek a közösségi diszpozíciókra támaszkodnak. Amint azt a 3.3. szakaszban tárgyaljuk, általános érveket hoz fel mindkét típus elutasítása mellett (534-540. o.). Mivel, mint fentebb említettük, "nem talál semmi érdemlegeset" abban a felvetésben, hogy léteznek életképes nem-diszpozicionális redukcionista beszámolók (527. o.), vonakodva arra a következtetésre jut, hogy kénytelenek vagyunk elfogadni a nem-redukcionizmust (548-549. o.).

Hogyan kapcsolódnak Boghossian diszpozíciós elméletei a teljesítményszemlélethez? Elvileg a diszpozíciós kategóriája nem csak a teljesítményalapú elméleteket foglalja magában. A teljesítményalapú

⁸ Lásd az 528-529. oldalt.

⁹ Lásd Evans (1982, 329. o.).

¹⁰ Mint fentebb említettük, azt állítja, hogy a diszpozíciók az egyetlen "rendelkezésre álló naturalista tény" a tartalomról való beszámolóhoz (527. o.).

¹¹ A 3.4.1. és 4.5.1. szakaszban amellet érvelek, hogy egy reduktív diszpozíciós elmélet nem veheti biztosra, hogy egy szimbólum előfordulása egy szimbólum *alkalmazása*. Az egyszerűség kedvéért máshol megengedem a diszpozicionalistáknak, hogy a szimbólumok "alkalmazásáról" beszéljenek.

¹² Boghossian osztályozási sémája nem tesz különbséget a szubperszonális és a személyes szintű elméletek között. Szigorúan véve például egy szubperszonális szintű információs elmélet nem a gondolkodónak egy mentális reprezentáció jelzésére vonatkozó diszpozícióira apellál, hanem a *mentális reprezentáció* diszpozícióinak egy tulajdonság példányaival való kovariációjára.

elmélet szerint a releváns diszpozíciók a fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére irányuló diszpozíciók.¹³ (Természetesen egy teljesítményalapú elmélet is apellálhat a képességekre, nem pedig a Boghossian által figyelembe vett feltételes viselkedésre, de ezt a minősítést egyelőre félretehetjük). Vagyis egy teljesítmény-alapú elmélet szerint *egy fogalommal rendelkezni annyit jelent, mint rendelkezni egy diszpozícióval a fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére.

Boghossian hivatalosan nem követeli meg, hogy egy diszpozíciós elmélet a fogalom társított feltételének teljesítésére irányuló diszpozíciókra támaszkodjon. De a teljesítményszemlélet természetességét tekintve (2.1. szakasz) nem meglepő, hogy az összes általa vizsgált elmélet valójában teljesítményalapú. Az ideális feltételek és a közösségi konszenzus olyan módjai a diszpozíciók kiválasztásának, amelyek feltételezhetően kielégítik egy fogalom kapcsolódó feltételét. Boghossian nem veszi figyelembe egy olyan diszpozíciós elmélet lehetőségét, amely szerint *a fogalom birtoklását a fogalom társított feltételének kielégítésére irányuló diszpozícióktól eltérő diszpozíciók alkotják.

3.2.3 Nem redukcionizmus és quietizmus

Boghossian azt állítja, hogy amint kizártuk a redukcionizmust ("naturalizmus", ahogy ő fogalmaz), elvesztettük a tartalmi kérdés megválaszolásának minden lehetőségét - annak megmondását, hogy mi az, ami miatt egy gondolatnak inkább van egy bizonyos tartalma, mint egy másik. Úgy tűnik, hogy nagyrészt természetesnek veszi ezt a nézetet, miszerint a nem-redukcionizmusnak quietistának kell lennie, és nagyon kevés érvet hoz fel mellette. Például egyenlőségi teszt tesz annak a felfogásnak, hogy "nincs érdekes redukciója a mentális tartalmi tulajdonságoknak a fizikai/funkcionális tulajdonságokra", azzal a felfogással, hogy "valamilyen megfelelő szinten a mentális tartalmi tulajdonságokat egyszerűen természetesnek kell venni" (541. o.) (kiemelés az eredetiben). Hasonlóképpen felváltva használja a "konstitutív kérdésre (a tartalmi kérdésre) adott érdemi *reduktív* válaszok elutasítása" és a "konstitutív kérdésre adott érdemi válaszok elutasítása" kifejezéseket (543-544. o.) (kiemelés a szövegben).¹⁴

Boghossian két nem redukcionista álláspontot vizsgál, amelyek megpróbálnak valamit mondani a tartalom természetéről vagy feltételeiről. Kritizálja és elutasítja ezeket az álláspontokat,¹⁵ de nem ad általános indokot arra, hogy a nem redukcionista álláspontok nem tudnak semmit sem mondani a tartalomra adott válaszként.

¹³ Lásd *például* a fenti 2.1. és 2.3. szakaszt.

¹⁴ Az idézett kifejezéseket felváltva használják McDowell álláspontjának tárgyalásakor (543-544. oldal). Nem szándékozom McDowellt megvédeni Boghossian konkrét kritikájával szemben (lásd a következő megjegyzést). Egyszerűen csak arra akarok rámutatni, hogy a McDowellről szóló vitájában, akárcsak másutt, Boghossian végig azt feltételezi, hogy egy nem redukcionista nem tud érdemben nyilatkozni a tartalmi kérdéstről.

¹⁵ Először is azzal érvel, hogy McDowell nem igazolja azt a következtetését, hogy a közösségi gyakorlat szükséges az értelemhez (543-544. o.). Másodsor, Boghossian úgy véli, hogy Crispin Wright kísérletet tesz arra, hogy a tartalom "ítéletfüggő" szemléletét vezesse le - amely szerint a tartalommal kapcsolatos tényeket a tartalomról alkotott ítéleteink konstituálják.

– episztemológiai problémákból, amelyekkel az az álláspont szembesül, hogy nem tudunk választ adni a tartalmi kérdésre. Boghossian megmutatja, hogy az ítéletfüggő nézet azért omlik össze, mert ítéletfüggetlen tényeket feltételez a tartalomról (544-547. o.).

kérdés. Aztán, miután már minden reduktív kategóriát elvetett, vonakodva egy nem reduktív álláspontot fogad el. Ennek az álláspontnak a tárgyalásakor nem hagy kétséget afelől, hogy feltételezi, hogy az álláspontnak quietistának kell lennie (547-549. o.). Felveti például azt az aggodalmat, hogy egy nem redukcionista álláspont kifogyna a tennivalókból (548. o.). Válaszul felsorol néhány projektet, amelyeket a nem redukcionista tartalomelméletek jogosan folytathatnának, de világossá teszi, hogy ezek a projektek, még ha sikeresek is lennének, nem adnának választ a tartalmi kérdésre (549. o.). (Az egyik ilyen projekt például az, hogy a strukturált mentális tartalmak összetevő tartalmakból való összetételéről számot adjon (549. o.). Ez a projekt azonban nem képes betekintést nyújtani magára a tartalmi kérdésre, mivel a komponensek tartalmát magától értetődőnek veszi).

Boghossian szerint nem feltételezhetjük, hogy egyetlen nem redukcionista elmélet sem adhat választ a tartalmi kérdésre. Amint azt az 1.3. szakaszban megjegyeztem, a normativitás és a quietizmus a gyakorlatban hajlamosak összekapcsolódni: a tartalom normativitásához ragaszkodó teoretikusok gyakran úgy vélik, hogy az elzárja a tartalmi kérdés megválaszolására tett kísérletet.¹⁶ Mivel a normatív fogalmakra apelláló álláspontok kiemelkedőek a tartalommal kapcsolatos nem redukcionista megközelítések között, érthető, hogy Boghossian a nem redukcionizmust olyan elméletekkel társítja, amelyek nem próbálnak választ adni a tartalmi kérdésre. Nem ad azonban általános indokot arra a gondolatra, hogy minden olyan elmélet, amelyet sémája a nem redukcionista közé sorol - vagy akár minden olyan elmélet, amely normatív fogalmakat használ - nem remélheti, hogy választ adhat a tartalmi kérdésre. Az 1.3. és a 2.7.2. szakaszban említettünk néhány lehetséges nem redukcionista megközelítést, és a 7. fejezetben visszatérünk a kérdésre. Boghossian például nem foglalkozik azzal a lehetőséggel, hogy a tartalmi kérdés megválaszolásában megengedje a normatív tulajdonságokra és tényekre való apellálást, a további lehetőséggel, hogy megmutatva, hogy a normatív tulajdonságok és tények többszörösen megvalósulnak nem Valóban, normatív tulajdonságokkal és tényekkel.¹⁷ figyelmen kívül hagyja annak a lehetőségét, hogy a tartalmi tények nem normatív, nem szándékos tényekre nem redukálhatók, és úgy tűnik, hogy természetesnek veszi, hogy ha a redukció nem lehetséges, akkor semmit sem lehet mondani a szándékos és a nem szándékos közötti kapcsolatról. És nem veszi figyelembe annak lehetőségét, hogy egy elég nagy magyarázó kör esetleg nem ördögi. Nem akarom, hogy

¹⁶ Amint azt Boghossian elismeri, a tartalom normatív voltának elfogadása nem feltétlenül jelenti azt, hogy a tartalom magyarázatának standard fajtáit kizárjuk. Máskülönben, a tartalom normativitásával kapcsolatos álláspontja alapján nem is kellene foglalkoznia a tartalom reduktív elbeszéléseivel. És kifejezetten kijelenti, hogy egy diszpozicionális elmélet képes lehet "megragadni a jelentés tulajdonításának normatív erejét" (533. o.).

¹⁷ Nem nyilvánvaló, hogy a normativitás magától értetődőnek vétele ugyanaz, mint a szándékosság magától értetődőnek vétele. Egyrészt a tartalom számos teoretikusa tagadja, hogy egyáltalán normatív lenne, vagy legalábbis azt, hogy a normativitás akár csak részben is konstitutív lenne a tartalom számára (lásd a 6.7. szakaszt). Másrészt, amint azt a 7. fejezetben tárgyalom, a normativitásnak vannak legalábbis vitatható példái, amelyek nem függenek az attitűdök tartalmától. És ha a normativitás bizonyos szempontból mégis függ a mentális tartalomtól, akkor a kör elég nagy lehet ahhoz, hogy a normatív fogalmakra való apellálás a

persze nem azt sugallja, hogy a nem redukcionista, aki valami érdemlegeset akar mondani, simán megússza; a lényeg egyszerűen az, hogy nem nyilvánvaló, hogy a quietizmus a nem redukcionistaakra van kényszerítve.

3.2.4 *Egyéb megfontolandó elméletek*

Szélesítenünk kell a hálót, hogy (legalább) két másik elmélet-típust is felöleljen. Az első további kategóriába azok a reduktív elméletek tartoznak, amelyek nem függenek ideális feltételektől vagy közösségi diszpozícióktól. Jerry Fodor (1990) aszimmetrikus függőségi elmélete, amelyet Boghossian nem tárgyal (legkorábbi változata csak 1987-ben jelent meg először), a legismertebb versenyző ebben a kategóriában.¹⁸

A második kategóriába olyan elméletek tartoznak, amelyek nem redukcionista (legalábbis nem a boghosi értelemben), de nem is quietista: olyan elméletek, amelyek normatív vagy intencionális fogalmakat használnak, de ezt a tartalmi kérdés megválaszolására tett kísérlet során teszik, nem pedig egy olyan nézet szolgálatában, amely szerint a tartalmi kérdés nem megválaszolható. Christopher Peacocke (1992) birtoklási feltétel-elmélete a legjobb példa egy ilyen nem quietista, nem redukcionista elméletre.

A következő részben rátérek Boghossian érveinek érdemi tárgyalására a diszpozíciós elméletek ideális feltételek és közösségi változatai ellen. Egyetértek alapvető következtetéseivel, miszerint az ilyen elméletek nem életképes ellenfelek. Mindazonáltal hosszasan tárgyalom a diszpozíciós elméletek ideális feltételes változatai elleni érveit, hogy kifejthessem a mögöttes problémára vonatkozó felvetésemet.

3.3 *Boghossian a reduktív diszpozíciós számlákról*

Boghossian egy információs beszámolót használ paradigmátikus diszpozíciós beszámolóként a *hout his discussion*. Mivel úgy véli, hogy a következtetés-szerep és az információs elméletek ugyanolyan nagyon általános szerkezetűek, és mivel (állítása szerint) érvei nem függenek példájának kifejezetten információs aspektusaitól, úgy véli, hogy érvei a következtetés-szerep és az információs tartalomelméletekre egyaránt érvényesek (528. o.). Ebben a fejezetben a nagyrészt követni fogom Boghossian-t abban, hogy nem kezelem külön a következtetés-szerep elméleteket, bár a

biológia által meghatározni), hanem az alapján, hogy mi a reprezentáció biológiai funkciója, hogy reprezentálja. Ruth Millikan

a tartalmi kérdés megválaszolása magyarázó haszonnal járhat. Nem feltételezhetjük, hogy amint a normatív fogalmakra hivatkozunk, kizártuk a magyarázat lehetőségét. Lásd az alábbi 7.5., 7.7. pontokat.

¹⁸ Boghossian ideális feltételek kategóriájába tartoznak azok a diszpozíciós elméletek, amelyek a biológiára hivatkoznak az ideális feltételek meghatározásához (537. o.). Megkülönböztethetünk egy olyan elméletet, amely szerint egy reprezentáció tartalmát nem az határozza meg, hogy a gondolkodó milyen feltételek mellett diszpozícióval rendelkezik annak alkalmazására (amit mi a

időnként rámutatni, hogy az érvek miért vonatkoznak ezekre az elméletekre.

Az információs számla alapvető feladata, hogy meghatározza, hogy egy szimbólum mely alkalmazásai¹⁹ határozzák meg a szimbólum referenciáját. Mivel nem minden, a szimbólum alkalmazására vonatkozó diszpozíció korrelál azzal a tulajdonsággal, amely a szimbólum referenciája, az információs beszámolónak meg kell határoznia - és mivel redukcionista, nem-intentionális kifejezésekkel kell meghatároznia -, hogy mely diszpozíciók a döntő referenciát meghatározó diszpozíciók. Vagyis egy információs beszámolónak meg kell határoznia a szimbólumot jelölő diszpozíciók egy osztályát, hogy egy tulajdonság akkor és csak akkor legyen a szimbólum referenciája, ha korreláció van az adott tulajdonság és a megadott osztályba tartozó diszpozíciók között.

3.3.1 A közösségi diszpozíciókra való hivatkozás hiábavalósága

Amint fentebb említettük, Boghossian kétféleképpen határozza meg a diszpozíciók releváns osztályát: a közösségi megállapodás és az ideális feltételek szempontjából. Kezdjük a közösségi alapú beszámolókkal. Egy tisztán közösségi számítás, amely szerint egy kifejezés tartalmát a közösség tényleges diszpozíciói határozzák meg, hogy azt alkalmazza, azzal a valószínűtlen következménnyel jár, hogy a közösségi konszenzus alkotja az igazságot.²⁰

Elég valószínűtlen azt állítani, hogy a közösség egésze nem tévedhet, de a helyzet még ennél is rosszabb. Ahogy Boghossian rámutat, sok tévedésünk "szisztematikus" abban az értelemben, hogy "a jellemzők jelenléte miatt merülnek fel . . . amelyek általánosítható és kiszámítható hatással vannak a hasonló kognitív adottságokkal rendelkező élőlényekre"; az ilyen hibák "a közösség szintjén szükségszerűen megismétlődnek" (536. o.). A közösség például szisztematikus hajlamos lehet arra, hogy bizonyos körülmények között a "ló" szót a tehenekre alkalmazza, és a probléma teljesen általános: "[a]z a számtalan lehetséges csalás számtalan lehetséges körülmények között lehetséges; és a "ló" kifejezésben nincs semmi különleges". (p. 536). Ennek az a következménye, hogy egy kommunikatív beszámoló elkerülhetetlenül tévedni fog a fogalmaink referenciájában. A beszámoló így éppen azzal a problémával szembesül, amelyet a közösségi diszpozíciókra való hivatkozással akartak megoldani. Mivel a közösségi diszpozíciók semmivel sem jobbak, mint az egyéni

diszpozíciók, a kommunikatív diszpozíciós számlákat kizártnak tekintem a versenyből, és nem tárgyalom tovább őket.²¹

a diszjunkciós problémával kapcsolatban, mint amilyenek egyesek a Kripkenstein-problémával kapcsolatban tűnt.

(1987) elmélete közelebb áll ez utóbbi modellhez.

¹⁹ Lásd a fenti 11. megjegyzést.

²⁰ Érdeemes megjegyezni, hogy egy ilyen komunitárius megközelítés különösen rosszul alkalmazható a mentális, nem pedig a nyelvi tartalmak esetében.

²¹ Ahogy Martin Davies rámutatott, a közösségi konszenzusra való hivatkozás hiábavalósága sokkal világosabbnak tűnik.

3.3.2 Az ideális feltételeken alapuló elszámolásokkal szembeni hit-holizmus ellenvetés

Az ideális feltételek felé fordulva Boghossian egy általános érvet vázol fel a nem szándékosan "meghatározható feltételek lehetősége ellen, amelyek mellett egy szubjektum hajlandó lesz egy kifejezést csak arra alkalmazni, amit az jelent" (537. o.). Röviden, az érvelés a hiedelemrögzítés holizmusából indul ki: "az, hogy egy gondolkodó milyen tartalmakat hajlandó megítélni, attól függ, hogy milyen más tartalmakat hajlandó megítélni, csaknem minden inger okozhat csaknem minden hiedelmet, ha megfelelően közvetítő készletet kapunk a háttérfeltételezések" (539. o.). Továbbá, hihetően érvel amellett, hogy mivel a hiedelmek ilyen holisztikus módon rögzülnek, a háttérhiedelmeknek végtelenül sok olyan halmazja létezik, amely a gondolkodót téves hiedelemre vezetheti. Az ő példájában: "Neil egy szarka láttán LO, A MAGPIE hitre juthat, mert látott egy currawongot, mert további meggyőződése, hogy a szarkák éppen így néznek ki; vagy mert azt hiszi, hogy a közvetlen közelében lévő egyetlen madár szarka; vagy mert azt hiszi, hogy bármit mond a pápa, az megy, és azt hiszi, hogy a pápa azt mondja, hogy ez a bemutatott currawong egy szarka" (p. 539).

Ezért, érvel Boghossian, ahhoz, hogy meg lehessen határozni azokat a feltételeket, amelyek mellett egy gondolkodó nem követhet el hibát, ki kellene zárni a háttérhiedelmek végtelenül sok olyan halmazát, amelyek téves meggyőződéshez vezethetnek. Ezért Boghossian szerint szükség van egy nem szándékos módszerre, amellyel meghatározható, hogy nincsenek ilyen meggyőzések. Ezen a ponton azt állítja, hogy egy végzetes körköröségre derült fény. Boghossian szerint ahhoz, hogy nem szándékos módon specifikáljunk egy olyan helyzetet, amelyben "a meggyőzések "potenciális végtelen számú háttérhalmazai közül egyik sem van jelen", "[m]indenképpen arra van szükség, amit egy diszpozíciós elméletnek kellett volna biztosítania: nevezetesen egy sor naturalista szükséges és elégséges feltételre ahhoz, hogy egy bizonyos tartalmú meggyőződés legyen" (540. o.). A közösségi és ideális feltételeken alapuló elméletek elleni érvei fényében Boghossian arra a következtetésre jut, hogy egy diszpozíciós elmélet nem nyújthat redukcionista beszámolót a tartalomról.

Nem teljesen világos, hogy Boghossian miért gondolja úgy, hogy az általa azonosított probléma a

Az ideális feltételeken alapuló elméleteket a *körköröség* jellemzi.²²

Boghossian azonban kimutatta, hogy egy

Annak fényében, hogy érveim szerint a két probléma alapvetően ugyanaz (1.3.2-1.3.3.3. szakasz), érdekes lenne meghatározni ennek a különbségnek az okait. Wittgenstein hatása kétségtelenül a magyarázat része. Emellett a diszjunkciós probléma - gyakrabban, mint a Kripkenstein-probléma - a gondolkodás tartalma, nem pedig a nyelvi kifejezések jelentése szempontjából kerül felvetésre. Amint az előző megjegyzésben említettük, nehéz belátni, hogy a közösségi konszenzus hogyan jelenthetne megoldást a gondolati tartalom esetében.

²² Először is, nem nyilvánvaló, hogy a tartalmi kérdésre adott válasz, még ha meg is kapnánk, lehetővé tenné a hamis háttérhiedelmek kizárását (és ha nem tenné, akkor Boghossian nem mutatta be, ahogyan azt a körköröségi vádja alátámasztásához tenné, hogy az ideális feltételek meghatározásához szükség van egy válaszra a következő kérdésekre

a diszpozicionalistának szüksége van az ideális feltételek olyan feltételeinek meghatározására, amelyek mellett a gondolkodónak nem lennének hamis háttérhiedelmei. Mivel rendkívül valószínűtlen, hogy létezhet ilyen specifikáció, el kell fogadnunk Boghossian következtetését, miszerint nem lehet sikeres az a számítás, amely megköveteli, hogy létezzenek (nem szándékosan specifikálható) ideális feltételek.

Mielőtt rátérnénk a diagnózisomra, meg kell vizsgálnunk, hogy az érvelés hogyan menne végbe a következtető szerepek számlái esetében (Boghossian feltételezi, hogy az érvelés végigmegy a következtető szerepek számlái esetében, de nem tárgyalja ezt a pontot). Tekintsünk egy olyan következtetés-szerep elméletet, amely szerint az, hogy egy gondolatnak van-e egy bizonyos tartalma, attól függ, hogy a gondolkodó hajlandó-e bizonyos kanonikus átmeneteket tenni az adott gondolatba és az adott gondolatból. Az a gondolkodó, akinek a gondolata egy adott tartalommal bír, nem lehet hajlandó az adott tartalomhoz tartozó kanonikus átmenetekre, és lehet hajlandó egy másik tartalomhoz tartozó kanonikus átmenetekre. A következtető-szerep teoretikusának szüksége van valamilyen módszerre a tartalmat meghatározó átmenetek azonosítására.

Még ha ideális körülmények között ki is lehetne zárni az olyan hibaforrásokat, mint a figyelemelterelés vagy a rövidtávú memória hibája, a háttérben lévő hiedelmek arra készíthetik a gondolkodót, hogy ne a megfelelő kanonikus átmeneteket tegye meg, vagy rosszul tegye meg azokat. A lényeg nem az, hogy az, hogy egy gondolkodó milyen következtetéseket fog levonni, attól függ, hogy milyen premisszában hisz (ami a következtetés-szerep teoretikusa számára nem problematikus). Sokkal inkább az, hogy az a gondolkodó, aki egy bizonyos hiedelemmel rendelkezik, fog-e kanonikus átmenetet tenni ebből a hiedelemből, a háttérhiedelmektől függ. Tegyük fel, hogy a kanonikus átmenetek között van a kanapé fogalmának kanonikus átmenetei között az *X egy kanapéból az X egy ülőbútor*.

Ha valaki azt hiszi, hogy a pápa azt mondta, hogy a kanapék vallási műtárgyak, az megakadályozhatja, hogy valaki a kanapéről való meggyőződésről arra a meggyőződésre térjen át, hogy az arra való, hogy az a kanapé ülésre való. A hiedelmektől eltérő propozicionális attitűdök, például félelmek, vágyak és remények is befolyásolhatják a gondolkodó hajlandóságát a kánoni átmenetekre. Különböző vágyak és félelmek például megakadályozhatják, hogy valaki abból a meggyőződéséből, hogy sokat beszél, arra a következtetésre jusson, hogy fecsegő, vagy abból a meggyőződéséből, hogy sokat beszél, arra a következtetésre, hogy fecsegő.

a tartalmi kérdés). És az a kísérlet, hogy olyan extra-erős ideális feltételeket határozzunk meg, amelyek kizárnák a hamis háttérhiedelmeket, bár lehet, hogy kudarcra van ítélve, nem körkörösőbb, mint az ideális feltételek hétköznapi, enyhébb formájának meghatározására tett kísérlet (amelyeknek nem célja a hamis hiedelmek kizárása). Egy későbbi cikkében (1991) Boghossian úgy tűnik, belátja, hogy a tartalmi kérdésre adott válasz nem segítene a hamis hiedelmek esetében (bár nem említi ennek hatását a körköröség vádjára). Elismeri, hogy nem lehet véges módon kijelölni azon hiedelmek halmazát, amelyek hiányát biztosítani kell. Ezért még az értelem naturalista szükségszerű és elégséges feltételei mellett is "nincs mód arra, hogy igazolni tudjuk", hogy a halmaz minden tagját kizártuk (1991, 81. o.). Ebben a művében Boghossian a hit-holizmus érvét az eredeti változattól eltérően fejti ki, elhagyva a körköröség vádját annak az állításnak a javára, hogy "teljesen hihetetlennek tűnik, hogy létezzon" egy nem szemantikailag specifikált helyzet, amely garantálja az összes potenciálisan zavaró hiedelem hiányát" (1991, 79-80. o.).

hogy magasabb, mint mások, arra a következtetésre jut, hogy magas.

3.4 A diagnózis

Boghossian hit-holizmus érve, amely mind az információs, mind a következtetés-szerep elméletek ideális feltételeken alapuló változataival szembeni ellenvetés volt, két szempontból korlátozott.

Először is, nem állítja, hogy az ideális feltételekre nem támaszkodó elméletek ellen irányul.²³

Másodszor, nem kínál diagnózist az ideális feltételeken alapuló elméletekkel vagy általában a diszpozíciós elméletekkel kapcsolatos alapvető problémára.²⁴ Boghossian nem von le pozitív javaslatokat a hit-holizmus érveléséből arra vonatkozóan, hogy mi határozza meg a tartalmat.

3.4.1 A Rorschach-probléma

Boghossian ellenvetése az, hogy egyes diszpozíciók - azok, amelyeket hamis háttérhiedelmek váltanak ki.

– nem tartoznak a tartalmat meghatározó diszpozíciók közé. És nincs mód arra, hogy (nem szándékos feltételek mellett) olyan ideális ismeretelméleti feltételeket határozzunk meg, amelyek kizárják a hamis háttérhiedelmeket. Azt javaslom, hogy a hamis háttérhiedelmek csak egy tágabb probléma egyik példája. Már felvettem (3.3.2. szakasz), hogy ki kell zárni azokat a diszpozíciókat (ítéleteket hozni, gondolatokat birtokolni, mentális állapotok között mozogni), amelyeket a hiedelmektől eltérő propozicionális attitűdök, például vágyak vagy félelmek okoznak. Most amellet fogok érvelni, hogy van a diszpozícióknak egy másik fontos osztálya, amelyek nem tartalmi meghatározottságúak.

Kezdhetjük azzal, hogy megvizsgáljuk az információs elméletek egy olyan problémáját, amelyet hajlamosak vagyunk figyelmen kívül hagyni. Boghossian vitája maga is átsiklik a probléma felett. Boghossian az informatikusok kiindulópontját a szimbólumok tárgyakra *való alkalmazásainak* halmazában látja. Így az informatikus feladatát úgy fogalmazza meg, hogy olyan feltételeket kell találnia, amelyek mellett a szubjektum hajlandó lesz egy kifejezést csak arra alkalmazni, amit az jelent (*pl.* , 528., 531-532., 538. o.). Ez a megfogalmazás alábecsüli az informatikus feladatának nehézségét. *Egy szimbólum alkalmazása egy tárgyra* a szimbólum használata arra, hogy egy jelenleg észlelt tárgyat úgy jellemezzen, mint ami a szimbólum kiterjedésébe tartozik. A "ló" szót egy lóra alkalmazni annyit tesz, mint egy lovat "lónak" *nevezni*, nem pedig pusztán egy ló jelenlétében a "ló" jelzőt használni.

²³ Egy Fodorral folytatott eszmecsereben Boghossian azt állítja (Fodor pedig tagadja), hogy a látszat ellenére

Fodor aszimmetrikus függőségről szóló beszámolója ilyen feltételektől függ. Mindketten egyetértenek abban, hogy az a kérdés, hogy Fodor elmélete ideális feltételekre támaszkodik-e, meghatározó abban, hogy Boghossian általános kifogása a diszpozíciós elméletekkel szemben érvényes-e Fodor elméletére (Boghossian, 1991, 71-73., 78-81. o.; Fodor, 1991a , 272- 274., 276. o.).

²⁴ Boghossian legközelebb a körkörösség gondolatával próbálkozik diagnózissal, amit én vitattam. Lásd a fenti 22. jegyzetet.

(529., 531. o.; Fodor 1990, 97. o.).

Állítson szembe példákat kétféle esetre. Az elsőben a házam szaga megbízhatóan arra késztet, hogy HAZÁRA gondoljak. A másodikban a kardamom illata megbízhatóan az OTTHON-ra késztet, mert, tegyük fel, valamilyen gyermekkori asszociáció miatt. Az utóbbi esetet nevezzük Rorschach-ügynek, mert (a Rorschach-tintás teszthez hasonlóan) valamilyen nem következtető asszociációról van szó.

A Rorschach-ügyek az informatikusok számára a tévedés problémájához hasonló problémát jelentenek. Az informacionalista például azt állítja, hogy a gondolkodó mentális reprezentációja, az "otthon", a reprezentációnak az otthonnal való kovariációs kapcsolatai révén fejezi ki a HOME fogalmat. A Rorschach-esetek felvetik annak lehetőségét, hogy az "otthon" ugyanilyen kovariációs viszonyban állhat a kardamonnal. Az informatikusnak meg kell különböztetnie a Rorschach-korrelációkat a tartalommeghatározó korrelációktól. Intuitív módon az informatikus azt akarja mondani, hogy a szimbólumok Rorschach-előfordulása nem a szimbólumok alkalmazása. De hogyan tegyen az informatikus különbséget a szimbólumok olyan előfordulása között, amelyek a szimbólumok alkalmazásai, és olyan előfordulások között, amelyek nem azok?

A Rorschach-ügyek problémája vitathatatlanul alapvetőbb, mint a tévedéseké. A szisztematikus hibák esetében valami elromlott. Természetes tehát, hogy a zavaró tényezők azonosításával vagy az ezeket a tényezőket kiszűrő feltételek megtalálásával meg tudjuk különböztetni a helyes (és a tartalmat meghatározó) és a hibás (és a tartalmat nem meghatározó) alkalmazásokat. Ezzel szemben a Rorschach-ügyek azt látszanak mutatni, hogy a diszpozíciós elszámolások még azokban az esetekben is problémát jelentenek, amikor semmi sem romlott el.

Ezt a különbséget tükrözi az a tény, hogy az ideális körülmények még csak nem is tűnnek a megfelelő kategóriába tartozó gyógymódnak a Rorschach-ügyekben tapasztalt korrelációs kudarcok esetében. Nincs elképzelésünk arról, hogy milyen feltételek mellett nem vezethetnek asszociációk egy észlelési élménytől egy mentális reprezentáció jelének Rorschach-előfordulásáig. Olyan feltételeknek kellene lenniük, amelyek például garantálnák, hogy egy amerikai zászló vizuális élménye nem vezethet egy hazafias amerikai - anélkül, hogy előbb a ZÁSZLÓ gondolatára késztetné - az AMERIKA gondolatára. Nem tudjuk, hogyan határozhatnánk meg ilyen feltételeket még (nem vákuumos) *intencionális* kifejezésekben sem, mivel nincs fogalmunk arról, hogy ezek a

feltételek miből állnának. És hihetőnek tűnik, hogy nincsenek olyan nem szándékosan specifikálható feltételek, amelyek mellett egy gondolkodó garantáltan nem hoz létre Rorschach-asszociációkat.

Az informatikusnak a Rorschach-probléma megoldásához arra van szüksége, hogy a szimbólumok alkalmazását megkülönböztesse a szimbólumok egyéb előfordulásaitól; a megkülönböztetést úgy kell megtenni, hogy a szimbólum-világ összefüggések nem szándékos tulajdonságait használja fel. (Hasonlóképpen, a következtető-szerep teoretikusnak szüksége van egy olyan módra, amely megkülönbözteti a tartalom-meghatározó átmeneteket az asszociatív vagy Rorschach-átmenetekről.) Az informatikus többféle megközelítést is alkalmazhatna, de egyik sem tűnik ígéretesnek.

Az informatikus például azt sugallhatja, hogy az otthon/"otthon" összefüggést nem közvetítik más mentális reprezentációk, míg a valódi alkalmazások mindig közvetítettek. Az elképzelés az lehet, hogy a kardamom az "otthon" előfordulását úgy okozza, hogy először az N, egy olyan mentális reprezentáció előfordulását okozza, amely (intuitíve) kifejezi a CARDAMOM fogalmát (és ezután az N megbízhatóan okozza az "otthon" előfordulását). De az informatikusnak nem indokolt az a feltételezés, hogy a Rorschach-eseteket más mentális reprezentációk előfordulása közvetíti. (Az sem indokolt, ha azt feltételezi, hogy a fogalmak *alkalmazása* nem közvetíthető más mentális reprezentációk előfordulása által.) Az informatikus tehát nem tudja megkülönböztetni a kardamom/"otthon" korrelációt az otthon/"otthon" korrelációtól azon az alapon, hogy az előbbit az "otthon"-tól eltérő mentális reprezentáció közvetíti.²⁵

Hasonlóképpen, tegyük fel, hogy az informatikus megpróbálja megkülönböztetni a kardamom/"otthon" összefüggést az otthon/"otthon" összefüggéstől azon az alapon, hogy az utóbbi esetben az "otthon" előfordulása nem a gondolkodás nyelvén egy kifejezésbe ágyazott. Az informatikus feltételezése ismét alaptalan. Nincs okunk feltételezni, hogy nem létezhetnek olyan esetek, amelyekben a kardamom az "otthon" be nem ágyazott előfordulásait produkálja.

Az informatikusok azzal próbálhatnak érvelni, hogy az alkalmazások a szimbólum-világ kapcsolatok megbízhatósága vagy erőssége alapján különböztethetők meg a szimbólumok egyéb előfordulásaitól. Az elképzelés az lenne, hogy ha a kardamom megbízhatóan idézi is elő az otthon gondolatait, talán az otthon még megbízhatóbban teszi ezt. Ismétlem azonban, hogy semmi sem indokolja azt a feltételezést, hogy a Rorschach-ügyekben a korrelációkat

²⁵ Valójában nem kell közvetítés nélküli esetekre támaszkodnunk ahhoz, hogy az informatikusok megközelítése

ellen forduljunk. Elég, ha vannak olyan esetek, amelyekben bár a kardamom/"otthon" korrelációt más mentális reprezentációk megjelenése közvetíti, a közvetítés nem foglalja magában egy fogalom alkalmazását a kardamomra. (Még azoknak sem kell elkötelezniük magukat azon álláspont mellett, hogy az észlelt *tárgy*, szemben az élménnyel, fogalmakkal van ellátva), akik nem fogadják el a fogalom nélküli perceptuális tapasztalat lehetőségét. Egy Rorschach-ügy tehát magában foglalhat akár közvetlen átmenetet egy perceptuális élménytől egy mentális szimbólum előfordulása felé, akár szimbólumtöceningek láncolatán keresztül a Rorschach-előfordulásig - ahogyan egy szimbólumnak egy tárgyra való alkalmazása is alapulhat következtetésen, vagy nem.

nem lehet olyan megbízható vagy erős, mint a mentális reprezentációk helyes alkalmazása és a tárgyak közötti korreláció.²⁶ Nem állítom, hogy megválaszolhatatlan ellenvetést tettem a diszpozíciós elméletekkel szemben. Nem tettem komoly kísérletet arra, hogy kizárjam a diszpozíciós teoretikusok lehetséges válaszait. A lényeg inkább az, hogy nagyobb valószínűséggel jutunk el a boghosi hit-holizmus ellenvetés alapjául szolgáló probléma pontos diagnózisához, ha felismerjük, hogy az alapvető nehézség szélesebb körű, mint a hamis háttérhiedelmek.

3.4.2 Az elért nézet és a magyarázat sorrendje

Vegyük számba a helyzetet. Boghossian rámutatott arra, hogy a diszpozicionalista nem tud nem szándékos módot találni a szimbólumok helyes és helytelen alkalmazásainak megkülönböztetésére, mert nem tud módot találni a hamis hiedelmeken alapuló alkalmazások és az igaz hiedelmeken alapuló alkalmazások megkülönböztetésére. Azt javasoltam, hogy a diszpozicionalistának hasonló problémája lesz a szimbólumok téves alkalmazásainak (vagy a mentális állapotok közötti átmeneteknek) a kiszűrésével, amelyek vágyak, félelmek, remények vagy hasonló eredménye. Továbbá azzal érveltem, hogy a diszpozicionalista nehézségekbe ütközik a szimbólumok alkalmazásnak minősülő és nem minősülő előfordulásainak elkülönítésében. Általánosabban, a mentális szimbólumok Rorschach-előfordulásainak és (mentális állapotok közötti Rorschach-átmenetek) létezése megnehezíti a diszpozicionalista számára a tartalmat meghatározó előfordulás (vagy a kanonikus átmenetek) azonosítását.

Intuitív szinten úgy tűnik, hogy a szimbólumok használatának tartalmi relevanciája az adott személy által használt szimbólumok mögött meghúzódó okoktól függ. Nevezzük ezt a látszólagos függőséget *okfüggőségnek*. Például egy szimbólum olyan előfordulása, amely egy hamis háttérhit, egy vágy vagy félelem, vagy egy szabad asszociáció eredménye, nem tartalmi meghatározó. Ezzel szemben egy szimbólum előfordulását látszólag az teszi alkalmazássá - az informatikusok paradigmája szerint tartalm meghatározó előfordulássá -, hogy az előfordulás egy tárgy osztályozására irányuló szándék eredménye. A különbségtételnek ez a módja azonban szándékos fogalmakra támaszkodik. Emellett nem kínál általános elvet a tartalom szempontjából releváns diszpozíciók és a nem releváns diszpozíciók megkülönböztetésére. A tartalmi diszpozíciós elméleteknek szükségük van egy nem szándékos módszerre a tartalm meghatározó és a nem tartalm meghatározó szimbólumhasználatok megkülönböztetésére. Így az ilyen elméletek számára az okfüggőség *prima facie* problémát jelent.

²⁶ Fodor aszimmetrikus-függőségi elmélete ennek a stratégiának egy kifinomult változataként használható a Rorschach-problémára adott válaszhoz. Fodor elméletét a 4. fejezetben kritizálom.

Íme egy feltételezés egy olyan általános elvre vonatkozóan, amely nem szándékos kifejezésekkel ragadja meg az intuitív megkülönböztetést: úgy tűnik, hogy a tartalommeghatározó diszpozícióknak az a közös vonásuk, ami a többi diszpozíciónak hiányzik, hogy a tartalommeghatározó diszpozíciók olyan diszpozíciók, amelyek a gondolkodótól elvárt cselekvések végrehajtására irányulnak, vagy olyan diszpozíciók, amelyek arra irányulnak, hogy azt tegyék, ami megfelel egy alkalmazandó normának. Például a szimbólumok helytelen alkalmazása - akár rossz megvilágításból, akár figyelemelterelésből, akár hamis háttérhiedelmekből, vágyakból vagy félelmekből ered - sérti a helyesség normáit - ez az, ami helytelennek minősül. Mi a helyzet a Rorschach-ügyekkel? Ahogy fentebb sugalltuk, ezek nem olyan esetek, amelyekben bármi is rosszul megy. Ezek sem nem helyesek, sem nem helytelenek, hanem úgy tűnik, hogy egyáltalán nem vonatkoznak rájuk a normák. Ezért azt javaslom, hogy ami megkülönbözteti a fogalmak tartalmát meghatározó alkalmazásait a Rorschach-eseményektől, az az, hogy az előbbieket megfelelnek a helyességi normáknak, az utóbbiak pedig nem. (Kétféleképpen lehet nem megfelelni a korrektségi normáknak - ha megsértjük azokat, vagy ha eleve nem is vonatkoznak rájuk.)

Ugyanezeket a szempontokat lehet felhozni a diszpozíciós elméletek következtető szerepű változataival kapcsolatban is. Úgy tűnik, hogy a mentális állapotok közötti tartalommeghatározó átmenetek azok, amelyeket a gondolkodónak meg kell tennie. Egy következtetési-szerepelmélet szerint az az átmenet, amely abból az ítéletből, hogy valami egy kanapé, abba az ítéletbe vezet, hogy az egy ülőbútor, tartalmilag meghatározó. Gondoljunk egy olyan gondolkodóra, aki úgy ítéli meg, hogy valami egy kanapé, de a pápa kanapékról szóló kijelentéseivel kapcsolatos meggyőződése miatt nem hajlandó megítélni (amikor a kérdést mérlegeli), hogy az egy ülőbútor. Ez a gondolkodó hihetően megsérti a gondolkodással kapcsolatos követelményt. (Természetesen egy olyan elmélet, amely a gondolkodóval szemben támasztott követelményekre hivatkozik, hogy megmagyarázza a gondolkodó gondolkodásának tartalmát, nem lesz képes a gondolkodó gondolkodásának tartalmára hivatkozni, hogy megmagyarázza azokat a követelményeket, amelyeknek a gondolkodó alá van vetve. Vagyis egy ilyen elmélet nem állíthatja, hogy a gondolkodó azért van kitéve a példában szereplő következtetési követelménynek, mert a gondolkodó gondolata a SOFA fogalmat foglalja magában. Lásd a 7.2., 7.5-7.7. szakaszokat). Hasonlóképpen, a mentális állapotok közötti átmenetek, amelyek pusztán szabad asszociációk, nem tartalmi meghatározóak.

Íme egy első kísérlet a diszpozíciós elméletekkel kapcsolatos probléma diagnosztizálására

(amelynek egyik megnyilvánulása a boghosiánus hit-holizmus probléma). Ha a tartalmat meghatározó diszpozíciók egyszerűen a gondolkodótól megkövetelt feladatok elvégzésére irányuló diszpozíciók, a feladatok, amelyek kielégítik a

a normák, amelyeknek a gondolkodó alá van vetve, talán a diszpozíciók nem végeznek magyarázó munkát. A diszpozicionalista rosszul értelmezi a dolgokat. Különböző diszpozíciókat javasol a tartalom meghatározójaként, de valójában ezek legfeljebb durva helyettesítői vagy helyettesítői a diszpozíciókat irányító normáknak.

Például, talán az, amit egy személy ideális körülmények között hajlamos megítélni, azért nyeri el a tartalmat meghatározó tényezőként való hihetőségét, mert megközelíti azt, amit a személy

meg kell ítélnie - mit követelnek meg az alkalmazandó Tehát, a javaslat folytatódik, Boghossian gondolkodási normák.²⁷

kimutatta, hogy az, hogy egy személy mit hajlandó tenni a legjobb feltételek mellett, amit meg tudunk határozni, tökéletlen közelítése annak, hogy mit kellene tennie. De van egy alapvetőbb probléma is: a magyarázat rendje úgy tűnik, hogy az ideális feltételeken alapuló diszpozíciók beszámoló rossz irányban van ahhoz, hogy a tartalom konstitutív beszámolóját nyújtsa. A feltételeket éppen az teszi *ideálissá*, hogy olyan feltételek, amelyek mellett képes vagyok megfelelni az alkalmazandó normáknak. Az, hogy mit kellene tennem - a normák, amelyeknek alá vagyok vetve -, magyarázóan előbbre való, nem pedig az, hogy mit tennék ideális feltételek mellett.

Ellenvetésként felhozható, hogy a javaslatom nem vezet sehová. A diszpozíciós elméletek *kiindulópontja* - mondhatná az ellenző - az, hogy a gondolkodás tartalma határozza meg a helyességi feltételeket (és ha valaki következtetés-szerep teoretikus, akkor a mentális állapotok közötti átmeneteket szabályozó követelményeket).

Az ellenző szerint a diszpozíciós teoretikusok pusztán diszpozíciós szempontból próbálják megmagyarázni a gondolkodás tartalmát és következésképpen a hozzá kapcsolódó helyességi feltételeket.

Ez az ellenvetés nem találja meg a diagnózisom lényegét. Előzetes megjegyzésem (amelyet a 7.5.2. szakaszban tárgyalunk tovább), hogy bár Boghossian maga is úgy tekint a diszpozíciós elméletekre, mint kísérletekre, amelyek megpróbálnak számot adni arról, hogy mi az, ami miatt a gondolkodók fogalmi normáknak vannak alávetve (533-534. o.), a diszpozíciós teoretikusok jellemzően nem így tekintik projektjüket. A diszpozíciós teoretikusok hajlamosak tagadni, hogy a tartalom normatív lenne, vagy legalábbis tagadni, hogy normativitása olyasvalami lenne, amiről egy tartalomelméletnek számot kell adnia (lásd *pl.*, Fodor 1990, 128-130. o., 135. o. 35. o.).

Javaslatukat jellemzően úgy látják, hogy olyan diszpozíciókat igyekeznek azonosítani, amelyek

megfelelnek egy fogalomnak, vagy kiválasztanak egy fogalmat (egy tulajdonság vagy a fogalmat individuáló kanonikus átmenetek egy halmazának kiválasztásával), miközben teret hagynak a tévedés lehetőségének (lásd az 1.5. szakaszt).

²⁷ Más összefüggésben egy személy szándékosan elmulaszthatja azt, amit meg kellene tennie. De a tartalom ebből a szempontból különleges. Egy személy egy adott alkalommal szándékosan használhat egy *nyelvi kifejezést* rosszul, és mégis használhatja a kifejezést a szokásos jelentésével. A mentális reprezentációk azonban nem állnak szándékos ellenőrzésünk alatt. Tehát

De tekintsünk el ettől a ponttól. Engedjük meg, hogy a diszpozíciós elméletek megpróbálnak konstitutív magyarázatot adni a tartalom normativitására. Hogyan látnak hozzá ehhez a feladathoz? Ahogy az elképzelt beszélgetőpartner sugallja, a gyakorlatban a diszpozíciós teoretikusok olyan diszpozíciókat próbálnak meghatározni, amelyek birtoklása azzal a következménnyel jár, hogy a gondolkodók megfelelnek azoknak a követelményeknek, amelyeknek a gondolkodók intuitíve alá vannak vetve. Diagnózisom lényege, hogy ez a megközelítés nem veszi komolyan a konstitutív számvetés feladatát. Egy konstitutív beszámolóknak nem pusztán a megfelelő normák kiválasztásának diszpozicionális módját kell megtalálnia, hanem meg kell mondania, hogy mi az, ami alapján a gondolkodó aláveti magát a normáknak. Vagyis egy konstitutív beszámolóknak a magyarázat sorrendjét a megfelelő irányba kell fordítania: a javasolt diszpozícióknak kell elérni, hogy a gondolkodónak bizonyos ítéleteket vagy átmeneteket kelljen hoznia.

Ha olyan diszpozíciókat próbálunk találni, amelyek pusztán valamilyen leképezéssel megfelelnek azoknak a követelményeknek, amelyeknek a gondolkodó intuitíve alá van vetve, akkor végtelenül sok lehetséges jelölt van. A legtermészetesebb jelöltek azonban azok a diszpozíciók, amelyek birtokában a gondolkodó megfelel a követelményeknek. A teljesítményszemlélet éppen az a nézet, hogy ami egy bizonyos tartalommal való rendelkezést jelent, az a megfelelő követelményeknek való megfeleléshez szükséges diszpozíció birtoklása. Így, ha a célt úgy fogjuk fel, hogy a megfelelő követelményeknek megfelelő diszpozíciókat találunk, a teljesítményszemlélet nagyon természetes.

Amint azonban a 6. fejezetben érvelek, ha azokat a diszpozíciókat próbáljuk megtalálni, amelyek miatt egy gondolkodó a megfelelő követelményeknek van alávetve, akkor a teljesítményszemlélet sokkal kevésbé tűnik megfelelőnek. A valamire való hajlandóság nem jó jelölt arra, hogy mitől lesz az embernek meg kell tennie valamit.

Ez nem azt jelenti, hogy a diszpozíciós számlák nem találnának forrásokat a normák magyarázatára. Lehetséges, hogy egy gondolkodó bizonyos normáknak van alávetve bizonyos diszpozíciói miatt. De nem szabad figyelmen kívül hagynunk a különbséget egyfelől a gondolkodó által betartandó normáknak való megfelelésre irányuló diszpozíciók, másfelől pedig a diszpozíciók között, amelyek alapján a gondolkodó alá van vetve ezeknek a normáknak. Ha diagnózisom helyes, a diszpozíciós beszámolóknak nem a normáknak való megfelelésre irányuló diszpozíciókat kellene keresniük, hanem azokat a diszpozíciókat, amelyek a gondolkodót alávetik a normáknak.

Összefoglalva azt javaslom, hogy a teljesítményalapú elszámolásoknak a magyarázatok sorrendje a

nem merül fel a mentális reprezentáció helyes használatának szándékos elmulasztása.

fordítva. A kérdéses normák kiválasztásának módját keresik - azáltal, hogy olyan diszpozíciókat választanak ki, amelyek megfelelnek ezeknek a normáknak. Az ideális körülmények közötti diszpozíciók általában az irányadó normáknak való megfelelésre irányuló diszpozíciók lesznek. De nem azért, mert a gondolkodók ilyen diszpozíciókkal rendelkeznek, nem tartoznak a normák alá. (Valójában, mint említettük, valószínű, hogy a körülmények legalább részben azért számítanak ideálisnak, mert a gondolkodók hajlamosak arra, hogy az adott körülmények között megfeleljenek az irányadó normáknak. Az is lehet, hogy a normák részben magyarázatot adnak arra, hogy a gondolkodók ideális körülmények között miért viselkednek úgy, ahogyan viselkednek). A jelentés konstitutív beszámolójának meg kell határoznia, hogy mi az - diszpozíciók vagy valami más -, ami miatt a gondolkodó a megfelelő normáknak alávetett.

Meg kell ismételni, hogy ez a diagnózis önmagában nem a teljesítményszemlélettel szembeni ellenvetés, hanem csupán egy javaslat arra vonatkozóan, hogy mi áll a különböző teljesítményalapú elméletekkel szembeni különböző ellenvetések háttérében. Áttekintettük Boghossian érveit a teljesítményalapú elméletek két fő típusa ellen. A következő két fejezetben két jelentősebb teljesítményalapú elmélet bővebb kritikáját adom elő. Az előbbi vita lényege, hogy megalapozzuk azt a gondolatot, hogy van egy közös alapprobléma, és különösen, hogy a teljesítményszemlélet a bűnös.

4. fejezet: Fodor aszimmetrikus-függőségi elmélete a tartalomról.

4.1 Bevezetés

A 3. fejezetben láttuk, hogy meggyőző okok szólnak az ideális feltételek meghatározására épülő redukcionista tartalomelméletek elutasítása mellett. Ahogy ígértük, most Fodor aszimmetrikus-függőségi elméletére térünk rá, amely egy olyan információs elmélet, amely elkerüli az ideális feltételek meghatározásának szükségességét.¹

Az elméletet olyan törvényszerűségek formájában fogalmazták meg, amelyek az egyes gondolkodók mentális szimbólumainak előfordulására vonatkoznak. Ahelyett, hogy egy szimbólum tartalommeghatározó alkalmazásait olyan helyzetek meghatározásával próbálná azonosítani, amelyekben a gondolkodó a szimbólumot csak a referencia tulajdonságának eseteire alkalmazná, Fodor nagyjából azt állítja, hogy a tartalommeghatározó törvények azok, amelyekből a többi törvény aszimmetrikusan függ (a később kifejtendő értelemben).

A központi érvem (4.5. szakasz) az, hogy még ha az elmélet által megkövetelt törvények be is következnek, a

törvények valójában nem mutatják a megfelelő aszimmetrikus függőségi viszonyokat.² Dióhéjban, megmutatom

hogy általában egy mentális szimbólum döntő fontosságú, feltételezhetően tartalom meghatározó törvényének mechanizmusa részben nem azonos az ugyanazon mentális szimbólum előfordulására vonatkozó többi törvény mechanizmusával. Ennek következtében az előbbi törvényt meg lehet szüntetni (a mechanizmus nem átfedő részének megszüntetésével) anélkül, hogy az utóbbi törvények megszűnnének. Az utóbbi törvények nem függenek aszimmetrikusan az előbbi törvénytől.

Mielőtt eljutnék a fő érveimhez, némi színpadra állítást kell végeznem. A következő szakaszban (4.2) felvázolom az aszimmetrikus függőség elméletét. A 4.3. szakaszban tárgyalom Fodor törvényekről vallott nézeteit, amelyek döntő fontosságúak elméletének megértéséhez. Ezután a 4.4. szakaszban megvizsgálom és vitatom Fodor állításait arról, hogy milyen munkát kell elvégeznie elmélete alátámasztásához, és hogy milyen ellenvetések jogosak. Tartalmi kritikámat a 4.5. szakasz tartalmazza.

¹ Ahogy Loewer és Rey (1991, xxvi-xxvii. o.) rámutat, az aszimmetrikus függőség elméletének motivációja nagyon hasonlóan tekinthető az ideális feltételeken alapuló elméletekéhez.

² Megjegyzendő, hogy Fodor szerint az aszimmetrikus függőségi feltételek elegendőek, de nem szükségesek a tartalomhoz. Következésképpen ragaszkodik ahhoz, hogy csak olyan eseteket kell vizsgálnia, amelyekben a feltételek teljesülését írják elő. A 4.4. szakaszban megmutatom, hogy ez az álláspont nem tartható fenn.

4.2 Az aszimmetrikus függőségi feltételek

Fodor feltételei arra, hogy egy nyelvi vagy mentális szimbólum "S" X-et jelentsen, a következők (93. old,

121):³

- 1) Törvényszerű, hogy az X-ek az "S"-ek tokenizálását okozzák⁴ (információs feltétel); és
- 2) ha az a törvény, hogy bármely Y (amely nem X) "S"-t okoz, akkor ez a törvény függ attól a törvénytől, hogy az X "S"-t okoz, de nem fordítva (aszimmetrikus függőségi feltétel).⁵

Van még két további feltétel, amelyek Fodor beszámolójában bizonytalan státuszúak:

- 3) Néhány "S"-t valójában X-ek okoznak (tényleges-történelmi állapot).
- 4) Valamely Y tulajdonságra (nem = X) törvényszerű, hogy Ys "S"-t okoz - azaz, az aszimmetrikus-függőségi feltétel nem pusztán üresen teljesül (robosztussági feltétel).⁶

Az első két feltétel képezi az elmélet magját. Fodor ezek segítségével különbözteti meg egy szimbólum referenciáját más tulajdonságoktól, amelyek megbízhatóan okozzák a szimbólum előfordulását - más szóval, ezek adják Fodor megoldását a diszjunkciós problémára. Pontosabban, a két feltétel Fodor azon alap gondolatát valósítja meg, hogy a szimbólummal nomikusan összefüggő (a szimbólum előfordulását okozó) tulajdonságok közül a szimbólum referenciája az a tulajdonság, amelyik szerepel abban a nomikus relációban, amelytől az összes többi nomikus reláció függ.

Nem kell sokat foglalkoznunk a tényleges-történelmi állapottal. Fodor kísérleti jelleggel javasolta, hogy megakadályozza, hogy az elmélet valószínűtlenül erős verifikacionalista következményeket feltételezzen (119-24. o.),⁷ de, mint alább leírtuk, később elvetette.

A robosztussági feltétel lényege, hogy megkülönbözteti a szemantikus és a (pusztán) információs nomikus kapcsolatokat (92-93. o.). A valódi szimbólumok "robosztusak", ami azt jelenti, hogy megtartják jelentésüket annak ellenére, hogy megbízhatóan más tulajdonságok okozzák őket, mint amelyekre utalnak (1990,

³ Ebben a fejezetben minden oldalszámra történő hivatkozás kizárólag Fodor 1990-re vonatkozik.

⁴ Az egyszerűség kedvéért Fodor laza beszédmódját fogom használni, amely szerint egy idézőjelbe tett betű vagy szó állhat akár egy nyelvi vagy mentális szimbólumot, vagy lehet a szimbólum egy előfordulásának vagy jelének rövidítése, mint például a *lovak okozzák a "ló"-t* (rövidítés a *lovak okozzák a "ló" szimbólum előfordulásait*).

⁵ Meg kell jegyezni, hogy Fodor aszimmetrikus függőségi elmélete feltételezi (legalábbis néhány elemét) a gondolkodás nyelvének hipotézisének, amely mellett máshol érvel (*pl.*, 1987, 135-154. o.; 1975). Ebben a fejezetben végig feltételezem a gondolkodás nyelvének hipotézisét, hogy Fodor elméletével a maga alapján foglalkozhassak.

⁶ Lásd Fodor 1990, 118. o.; 1991a, 261. o.

⁷ Nagyjából az aktuális-történelmi feltétel célja, hogy a szimbólum referenciájaként ne lehessen figyelembe venni minden olyan tulajdonságot, amelynek valójában nincs kauzális hatása a gondolkodóra. Ennek célja,

hogy elkerülje azt a következményt (amelyre az elmélet látszólag egyébként elkötelezné magát), hogy ahhoz, hogy "X" *X-et* jelentsen, nomológiaiag lehetségesnek kell lennie... a gondolkodó számára, hogy megkülönböztesse X-et "minden olyan tulajdonságtól, amely "X"-eket okozna, ha *instantiálódna*" (122. o.).

p. 91). Ha - lazán fogalmazva - törvényszerű, hogy egy tulajdonság egy bizonyos típusú eseményt okoz,⁸ akkor az ilyen típusú események természetes indikátorok, és információt hordoznak a tulajdonságról. (*Pl.* , törvényszerű, hogy a tűz füstöt okoz, tehát a füst információt hordoz a tűzről). A természetes indikátor tehát nem robusztus - azt jelenti, hogy bármi megbízhatóan okozza. Ezzel szemben Fodor szerint lehet törvény, hogy egy tulajdonság egy szimbólumot okoz (előfordulását), annak ellenére, hogy a szimbólum nem utal erre a tulajdonságra. A szimbólumok robusztusak - megtartják jelentésüket, annak ellenére, hogy (tévesen és nem tévesen) úgy fordulnak elő, hogy nem a hivatkozásuk okozza őket. (Például a "ló" akkor is LÓT jelent, ha törvényszerű, hogy a tehenek sötét éjszakákon "ló" jelzőket okoznak, és törvényszerű, hogy a lovakra vonatkozó gondolatok is.)

Fodor elmélete mozgó célpontot jelent.⁹ Az elmélet eredeti megfogalmazása (1987, 106-111. o.) és az *A Theory of Content (TOC)* (1990, 89-100. o.) című könyvben való első bemutatása csak az információs és az aszimmetrikus függőségi feltételeket tartalmazza. A robusztusság a TOC-ban a tartalom olyan jellemzőjeként kerül a vitába, amelyet egy elméletnek képesnek kell lennie megmagyarázni (1990, 90-93., 97-100. o.), de az esszé során Fodor egy ellenvetésre úgy válaszol, hogy a robusztussági feltételt a szimbólum tartalommal való rendelkezésének elégséges feltételei (szükséges) részeként kezeli (118. o.). Az esszé végén a robusztussági feltétel nem szerepel az elmélet kanonikus specifikációjában (119-124. o.). Későbbi munkáiban azonban Fodor továbbra is hivatkozik a robusztussági feltételre (1991a , 261. o.).

Ami az aktuális-történelmi feltételt illeti, Fodor próbaképpen vezeti be, majd beilleszti az elmélet kanonikus kijelentésébe, és az elmélet szilárd részeként kezeli (119-124. o.), végül pedig, mint fentebb említettük, elutasítja (1994, 115-119. o.). Értekezésem a két fő feltételre összpontosít, de adott esetben rámutatok arra, hogy Fodor elméletét sem a robusztussági, sem a tényleges-történelmi feltétel nem menti meg az én kifogásaimtól.

4.3 Fodor a törvényekről

Fodor úgy gondolja, hogy a törvényekre való hivatkozással, szemben az ellentényképekkel, elkerülheti azokat a problémákat, amelyek más információs számlák számára végzetesek. Hasznos lesz megvizsgálni Fodor törvényekkel kapcsolatos nézeteit annak tisztázása érdekében, hogy milyen keretben helyezkedik el a tartalomelmélete. Elfogadom ezt a keretet, legalábbis az érvelés kedvéért.

⁸ A kifejtés megkönnyítése érdekében Fodort követve lazán fogom használni az olyan kifejezéseket, mint a "törvény", "tulajdonság", "ok" és "esemény", és *például azt* fogom írni, hogy a tulajdonságok okozzák az eseményeket, vagy hogy az X-ek okozzák az Y-okat.

⁹ Ebben a bekezdésben eltekintek Fodor álláspontjának jelentős változásaitól 1987-től 1990-ig, lásd *pl.* , 1990, 131-132. o., 3. fn., valamint további változásokat, amelyek implicit módon szerepelnek 1998, 120-145. o..

4.3.1 Előzetesek

Kezdjük néhány előzetes pontosítással és terminológiai kérdéssel. Fodor felfogása szerint a megbízható oksági viszonyok törvények alá tartoznak. A törvények tulajdonságokra vonatkoznak, nem egyénekre. Fodorhoz hasonlóan én is gyakran fogom használni a "törvény, hogy az A-k B-ket okoznak" kifejezést a "van egy nomikus kapcsolat az A tulajdonsága és a B-ket okozó tulajdonsága között" rövidítésként.¹⁰

Tegyük fel, hogy a Q-k megbízhatóan okozzák az R-ket - hogy egy ellentényt alátámasztó általánosítás, hogy a Q-k okozzák az R-ket. Ebből következik, hogy van egy törvény, amely a Q-k és az R-k közötti oksági tranzakciókat foglalja magában, de az egy másik kérdés, hogy a Q-nak lenni tulajdonsága szerepel-e ebben a törvényben. Például, ha a Q-k a T-k egy alfaja, akkor a Q-k inkább a T-ként való létezésük, mint a Q-ként való létezésük miatt okozhatják az R-ket. Vagyis a fedő törvény lehet az, hogy a T-k okozzák az R-ket. Fodor azt a példát hozza fel, hogy bár a kis lovak megbízhatóan okozzák a "ló" mentális szimbólum előfordulását (egy adott gondolkodóban), a fedő törvény lehet az, hogy a lovak okozzák a "lovakat", nem pedig az, hogy a kis lovak okozzák (101-102. o.).

A Fodor elméletében szereplő törvények nem a természeti törvények paradigmái. Az a fajta törvény, amelyre Fodor támaszkodik, egy nomikus kapcsolat egy világi tulajdonság és egy olyan tulajdonság között, amely egy adott mentális szimbólum megjelenését okozza egy gondolkodó fejében. (A mentális szimbólumot itt olyan típusnak kell érteni, amelynek tokenjei bizonyos alkalmakkor előfordulhatnak vagy kiválthatók.) Egy példa erre a csillagnak lenni tulajdonsága és egy bizonyos mentális szimbólum - nevezzük "csillagnak" - fejében való előfordulását okozó tulajdonsága közötti nomikus kapcsolat (Fodor rövidítésével: az a törvény, hogy a csillagok "csillagokat" okoznak). Egy ilyen törvény az egyes gondolkodók mentális szimbólumára jellemző; az elméletben nincs utalás arra, hogy léteznek közösségi vagy nyelvi szintű törvények. Az egyik figyelemre méltó mód, amiben Fodor törvényei sajátosak, az az egyes gondolkodókra vonatkozó sajátosságuk. Ehhez kapcsolódó furcsaság, hogy a törvények könnyen megváltoztathatók. A tanulás, az öregedés és a sérülések létrehozhatnak és megszüntethetnek törvényeket.

Számos további terminológiai rövidítés lesz hasznos. Ha van egy olyan törvény, amely egy mentális szimbólum előfordulására vonatkozik, és minden más, az adott szimbólum előfordulására vonatkozó törvény aszimmetrikusan függ ettől a törvénytől, akkor azt mondom, hogy ez a törvény

elsődleges. Tegyük fel, hogy az "S" mentális szimbólumom kiváltására vonatkozó törvényeket vizsgáljuk. Azt a törvényt, hogy az A-k "S"-t okoznak, nevezhetjük "A-törvénynek", azt a törvényt, hogy a B-k "S"-t okoznak, "B-törvénynek", és így tovább. (Ebben a terminológiában Fodor tartalomelmélete nagyon durván azt állítja, hogy "S" *X-et* jelent az X törvény alapján.

¹⁰ Lásd általában: Fodor 1987, 164. o., 6. lábjegyzet; Fodor 1990, 93-95. o.

elsődleges.)

Ha "S" referenciája A, akkor az A törvényt "referenciatörvénynek" vagy "tartalmat meghatározó törvénynek" is nevezhetjük, a többi törvényt pedig "vad törvényeknek". A vad törvények közé tartoznak az "S" olyan előfordulásait lefedő törvények, amelyek nem az "S" *alkalmazásai* (a 3.4.1. szakaszban meghatározott értelemben), például az "S" olyan előfordulásait, amelyeket más gondolatok okoznak. Amint azt a 3. fejezetben tárgyaltuk, a szimbólum ilyen előfordulásának semmilyen módon nem kell hibának lennie. Ezt a minősítést nagyrészt félreteszem a 4.5. szakaszig, ahol a szimbólumok nem-alkalmazási előfordulásaira vonatkozó törvények fontosak lesznek az érvelésem szempontjából.¹¹

4.3.2 *Ceteris-paribus* törvények mint a válasz Kripke diszpozíciókkal kapcsolatos kételyeire.

A Fodor aszimmetrikus függőségi elméletében szereplő törvények nyilvánvalóan magas szintű törvények, nem pedig a fizika alaptörvényei. Az ilyen törvények általában nem kivétel nélküliek;¹² implicit *ceteris-paribus* záradékkal rendelkeznek.¹³

Fodor a *ceteris-paribus* törvényekhez való folyamódását Kripke (1982) azon érveléssel magyarázza, hogy az ideális feltételek nem segítenek a Kripkenstein-probléma megoldásában. Miután rámutat arra, hogy tényleges diszpozícióink tökéletlenek, Kripke megfontolja a *ceteris-paribus* diszpozíciókra való apellálás lehetőségét. Még ha egy gondolkodó valóban hibázna is, amikor látszólag összead, talán az a releváns, hogy mit tenne, ha egyébként minden más dolog egyenlő lenne. Kripke ezt az elképzelést azon az alapon utasítja el, hogy nem indokolt feltételezéseket tennünk arról, hogy mi történne a *ceteris-paribus* tétel által felölelt összes változó körülmények között. Érvelése szerint például "fogalmunk sincs" arról, hogy mit tenne egy gondolkodó, ha elég extra agykapacitást kapna ahhoz, hogy nagyon nagy számokat kezeljen; lehet, hogy "megőrülne" (Kripke 1982, 27. o.). Kripke tulajdonképpen arra mutat rá, hogy az ideális feltételek, amelyekre a diszpozíciós beszámolók hivatkoznak, lehetetlen feltételek - olyan feltételek, amelyek mellett végtelen memóriánk és időnk van, nincsenek zavaró tényezők és így tovább -, és hogy a lehetetlen előzményekkel rendelkező kontrafaktuálisok igazságának értékelése problematikus. A lehetséges világok szempontjából a legközelebbi lehetséges világok a

¹¹ Lásd még az alábbi 23. megjegyzést.

¹² A "kivétel" kifejezést a legnyilvánvalóbb értelemben használom, minden olyan esetre utalva, amikor egy törvény vagy feltételezett törvény előzménye teljesül, de a következmény nem, még akkor is, ha ez az eset összhangban van a törvény megszerzésével (például azért, mert az esetet zavaró tényezőkkel magyarázzák). Ez ellentétben áll azzal, ahogyan az alább tárgyalt Pietroski és Rey (1995) használja a kifejezést. Az ő terminológiájuk szerint egy látszólagos kivétel nem kivétel, ha az összhangban van a törvény megszületésével. Így terminológiájuk szerint még a *ceteris-paribus* törvények is kivétel nélküliek (1995, 87-88. o.).

¹³ Lásd Fodor 1991b.

amelyekben a fizikailag vagy nomológiaiilag lehetetlen feltételek fennálltak, a mi világunktól merőben eltérő világok lehetnek.

Értelemszerűen Fodor úgy véli, hogy ez az ellenvetés túl gyors. Szerinte Kripke hibája az, hogy feltételezi: "nem lehet okunk elfogadni, hogy egy ideális körülményekre definiált általánosítás törvényszerű, ha csak nem tudjuk meghatározni azokat az ellentényeket, amelyek igazak lennének, ha az idealizált körülmények bekövetkeznének" (92. o.). Fodor rámutat, hogy általában nem lehet igaz, hogy meg kell tudnunk határozni mindazt, ami akkor történne, ha az ideális feltételek fennállnának, hogy indokolt legyen elfogadnunk, hogy egy általánosítás *ceteris paribus* érvényes. Más szavakkal, anélkül is indokolt lehet egy *ceteris-paribus* általánosításra támaszkodni, hogy a *ceteris-paribus* tételt be tudnánk váltani az ellentényállásokba. Az elképzelés lényege, hogy tudhatjuk, hogyan viselkedne egy rendszer külső beavatkozás hiányában, anélkül, hogy tudnánk, mi az összes lehetséges beavatkozó tényező - és *a fortiori* anélkül, hogy a *ceteris-paribus* tételt húsba vágó ellentényezőket tudnánk felváltani.¹⁴ Okunk lehet elfogadni, hogy nagyon nagy számokat helyesen adnánk össze, ha a memória korlátai nem avatkoznának be, anélkül, hogy aggódnunk kellene amiatt, hogy mi történne valójában, ha extra agyi anyaggal rendelkeznénk.

4.3.3 Törvények és mechanizmusok

Fodor szerint elkerülhetjük a problémás kontrafaktumokat, ha közvetlenül a törvényekre hivatkozunk. Elbeszélését azzal a hitvallással vezeti be, hogy ontológiai "alappillér, hogy a világ tulajdonságokat és azok nomikus viszonyait tartalmazza": a tulajdonságok közötti nomikus viszonyok mélyebbek, mint az egyedek közötti kontrafaktuális viszonyok, és ezért nem kell őket az egyedek közötti kontrafaktuális viszonyok szempontjából elemezni (93. o.).

Még biztosabb az ismeretelméleti kérdésben: tudhatjuk, hogy létezik egy nomikus reláció anélkül, hogy tudnánk, mely megfelelő ellentényállások érvényesek. Tudhatjuk, hogy az ideális gázok törvényei akkor is érvényesek, ha fogalmunk sincs arról, hogy mi történne a törvények által meghatározott, fizikailag lehetetlen körülmények között (93-95. o.). Fodor stratégiája tehát az, hogy a nomikus viszonyok alapján fogalmazza meg a beszámolóját, majd ezekre az elméleti alapokra hivatkozva ellenáll annak a kihívásnak, hogy az összes megfelelő kontrafaktumot meghatározza.

¹⁴ Lásd 93-95. o. és 10. fn. Fodor követi Georges Rey egy kiadatlan kéziratát, amely Pietroski és Rey (1995) elődje volt, és azt állítja, hogy egy kiiktathatatlan *ceteris-paribus* klauzula nem teszi a törvényt üressé. Ahogy Pietroski és Rey megfogalmazza a javaslatot, egy *ceteris-paribus* törvény csak akkor igaz, ha minden olyan eset, amelyben a törvény látszólag nem érvényesül, *független tényezők* közbejátszásával magyarázható. Ahhoz,

hogy független legyen, egy tényezőnek "nemcsak a [*ceteris-paribus* törvény] látszólagos ellenpéldáját kell megmagyaráznia, hanem valami mást is, mint ezt a kudarcot" (1995, 90. o.). Amint azt az alábbi 16. megjegyzésben tárgyaljuk, Pietroski és Rey javaslata nem foglalkozik azzal, hogy milyen feltételek mellett lehet valami törvény; inkább csak a nem-vakualitás elégséges feltételére vonatkozik (91-93., 98-100. o.).

Például úgy gondolja, hogy fenntarthatja, hogy a lónak lenni tulajdonsága nomikusan kapcsolódik a "ló"-t kiváltó tulajdonsághoz (egy adott gondolkodóban), anélkül, hogy megállapítaná, hogy a gondolkodó mit tenne és mondana különböző meghatározott feltételek mellett.

Tegyük fel, hogy elfogadjuk, hogy a *ceteris-paribus* törvényeknek nem kell üresnek lenniük, és (ontológiailag és episztemológiailag) megelőzik a kontrafaktumokat. Marad a kérdés, hogy mikor számít egy szabályszerűség törvénynek. Láttuk, hogy Fodor a *ceteris-paribus* törvényekre való hivatkozással arra a problémára válaszol, hogy a tulajdonságok instanciái és a szimbólumok előfordulása közötti korrelációk tökéletlenek. Amikor egy törvényjelölt látszólagos ellenpéldájával szembesül, Fodornak nem kell találnia valamilyen módot arra, hogy megadja azokat az ideális feltételeket, amelyek mellett az ellenpélda nem fordul elő. Mindaddig, amíg a hibák más dolgok nem egyenlőségének tulajdoníthatók, nem ássák alá a törvény létezését.

Természetesen Fodor nem tulajdonít minden látszólagos ellenpéldát annak, hogy más dolgok nem egyenlők. Implicit módon különbséget tesz olyan helyzetek között, amikor "más dolgok" akadályozzák a törvény működését, és olyan helyzetek között, amikor nincs törvény. Fodor törvényeit, mint nem alaptörvényeket, mechanizmusok közvetítik. Ha azt mondjuk, hogy más dolgok nem egyenlők, akkor azt mondjuk, hogy valami megakadályozza a mechanizmust abban, hogy úgy működjön, ahogy egyébként működne. Fodornak tehát különbséget kell tennie egy törvény alóli kivételek - olyan helyzetek, amelyekben a törvény mechanizmusa sértetlen, de a körülmények megakadályozzák a működését - és olyan helyzetek között, amelyekben a törvény mechanizmusának egy része vagy egésze hiányzik, és így a törvény nem érvényesül.

Paul Pietroski és Georges Rey (1995) egy cikkében, amelyet Fodor (1990 132. o., 8. fn.) elismerően idéz,¹⁵ kifejti a *ceteris-paribus* törvények szerepét a tudományos magyarázatban: "a tudósok [*ceteris-paribus* törvényeket] azért állítanak fel, hogy bizonyos tényezőkre összpontosítsanak . . . és ezáltal komplex jelenségeket "faragjanak" . . . elméletileg fontos módon" (1995, 92. o.). Ezen a képen a való világ legtöbb jelensége sok különböző rendszer összetett kölcsönhatásának eredménye. A tudomány az elszigetelt rendszerek más külső tényezőktől való elvonatkoztatással történő figyelembevételével halad. A jelenségeket e különböző rendszerek kölcsönhatásának eredményeként magyarázza. Így az a kérdés, hogy egy olyan általánosítás ,

amelyre nyilvánvaló ellenpéldák vannak, mégis törvény-e, az a kérdés, hogy a legjobb

¹⁵ Mint fentebb említettük, Fodor idézi Georges Rey akkor még kiadatlan kéziratát, amely Pietroski és Rey (1995) elődje volt.

a jelenségek - azon esetek, amelyekben az általánosítás érvényesül, és azon esetek, amelyekben nem - tudományos magyarázata szerint a látszólagos ellenpéldák egy olyan mögöttes rendszer, amelynek viselkedése megfelel az általánosításnak, és az e rendszeren kívüli tényezők közötti kölcsönhatások következményei. Más szóval, az, hogy egy szabályszerűség törvényszerűség-e, attól függ, hogy a tudomány legjobb állása szerint létezik-e egy ép mögöttes mechanizmus.

Nem tudom, hogyan lehetne szigorúan kifejezni a mechanizmus hiánya és a zavaró tényezők közötti különbséget, és Fodor nem nyújt segítséget.¹⁶ Az azonban világos, hogy Fodor *ceteris paribus* törvényekre való hivatkozása ilyen megkülönböztetést igényel. Továbbá, mint látni fogjuk, Fodor implicit módon arra az elképzelésre támaszkodik, hogy egy törvény mechanizmusának megszüntetése megszünteti a törvényt.

4.3.4 Aszimmetrikus függőség

Fodor elméletének központi eleme a aszimmetrikus függőség fogalma. A B törvény aszimmetrikusan függ az A törvénytől, ami azt jelenti, hogy a B törvény (ontológiailag) függ az A törvénytől, *de fordítva* nem. Az, hogy a B törvény ontológiailag függ az A törvénytől, azt jelenti, hogy az A törvény megszerzése része annak, ami a B törvényt megszerzi.

A releváns függőség nem történeti vagy időbeli - "diakrón" -, hanem "szinkron" (134. o., 18. fn.; 1987, 109. o.).¹⁷ Más szóval, a kérdés nem az, hogy a egy törvény létezése (vagy megszüntetése) idővel egy másik törvény létezéséhez (vagy megszüntetéséhez) vezetne-e, hanem az, hogy egy adott időpontban az egyik törvény ontológiailag függ-e egy másiktól - más szóval, hogy az utóbbi törvény érvényesülése része-e annak, ami most az előbbi törvényt érvényesülésre készíteti.

Ahogy a törvények alapvetőbbek, mint az ellentételezések, és így nem elemezhetők azok szempontjából, ugyanez igaz a törvények közötti kapcsolatokra is (93-95. o.). Így szigorúan véve az ellentényállási megfogalmazások nem ragadják meg azt, hogy mi a függőség (vagy aszimmetrikus függőség) - inkább,

¹⁶ Fodor (132. o., 8. fn.) egy Rey-szakaszt idéz, amely a szövegkörnyezetből kiragadva úgy hangozhat, mintha módot kínálna arra, hogy egy általánosítás *ceteris-paribus* törvényként való érvényesülésének elégséges feltételeit megfogalmazza: "Egy *ceteris-paribus* klauzula életképessége nem az eszményítés tényleges specifikáltságától vagy megvalósíthatóságától függ, hanem attól, hogy a törvény alóli látszólagos kivételek megmagyarázhatók-e független specifikálható beavatkozásnak köszönhetően." Pietroski és Rey azonban hangsúlyozzák, hogy nem kívánnak elegendő feltételeket kínálni ahhoz, hogy egy általánosítás *ceteris-paribus*

törvénynek számíthasson, hanem csak a *ceteris-paribus* klauzula nem-üres voltához kínálnak elegendő feltételeket, az üresség szűk értelmezése alapján. Lásd *pl.* , 1995, 98-99. o. Ennek megfelelően "független" tényezőt úgy határoznak meg, mint olyan tényezőt, amely az általánosítás kudarcán kívül valami más magyaráz (az általuk pontosabban meghatározott értelemben) (89-90. o.). E definíciót figyelembe véve az a feltétel, hogy az általánosítás alóli bármely kivételt egy független tényezővel kell magyarázni, nem lehet (és nem is kíván elégséges feltétele annak, hogy az általánosítás törvénynek számítson). Ahogy Pietroski és Rey írja, javaslatuk szerint "minden egyes A okozta B-t formájú kauzális állítás egy interferálható [*ceteris-paribus* törvény] jelöltje" (1995, 99. o.). Nem tesznek kísérletet arra, hogy megkülönböztessék azokat a helyzeteket, amelyekben egy feltételezett törvénynek nincs mechanizmusa (és így a törvény nem érvényesül), azoktól a helyzetektől, amelyekben a törvény mechanizmusa létezik, de megzavarják.

¹⁷ Lásd az alábbi 37. megjegyzéshez tartozó szöveget.

a függőség teszi igazgá a kontrafaktumokat.¹⁸ A gyakorlatban azonban Fodor gyakran úgy kezeli azt az állítást, hogy a B törvény aszimmetrikusan függ az A törvénytől, mint ami egyenértékű azzal a kontrafaktuális (sőt, kontraajogi) állítással, hogy *ceteris paribus*, ha az A törvény nem létezne, akkor a B törvény sem létezne (vagy, ahogy ő gyakran fogalmaz, hogy *ceteris paribus*, az A törvény megszüntetése megszüntetné a B törvényt), de a fordítottját nem.¹⁹ Később, Paul Boghossian ellenvetésére válaszolva Fodor egy másik megfogalmazást kínál, amely szerint B törvény A-tól való aszimmetrikus függése a következőre fut ki: ha egyébként a dolgok egyenlők lennének, többet kellene változtatni ahhoz, hogy A törvényt megszüntessük B törvény megszüntetése nélkül, mint ahhoz, hogy B törvényt megszüntessük A törvény megszüntetése nélkül (1991a, 276. o.). (Továbbá, bár ellenáll annak a gondolatnak, hogy lehetséges-világok fordításaira szükség van (95. o.; 1991a, 271. o.), Fodor kínál ilyen fordításokat, és gyakran támaszkodik rájuk (113-116; 1991a, 276-277. o.).²⁰)

A legtöbb cél szempontjából talán ártalmatlan lehet Fodort követni abban, hogy a B törvénynek az A törvénytől való függését egyenértékűnek tekintjük azzal a kontrafaktuális igazsággal, hogy *ceteris paribus*, a B törvény nem érvényesülne, ha az A törvény nem érvényesülne. Mindazonáltal szeretnék megállni, hogy rámutassak arra, hogy érvelésem nem függ az aszimmetrikus függőség és a megfelelő ellentényállások összemérésétől. Először is, ahogy Fodor világossá teszi, az az állítás, hogy az egyik törvény aszimmetrikusan függ egy másiktól, *magában foglalja* a megfelelő ellentényállítást (95. o.). Mivel azt fogom állítani, hogy az aszimmetrikus függőségek, amelyek mellett Fodor elmélete elkötelezett, nem állnak fenn, céljaimhoz elegendő lenne megmutatni, hogy a megfelelő kontrafaktuálisok sem állnak fenn. Másodszor, a vonatkozó kontrafaktuálisok igazságát nehéz absztrakt módon értékelni. Ezért annak az állításnak az értékeléséhez, hogy az egyik törvény egy másiktól függ (vagy a megfelelő kontrafaktuális állításokhoz), meg fogom vizsgálni a törvények alapjául szolgáló mechanizmusokat és az e mechanizmusok közötti kapcsolatokat - ami, mint látni fogjuk, az a módszer, ami

¹⁸ Fodor 1987-ben (108-109. o.) az aszimmetrikus függőség elemzéseként kínálta fel az ellentételezési formulát. Az 1990-es írásában ellenáll annak a gondolatnak, hogy ez egy elemzés lenne, de - ahogy a szövegben kifejtésre kerül - a gyakorlatban mégis ezzel dolgozik.

¹⁹ Lásd például a 91., 93., 107., 112-113., 115-116. oldalt. ("de hogy a "tehén" tokenek információt hordoznak a tehenekről, nem hordoznának információt semmiről"; "Nincs nem tehén okozta "tehén" tehén okozta "tehén" nélkül"; 91. o. (dőlt betű az eredetiben).

²⁰ Fodor korábbi vitáiban gyakran dolgozik az aszimmetrikus függőség lehetséges-világok megfogalmazásaival - ezek között van némi variáció -, amelyek nagyjából azt állítják, hogy B törvény aszimmetrikusan függ A törvénytől, ha és csak akkor, ha vannak (közeli) lehetséges világok, amelyekben A

érvényesül, B pedig nem, és ezek közelebb vannak a mi világunkhoz, mint bármelyik világ, amelyben B érvényesül, A pedig nem (1987, 109. o.; 1990, 113. o.; 1991a, 276. o.). Amikor Fodor bemutatja az aszimmetrikus függőség szövegben leírt későbbi értelmezését, kifejti, hogy a lehetséges világok szempontjából az az állítás, hogy B törvény aszimmetrikusan függ A törvénytől, úgy értendő, mint az az állítás, hogy - egyébként egyenlő feltételek mellett - azok a világok, amelyekben A érvényesül, de B nem, "közelebb vannak hozzánk, mint a *megfelelő* világok", amelyekben B érvényesül, de A nem (1991a, 276. o., kiemelés hozzáadva). Amint látni fogjuk, a világ megváltoztatásának különféle módjai lehetnek, hogy megszüntessük A vagy B törvényt. A lényeg az, hogy az A törvény megszüntetésének minden egyes módját összehasonlítsuk B megszüntetésének megfelelő módjával - B megszüntetésének azzal a módjával, amelyik a leginkább hasonlít hozzá. Amint azt a 4.5. szakaszban világossá teszem, érvelésem nem függ az aszimmetrikus függőség pontos lehetséges világok szerinti kezelésétől.

Fodor általában alkalmazza. Más szóval, ahelyett, hogy a törvények közötti függőségeket az ellentényképek értékelésével határoznám meg, a függőségeket (és valóban a megfelelő ellentényképeket fogom értékelni) a törvényeket fenntartó mechanizmusok közötti kapcsolatok figyelembevételével fogom meghatározni. Így az ellentényállási megfogalmazások nem fognak lényeges szerepet játszani az érvelésben.

4.3.5 Az I szisztematikus hibák szörnyűségei

Mivel Fodor elmélete a diszjunkciós problémát azzal kezeli, hogy a vad törvények aszimmetrikusan függenek a referenciatörvényektől, Fodor szerint a gondolkodók tévedési hajlandósága lehet törvényszerű. Nézete szerint, ha egy gondolkodó szisztematikus hajlamos arra, hogy egy sötét éjszakán teheneket tévedjen lovakkal, akkor lesz egy olyan törvény, amely szerint a sötét éjszakán tehenek "lovakat" okoznak.²¹ (Természetesen a vonatkozó törvény lehet, hogy nem az, hogy a sötét éjszakai tehenek "lovakat" okoznak; a törvényben szereplő fajta lehet például a lónak látszó tárgyak. Lásd az alábbi 32-33. megjegyzéseket). Ez csak egy alkalmazása annak az általánosabb álláspontjának, miszerint "az ilyen megbízható ok-okozati összefüggésekhez szükséges és elégséges, hogy az események bizonyos (magasabb rendű) tulajdonságai között nomológiai - törvényszerű - kapcsolat legyen" (1987, p. 99).²²

Valójában könnyen belátható, hogy Fodor aszimmetrikus függőségi elmélete felesleges lenne (és a robusztussági feltétel miatt a tartalomra vonatkozó feltételei soha nem lennének instantiálhatók), ha a szimbólum referenciáján kívüli más tulajdonságok nem lennének nomikus kapcsolatban a szimbólum okozásával. A probléma, amelyre az elmélet irányul, az, hogy egy adott szimbólum okozatiságát több törvényszerűség fogja szabályozni. Fodor megoldása az, hogy az a törvény, amelytől a többi törvény aszimmetrikusan függ, a tartalmat meghatározó törvény. A "ló" azért jelenti a LÓT, mert az összes törvény, amely a

²¹ Úgy tűnik, sok filozófus feltételezte, hogy Fodor szerint a hibák nem lehetnek törvényszerűek. Egy gondos olvasás nem hagy kétséget afelől, hogy ez téves (bár talán Fodor nem fogalmazza meg ezt a pontot olyan világosan, ahogyan azt kellett volna) (pl. , 93., 121-122., 126. o.). Valójában, ahogy a szövegben kifejtjük, az aszimmetrikus-függőségi elméletre nem lenne szükség a téves alkalmazások kezeléséhez, ha azok nem lennének törvényszerűek. Az *Egy tartalomelméletben* Fodornak még saját magát is sikerül összezavarnia a tévedések nomikus státuszának egyik közvetlen implikációját illetően. Amint alább (4.6.3. szakasz) tárgyaljuk, ott azt állítja, hogy ahhoz, hogy egy tévedés tévedés legyen, és ne legyen tartalommeghatározó, nomológiaiilag

lehetségesnek kell lennie, hogy a gondolkodó elkerülje a tévedést: "Egy organizmusnak nem lehet olyan szimbóluma, amelyet szükségszerűen rosszul alkalmaz, *azaz*, amelyet minden olyan világban rosszul alkalmaz, amely összhangban van a pszichológiájával" (108. o.; lásd még 132. o. fn. 10). Ugyanis, érvel Fodor, ha a feltételezett téves alkalmazás a szervezet pszichológiája miatt szükségszerű lenne, akkor az alkalmazás helyes lenne (p.

108). Fodor később (1991a, 263. o.) elismeri, hogy mivel a téves összefüggések nomikusak, nomológiailag (de nem fizikailag) lehetetlen, hogy a gondolkodó elkerülje őket.

²² Fodor tehát kerüli azokat a valószínűtlen megközelítéseket, amelyek 1) tagadják a szisztematikus tévedés lehetőségét (lásd *pl.* 90-91. o.), és 2) azt állítják, hogy egy szimbólumnak a referenciához való kapcsolódása nomikus, de a más tulajdonságokhoz való szisztematikus kapcsolódása nem az. Ha a törvények olyan kivételekkel terhelt általánosítások, amilyeneknek Fodor szerint lenniük kell, akkor a szisztematikus hibák nomikusak lesznek.

a "ló"-ok nem lovak általi okozása aszimmetrikusan függ attól a törvénytől, hogy a lovak okozzák a "ló"-okat.

Fodor tovább megy annál, minthogy pusztán azt állítja, hogy a szisztematikus hiba olyan probléma, amellyel egy tartalomelméletnek foglalkoznia kell. Mint láttuk, azt feltételezi, hogy a robusztusság az, ami megkülönbözteti a szimbólumot a pusztán természetes jelektől. Így szerinte a szimbólum okságát szabályozó többféle törvény létezése részben konstitutív a tartalom szempontjából (90-93., 99-100., 117-119., 128-130. o.). Ennek megfelelően Fodor előírja a robusztussági feltételt, amely megköveteli, hogy ahhoz, hogy egy szimbólumnak tartalma legyen, legalább egy nomikus kapcsolat legyen a szimbólum és egy, a referenciájától eltérő tulajdonság között.²³

4.3.6 Magas szintű törvények és unort hodox "természetes" fajták

Mint említettük, a Fodor elméletében szereplő törvények magas szintű - "speciális tudományos" - törvények. Fodor nem tudja és nem is vallja azt a nézetet, hogy csak az alap- vagy akár viszonylag alacsony szintű tudományok (természetes) fajtái szerepelhetnek törvényekben. Az ő tartalmi felfogása szerint ugyanis minden olyan tulajdonság, amely nem szerepelhet egy törvényben, nem lehet egy (primitív) szimbólum tartalma.²⁴ Ahhoz, hogy a "piros", a "rendetlenség", a "fuzzy", a "váza", a "düh" és így tovább azt jelenthessék, amit jelentenek, törvényszerűségnek kell lennie, hogy a "piros" előfordulását a "piros", a "rendetlenség" előfordulását a "rendetlenség" és így tovább okozza.²⁵ Fodor beszámolója tehát megköveteli annak lehetőségét, hogy a viszonylag alacsony szintű tudományok szempontjából gerinctelen tulajdonságok is szerepelhessenek a vonatkozó törvényekben. Ugyanis abszurd lenne kizárni annak lehetőségét, hogy legyenek olyan fogalmak, amelyeknek a referenciái nem fizikai, kémiai vagy biológiai jellegű tulajdonságok. Fodor szerint tehát az erősen nem természetes, érdek-relatív tulajdonságok "természetes fajtáknak" minősülnek - olyan fajtáknak, amelyek szerepelnek a tudományos törvényekben.²⁶

²³ A szimbólum referenciájától eltérő tulajdonságok és a szimbólum előfordulásának okai közötti megbízható oksági kapcsolatok nemcsak az intuitívan tévesztett kapcsolatokat foglalják magukban, hanem azokat is, amelyek nem tévesztett asszociációkat vagy gondolati láncokat foglalnak magukban (80-81. o.; 90-91. o.). Lásd a fenti 3.4.1. szakaszt. Mint fentebb megjegyeztem, az egyszerűség kedvéért a jelen értekezésben gyakran elhagyom ezt a minősítést.

²⁴ A "primitív" minősítés nem sokat változtat a lényegen. Fodor szerint a lexikai fogalmak legtöbb mentális reprezentációja primitív. És egyébként sem hihető, hogy a legtöbb hétköznapi fogalom viszonylag alacsony szintű tudományok fogalmaival definiálható.

²⁵ Mint ahogyan azt kell, Fodor kifejezetten elfogadta, hogy az olyan tulajdonságok, mint az ing vagy a gyűröttség, szerepelhetnek a törvényekben (1991a, pp. 256-257). Ezzel elveti korábbi álláspontját (1986), miszerint az ilyen tulajdonságok anomikusak. Pontosabban, az ő 1986-os álláspontja szerint szándékos rendszernek lenni annyit jelent, hogy képes szelektíven reagálni egy tulajdonságra, "még akkor is, ha semmilyen törvény nem köti össze a tulajdonságot, amelyre reagál, és a válaszában szelektív tulajdonságát" (1986, 14. o.). Lásd Antony és Levine (1991).

²⁶ Fodor 1998-ban azt a nézetet képviseli, hogy az ilyen szokatlan törvények (és fajták) az elménkről szóló törvények, nem pedig valódi törvények például a kilincsekről, a fogasokról vagy a rendetlenségről.

4.4 Pusztán elégséges feltételek és az, hogy ki határozza meg a kontrafaktumokat.

Fodor hangsúlyozza, hogy csak azt a korlátozott állítást teszi, hogy *elegendő* feltételeket ad ahhoz, hogy egy állapotnak meghatározott tartalma legyen. Bár vitájában gyakran utal nagyobb törekvésekre, Fodor legalábbis hivatalosan nem állítja, hogy tényleges mentális állapotok valaha is megfelelnek a feltételeinek. Kifejezetten nyitva hagyja, hogy valamennyi vagy néhány mentális állapotunknak azért van tartalma, mert különböző feltételeknek megfelel (131. o.).

Fodor azt állítja, hogy mivel feltételei csak a tartalomhoz elegendőnek tűnnek, a vizsgálatot olyan hipotetikus esetekre korlátozhatja, amelyekben feltételezi, hogy feltételei teljesülnek: "Ne felejtjük el, hogy ez a dolog állítólag filozófia - én *szabhatom meg az* ellentényeket. Ez

elég, ha igazolni tudom azt az állítást, hogy 'X' ezt és ezt *jelentené*, ha így és így lenne" (96. o.).

Ennek megfelelően az ellenvetésekre válaszolva többször tiltakozik az ellen, hogy irrelevánsak azok a kísérletek, amelyek azt próbálják bizonyítani, hogy feltételei nem érvényesek a tényleges esetekben (*pl.* , 102. o.; 1991a, 258-59., 263. o.). Több okom is van arra, hogy elutasítsam Fodor dialektikus álláspontját.

1) Hamis az a nézet, hogy annak, aki (pusztán) elégséges feltételeket kínál a tartalomra, csak olyan hipotetikus esetekben kell megvédenie a nézetet, amikor egy szimbólumról feltételezzük, hogy megfelel a feltételeknek. Úgy tűnik, Fodor nem ismeri fel, hogy a tartalomra vonatkozó elégséges feltételei szükségszerű feltételeket feltételeznek. Ahhoz, hogy egy gondolkodónak legyen egy bizonyos tartalommal járó attitűdje, *szükséges*, hogy a gondolkodó *ne* feleljen meg Fodor elégséges feltételeinek egy másik tartalom birtoklására. Ha a tényleges gondolkodók mentális szimbólumai valóban megfelelnek az ő feltételeinek arra, hogy valami mást jelentsenek, mint amit intuitíve jelentenek, az még azt a korlátozottan hivatalos állítását is veszélyeztetné, hogy olyan feltételeket biztosított, amelyeknek ha egy szimbólum valaha is megfelel, akkor a szimbólumnak a jelzett tartalma lesz. Fodornak tehát nem elég megmutatnia, hogy a feltételeit teljesítő hipotetikus gondolkodóknak megfelelő tartalma lenne; azt is meg kell mutatnia, hogy feltételei nem rendelnek intuitíve helytelen tartalmakat a tényleges gondolkodókhoz.

2) Láttuk, hogy Fodor azon az állásponton van, hogy csak azt kell megmutatnia, hogy egy olyan szimbólum, amely megfelel az *X* jelentésére vonatkozó feltételeinek, *X-et* jelentene. Ezt az álláspontot összekapcsolja egy sajátos nézettel arról, hogy mi szükséges ahhoz, hogy megmutassuk,

hogy egy szimbólum *X-et* jelent. Ez a nézet szerint csak azt kell megmutatni, hogy a szimbólum információt hordozna *X-ről*, és hogy a szimbólum előfordulásait (szisztematikusan) nem *X-ek* okozhatják. Most azzal fogok érvelni, hogy ez a nézet - Fodor álláspontját tekintve

hogy csak azt kell megmutatnia, hogy egy olyan szimbólum, amely az ő feltételeinek megfelelő, megfelelő jelentéssel bírna - illegitim módon ferdíti el a dialektikus álláspontot Fodor javára.

Fodor azt feltételezi, hogy ha olyan információs beszámolót tud adni, amely lehetővé teszi, hogy a szimbólum tokenjei megbízhatóan a szimbólum kiterjedésén kívül eső tárgyakból származzanak, akkor sikerült naturalizálnia a tartalmat (89. o.). Ebben a kérdésben kifejezetten fogalmaz: "Ebben a dolgozatban hallgatólagosan azt feltételeztem, hogy ha sikerül egy olyan tartalomelméletet létrehozni, amely négyzetbe állítja azt az intuíciót, hogy "X" csak akkor jelenti *X-et*, ha az "X" tokenek információt hordoznak X-instanciáról, azzal az intuícióval, hogy "X" csak akkor jelenti *X-et*, ha lehetnek olyan X- tokenek, amelyeket nem X-ek okoznak, akkor mindent megtettünk, amit a Brentano-probléma megoldása megkövetel" (128. o.).²⁷ Másképpen fogalmazva, feltételezi, hogy az információ és a robusztusság megléte egyszerre jelenti a tartalom meglétét (128. o.).²⁸ Ennek megfelelően érvelésének nagy része a következőkkel foglalkozik bizonyítva, hogy a feltételek lehetővé tennék a tévedést (89-92., 122., 127- (Ő is kínál néhány 128. o.).²⁹ intuitív megfontolások az elmélete alátámasztására, amelyeket rögtön alább tárgyalok).

Most már láthatjuk, hogy miért van sajátos hatása annak, hogy Fodor a megfontolást azokra az esetekre korlátozza, amelyekben az ellentényeket írja elő, ha azzal a feltételezéssel párosul, hogy csak azt kell megmutatnia, hogy a feltételei megengedik a hibát. Ha a figyelmet azokra a hipotetikus esetekre korlátozzuk, amelyekben a törvényeket (vagy diszpozíciókat vagy oksági kapcsolatokat) kikötjük, akkor a hiba megengedése túl könnyű. A probléma az, hogy egyszerűen előírhatunk olyan kontrafaktuális helyzeteket, amelyekben a személy hibás alkalmazásai valamilyen döntő módon eltérnek a nem hibás alkalmazásoktól. Fodor például olyan kontrafaktuális helyzeteket ír elő, amelyekben a személy hibás alkalmazásai aszimmetrikusan függenek a nem hibás alkalmazásoktól.

Összehasonlításképpen tegyük fel, hogy az én elméletem szerint a Z tulajdonság birtoklása elegendő ahhoz, hogy a törvények (vagy diszpozíciók vagy oksági viszonyok) tartalmilag meghatározóak legyenek. Fodor szabályai szerint előírhatom az ellentényeket. Tehát természetesen olyan kontrafaktuálisokat fogok kikötni, amelyekben az összes vad törvénynek nincs Z tulajdonsága, és az összes (intuitíve) tartalommeghatározó törvény rendelkezik Z tulajdonsággal,

²⁷ Fodor a "diszjunkciós probléma" kifejezést használja egy ilyen beszámoló megadásának problémájára, de, ahogy a szövegben található idézetből világosan kiderül, ezt a kifejezést csak arra a problémára használja,

hogyan kerülje azt a következményt, hogy a szisztematikus hiba nem lehetséges - vagyis, hogy olyan elméletet találjon, amely lehetővé teszi, hogy egy szimbólumnak legyenek olyan előfordulásai, amelyeket Y-ok okoznak anélkül, hogy ebből az következne, hogy Y-ok a szimbólum referenciájának esetei.

²⁸ Fodor a továbbiakban eredménytelenül és nagyon röviden eljátszik azzal a gondolattal, hogy talán "be kell dobnunk" egy kis tudatosságot vagy normativitást. Azt is felveti, hogy a pszichológiai lehet a szándékos egy szuperhalmaz, és így a szándékos tartalom feltételei nem feltétlenül feltételei annak, hogy bármilyen pszichológiai állapotban legyünk (128-130. o.).

²⁹ Azt is megpróbálja megmutatni, hogy képes kezelni a jelentés diszpozicionális elszámolásának néhány filozófiai problémáját. Például amellest, hogy foglalkozik a diszjunkciós probléma variációival (101-110. o.), megpróbálja megmutatni, hogy az ő elbeszélése képes olyan tartalmakkal is elszámolni, amelyek nem-instanciált tulajdonságokra utalnak (100-101., 123-124. o.), és nem jár indokolatlanul verifikacionalista implikációkkal (119-123. o.).

Fodor fényei szerint az én elméletem megoldja a hiba problémáját. Tehát Fodor szabályai triviálisnak teszik a megoldásukat

– vagy pontosabban, hogy ne kelljen szembenézni a hiba problémájával. Másképp fogalmazva, a hiba számbavételének problémája olyan probléma, amely valós esetekben merül fel - az a probléma, hogy valós esetekben találjunk egy olyan tulajdonságot, amely egyrészt megkülönbözteti a vad törvényeket a (intuitív) tartalmat meghatározó törvényektől, másrészt plauzibilis jelöltje a tartalom konstitutív elemének. Ha a stipulált hipotetikus esetekre szorítkozunk, akkor nem foglalkozunk a hiba számbavételének valódi problémájával, hanem stipuláljuk azt el. Összefoglalva, annak értékeléséhez, hogy Fodor megoldotta-e a hiba figyelembevételének problémáját, azt kell megkérdeznünk, hogy a vad törvények aszimmetrikusan függenek-e a referenciatörvényektől a tényleges esetekben. (Vagy pedig fel kell ismernünk, hogy a hiba megengedése kikötött esetekben nem mutatja meg, hogy az általa javasolt feltételek elegendőek a tartalomhoz.)

3) Árulkodó, ha megvizsgáljuk Fodor kísérletét arra, hogy elmélete mögött meghúzódó intuícióit megmagyarázza. Fodor értekezése a következő szerkezetű. Először is Fodor a tényleges nyelvi gyakorlatunkat veszi figyelembe: "Nyelvi gyakorlataink egy része feltételez egy másik részét, és hihető, hogy a kifejezések alkalmazásának gyakorlata ... a halom alján áll" (97. o.). A továbbiakban azt sugallja, hogy a nem információhordozó szimbólumtárgyak aszimmetrikusan függenek az információhordozóktól (98. o.). Ezután Fodor rámutat arra, hogy az ezeket az aszimmetrikus függőségeket fenntartó mechanizmusok a nyelvi szándékaink és politikáink (98-99. o.). Végül Fodor úgy véli, hogy az aszimmetrikus-függőségi viszonyok, nem pedig az őket közvetítő szándékok vagy más mechanizmusok alkotják a tartalmat (98-100. o.).

Nem az a célom, hogy kritizáljam ezt az érvelést. Inkább azt szeretném megjegyezni, hogy Fodor megpróbálja alátámasztani elméletét annak bemutatásával, hogy a tényleges esetekben az aszimmetrikus függőségek hihetőleg úgy esnek, ahogyan elmélete sugallja. Valamilyen okkal úgy gondolja, hogy ez az állítás intuitív támogatást ad a spekulációjának, miszerint az aszimmetrikus függőségek elegendőek a tartalomhoz. (Más helyeken Fodor hasonlóképpen próbálja megmutatni, hogy az aszimmetrikus függőségek úgy esnének, ahogyan elmélete előírja a tényleges esetek *(pl. 115. De ha azzal tudja alátámasztani az elméletét, hogy a tényleges esetek egy o.)*.³⁰

az aszimmetrikus függőségek sejtető mintázatát, akkor bizonyára jogos a válasz, hogy a tényleges esetek valójában nem mutatják a megfelelő aszimmetrikus függőségeket. Ez nem pusztán *ad*

hominem. Bizonyára van némi plauzibilitás Fodor azon gondolatában, hogy az aszimmetrikus függőségek létezése a tényleges esetekben

³⁰ Lásd még a 4.5. szakaszt.

befolyásolja, hogy az aszimmetrikus függőség a tartalom konstitutív eleme-e. Miért gondolnánk, hogy az aszimmetrikus függőségnek bármi köze van a tartalomhoz, ha az egyetlen általunk ismert tartalmi esetben nem találunk aszimmetrikus függőséget? (Érveim arra utalnak, hogy a valóságban általában nem az a helyzet, hogy a szimbólum előfordulását lefedő törvények közül egy törvény az elsődleges. Ha ez a következtetés helyes lenne, akkor ez legalábbis gyengítené azt az érvet, hogy az aszimmetrikus függőség a tartalom konstitutív beszámolójának plauzibilis jelöltje).

Az előzőekben leírtak fényében ezért úgy vélem, hogy Fodor elméletének értékelésénél jogosan merül fel a kérdés, hogy vajon a tényleges eseteket hihetően figyelembe vette-e. Tekintettel arra, hogy Fodor ragaszkodik ahhoz, hogy a tartalomra vonatkozóan csak elégséges feltételeket kíván megadni, ezt a pontot szeretném hangsúlyozni. Tehát még egyszer: *Nem korlátozom a vitát azokra az esetekre, amelyekben a megfelelő nomikus relációk (és a nomikus relációk közötti függőségek) fennállnak, hanem azt vizsgálom, hogy plauzibilis-e, hogy ezek tényleges esetekben (legalábbis tipikusan) fennállnak.*

4.5 Miért nem a csillagtörvény az elsődleges törvény

Ebben a szakaszban azzal érvelek, hogy az aszimmetrikus függőségek nem úgy esnek, ahogy Fodornak szüksége van rájuk. A kifejtés érdekében az én (vagy bármely személy) "csillag" nyelvi vagy mentális szimbólumának példáját fogom használni. Mint láttuk, Fodor elmélete szerint a "csillagnak" azért van STAR tartalma, mert a következők szerint a feltételek teljesülnek.³¹ Először is, törvényszerű, hogy a csillagok "csillagot" okoznak. Másodszor, vannak más, vad törvények, amelyek a "csillag" előfordulására vonatkoznak. Harmadszor, minden vad törvény aszimmetrikusan függ a csillag törvényétől.

Annak érdekében, hogy megkérdőjelezzük Fodor feltevéseit arról, hogy mely törvények melyektől függenek aszimmetrikusan, megadhatjuk Fodornak a törvények *létezését*. Tegyük fel tehát, hogy törvény, hogy a csillagok "csillagokat" okoznak, és törvény, hogy mondjuk a viszonylag lassan mozgó üstökösök "csillagokat" okoznak. (Tegyük fel, hogy az ilyen lassú üstökösöket szisztematikusan összetévesztem a csillagokkal).³²³³

³¹ Ismétlem, ahogyan a 4.4. szakaszban érveltünk, bár Fodor hivatalos álláspontja szerint elmélete nem magyarázza meg egyetlen tényleges személy szavainak vagy gondolatainak tartalmát sem, mégis indokolt megvizsgálni elméletének plauzibilitását, mint a tényleges esetek beszámolóját.

³² Amint láttuk (4.3.5-4.3.6. szakaszok), Fodor beszámolója attól függ, hogy minden értelmes szimbólumhoz léteznek-e vad törvények. Semmi sem függ a példa pontos részleteitől; ugyanúgy használhatnánk olyan

törvényt, hogy elektromos viharok, katasztrofális kozmikus ütközések, bolygók vagy holdak bizonyos fajtái (vagy bizonyos feltételek mellett) "csillag"-okat okoznak. Az én példám, akárcsak Fodoré, a kifejtés egyszerűsége érdekében kissé irreálisak. Két feltételezés fényében azonban a példák kevésbé irreálisak, mint ahogyan az elsőre tűnhet. Először is, mint említettük, Fodor elmélete az egyes gondolkodók szimbólumainak tartalmára vonatkozik, így a mi feltételezésünk csak az, hogy egyetlen gondolkodó szisztematikusan elköveti a vonatkozó hibákat. Másodszor, ha azt mondjuk, hogy egy kapcsolat, akár a gondolkodó hibájával jár, akár nem, nomikus, az nem jelenti azt, hogy kivétel nélkül előfordul. Tehát létezhet lassú-üstökös törvény, még akkor is, ha a lassú üstökösök nem okoznak "csillagokat", amikor közel vannak a horizonthoz vagy távcsövön keresztül látjuk őket (mondjuk). Valójában következetes az a törvény, hogy a lassú üstökösök "csillagokat" okoznak.

Amint láttuk, Fodor durva tesztje arra, hogy egy törvény aszimmetrikusan függ-e egy másiktól, az, hogy - ha minden más dolog egyenlő - az utóbbi törvény megszüntetése megszüntetné-e az előbbit, de *fordítva* nem. Mivel úgy gondolja, hogy a törvények és függőségi viszonyaik mechanizmusok következményei (99-100. o.; 1991a , 313. o. 8. fn.), a tesztkérdésre a mechanizmusok vizsgálatával válaszol, amelyekről feltételezi, hogy a vonatkozó törvények mögött állnak (113., 115-116., 117. o.; 1991a , 276- 277. o.). A Fodor által leginkább kidolgozott példa arra vonatkozik, hogy miért függ az a törvény, hogy XYZ aszimmetrikusan okozza a "víz" előfordulását, attól a törvénytől, hogy a víz okozza a "víz" előfordulását.

A lényeg az, hogy az a szándék, hogy a "vizet" csak a helyi mintákkal azonos fajtájú anyagokra használjuk, azt eredményezi, hogy az XYZ-re való alkalmazása aszimmetrikusan függ a H₂O-ra való alkalmazásától *ceteris paribus*. Mivel az emberek hajlamosak a "vizet" fajtájú kifejezésként kezelni ... ebből az következik, hogy - minden más esetben - csak akkor alkalmaznák XYZ-re, ha H₂O-ra is alkalmaznák; konkrétan, csak akkor alkalmaznák XYZ-re, ha XYZ-t *összetévesztik* H₂O-val; csak akkor (és csak azért), ha nem tudják megkülönböztetni XYZ-t és H₂O-t. Míg egy olyan világban, amelyben meg *tudják* különböztetni XYZ-t és H₂O-t (és amelyben a "vízzel" kapcsolatos szándékaik ugyanazok, mint *ebben a világban*), továbbra is a H₂O-ra alkalmaznák a "víz" szót, és tartózkodnának attól, hogy XYZ-re alkalmazzák (115. o.).

Fodor ugyanezt az alapvető érvelési formát használja másfajta esetekben is (*pl.* 112-114., 116. o.). Amikor Fodor bemutatja az aszimmetrikus függőség későbbi megfogalmazását,³⁴ , hasznos pontosítást ad az érvelésről: "ahhoz, hogy elérjük a [olyan világot, amelyben csak a H₂O okoz "víz" tokeneket], csak meg kellene különböztetni XYZ-t és H₂O-t; ahhoz, hogy elérjük a [olyan világot, amelyben csak XYZ okoz "víz" tokeneket], mindkettőt meg kellene tennünk, és meg kellene változtatnunk azokat a mechanizmusokat, amelyek mögött az a szándékunk áll, hogy a "vizet" csak olyan dolgokra használjuk, amelyek ugyanolyan típusúak, mint a helyi mintáink". (1991a , 277. o.).

és hogy nem törvényszerű, hogy a horizonthoz közeli lassú üstökösök "csillagokat" okoznak. E szakasz érvelése valamit nyújt annak pontosabb megértéséhez, hogy mi számít (*ceteris paribus*) törvénynek és mi zavaró tényezőnek.

³³ Véleményem szerint sokkal hihetőbb, hogy a vonatkozó vad törvény nem az, hogy a lassú üstökösök okoznak "csillagokat", hanem az, hogy nagyjából a csillagszerű dolgok - a csillagok *ténylegesen* világbeli

megjelenése - okoznak csillagokat. Nincs helyem itt érvelni e mellett, de ez csak megerősítené az érvelésemet; az a törvény, hogy a csillagszerű megjelenésű dolgok "csillagokat" okoznak, a lassú-üstökös törvénytől eltérően csak a gondolkodó szemantikai diszpozícióinak vagy szándékainak megváltoztatásával küszöbölhető ki. (Lásd az alábbi szövegben található vitát.) Sőt, egy másik munkámban amellet érvelek, hogy maguk a csillagok nem azért okoznak "csillag"-okat, mert csillagok, hanem azért, mert csillagszerű a megjelenésük. Ha ez igaz, akkor Fodor elmélete nem áll meg a lábán, hiszen nem törvénytörő, hogy a csillagok "csillag"-okat okoznak. Így, hogy Fodornak a legerősebb ügyet biztosítsam, a szövegben szereplő feltételezésekből indulok ki.

³⁴ Lásd a fenti 4.3.4. szakaszt.

Fodor érvelését alkalmazhatjuk a lassú gömb/csillag példára. Ahhoz, hogy az egyik törvény érvényes legyen, de a másik nem, nekem (a gondolkodónak) meg kell tudnom különböztetni a lassú üstökösöket és a csillagokat. (Fodorhoz hasonlóan én is a nyelvi szimbólumok esetét veszem figyelembe az egyszerűség kedvéért.) Ha úgy változtatjuk meg a dolgokat, hogy a lassú üstökösök és a csillagok megkülönböztethetők legyenek, de semmi mást nem változtatunk meg, akkor a "csillag" szó használatával kapcsolatos szándékaim (vagy az e szándékok mögött álló mechanizmusok) biztosítják, hogy a "csillag"-okat továbbra is a csillagokra alkalmazom. De a lassú üstökösökre már nem fogom a "csillag"-ot alkalmazni. Ezzel szemben Fodor úgy gondolja, hogy ahhoz, hogy a lassú üstökösök törvénye érvényesüljön, de a csillag-törvény ne, egyrészt meg kellene változtatnunk a dolgokat, hogy a lassú üstökösök és a csillagok megkülönböztethetők legyenek, másrészt meg kellene változtatnunk a "csillag" használatával kapcsolatos szándékaimat.

Fodor érvelése azt feltételezi, hogy a "csillag" használatára vonatkozó szándékaim (és az ezeket a szándékokat megvalósító mechanizmusok) a csillagtörvényt alátámasztó döntő mechanizmusok. Szerinte a csillag/"csillag" kapcsolat megszüntetésének egyetlen módja az, ha megváltoztatom a "csillag" használatára vonatkozó szándékaimat; más szóval, ha megváltoztatom a "csillag" jelentését. Most már vitathatatlan, hogy egy kifejezés különböző felhasználásai attól függenek, hogy milyen jelentéssel bír. Vagyis, ha megváltoztatnám a szándékaimat a "csillag" használatával kapcsolatban, és így megváltoztatnám a jelentését, akkor a vad törvények, beleértve a lassú-komet törvényt is, általában (*azaz a véletlenek kivételével*) a csillag-törvénnyel együtt megszűnnének.

De - és ez a döntő pont - van egy másik módja is a csillagtörvény kiküszöbölésének, amelyhez nem kell megváltoztatni a szándékainkat, vagy bármit is a pszichológiánkban. Megváltoztathatjuk magukat a csillagokat, hogy még akkor is, amikor nincsenek zavaró tényezők, még akkor is, amikor a körülmények ideálisak, a csillagok ne gyakoroljanak olyan hatást, mint amelyet a tényleges világban megbízhatóan gyakorolnak. Például lehűthetjük őket, vagy megváltoztathatjuk az összetételüket, vagy átláthatatlan porfelhőkkel vehetjük körül őket. Mivel én (a gondolkodó) változatlan vagyok - nem törvényszerű, hogy figyelembe vegyem a bennem bekövetkező változásokat, amelyek idővel bekövetkeznének, ha figyelembe venném a csillagokban bekövetkező változásokat -, a csillagokban bekövetkező ilyen változás megakadályoz abban, hogy a "csillag"-okat a csillagokra alkalmazzam, még akkor is, ha nincsenek zavaró tényezők. De egy ilyen

változásnak nem kell megváltoztatnia azt a módot, ahogyan a lassú üstökösök (és más csillagnak látszó nem-csillagok) hatnak ránk. A "változásokról" való sok beszéd félrevezető lehet. A lényeg az, hogy kell, hogy legyenek olyan világok, amelyekben a csillagtörvény (tényleges világ) mechanizmusának nem pszichológiai része nem létezik.

Vegyük az érvelést lépésről lépésre. A döntő első lépés az, hogy a csillagtörvényt alátámasztó mechanizmus egy része (vagy bármely nomikus kapcsolat egy világi tulajdonság és a tulajdonságok

szimbólum előfordulását okozó) jelenségeknek a gondolkodón kívül kell lenniük. Íme az érv az első lépés mellett. Mint már láttuk, a (nem alapvető) törvények mechanizmusokat igényelnek. A gondolkodó szándéka nem lehet a csillagtörvény teljes mechanizmusa. Ahhoz, hogy valódi szabályszerűség legyen, amely egy világi tulajdonságot egy szimbólumhoz kapcsol, a világnak is ki kell vennie a részét. A csillagnak és a gondolkodót körülvevő világ többi részének bizonyos megbízható hatásokkal kell rendelkeznie. A gondolkodónak pedig rendelkeznie kell bizonyos érzékszervi felszereltséggel, hiedelmekkel (például arról, hogyan néznek ki a csillagok, és hogyan hatnak a különböző eszközökre), valamint szándékokkal a "csillag" szó használatára vonatkozóan.

Fodor felismeri, hogy a világnak is ki kell vennie a részét. Először is hangsúlyozza, hogy semmi pusztán mentális nem elegendő a tartalomhoz - az oksági függőségek valódi mintáinak kell létezniük (98-99. o.).³⁵

Másodsor, ragaszkodik ahhoz, hogy létezzen egy törvény, miszerint az X-ek okozzák az "X"-eket, léteznie kell egy olyan világnak, amely összhangban van a gondolkodó pszichológiájával, amelyben a gondolkodó képes megkülönböztetni az X-eket az összes nem-X-ektől, amelyek "X"-eket okoznak (legalábbis az összes nem-X-ektől, amelyek a tényleges világban ezt teszik) (122-123. o.). Vagyis a gondolkodó pszichológiájával összhangban kell lennie annak, hogy meg tudja különböztetni az X-eket az összes nem-X-től (amelyek a tényleges világban "X"-eket okoznak). Ha azt mondjuk, hogy a gondolkodónak képesnek kell lennie megkülönböztetni a csillagokat a "csillagok" minden más okától, akkor ezzel a világról és a gondolkodóról is mondunk valamit. A világnak olyannak kell lennie, hogy a csillagok és a nem-csillagok olyan hatással legyenek a gondolkodókra, amelyek eléggé különböznek ahhoz, hogy a gondolkodó megbízhatóan meg tudja őket különböztetni. Ha a szándékok elégségesek lennének ahhoz, hogy legyen egy csillagtörvény, akkor nem lenne szükség arra, hogy a gondolkodó képes legyen megkülönböztetni a csillagokat más dolgoktól.

Megállapítottuk, hogy a csillagtörvényt megalapozó mechanizmus egy részének a gondolkodón kívül kell elhelyezkednie. Ebből azonnal következik az a következtetés, hogy a csillagtörvényt meg lehet szüntetni anélkül, hogy szándékunk vagy pszichológiánk bármit is megváltoztatna. Ha a törvények mechanizmusoktól függenek, és a csillagtörvény mechanizmusának egy (nem redundáns) része kint van a világban, akkor a világ megváltoztatható oly módon, hogy a mechanizmus megszűnjön, anélkül, hogy a gondolkodó megváltozna.

Ellenvetésként felhozható, hogy bármilyen "változtatást" is hajtunk végre, az csak egy

zavaró tényező hozzáadása lesz. Ez az ellenvetés nem lehet helyes. Ezt anélkül is beláthatjuk, hogy számot adnánk arról, hogy hogyan lehet különbséget tenni a zavaró tényező jelenléte és a mechanizmus hiánya között. Kell, hogy legyen ilyen megkülönböztetés, és ez elég a mi céljainkhoz. Tegyük fel, a *redukció* kedvéért, hogy minden változás zavaró tényezőnek számít. Ebben az esetben a mechanizmus eltávolítása a

³⁵ Fodor ebben a kérdésben egyértelműen fogalmaz: "a szavaknak nem lehet jelentésük *csak* azért, mert használóik vállalják, hogy valamilyen nyelvi politikát folytatnak; vagy egyáltalán; csak azért, mert bármilyen tisztán *mentális* jelenségről van szó, bármi olyasmiről, ami pusztán "a fejedben" történik. Ahhoz, hogy a "John" és John között kapcsolat legyen, valaminek történnie kell.

a törvény zavaró tényező bevezetésének minősül. Ebből következik, hogy egy olyan világban, ahol nincs mechanizmus egy adott törvényre, a törvény még mindig érvényes. Más szóval, ha minden változás zavaró tényezőnek számít, akkor a törvényeknek nincs szükségük mechanizmusokra. Minden törvény minden világban érvényes; a mechanizmus hiánya csak egy zavaró tényező. Ez azonban abszurd. Tehát egy mechanizmus minden egyes része esetében léteznie kell olyan változásnak, amely nem zavaró tényezőket vezet be, hanem megszünteti a mechanizmus adott részét.

Mivel a csillagtörvény mechanizmusának egy része a gondolkodón kívüli világban van, a gondolkodón kívüli világban olyan változásoknak kell bekövetkezniük, amelyek a csillagtörvény mechanizmusa egy részének megszüntetését jelentik. Még egyszer, az alapvető pont csak ez: mivel a csillagtörvényt megalapozó mechanizmus egy részének a gondolkodón kívül kell elhelyezkednie, a törvényt a gondolkodó megváltoztatása nélkül is meg kell tudni szüntetni.

Most már ki tudjuk fejteni az érvelés konklúzióját. Ha a világ úgy lenne más, hogy a csillagoknak nem lennének olyan megbízható hatásai, mint amilyenek valójában vannak, akkor nem lenne törvény, hogy a csillagok okozzák a "csillagokat". Tegyük fel például, hogy minden mást - beleértve a gondolkodó belső dolgait is - állandónak tartva drasztikusan csökkentjük a csillagok hőmérsékletét, vagy úgy változtatjuk meg a kémia vagy az optika tényeit, hogy a fény nem tud elszökni a csillagokból.³⁶ Mint megjegyeztük, Fodor világosan fogalmaz, hogy az ilyen kontrafaktumokat inkább *szinkron*, mint *diakron* módon kell értelmezni (134. o. fn. 18; 1987, 109. o.).³⁷ Vagyis nem arról van szó, hogy ha a csillagok másképp néztek volna ki, akkor nem alkalmaztuk volna rájuk a "csillag" kifejezést - feltehetően azért tettük volna, mert a hiedelmeink és elméleteink másképp alakultak volna. (Hasonlóképpen mellékes az is, hogy ha a csillagok megváltoztatták volna a megjelenésüket, akkor előbb-utóbb új hiedelmeket és elméleteket alakítottunk volna ki, amelyek lehetővé teszik számunkra, hogy a "csillag" szót a csillagokra is alkalmazzuk.) A lényeg inkább az, hogy mi, akik valójában vagyunk, nem alkalmoznánk a "csillag" kifejezést a csillagokra, ha a csillagok úgy változnának meg, hogy még zavaró tényezők nélkül sem lenne meg a jellegzetes hatások ránk vagy a műszereinkre.³⁸ Ugyanez vonatkozik a tudományos szakértőkre is. Tekintettel a

a világban" (98-99. o.). Lásd még: Fodor 1991a, 289-290. o.

³⁶ Hasonlítsuk össze Kripke (1980, 118. o.) példáját, amelyben kiderül, hogy az arany valójában kék, és egy optikai csalódás miatt azt hisszük, hogy sárga.

³⁷ Lásd még Loewer és Rey (1991, xxxvi. o. 51. fn.). A diakron hatások elismerése aláásná Fodor elméletét,

mivel, mint Fodor rámutat, a diakrón függőségektől nem lehet elvárni, hogy a helyes irányban legyenek (1987, 109. o.).

³⁸ Ellenvetésként felhozható, hogy ha a csillagok vagy a lassú üstökösök olyan módon különböznek egymástól, ami befolyásolja a megjelenésüket, és így számunkra másképp néznek ki, akkor nyelvi szándékaink vagy hajlamaink alapján a kifejezést csak a csillagokra alkalmazzuk. Így - folytatódik az ellenvetés -, ha egyébként minden más dolog egyenlő, könnyebb a lassú-üstökös törvényt kiküszöbölni. Ezzel az érveléssel az a probléma, hogy a függőséget nem szinkron, hanem diakron módon értékeli. Igaz, hogy ha a csillagok és az üstökösök mindig másképp néztek volna ki, akár azért, mert a csillagok mások, akár azért, mert az üstökösök mások, akkor a "csillag" kifejezést csak a csillagokra alkalmaztuk volna. De tekintve, hogy

elméleteket és módszereket, amelyeket a valóságban a csillagok észlelésére használnak, többé nem alkalmaznák a "csillag" szót a csillagokra, ha a csillagok az általam leírt módon megváltoznának. (Az persze megkérdőjelezné a kérdést, ha azt mondanánk, hogy a "csillag" szót alkalmaznánk a (megváltozott) csillagokra, ha azt mondanák, hogy azok csillagok. Az információs teoretikus nem adhatja meg magának egyszerűen a megbízható csillagdetektort és azt a tudást, hogy az egy csillag. Ebben az esetben ugyanis álláspontja arra a nézetre futna ki, hogy a "csillag" alatt STAR-t értve azt akarjuk alkalmazni a "csillag" szót arra, amit egy megbízható csillagdetektor "csillagnak" mond - ez egyáltalán nem információs elmélet).

Ha a világban azt a minimális változást végezzük el, ami ahhoz szükséges, hogy a csillagok ne legyenek csillagszerűek, a lassú üstökösöknek továbbra is lesz csillagszerű megjelenésük. Mivel a gondolkodó nem változik, a gondolkodó továbbra is "csillag"-okat fog alkalmazni a csillagszerű megjelenésű objektumokra. Tehát az a törvény, hogy a lassú üstökösök "csillagokat" okoznak, továbbra is érvényes. Így *prima facie* a csillagtörvény megszüntetése nem szünteti meg a lassú üstökös törvényt, tehát az utóbbi törvény nem függ az előbbtől. Mi a helyzet fordítva? Ahogy a csillagtörvényt is megszüntethetjük a csillagok megjelenésének megváltoztatásával, úgy a lassú üstökös törvényt is megszüntethetjük a lassú üstökösök megjelenésének megváltoztatásával (tegyük fel például, hogy porfelhők veszik őket körül). És ez a változás érintetlenül hagyja a csillagtörvényt. Legalábbis az ilyen eseteket tekintve úgy tűnik, hogy a két törvény helyzete szimmetrikus; egyik törvény sem függ a másiktól. Összefoglalva, hamis, hogy *ceteris paribus* a csillagtörvény megszüntetése megszünteti a lassú-köd törvényt. Ezért a slow-comet törvény nem aszimmetrikusan függ a csillagtörvénytől.

Eddig azzal érveltem, hogy a csillagok megváltoztatásával a csillagtörvényt meg lehet szüntetni a lassú-köd törvény megszüntetése nélkül (és ezzel párhuzamosan a lassú-köd törvényt meg lehet szüntetni a csillagtörvény megszüntetése nélkül). Azt lehet kifogásolni, hogy a csillagtörvény kiküszöbölésének más módjai is vannak, amelyek a slow-comet törvényt is kiküszöbölnék. Mint láttuk, Fodor a csillagtörvény megszüntetésének preferált módja az, hogy megváltoztatja a szándékot a "csillag" szóval kapcsolatban. A csillagtörvény *ily módon történő* megszüntetése általában a slow-comet-törvényt is megszünteti.

Az a pusztán tény, hogy a csillagtörvény megszüntetésének *egyes* módjai megszüntetik a slow-comet törvényt, lényegtelen. Aszimmetriára van szükség. De a kifogásoló alapgondolata az,

hogy megkérdőjelezi, hogy az általam figyelembe vett kontrafaktuális helyzetek a relevánsak-e. A kifogás tehát az aszimmetrikus függőség helyes értelmezésének kérdését veti fel.

most a "csillag" kifejezést használjuk, ha a csillagok másképp néznének ki, akkor most - mielőtt még lett volna időnk alkalmazkodni - a kifejezést azokra a dolgokra alkalmazzánk, amelyek úgy néznek ki, ahogy a csillagok szoktak kinézni.

Ahogy Fodor hangsúlyozza, az alapvető kérdés nem a kontrafaktumokkal (vagy azok lehetséges világok értelmezésével) kapcsolatos, hanem az egyik törvény ontológiai függőségével a másiktól. Most amellet fogok érvelni, hogy a törvények mechanizmusai közötti kapcsolatok közvetlen vizsgálatával megoldhatjuk azt a kérdést, hogy a lassú-komet törvény aszimmetrikusan függ-e a csillagtörvénytől. Nem kell belemennünk azokba a mellékes, technikai és kényes kérdésekbe, amelyekkel kapcsolatban az ellentételezések relevánsak.³⁹

Az alapvető kérdés az, hogy a lassú-köd törvény léte függ-e a csillagtörvény létezésétől, de nem *fordítva*. A kérdéses törvények létezésé, mint láttuk, mechanizmusoktól függ. Így általánosságban elmondható, hogy egy törvény létezésé akkor és csak akkor függ egy másik törvény létezésétől, ha az előbbi törvény létezésé az utóbbi törvényt fenntartó mechanizmusok létezésétől függ. Ez a fajta gondolkodásmód vezérli Fodor intuícióit arról, hogy mely törvények függenek egymástól (valamint az egyik törvénynek a másiktól való függése mellett érvelő módszerét). Például, mint láttuk, Fodor nagyon természetes gondolata az, hogy az XYZ törvény azért áll fenn, mert 1) a víz törvényének mechanizmusa létezik, és 2) a gondolkodó nem tudja megkülönböztetni az XYZ-t a víztől. Így az XYZ-törvény aszimmetrikus függése a víztörvénytől első látásra azért tűnik hihetőnek, mert az XYZ-törvény létezésé látszólag a víztörvényt fenntartó mechanizmusok létezésétől függ.

Vegyük észre azt is, hogy a törvények mechanizmusával kapcsolatos kérdések sokkal alapvetőbbek, mint azok a kérdések, hogy egy törvényt meg lehet-e szüntetni egy másik törvény megszüntetése nélkül, vagy hogy egy törvény megszüntetése több változást igényel-e, mint egy másik törvény megszüntetése.

Pontosan milyen kapcsolatok szükségesek az A és B törvények mechanizmusai között ahhoz, hogy a B törvény aszimmetrikusan függjön az A törvénytől? Ha az A törvény mechanizmusának egyetlen része sem része a B törvény mechanizmusának, akkor a B törvény nyilvánvalóan nem függ az A törvénytől. Ha az A törvény mechanizmusának csak egy része része a B törvény mechanizmusának, akkor a B törvény léte nem függ az A törvény létezésétől, hanem csak az A törvény mechanizmusának egy részének létezésétől. (Az A törvény mechanizmusának ez a része létezhet, és a B törvény létrejöhet anélkül, hogy az A törvény létrejönne). Ahhoz tehát, hogy az A törvény megszerzése része legyen annak, ami a B törvényt megszerzi, az A törvény teljes mechanizmusának a B törvény mechanizmusának részévé kell válnia. Továbbá, ahhoz, hogy a

függőség aszimmetrikus legyen, B törvény mechanizmusának legalább egy része nem lehet része A törvény mechanizmusának. Ahhoz tehát, hogy a B törvény aszimmetrikusan függjön az A törvénytől, az A törvény mechanizmusának a B törvény mechanizmusának megfelelő részének kell lennie.

³⁹ Más munkámban megmutatom, hogy mind Fodor eredeti, lazább kontrafaktuális megfogalmazása, mind pedig a későbbi megfogalmazása alátámasztja azt a következtetést, hogy a csillagtörvény nem elsődleges. Mivel a kontrafaktumokkal kapcsolatos kérdések másodlagosak, a részleteit itt helytakarékosági okokból kihagyom.

Megmutattam azonban, hogy a slow-comet törvény mechanizmusának és a csillagtörvény mechanizmusának nem átfedő részei lesznek - *azaz* , egyik sem megfelelő része a másiknak. Így a slow-comet törvény elnyerése nem függ a csillagtörvény elnyerésétől, tehát a slow-comet törvény nem függ aszimmetrikusan a csillagtörvénytől. Csak a csillagtörvény mechanizmusának kint lévő részét figyelmen kívül hagyva tűnhet hihetőnek, hogy a csillagtörvény teljes mechanizmusa a slow-comet-törvény mechanizmusának megfelelő része. Az, hogy bármelyik törvényt kiiktathatjuk anélkül, hogy a másikat kiiktatnánk, csak annak az alapvetőbb ténynek a következménye, hogy egyik törvény mechanizmusa sem megfelelő része a másiknak. És ez az alapvetőbb tény az, hogy a slow-comet törvény nem függ a csillagtörvénytől.

Hol romlottak el a dolgok? Fodor érvelése azt feltételezi, hogy ha megkülönböztethetővé tesszük a csillagokat és a lassú üstökösöket, akkor a lassú üstökösök törvényét megszüntetjük, de a csillagtörvényt nem. Szerinte a csillagtörvény megszüntetéséhez meg kell változtatni a "csillag" jelentésével kapcsolatos szándékainkat, ami a lassú-üstökös törvényt is megszünteti. De számíthattunk volna rá, hogy ezen a ponton valami nem stimmel. Még ha Fodor számára kóser is, hogy arra a szándékunkra hivatkozik, hogy a "csillag" szót egy bizonyos jelentéssel használjuk, ezek a szándékok nyilvánvalóan nem képezhetik a csillagtörvény teljes mechanizmusát. Kell lennie egy olyan összetevőnek, amely a gondolkodón kívüli világban van. Ebből következik, hogy a törvényt nemcsak a "csillag" jelentésének megváltoztatásával lehet megszüntetni, hanem a mechanizmusnak a gondolkodón kívüli részébe való beavatkozással is.⁴⁰

Az eddigi érvelés olyan vad törvényekre vonatkozott, mint például a lassú-comet törvény, amelyek a szimbólumok szisztematikusan hibás alkalmazására vonatkoznak. Érdeemes megjegyezni, hogy az érv még erősebb a vad törvények egy másik fajtája esetében. Fodor hangsúlyozza, hogy a robotsztusság nemcsak a szimbólumok hibás előfordulásait foglalja magában, hanem például a szimbólumok más gondolatok által okozott előfordulásait is (1990, 80-81. o.; 1991a , 261. o.). Lehet, hogy a nukleáris fúzióról vagy Van Gogh-ról (az éjszakai égboltot ábrázoló híres festménye miatt) szóló *gondolatok* megbízhatóan "csillag"-okat okoznak. Ha most azt feltételezzük, ahogy Fodor teszi, hogy a csillagtörvény megszüntetéséhez meg kell változtatni a "csillag" jelentését, akkor úgy tűnik, hogy a csillagtörvény megszüntetése azt a törvényt is megszüntetné, hogy mondjuk a Van Gogh-ról szóló gondolatok okoznak

⁴⁰ Hogyan gondolhatta Fodor, hogy szándékaim biztosítják, hogy a lassú üstökös törvény aszimmetrikusan függ a csillagtörvénytől? Az egyik lehetőség az, hogy egyszerűen figyelmen kívül hagyta annak lehetőségét, hogy a csillagtörvényt a világ megváltoztatásával kiküszöböljük. A változást változatlanul úgy jellemzi, hogy az As és a Bs megkülönböztethetővé válik, anélkül, hogy elemezné, hogy ez mivel járna, és ezzel lehetővé teszi, hogy figyelmen kívül hagyja a csillagok megváltoztatásának lehetőségét és következményeit. A másik, hogy akaratlanul is belecsúszott a vonatkozó változások diakronikus értelmezésébe. Vagyis, ha megváltoztatnánk a csillagok megjelenését, akkor a szándékunk idővel megváltozott nyelvi diszpozíciókat eredményezne, így a csillagok, de nem a lassú üstökösök okoznának "csillag"-okat. Lásd a fenti 38. jegyzetet.

"csillagok". Mint láttuk, a csillagok megváltoztatásával azonban megszűnhet a csillagtörvény. A csillagok megváltoztatása azonban általában (szinkronban) nem befolyásolná a gondolatok közötti különböző nomikus kapcsolatokat és a "csillag" tokenek okozását. Még ha a csillagok mások is lennének - még ha olyan külső kéreggel rendelkeznének is, amely minden fényt elzárna -, akkor is törvény maradna, hogy a magfúziós *gondolatok* "csillag"-okat okoznak; azok a mechanizmusok, amelyek (most) közvetítik ezt a törvényt, nem függenek attól, hogy milyenek a csillagok. A magyarázat az, hogy a fúziós gondolatok törvényét hiedelmek közvetítik, például az a hiedelem, hogy a fúzió a csillagok magjában történik. És szinkronban ezek a hiedelmek nem függenek a csillagok természetétől. Hasonlóképpen, a Van Gogh-gondolatok még mindig "csillagokat" okoznának, mert (szinkronikusan) a Van Gogh-ra és a csillagokra vonatkozó asszociációmát nem a tényleges csillagok közvetítik, hanem a hiedelmek, emlékek és más mentális állapotok.

Legalább két szempontból erősebb az érv a csillagtörvény elsőbbsége ellen az olyan vad törvények esetében, mint a fúziós gondolatok törvénye és a Van-Gogh-törvény gondolatai, mint a "csillag" téves jelöléseit lefedő vad törvények esetében. Először is, az első típusú vad törvényeket nem lehet kiküszöbölni, csak a gondolkodó elméjének megváltoztatásával. Ennek az az oka, hogy a gondolatokat a "csillag" jelzéseivel összekötő mechanizmus teljesen mentális. Ebből következik, hogy nem lehet kérdéses, hogy a csillag-törvény megszüntetéséhez kevesebb változásra van-e szükség a világban, mint a vonatkozó vad törvények megszüntetéséhez (mivel a külső világ semmilyen mértékű megváltoztatása nem fogja megszüntetni a vonatkozó vad törvényeket).

Másodszor, és ami még fontosabb, a gondolkodóban éppen olyan pszichológiai változások vannak, amelyekre Fodor összpontosít, és amelyek a csillagtörvényt anélkül szüntetik meg, hogy a fúziós gondolatok és a Van-Gogh-törvények megszüntetnék. Tegyük fel, hogy megváltoztatjuk a gondolkodónak a csillagok kinézetével kapcsolatos hiedelmeit, vagy megváltoztatjuk a látásélességét, hogy többé ne alkalmazza a "csillag" szót az égen lévő fénypontokra. A gondolkodó továbbra is hisz abban, hogy a csillagok magjában magfúzió zajlik, így a gondolatok-az-összefonódás törvénye továbbra is érvényes. És feltételezve, hogy a gondolkodó Van Gogh-ot közvetlenül a csillagokhoz társítja (és nem Van Gogh éjszakai égboltot ábrázoló festményének mentális képein keresztül), a Van-Gogh-gondolatok törvénye továbbra is érvényesül. (Ismétlem, a szinkronikus függőség szempontjából irreleváns, hogy történeti szempontból a gondolkodónak az a hajlama, hogy a "csillag" szót az égbolt fénypontjaira alkalmazza, szerepet játszott abban, hogy a

gondolkodó elsajátította a Van Gogh-csillag asszociációt.) Így az aszimmetrikus függőség elleni érv még erősebb e törvények esetében, mint a hibás jelöléseket lefedő vad törvények esetében.⁴¹

⁴¹ Fentebb megjegyeztem azt a lehetőséget, amely mellett máshol érvelek, hogy a lassú üstökösök és csillagok "csillagokat" okoznak, mivel nagyon durván csillagnak látszó objektumok (*azaz* nincs lassú üstökös törvény vagy csillagtörvény). Ez arra enged következtetni, hogy Fodor elméletében a "csillag" csillagnak tűnő objektumot jelentene. Lényegében a szövegben tárgyalt okok miatt azonban a fúziós gondolatok törvénye és a Van-Gogh gondolatok törvénye nem aszimmetrikusan függ a csillagszerűen megjelenő tárgyak törvényétől (és fordítva sem).

Ebben a szakaszban láttuk, hogy téves, hogy a "csillagok" okozására vonatkozó törvények általában véve függenek - nemhogy aszimmetrikusan függnének - a csillagtörvénytől. És, mint megjegyeztük, a "csillag" esetében nincs semmi különleges. Általában nem hihető, hogy egy mentális vagy nyelvi szimbólumra vonatkozó referenciatörvény az elsődleges törvény legyen. Tekintettel arra, hogy egy gondolkodó valamit jelent egy szimbólummal, olyan diszpozíciókat, hiedelmeket, mentális asszociációkat és így tovább fog kialakítani, amelyek közvetítenek a tárgyak (beleértve a gondolatokat is) és a szimbólum előfordulása között. Amint ezek a közvetítő mechanizmusok kialakulnak, nem függenek szinkronban attól a mechanizmustól, amely a szimbólum és a kiterjedésében lévő tárgyak közötti kapcsolatot közvetíti. Így a vad törvények általában nem függenek a referenciatörvénytől.

4.6 Következtetés

A 3. fejezetben láthattuk, hogy a uively plauzible, hogy a szimbólum használatának okai azok, amelyek elválasztják a tartalmat meghatározó és a nem tartalmat meghatározó használatokat. Visszatérve Boghossian példájához, tegyük fel, hogy valaki azért alkalmazza a "szarka" kifejezést a currawongra, mert úgy véli, hogy a pápának mindig igaza van, és a pápa azt mondta, hogy nincsenek szarkák a környéken. Intuitíve ez a "szarka" alkalmazására vonatkozó diszpozíció nem megfelelő okon alapul ahhoz, hogy a "szarka" jelentését meghatározó diszpozíciók közé tartozzon. Hasonlóképpen, az a diszpozíció, hogy a Van Gogh-ra vonatkozó gondolatokra válaszul a "csillag" mentális szimbólumomat jelképezem, rossz okon alapul, hogy ez a diszpozíció a "csillag" tartalmát meghatározó diszpozíciók közé tartozzon. Ezek példák arra, amit a tartalomelméletek esetében "ok-függőségi" problémának nevezünk.

Az aszimmetrikus függőség elmélete kezdetben azért válik hihetővé, mert nyilvánvalóan képes kezelni az ok-okozati függőség problémáját. Amikor Fodor megpróbálja elméletének intuitív plauzibilitását kihangsúlyozni, arra a gondolatra hivatkozik, hogy a szimbólumok alkalmazása az alájuk tartozó tárgyakra (szemben a szimbólumok téves alkalmazásával és nem-alkalmazási előfordulásaival) a szimbólumok legalapvetőbb felhasználási módjai, azok a felhasználási módok, amelyekről minden más függ (96-99. o.). Ha ezt a felfogást hihetőnek találjuk, akkor azt is hihetőnek találjuk, hogy legalábbis nagyjából a megfelelő aszimmetrikus függőségek hajlamosak lesznek létrejönni. A fogalmat elsősorban az a gondolat teszi plauzibilissé, hogy például a "ló" szót azért

alkalmazzuk sötét éjszakákon a tehenekre, mert a "ló" szó a lovakra vonatkozik (és a tehenek sötét éjszakákon úgy néznek ki, mint a lovak). Ezzel szemben az ok, amiért a "ló" szót a lovakra alkalmazzuk, nem vonatkozik a tehenekre a sötét éjszakákon.

sötét éjszakák. Így legalábbis kezdeti kísértés van arra gondolni, hogy az elsődleges törvények és más törvények közötti különbségtétel tükrözheti a szimbólumhasználat indokainak releváns szerkezetét. Különösen a szimbólumok tartalmi szempontból meghatározó használati lehetnek a nem tartalmi szempontból meghatározó szimbólumhasználatok okai között, de nem *fordítva*. Ennek megfelelően van némi plauzibilitása annak az elképzelésnek, hogy a referenciatörvények elsődlegesek lesznek.

Az aszimmetrikus függőségi elméletnek ezzel a feltételezett intuitív motivációjával kapcsolatban komoly aggodalomra ad okot. Annak a felvetésnek az értékelésénél, hogy a szimbólumok nem-alkalmazási célú használata a (helyes) alkalmazástól függ, óvatossá kell lennünk, hogy ne keverjük össze azzal a tétellel, hogy a szimbólumok nem-alkalmazási célú használata attól függ, hogy a szimbólumnak milyen referenciája van. Nem vitatható, hogy egy szimbólum minden (releváns) használata attól függ, hogy a szimbólumnak van-e olyan referenciája, amilyen. (Valójában, mivel az érvelés céljaira elfogadjuk az informatikusok feltételezését, miszerint a jelentés referencia, az a tétel, hogy a szimbólumok (értelmes) használata attól függ, hogy a szimbólumnak van-e olyan referenciája, amilyen, csak az a közhely, hogy a szimbólumok (értelmes) használata a szimbólumok jelentésétől függ). Ez nem egyenértékű azzal az állítással, hogy a szimbólumok minden más használata az alkalmazástól függ; valójában egy szimbólumnak egy tárgyra való alkalmazása ugyanúgy függ a szimbólum referenciájától, mint bármely más használat: nem alkalmaznánk a "födém" szimbólumot egy födémre, ha a "födém" nem utalna födémekre.

Összefoglalva, nem vitatható, hogy a "csillag" szót csak azért alkalmazzuk mondjuk Van Gogh gondolataira, mert a "csillag" *csillagot* jelent. Nagyon is ellentmondásos - és tulajdonképpen Fodor elméletének alapállítása -, hogy a "csillag" szót csak azért alkalmazzuk Van Gogh gondolataira, mert a "csillag" nomikus kapcsolatban áll a csillagokkal. Lényeges, hogy ne csússzunk át a nem vitatott állítás plauzibilitásáról Fodor elméletének plauzibilitására. Fodor valójában éppen így látszik kétértelműnek (1987, 108. o.; 1990, 97. o.). Jelenlegi célom azonban nem az aszimmetrikus függőség elmélete vagy Fodor motivációs kísérlete ellen érvelni.

A lényeg az, hogy az aszimmetrikus függőség kezdeti hihetősége abból a nyilvánvaló lehetőségéből ered, hogy nyomon követi vagy tükrözi a szimbólumok használata mögötti okokat. Az információs elméletek, beleértve az aszimmetrikus függőség elméletét is, nem hivatkozhatnak közvetlenül a gondolkodó szimbólumhasználati mögötti okokra (bár megpróbálhatnak olyan

tulajdonságokat találni a szimbólum-világ összefüggésekben, amelyek követik ezen okok releváns szerkezetét). A következő fejezetben egy olyan tartalomelmélet felé fordulunk, amely kifejezetten a

a gondolkodó szimbólumhasználatának okaira.

5. fejezet: Peacocke birtoklási-feltétel elmélete a tartalomról.

5.1 Bevezetés

A 3. fejezetben Boghossian (1989) tartalomelméletek osztályozási sémájára építettünk. Boghossian először redukcionista és nem redukcionista elméletekre osztja a területet. A redukcionista oldalon szerinte a diszpozíciós elméletek az egyetlen komoly jelöltek. A diszpozicionális elméleteket úgy értelmezi, hogy azok mind az információs, mind a következtetés-alapú szerepelméleteket magukban foglalják. A nem redukcionista oldalon Boghossian csak "quietista" elméleteket tart számon, olyanokat, amelyek nagyon korlátozott magyarázó ambíciókkal rendelkeznek.

Láttuk, hogy Boghossian meggyőző általános okokat hoz fel az általa vizsgált diszpozíciós elméletek elutasítására, és arra, hogy a quietista elméletek nem képesek olyan magyarázó magyarázatot adni, amelyet a Kripkenstein-probléma megoldása megkövetelne.

Tekintsük át röviden Boghossian ellenvetéseit a diszpozíciós elméletekkel szemben. A diszpozíciós elméletek nem tudják azonosítani egy nyelvi vagy mentális szimbólum jelentését azzal a tulajdonsággal, amelyre egy személy hajlamos a szimbólumot alkalmazni. Két, egymással szorosan összefüggő okból nem képesek erre. Először is, ez a javaslat intuitíve helytelen kiterjesztéseket rendelne szimbólumainkhoz, mert egy szimbólum kiterjesztésébe beletartozna minden, amire a gondolkodó hajlandó volt alkalmazni a szimbólumot.

Másodszor, kizárná a szisztematikus tévedés lehetőségét, mivel a fogalom kiterjesztését, és így helyes alkalmazását is a gondolkodó hajlandósága szerint határozná meg. E problémák miatt a diszpozíciós elméleteknek meg kell próbálniuk kiválasztani a jelentést meghatározó diszpozíciók egy kiválasztott osztályát. Pontosabban, egy diszpozíciós elméletnek azonosítania kell egy olyan tulajdonságot, hogy egy szimbólum alkalmazására vonatkozó diszpozíció akkor és csak akkor rendelkezik ezzel a tulajdonsággal, ha a diszpozíció a szimbólum helyes alkalmazására vonatkozó diszpozíció. És azonosítania kell a diszpozícióknak ezt a tulajdonságát nem szándékos kifejezésekben.

A jelentésmeghatározó diszpozíciók kiválasztott osztályának kiválasztására kétféle javaslat létezik. Először is, a komunitárius javaslatok az értelemmeghatározó diszpozíciókat úgy határozzák meg, mint amelyek összhangban vannak a közösségi konszenzussal. Másodszor, az ideális feltételeken alapuló javaslatok az értelemmeghatározó diszpozíciókat azokkal azonosítják,

amelyekkel a gondolkodó nem szándékosan meghatározott ideális feltételek mellett rendelkezne.

Egyetértettünk Boghossian-nal abban, hogy a komunitárius

javaslatok nem komolyan vehetőek, mert az egyéni diszpozíciókhoz hasonlóan a közösségi diszpozíciók is tévedhetnek.

Egyetértettünk Boghossian alapvető érvelésével is az ideális feltételeken alapuló diszpozíciós elméletek ellen. Az érv, mint emlékezhetünk rá, a hiedelemrögzítés holisztikus jellegén alapul. Az, hogy egy személy milyen hiedelmeket fog kialakítani, nemcsak attól függ, hogy a személy milyen környezetben él és jól működnek-e az észlelési mechanizmusai, hanem attól is, hogy milyen más hiedelmei vannak. Ahhoz tehát, hogy az ideális feltételek kizárják a szisztematikus tévedés lehetőségét, ki kellene zárniuk a végtelenül sok háttérhiedelem bármelyikét, amely félrevezetheti a gondolkodót. De nem hihető, hogy a nem szándékosan meghatározott ideális feltételek képesek lennének teljesíteni ezt a feladatot. Továbbá felvettem, hogy Boghossian kifogása az ideális feltételeken alapuló elméletekkel szemben az ok-függőség tünete lehet: egy személy szimbólumhasználati diszpozícióinak tartalmi relevanciája a diszpozíciók mögött álló okoktól függ.

Boghossian nem veszi figyelembe Fodor vagy Peacocke elméletét (egyik sem volt teljesen kidolgozott abban az időben). Mindkét elmélet kívül esik Boghossian kategóriáin. Először is, Fodor aszimmetrikus-függőségi elmélete redukcionista elmélet, de nem támaszkodik sem ideális feltételekre, sem közösségi konszenzusra. Ráadásul ez az elmélet redukcionista anélkül, hogy szigorúan diszpozicionális lenne: törvényszerűségeiben fogalmazódik meg. Másodszor, Peacocke elmélete nem teljesen redukcionista, mivel tartalmat érintő állapotokat használ. Nem redukcionista, de nem kvietista minősíthetjük. A Boghossian által vizsgált diszpozíciós elméletektől két másik tekintetben is eltér. Nem támaszkodik ideális állapotokra vagy közösségi konszenzusra, és a feltételes viselkedés (lásd a fenti 1.4. szakaszt) alá megy az oksági magyarázathoz.

Láttuk, hogy Fodor elmélete első pillantásra jó eséllyel választ adhat az ész-függőség problémájára. Az intuitív elképzelés szerint a szimbólumok azon alkalmazásai, amelyek félrevezető háttérhitektől vagy mentális asszociációktól (vagy más irreleváns okoktól) függenek, kevésbé lesznek alapvetőek, mint a jelentést meghatározó alkalmazások. Amint azonban a 4. fejezetben érvelünk, a megfelelő aszimmetrikus függőségek nem állnak fenn.

Ebben a fejezetben Christopher Peacocke birtoklási feltételekkel kapcsolatos tartalomelméletéhez fordulok. Peacocke abból indul ki, hogy egy tartalomelmélet elsődleges feladata annak megmondása, hogy mi határozza meg a tartalmakat

csak a teljesen megértett fogalmakkal. Tartalomelméletének lényege tehát az, hogy a gondolkodók teljesen megértik a gondolataikban megjelenő fogalmakat (lásd az alábbi 5.3. szakaszt). Amint azt a 6.5.4. szakaszban tárgyaljuk, Peacocke azonban egy olyan kikötést tesz, amely lehetővé teszi, hogy a gondolkodóknak mások iránti tiszteletből olyan gondolataik is lehetnek, amelyek olyan fogalmakat tartalmaznak, amelyeket nem teljesen értenek. Ebben a fejezetben a teljesen megértett fogalmakat tartalmazó gondolatokra korlátozódok, így Peacocke elméletét a maga feltételei szerint kezelem. A hiányos megértéssel a 6. fejezetben foglalkozunk majd. A következő fejezetben Peacocke elméletének alapvető formáját ismertetem, és elmagyarázom, hogy miért gondolhatjuk, hogy az elmélet elkerüli az ész-függőségi kifogást.

5.2 Peacocke birtoklás-kondicionális elmélete a fogalmakról

5.2.1 Egyéni fogalmak

Peacocke birtoklási feltételes elmélete a fogalom individuációjának elmélete, annak elmélete, hogy mik a fogalmak. Mint látni fogjuk, feltételezi, hogy a fogalmi individuáció elméletéből szinte azonnal levezethető egy tartalomelmélet. Peacocke a fogalmak természetének egyfajta fogalom-szerep elméletét vallja: úgy gondolja, hogy minden fogalmat bizonyos kanonikus következtetési minták, vagy hit-

a gyakorlatok általánosabb formálása (5-6. Pontosabban, Peacocke azt állítja, hogy minden egyes oldal).¹

A fogalmat a fogalom teljes megragadásának vagy elsajátításának feltétele individuálja, amit ő "birtoklási feltételnek" nevez. A birtoklási feltétel meghatározza a fogalom kanonikus vagy meghatározó átmeneteit.

Nem meglepő módon a logikai fogalmak azok, amelyek esetében a legkönnyebb azonnal hihető példákat adni a kanonikus következtetésekre. Például Peacocke birtoklási feltétele a konjunkció fogalmára vonatkozóan tartalmazza a konjunkcióra vonatkozó standard bevezetési és megszüntetési szabályokat (6. o.). Hogy egy másfajta esetet vegyünk, Peacocke úgy gondolja, hogy a bizonyos fajta természet-faj fogalomra plauzibilisen kanonikus következtetések között lesz az a következtetés, amely abból a premisszából, hogy valami a fogalom alá tartozik, arra a következtetésre vezet, "hogy az ugyanabba az alapfajtába tartozik, mint bizonyos minták, amelyekkel találkozott" (26. o.). A kanonikus átmenetnek nem kell következtetésnek lennie. Lehet olyan átmenet, amely a hiedelmektől eltérő mentális állapotokat érint, például egy nem fogalmi

tartalomról egy hiedelemre való átmenet. Például egy olyan megfigyelési fogalom esetében, mint az alakzat fogalma, mint a NÉGYSZÖG,

¹ Ebben a fejezetben az oldalszámokra történő hivatkozások kizárólag Peacocke 1992-re vonatkoznak.

a Peacocke által meghatározott átmenetek közé tartozik a nem fogalmi tartalommal bíró észlelési állapotból a hitbe való átmenet (108. o.).

Az alapgondolat, bár Peacocke nem így magyarázza, az, hogy a fogalom konstitutív szerepe az attitűdpszichológiában az, hogy bizonyos követelményeket vagy normákat támaszt a gondolkodással szemben - röviden "a fogalom követelményeit". Egy fogalom *elsajátítása* azt jelenti, hogy az ember képes teljesíteni a fogalom által támasztott követelményeket - képes a fogalmat érintő attitűdjeit és azok viszonyát a mentális élet más aspektusaihoz e követelményekhez igazítani. E képesség birtoklása nem garantálja, hogy az ember a fogalom követelményeinek eleget fog tenni az egyes ítéletek meghozatalakor. Például lehet, hogy valaki rendelkezik azzal a képességgel, hogy Y-ból X-re következtesse, de egy adott esetben mégsem teszi ezt, mert abnormális körülmények (144. o.) vagy egy másik képesség, például az emlékezet vagy a figyelem hibái miatt. Peacocke szerint azzal, hogy meghatározzuk, mi szükséges ahhoz, hogy egy gondolkodó egy fogalom elsajátításával rendelkezzen, egyúttal azt is meghatározzuk, hogy egy fogalom alapvetően mi is. A tartalomról való beszámolóhoz ezután lehetne folytatni annak a számbavételét, hogy egy gondolatnak hogyan kell kapcsolódnia egy fogalom birtoklásának feltételéhez ahhoz, hogy a gondolat magában foglalja az adott fogalmat.²

5.2.2 Nem redukcionizmus és körkörösség

Mivel Peacocke fogalmakra vonatkozó birtoklási feltételes elmélete a tartalomelméletének a ine, az előbbi elméletet kell megvizsgálnunk. Amint fentebb említettük, a birtoklási feltétel-elmélet, és így az abból következő tartalomelmélet egyik megkülönböztető jegye, hogy nem teljesen redukcionista. Az egyik módja annak, hogy Peacocke birtoklási feltételei nem redukcionista, a következő: mivel a birtoklási feltétel meghatározza egy fogalom kanonikus átmeneteit, mentális állapotokra hivatkozik, beleértve a fogalmi tartalommal rendelkező mentális állapotokat is.

A körkörösség elkerülése érdekében Peacocke két korlátozást ír elő a birtoklási feltételekre. Először is, a birtoklási feltétel tárgyát képező fogalom nem feltétlenül említhető ekként a gondolkodó kijelentő attitűdjei körében. Ebben az esetben ugyanis, állítja Peacocke, a birtoklási feltételeznél a fogalom birtoklását (9. o.).³

A fogalom említésének elkerülése érdekében

² Amint fentebb említettük, Peacocke elsődleges tartalmi beszámolója arra a feltételezésre támaszkodik, hogy a gondolkodók teljesítik a gondolataikban megjelenő fogalmak birtoklási feltételeit (lásd az 5.3. szakaszt). A koncepciót illetően. Amint azt alább tárgyalom (lásd a 6.3.4. szakaszt), a hivatalos lemondó nyilatkozat ellenére Peacocke gyakran

tiszteletadással kapcsolatos kezelését lásd a 6.5.4. pontban.

³ Ez az álláspont első pillantásra ellentmondásosnak tűnhet Peacocke hivatalos álláspontjával, miszerint a gondolkodónak lehet fogalmat tartalmazó gondolata anélkül, hogy rendelkezne fogalommal. De mivel Peacocke feltételezi, hogy annak a számbavétele, hogy mi az, hogy egy fogalmat tartalmazó gondolatunk van, parazita a fogalom birtoklásának számbavételénél, vitathatóan ésszerű számára, hogy azt állítja, hogy a fogalom birtoklásának számbavétele nem említhet gondolatokat.

a koncepciót illetően. Amint azt alább tárgyalom (lásd a 6.5.4. szakaszt), a hivatalos lemondó nyilatkozat ellenére Peacocke gyakran

a gondolkodó attitűdjeinek hatókörén belül Peacocke egy fogalmak feletti változót használ: a birtoklási feltétel előírja, hogy a C fogalom az a X fogalom, amelynek birtoklásához a gondolkodónak egy bizonyos feltételnek kell megfelelnie, ahol "X" egy fogalmak feletti változó. A birtoklási feltétel specifikációjában "X" a propozicionális attitűdök körében jelenhet meg.

Másodszor, ha egy bizonyos C fogalom birtoklási feltétele feltételezi, hogy a gondolkodónak van egy másik, D fogalma, akkor a D fogalom birtoklási feltétele nem feltételezheti, hogy a gondolkodónak van C . És ilyen véges körök nem lehetnek (12., 100-101. o.). Így egy fogalom állhat a fogalmak hierarchiájának tetején úgy, hogy az alsó szinten lévő fogalmak birtoklása nem feltételezi más fogalmak birtoklását. Ez azonban nem hihető, és Peacocke nem állítja, hogy minden fogalom egy ilyen hierarchia része. Peacocke inkább úgy véli, hogy vannak olyan fogalomcsaládok, amelyek "lokális holizmusokat" alkotnak (10., 12. o.). Stratégiája egy ilyen fogalomcsaláddal kapcsolatban az, hogy megpróbál egy közös birtoklási feltételt biztosítani a családba tartozó összes fogalom számára.

5.2.3 Előrelépések a diszpozíciós elméletekkel szemben

Peacocke birtoklási feltételeinek számos más figyelemre méltó ory jellemzője is van. Először ezeket fejtem ki, majd (az 5.2.4. szakaszban) megjegyzem, hogy ezek a feltételek hogyan segíthetnek a boghosi hit holizmusának problémáján és az észfüggőség intuitív problémáján.

Először is, a birtoklási feltétel nem követeli meg, hogy a gondolkodó ténylegesen hajlandó legyen a kanonikus átmenetekre. Inkább azt írja elő, hogy a gondolkodónak ezeket az átmeneteket "primitív módon kényszerítőnek" kell találnia. A primitív kényszer fogalmát úgy tekinthetjük, mint egy kísérletet arra, hogy továbbfejlesszük és pontosabbá tegyük Wittgenstein azon fogalmát, hogy bizonyos lépéseket vagy továbblépési módokat "természetesnek" találunk (13. o.).

Peacocke nem részletezi azt az intuitív elképzelést, hogy mi az, amit egy átmenetet meggyőzőnek találunk. Egy átmenet akkor és csak akkor *primitíven* kényszerítő, ha a gondolkodó kényszerítőnek találja, és nem találja azt

kényszerítő erejű, mert valami másból következtetett rá (6. o.).⁴ Az írás megkönnyítése érdekében gyakran

írja egyszerűen "lenyűgöző", nem pedig "primitíven lenyűgöző".

azon a feltételezésen alapul, hogy a gondolkodó nem tud egy fogalmat tartalmazó gondolatot alkotni anélkül, hogy ne rendelkezne a fogalommal.

⁴ Peacocke definíciójának van egy harmadik összetevője is: "a szóban forgó C fogalom birtoklásához ... nem kell az átmenetek helyességét másra választhatónak tekintenie" (6. o.; lásd még 135. o.). Ez a definíciónak egy furcsa aspektusa, mert nem a gondolkodónak az átmenethez való viszonyára vonatkozik, hanem az átmenetnek

egy adott fogalom individuálásában betöltött szerepére. Ennek az a következménye, hogy egy átmenet csak akkor primitív módon kényszerítő, ha egy fogalom elsajátításának feltételében bizonyos szerepet játszik. Úgy tűnik tehát, hogy relativizálja a primitív kényszer fogalmát egy adott fogalomra vonatkozóan. Vagyis felveti annak lehetőségét, hogy egy átmenet lehet primitív kényszerítő erejű egy fogalom tekintetében - mert az adott átmenetet nem kell úgy tekinteni, hogy az megfelel a

Másodsor, a birtoklási feltétel nemcsak azt követeli meg, hogy a gondolkodó egy kanonikus átmenetet kényszerítőnek találjon, hanem azt is, hogy a gondolkodó ezt az átmenet formája *alapján* tegye. Ez a követelmény némi magyarázatra szorul. Ahogy Peacocke használja a kifejezést, azt mondani, hogy a gondolkodó az átmenet formájának "erejéből" teszi ezt, legalábbis azt jelenti, hogy a gondolkodó ezt az átmenet formájával *kauzálisan magyarázza* (135., 137-138., 189., 195., 197. o.). Továbbá az átmenet "formájának" fogalma nem pusztán logikai vagy szintaktikai formát jelent. Inkább az átmenet formája az, ami egy átmenet-típusból megmarad, miután a szóban forgó fogalom (vagy fogalmak) kifejezései - az, amelyre az átmenet kanonikus - változókkal lettek helyettesítve. Egy tipikus átmenet formáját a fogalmi tartalom szempontjából határozzuk meg. A fent említett természetes-fajta fogalom példájában az átmenet egy olyan ítéletből, hogy valami a fogalom alá tartozik, egy olyan ítéletbe ment át, hogy az ugyanabba az alapfajtába tartozik, mint bizonyos más, találkozott tárgyak. Így ennek az átmenetnek a "formája" részben magában foglalja az alapul szolgáló fajta fogalmát. Amikor azt mondom, hogy a forma nem pusztán logikai vagy szintaktikai, azt értem ezalatt, hogy az, hogy egy példány egy adott forma példánya, függhet a példány tartalmától, nem csak a logikai szerkezetétől vagy szintaktikai tulajdonságaitól. A "típus" talán jobb kifejezés lett volna, mint a "forma", éppen ezért.⁵

Az általános pont az, hogy ha a gondolkodó a kényszerítő átmenet típusának példányait találja meg, akkor azt ok-okozati szempontból meg kell magyarázni az adott példányok megfelelő tulajdonságával - azzal a tulajdonsággal, amely a vonatkozó átmenet típusának példányává teszi őket. Ez kizárja mind azt, hogy a gondolkodó az átmenet példányainak kényszerítő erejének találását az adott példányok sajátosságaival magyarázza, mind azt, hogy ez azzal magyarázható, hogy ezek az esetek egy "elhajlott" forma példányai.

Harmadszor, Peacocke nem kísérli meg a diszpozíciók egy osztályának azonosítását oly módon, hogy az osztályba tartozó diszpozíció megnyilvánulása szükséges és elégséges ahhoz, hogy a fogalom helyes alkalmazása legyen. Nem hivatkozik közvetlenül a diszpozíciókra a helyesség meghatározásához. Inkább egy fogalomnak a világgal való birtoklási állapota határozza meg a fogalom referenciáját, vagy általánosabban fogalmazva szemantikai értékét. Nagyjából egy fogalom referenciája az a tulajdonság (vagy reláció, tárgy vagy funkció), amely a fogalom kanonikus következtetéseit igazságtartóvá tenné, vagy amely a meghatározott hitképzési gyakorlatoknak megfelelően kialakított hiedelmeket igazgá tenné (17-19. o.). bemutatott" (7. o., kiemelés hozzáadva). Ebben a példában a tárgy *ily módon történő bemutatása* az analóg egy

bármí más az adott fogalom birtoklásáért - de nem primitív módon kényszerítõ egy másik fogalom tekintetében.⁵ A "forma" kifejezés használata kevésbé találó, ha az átmenet nem következtetés, hanem átmenet egy nem fogalmi állapotból egy meggyõzõdésbe. Például Peacocke birtoklási feltétele a VÖRÖS fogalomra vonatkozóan megköveteli, hogy a gondolkodó "hajlandó legyen kialakítani a meggyõzõdést [nagyjából azt, hogy az a tárgy piros] *azon okból, hogy* a tárgy olyan

Peacocke beszámolója a következő szerkezetű. Egy fogalom bármely adott alkalmazása esetén Peacocke-nak vissza kell kapcsolnia az alkalmazást ahhoz, hogy a személy teljesíti a birtoklási feltételt. (Az 5.5. szakaszban foglalkozom azzal a döntő kérdéssel, hogy Peacocke hogyan kapcsolja vissza egy fogalom egy adott használatát egy birtoklási feltételhez - azzal a kérdéssel, hogy mi teszi lehetővé, hogy egy személy gondolkodása egy fogalom helyett egy másik fogalmat foglaljon magában). A birtoklási feltétel a világgal együtt azután meghatározza a fogalom szemantikai értékét, amely meghatározza, hogy helyes volt-e az alkalmazás. A fontos pont most az, hogy Peacocke-nak sikerül elkerülnie azt a problémát, hogy megmondja, hogyan határozhatják meg maguk a diszpozíciók a helyesség mércéjét.

5.2.4 Peacocke elmélete és a hit holizmusának és az észfüggőségnek a problémái

Peacocke-nak nem kell, hogy legyenek olyan ideális feltételek, amelyek mellett a gondolkodó hajlandó lesz helyesen alkalmazni egy fogalmat. Mint kifejtette, nem a gondolkodó tényleges diszpozícióira hivatkozik a fogalom kiterjesztésének vagy referenciájának meghatározásához. És nem hivatkozik az ideális feltételekre sem.

Peacocke-nak azonban szüksége van arra, hogy a gondolkodó kénytelen legyen egy fogalom kánoni következtetéseit levonni. Ha azt követeljük meg, hogy a gondolkodók a releváns átmeneteket meggyőzőnek találják, nem pedig azt, hogy hajlandóak legyenek az átmeneteket megtenni, akkor ez némileg hozzájárulhat annak a fajta hit-holizmus problémának a megoldásához, amelyet Boghossian az ideális feltételeken alapuló elméletek esetében azonosított.

Először is, pusztán az a tény, hogy egy gondolkodó hajlandó a "szarka" kifejezést a currawongokra alkalmazni, nem jelenti azt, hogy a gondolkodó az érzékelési állapotból az ítéletbe való átmenetet primitív módon kényszerítőnek találja. Valójában, ha a gondolkodó a háttérhiedelmek miatt hajlamos erre, akkor nem lesz *primitív módon* kényszerítve az átmenetre (mivel a primitív kényszerítés kizárja annak lehetőségét, hogy a gondolkodó a háttérhiedelmek miatt találja kényszerítőnek az átmenetet). Másodszor, a gondolkodó találhat egy ítéletet kényszerítőnek, de nem hajlandó arra, hogy meghozza azt. Lehetnek például zavaró tényezők. Nem világos, hogy a háttérhiedelmek zavaró tényezőknek számíthatnak-e. Vagyis Peacocke nem teszi világossá, hogy a "kényszerítő" fogalma olyan-e, hogy egy gondolkodó továbbra is kényszerítőnek találhat egy átmenetet, ha más okok meggyőzik arról, hogy mindent összevetve az átmenet nem

Helyes.⁶ Ha ez lehetséges lenne, akkor a gondolkodó talán megtalálná az átmenetet az észlelésből a

a következtetésnek van egy bizonyos formája. Hálás vagyok Martin Daviesnek ezért a pontért.

⁶ Egy ponton Peacocke úgy tűnik, mintha azt sugallná, hogy ha egy személy elutasít egy átmenetet, akkor *a fortiori* nem találja azt primitív módon meggyőzőnek (136-137. oldal).

currawongról arra az ítéletre, hogy az egy currawong, primitív módon kényszerítő, de más meggyőződések megakadályozhatják, hogy a gondolkodó hajlandó legyen arra az ítéletre áttérni, hogy az egy currawong.

Az is hihetőnek tűnik, hogy Peacocke elmélete sokkal jobb helyzetben van, mint a szigorúan diszpozicionális elméletek, hogy kezelje az ész-függőség kérdését. Először is, azok az átmenetek, amelyeket a gondolkodó primitíven meggyőzőnek talál, olyan átmenetek, amelyeket nem más meggyőződésekkel való következtetés miatt talál meggyőzőnek. Így annak megkövetelése, hogy a gondolkodó egy átmenetet primitíven meggyőzőnek találjon, egy módja annak, hogy pontosan meghatározzuk azokat az átmeneteket, amelyek a megfelelő típusú okokon alapulnak. Másodszor, az a követelmény, hogy a gondolkodó a kanonikus átmeneteket a formájuk miatt találja primitíven meggyőzőnek, egy másik módja annak, hogy a helyes okokból végrehajtott átmenetekre összpontosítsunk. Harmadszor, mivel a birtoklási feltételek tartalmát érintő állapotokat használnak, Peacocke explicit módon meg tudja fogalmazni a kanonikus ítélet meghozatalának tartalmát érintő okait. Így, legalábbis *prima facie*, Peacocke elmélete több erőforrással rendelkezik, mint a tisztán diszpozíciós elméletek az okfüggőség kezeléséhez.

5.3 Az oksági magyarázat megoldása a Kripkenstein-problémára

Peacocke a birtoklási feltétel-elméletét úgy értelmezi, hogy választ adjon arra a Kripkenstein-féle kérdésre, hogy mi határozza meg, hogy egy gondolkodó attitűdjének tartalmában egy adott fogalom, szemben másokkal, szerepet játszik (134-146., 190-197. o.). Az első pont az, hogy annak elmélete, hogy mi szükséges egy fogalom birtoklásához, még nem elmélet arról, hogy mi teszi lehetővé, hogy egy adott gondolat magában foglalja ezt a fogalmat. Itt nem azt a kérdést vetem fel, hogy a gondolkodóknak lehetnek olyan gondolataik, amelyek olyan fogalmakat foglalnak magukban, amelyeket nem értenek teljesen. Inkább egyszerűen arról van szó, hogy egy gondolkodó egyszerre több fogalommal is rendelkezik. Egy tartalomelméletnek, még ha az a teljesen megértett tartalmak eseteire korlátozódik is, meg kell mondania, hogy mi határozza meg, hogy e fogalmak közül melyik szerepel egy adott attitűdben. Például lehet, hogy birtokában vagyok az összeadás fogalmának és a négyes számozás fogalmának egy változatának is. E fogalmak birtoklása - mindkét birtoklási feltételüknek való megfelelésem - nyilvánvalóan nem dönti el azt a kérdést, hogy egy adott gondolatban egy adott alkalommal melyik fogalom szerepel.

Peacocke javasolt válasza nem túl egyértelmű (107-111., 134-145., 177-197. o.). Ez azon a birtoklás-követelményen nyugszik, hogy a gondolkodó ne csak arra legyen hajlandó, hogy bizonyos ítéleteket hozzon a gondolkodó tartalmilag meghatározott állapotai szerint meghatározott körülmények között, hanem hogy "a

releváns ítéletek [születnek], mert a szubjektum ezekben a más tartalmat érintő állapotokban van" (189. o.). Peacocke itt fogalmazza meg nézetét a legkifejezőbben: "az, hogy valaki egy fogalmat alkalmaz-e, és nem egy másikat, nem az alkotja, hogy milyen benyomásai vannak arról, hogy így van-e. Sokkal inkább az alkotja, hogy bizonyos, primitív módon kényszerítő erejű ítéleteinek magyarázatára vonatkozó összetett tények" (195. o.). Úgy tűnik tehát, hogy a nézet szerint egy adott gondolat azért tartalmaz egy adott fogalmat, mert 1) a gondolkodó meggyőzőnek talál bizonyos átmeneteket a gondolat felé és a gondolatból kifolyólag – a fogalom birtoklási feltételei által meghatározottak, és 2) a gondolkodónak a fogalom birtoklási feltételeiben meghatározott ok-okozati magyarázata az, hogy ezeket az ítéleteket meggyőzőnek találja.⁷

Például az a meggyőződés, hogy Szókratész ember, én pedig halandó vagyok, nem csak azért tartalmazza a konjunkció fogalmát, mert bizonyos (a fogalom kanonikus) következtetéseket meggyőzőnek találok erre a meggyőződésre és ebből a meggyőződésből, hanem azért is, mert meggyőzőnek találok őket, mert a megfelelő formát alkalmazzák. Egy adott következtetés, mondjuk a *Szókratész ember és halandó vagyok*-ból a *Halandó vagyok*-ba való következtetés a $P C Q / Q$ formán kívül számos formát instanciál, például az $R / \textit{Halandó vagyok}$ formát. Peacocke elmélete szerint a vonatkozó következtetést azért kell meggyőzőnek találnom, mert az a $P C Q / Q$ forma példánya, és nem azért, mert az egy másik forma példánya. Összefoglalva, azt, hogy egy gondolkodó egy adott fogalmat használ, az határozza meg, hogy a gondolkodó hajlandósága, hogy a fogalom birtoklási feltétele által meghatározott formájú következtetéseket tegyen, kauzálisan magyarázható azzal, hogy a következtetéseknek ez a formájuk van.

⁷ Egy adott gondolatot érintő átmeneteket, amelyeket a gondolkodónak primitíve kényszerítőnek kell

találnia ahhoz, hogy a gondolat egy bizonyos kijelentő tartalommal rendelkezzen, a kijelentő tartalom összetevő fogalmainak birtoklási feltételeiben meghatározott átmenetek kombinálásával kell meghatározni. Peacocke felvázol egy eljárást, amellyel "kiszoríthatjuk" az alkotó fogalmak birtoklási feltételeinek klauzuláit, hogy megkapjuk az adott tartalommal rendelkező hiedelemhez tartozó állapot követelményeit (108-111. o.).

Vegyük Kripke (1982) példáját a *plusz* fogalmáról. Peacocke által a *pluszra* javasolt birtoklási feltétel a következő következtetési formát határozza meg, amelyet én *plusz-formának* nevezek (pp. 134- 138):⁸

$$m C k = n$$

$$m C (a k \text{ utódja}) = az n \text{ utódja}$$

A plusz-forma tehát az egyik mentális állapotból a másikba való átmenet olyan tulajdonsága, amelyet e mentális állapotok *tartalma* alapján határozunk meg. Vegyük a QUUS-t a PLUS-szal azonos birtoklási feltételű fogalomnak, azzal a különbséggel, hogy a *quus-forma* a következő módon különbözik a plusz-formától: ha k nagyobb, mint 10^{70} , akkor a következtetés konklúziójában az "=" jel jobb oldalán lévő érték az n utódja, nem pedig az n utódja. Tekintsünk egy T nevű gondolkodót, aki még soha nem szembesült azzal a kérdéssel, hogy milyen következtetést kell levonni $m + k = n$ -ből olyan esetben, amikor k nagyobb, mint 10^{70} . Rendszeresen a plusz-formájú következtetéseket tette és teszi. Természetesen ezek a következtetések mindegyike a quus-formával is rendelkezik, hiszen minden olyan esetben, amellyel találkozott, bármelyik forma bármelyik példánya egyben a másik forma példánya is.

Bár Peacocke nem fejt ki, az ő beszámolója szerint az a feltételezés, hogy T attitűdjei inkább PLUS-t, mint QUUS-t tartalmaznak, az, hogy a plusz-alakú következtetésekre való hajlandóságát kauzálisan magyarázza, hogy azok a plusz-alakkal rendelkeznek - és nem például azzal, hogy a quus-alakkal rendelkeznek. A beszámoló az oksági magyarázat olyan fogalmát követeli meg, amely alapján lehetséges, hogy még ha az összes releváns következtetés, amelyre egy személy hajlamos - sőt, pszichológiai felépítése alapján akár az összes, amit tehetne - mind a plusz-, mind a quus-forma esetei, akkor is azért hajlamos a következtetésekre, mert azok a plusz-formával rendelkeznek, nem pedig azért, mert a quus-formával rendelkeznek (vagy *fordítva*). Peacocke nem fejt ki azt a kritikai elképzelést, hogy az átmenet formája kauzálisan magyarázhatja a gondolkodónak az átmenetre való hajlandóságát, ahol a mentális állapotok közötti átmenet formája a mentális állapotok tartalma alapján individuálódik, bár világossá teszi, hogy szerinte a kauzális magyarázat nem normatív vagy érdek-relatív (138., 184. o.). Miután azt sugallja, hogy a Kripke szkeptikusának adott válasznak arra az elképzelésre kell támaszkodnia, hogy az átmenetek formája lehet kauzálisan magyarázó, Peacocke rögtön egy szakaszra utal, amelyben egy

⁸ Ugyanez vonatkozik az $m C 0 = m$ elvre is, de ez az elv jelen esetben figyelmen kívül hagyható. Ezekben a formákban m és n a természetes számok között mozgó változók, C pedig egy fogalmi változó.

későbbi fejezetben "[a]z a kérdés, hogy a forma hogyan lehet magyarázó" (145. o.).

Ez a szakasz (7.1.) azonban annak a kérdésnek szenteli magát, hogy egy forma hogyan magyarázhat meg valamit kauzálisan, abban az értelemben, hogy hogyan *valósulhat meg* egy forma kauzálisan magyarázó valamit. A szakasz annak pszichológiai magyarázatát tárgyalja, hogy egy gondolkodó kielégít egy birtoklási feltételt - konkrétan azt a tényt, hogy a gondolkodó hajlandó a mentális

államo Peacocke hangsúlyozza, hogy egy gondolkodónak a birtoklás feltételének teljesülésére k.⁹ vonatkozó magyarázata

nem említhet tartalmilag individuált állapotokat: a magyarázatnak "az ok-okozati jellemzőkkel rendelkező állapotok szintje alá kell vágnia", mivel ezek a jellemzők a magyarázandó dolgok között vannak (179-180. o.).

Ebben az összefüggésben, arra a problémára adott válaszként, hogy "korántsem világos", hogy a "tartalmak közötti átmenet formája ... hogyan befolyásolhatja kauzálisan a gondolkodót", Peacocke egy hipotetikus magyarázatra ad példát (183-184. o.). A példa egy olyan szubperszonális pszichológiai elmélet, amely elfogadja a gondolkodás nyelvének (language of thought, LOT) hipotézisét, amely szerint léteznek olyan fogalmak mentális reprezentációi, amelyek összetett tartalmak mentális reprezentációinak kialakításához kombinálhatók. Az elmélet szubperszonális magyarázatot adna arról a tulajdonságról is, amely megvalósítja, hogy a gondolkodó valamit primitív módon meggyőzőnek talál (184-185. o.). (Nevezzük ezt "realizáló tulajdonságnak".) Az elmélet ezután a következőképpen tudná magyarázni, hogy egy gondolkodó a következtetéseket formájuk miatt primitíven meggyőzőnek találja:

Egy ilyen elmélet felállíthat egy olyan mechanizmust, amely biztosítja, hogy egy következtetés mentális reprezentációja megkapja azt a szubperszonális tulajdonságot, amely megvalósítja azt a tulajdonságot, hogy primitíven meggyőzőnek találják, ha a premisszák és a konklúzió mentális reprezentációi maguk is bizonyos formájúak. Mivel az utóbbi formák jelképes reprezentációk formái, nem pedig absztrakt tárgyak formái vagy valami Frege harmadik birodalmában, nincs elvi probléma azzal kapcsolatban, hogy hogyan befolyásolhatják kauzálisan a gondolkodó mentális állapotait (1992, 184. o.).

Egyértelműnek tűnik, hogy Peacocke itt azt próbálja megmagyarázni, hogyan lehetne

megvalósítani az ő történetét arról, hogy egy forma kauzálisan magyarázza a következtetést. Ez megmagyarázná például, hogy miért teszi a

⁹ Szigorúan véve, az, hogy a gondolkodó hajlandósága a meghatározott következtetések levonására megfelelő magyarázattal rendelkezik, maga is a birtoklási feltétel követelménye, és ezért egyike azoknak a dolgoknak, amelyeket meg kell magyarázni egy pszichológiai beszámolóval arról, hogy a gondolkodó miért felel meg a birtoklási feltételnek. Tehát annak magyarázata, hogy egy gondolkodó rendelkezik a szükséges diszpozíciókkal, nem annak magyarázata, hogy a gondolkodó miért felel meg a teljes birtoklási feltételnek, hanem csak egy részének. De mivel

idézett megjegyzés, hogy a magyarázatnak az értelemadó tulajdonságokkal rendelkező állapotok szintje alá kell vágnia. Első látásra azonban meg kell különböztetni a megvalósítással kapcsolatos kérdésektől azt a kérdést, hogy mitől van az, hogy egy forma, és nem mondjuk egy "elhajlott" forma, kauzálisan befolyásoló hatású. Az előbbi kérdés az, amely Peacocke tartalomelméletének középpontjába kerül. És, mint már megjegyeztük, Peacocke általános megközelítése az, hogy nem redukcionista, azaz az ok-okozati tulajdonságokkal rendelkező állapotok szintje alá nem vágó számvetést ad. Sajnos Peacocke nem különbözteti meg világosan azt a kérdést, hogy mitől van az, hogy egy forma, és nem egy másik, kauzálisan befolyásoló, attól a kérdéstől, hogy hogyan valósulhat meg egy forma kauzálisan befolyásoló volta. Sőt, néha úgy tűnik, mintha azt sugallná, hogy a megvalósításról szóló beszámoló lényeges része annak a beszámolónak, hogy mitől van az, hogy egy gondolat inkább egy fogalmat érint, mint egy másikat.

Peacocke nem ad további magyarázatot arra, hogy egy következtetést a formája miatt tartanak primitív módon meggyőzőnek. De különböztessünk meg kétféleképpen, ahogyan a fogalmat fejleszthetjük, ami a magyarázat két szintjének - a személyes és a szubperszonális szintnek - felel meg. A fogalom kétféleképpen történő továbbfejlesztése különösen kétféleképpen jelenik meg, ahogyan a LOT-példa Peacocke Kripke problémájának megoldásához kapcsolódhat. Először is, lehet, hogy a példa nem játszik konstitutív szerepet a megoldásban. E gondolatmenet szerint Peacocke megoldása teljes egészében a személyes szintre vonatkozik: T attitűdjei inkább PLUS-t, mint QUUS-t foglalnak magukban, mert a helyes következtetések megtételére való hajlandósága azzal magyarázható, hogy azok a plusz-formával rendelkeznek. Továbbá, ez a számítás azt állítja, hogy nem kell többet mondani Kripke problémájának megoldásához: a plusz-formának a diszpozíciót kauzálisan magyarázó gondolata olyan, amit megértünk és naturalisztikusnak látunk, anélkül, hogy szükség lenne egy alacsonyabb szintű magyarázatra. A szubperszonális magyarázat példája egy független kérdéssel foglalkozik, bár egy bizonyos fajta szubperszonális mechanizmus létezése szükséges lehet a személyes szintű kauzális magyarázat igazságához. Nevezük Peacocke megoldásának ezt az első változatát "személyi szintű megoldásnak".¹⁰

A következtetési forma oksági magyarázó jellegének második elmélete szerint a Kripke-probléma megoldásának konstitutív része az a feltételezett szubperszonális magyarázat, hogy egy forma hogyan képes oksági értelemben befolyásolni a gondolkodó mentális állapotait. Ebben az értelmezésben, ahhoz, hogy egy forma kauzálisan megmagyarázza egy gondolkodó hajlandóságát

bizonyos következtetések levonására, az a

Peacocke nem jegyzi meg a minősítést, félreteszem.

¹⁰ Peacocke a beszélgetés során arról tájékoztatott, hogy a személyes szintű megoldást kívánja alkalmazni.

a hajlandóságnak a megfelelő szubperszonális magyarázattal kell rendelkeznie, ahol a megfelelő szubperszonális magyarázat az, amely a kérdéses formát, és nem egy másik formát teszi az okozati magyarázóvá.¹¹ Így, ha a példa helyes, egy bizonyos (tartalmi vonatkozású) következtetési forma, F, kauzálisan megmagyarázza, hogy a gondolkodó a következtetést primitíve meggyőzőnek találja, csak abban az esetben, ha az a szubperszonális tulajdonság, amely a kauzálisan magyarázó, F szintaktikai reprezentációja a gondolkodás nyelvén. Nevezük Peacocke megoldásának ezt a változatát "szubperszonális szintű megoldásnak". A két verziót sorra veszem, kezdve a személyi szintűvel.

5.4 A személyes szintű megoldás uton

A személyes szintű számonkérési módban Peacocke nem próbál lemenni a szintaktikai szintre, hanem azt állítja, hogy a kauzálisan magyarázó tulajdonságra való hivatkozás képes megkülönböztetni a plusz- és a quus-formát. Egyszerűen ragaszkodik ahhoz, hogy a kauzálisan magyarázó tulajdonság fogalmának megértése magában foglalja annak megértését, hogy egy gondolkodó hajlandósága egy átmenetre hogyan magyarázható azzal, hogy az egy bizonyos tartalmat érintő forma (vö. 138., 146. o.).

Az az elképzelés, hogy T azért jelenti PLUSZ-t, mert bizonyos következtetések megtételére való hajlandóságát az magyarázza, hogy azok plusz-alakúak, erős intuitív vonzerővel bír. Elkerüli a pusztán diszpozíciós beszámoló számos problémáját, és közelebb visz minket ahhoz, amit intuitív módon

úgy gondolja, hogy egy adott fogalom használata.¹² Még akkor is, ha Peacocke beszámolója, amennyire csak lehet, igaz,

azonban elég messzire megy-e ahhoz, hogy megoldja Kripke problémáját?

Ha azt mondjuk, hogy T hajlandósága bizonyos következtetések megtételére kauzálisan magyarázható azzal, hogy azok plusz-formával rendelkeznek, akkor azt mondjuk, hogy T hajlandósága kauzálisan magyarázható azzal, hogy bizonyos mentális átmenetek inkább egy tartalmat érintő forma vagy típus esetei, mint egy másiké. Bár az átmenetek valójában mindkét forma vagy típus példányai, T számára az átmenetek primitíve

¹¹ Martin Davies (1991, 246. o.) egy ilyen filozófiai kifejtését javasolja annak az elképzelésnek, hogy egy következtetést a formája miatt tartanak primitív módon meggyőzőnek:

Legalábbis részben a következő követelményt kell teljesíteni abban az elképzelésben, hogy bizonyos

következtetéseket a formájuk alapján primitív módon meggyőzőnek találunk. A primitíven meggyőzőnek talált következtetések közös jellegét - nevezetesen a formájukat - tükrözve, közösnek kell lennie azoknak az oksági folyamatoknak is, amelyek megmagyarázzák, hogy ezeket a következtetéseket így találják.

Davies valóban azt állítja, hogy a fogalom elsajátításának Peacock-féle elmélete csak akkor működik, ha a LOT-hipotézis igaz. Lásd különösen a 245-247. oldalt.

¹² Megértjük azt az elképzelést, hogy valaminek lehet olyan kauzális magyarázata, amely megfelel egy adott szabály követésének, bár a gyakorlatban a diszpozíciói nem mindig tartják be a szabályt a háttérfeltételek megváltozása miatt. Nehéz kérdések merülnek fel azzal kapcsolatban, hogy hogyan lehet pontosan kifejleszteni az oksági magyarázó tényezők és a háttérfeltételek közötti különbséget, és hogy lehet-e úgy kifejleszteni, hogy az ne legyen érdekelatív.

kényszerítő ereje kauzálisan azzal magyarázható, hogy a plusz-forma példányai, és nem azzal, hogy a quus-forma példányai.

Ne feledjük, hogy a plusz-forma az egyik mentális állapotból a másikba való átmenet olyan tulajdonsága, amelyet e mentális állapotok tartalma alapján határozunk meg. Peacocke szerint tehát egy gondolkodó azért jelenti PLUSZ-t, mert diszpozícióit egy tartalmat bevonó tulajdonság - a plusz-forma - magyarázza, nem pedig egy másik - a quus-forma -. Ez az állítás nem triviálisan körkörös, mert a plusz-forma nem foglalja magában a PLUSZ fogalmát. A kérdés inkább az, hogy eléggé értjük-e, hogy mi az, hogy az egyik tartalmat bevonó tulajdonság és nem a másik a kauzálisan magyarázó (feltéve, hogy a szóban forgó átmenet mindkét tulajdonsággal rendelkezik). Vagy másképpen fogalmazva: eléggé független-e az a felfogásunk, hogy egy tartalmat érintő tulajdonság fogalma kauzálisan magyarázó-e, attól a felfogásunktól, hogy egy állapotnak van egy bizonyos tartalma, ahhoz, hogy az előbbit az utóbbi teljesen kielégítő magyarázatához használhassuk.

Peacocke nem fejleszti ki azt a fogalmat, hogy a tartalommal kapcsolatos tulajdonságok kauzálisan magyarázóak. Mint korábban megjegyeztem, Peacocke LOT példája az egyetlen kísérlete arra, hogy bármit is mondjon arról, hogy mi lehet az, hogy egy tartalmat érintő forma vagy típus inkább egy másik, mint egy másik, kauzálisan befolyásoló. És most Peacocke érvelésének azt az olvasatát vizsgáljuk, amely szerint bármilyen szubperszonális történet, még ha például nomológiailag szükséges is a személyi szintű beszámoló igazságához, nem része Peacocke Kripkenstein-probléma megoldásának. Így tulajdonképpen arra kérnek bennünket, hogy tekintsük primitívnek a forma kauzálisan befolyásoló gondolatát.

Félre kell tennünk két megszokott módját annak az elképzelésnek, hogy egy bizonyos tartalmat érintő tulajdonság kauzálisan magyarázó. Az első magától értetődőnek veszi a közönséges szándékos magyarázatot. Azzal magyarázhatjuk, hogy a 12-es választ azzal az indokkal állítom elő, hogy hiszem, hogy 7 plusz 5 az 12, vagy azzal, hogy egy sorozatot egy adott módon folytatok, azzal az indokkal, hogy tudatosan követek egy bizonyos szabályt. Peacocke nyilvánvalóan nem támaszkodik a forma kauzálisan magyarázó voltának ilyen értelmezésére. Egyszerűen megkérdőjelezné a kérdést, ha azt mondanánk, hogy egy gondolkodó hajlandósága egy bizonyos következtetésre az összeadás szabályának követésével vagy az összeadás szándékával magyarázható. Peacocke egy mélyebb fajta magyarázatot próbál adni az átmenet plusz-formával való rendelkezése szempontjából. Nem arról van szó, hogy a gondolkodó szándékában áll a plusz-formával

következtetéseket tenni, és úgy véli, hogy ez a következtetés a

a plusz-forma. Ahogy Peacocke világossá teszi, a plusz-formának meg kell magyaráznia a gondolkodó hajlandóságát arra, hogy következtetéseket vonjon le anélkül, hogy a gondolkodó kifejezetten ismerné a plusz-formát (145., 197. o.).

Másodsor, azt az elképzelést, hogy egy bizonyos tartalmat érintő tulajdonság kauzálisan magyarázó, úgy is értelmezhetjük, hogy egy alacsonyabb szintű tulajdonság, amely a megfelelő tartalmat érintő tulajdonságot valósítja meg, kauzálisan magyarázó. Peacocke beszámolójának ilyen értelmezési módját a következő szakaszban vizsgáljuk meg. A jelen értekezés Peacocke beszámolójának egy olyan megértési módjáról szól, amely a személyes szinten marad.

Marad egy primitív elképzelésünk arról, hogy egy tartalmat tartalmazó forma kauzálisan magyarázó, ahol ez a fogalom nem felel meg a területen ismert fogalmak egyikének sem. Kevés támpontunk van tehát Peacocke beszámolójának személyi szintű változatának értékeléséhez.

Gondoljunk egy olyan személyre, aki primitív módon kénytelen bizonyos következtetéseket levonni. A következtetések mindegyike két különböző formát mutat, amelyek csak olyan számok esetében térnek el egymástól, amelyek nagyobbak, mint amilyeneket a személy pszichológiailag képes figyelembe venni. Peacocke-nak szüksége van arra, hogy tényszerű legyen, hogy a két következtetési forma közül melyik az oksági szempontból befolyásoló - az, amelyik megmagyarázza, hogy a gondolkodó primitív módon rákényszerül a következtetések megtételére. Erre a tételre nem ad érvet, hanem természetesnek veszi.

Fontos, hogy az aggodalom nem valamiféle általános szkepticizmus az ok-okozati magyarázattal kapcsolatban. Tekintsünk el minden ilyen szkepticizmustól, mert az ilyen aggodalmak nem speciálisak a tartalomelméletre nézve. Például mondjunk le a mentális vagy nyelvi tartalomtól független Goodman-esque-problémákról, például arról, hogy az "egyenes" vagy a "hajlított" tulajdonságok az oksági szempontból befolyásoló tulajdonságok. Általánosságban magától értetődőnek vehetjük a nem tartalmi vonatkozású kauzális magyarázatokkal kapcsolatos realizmust.

Ezek a lemondások azonban úgy tűnik, hogy nem állnak meg annak a tételnek a megfogalmazása előtt, hogy az oksági magyarázatra való hivatkozás különbséget tesz a tartalmat érintő tulajdonságok között, például a következtetési formák között, amelyek csak olyan esetekben térnek el, amelyeket a gondolkodó képtelen figyelembe venni (és úgy tesz különbséget közöttük, hogy megfelelő eredményeket adjon). Ha amellet, hogy lemondunk az oksági magyarázattal

kapcsolatos általános szkepticizmusról, azt is feltételezzük, hogy az oksági magyarázatra való hivatkozás intuitíve helyes eredményeket ad a gondolkodók mentális átmenetekre való hajlandóságának tartalmi vonatkozású magyarázatai tekintetében, akkor vitatható, hogy egyszerűen csak a Kripkenstein-kérdést firtatjuk. Tétélezzük fel, hogy egy átmenet

hogy a plusz-forma, és nem a quus-forma megléte az, ami kauzálisan befolyásoló, nagyon közel áll ahhoz, hogy a gondolkodó a PLUS szabályát követi, nem pedig a QUUS szabályát.

Mindenesetre mielőtt meggyőződhetnénk arról, hogy az oksági magyarázatra való hivatkozás megoldja a tartalmi problémát, többet kellene tudnunk arról, *hogy mi az, ami miatt* egy adott tartalmat befolyásoló tulajdonság az oksági szempontból befolyásoló tulajdonság. A dolgok jelenlegi állása szerint nehéz megítélni, hogy a kauzális magyarázattal kapcsolatos realizmus azt jelenti-e, hogy az egyik forma és nem a másik lehet kauzálisan magyarázó, amikor például a formák csak olyan esetekben térnek el egymástól, amelyeket a gondolkodó nem vett figyelembe vagy nem képes figyelembe venni.

Az sem egyértelmű, hogy az ok-okozati befolyással bíró, tartalmat befolyásoló tulajdonság - ha van ilyen - az lesz-e, amelyik intuitívan helyes tartalmat eredményez. Például ahhoz, hogy Peacocke beszámolója intuitíve helyes eredményt adjon, annak kell lennie, hogy a gondolkodó bizonyos következtetések meggyőzőnek találását azzal magyarázza, hogy azok rendelkeznek a plusz-formával. Az egyik probléma az, hogy hihető, hogy sok gondolkodó megtanult például valamilyen egyszerű algoritmust, amely lehetővé teszi számára, hogy számos egyszerű összeadási feladatra helyes eredményt adjon, de nem sajátította el a plusz-formára való megfelelő érzékenységet. Elméletileg legalábbis néhány ilyen gondolkodónak az összeadás fogalmát tartalmazó gondolatokat tulajdonítanánk - például azt gondolják, hogy kettő plusz kettő egyenlő négyvel.

Az ilyen esetekkel a 6. fejezetben, a hiányos megértés címszó alatt foglalkozom. Fontos azonban megjegyezni, hogy bár Peacocke-nak az összeadás fogalmára vonatkozó birtoklási feltétele azt jelenti, hogy az ilyen gondolkodók nem uralják a fogalmat, nem minden ilyen gondolkodó természetesen így osztályozható. Sok hétköznapi ember, aki látszólag tökéletesen kompetens használója a fogalomnak, esetleg nem rendelkezik megfelelő érzékenységgel a plusz-forma iránt, és ez a pont még világosabb a bonyolultabb fogalmak esetében. Általánosságban elmondható, hogy a fogalmak széles skálájára vonatkozóan, amelyekkel kapcsolatban szokásosan kompetensek vagyunk, az ok-okozati magyarázatok, amelyek alapján bizonyos kanonikus átmeneteket meggyőzőnek találunk, rendszeresen elmaradhatnak a Peacocke-féle birtoklási feltételek által meghatározott ideális magyarázatoktól. Szkeptikusak lehetünk azzal kapcsolatban, hogy gondolataink tartalma az ilyen oksági magyarázatok pontos részleteinek túsza.

Egy másik probléma annak az eredménynek az elkerülése, hogy a következtetések kauzálisan befolyásoló tulajdonsága nem a plusz-forma megléte, hanem a plusz-forma megléte (vagy esetleg bármely ezzel egyenértékű forma a

w-nél kisebb számok) és w-nél kisebb vagy azzal egyenlő számok (ahol a gondolkodó képtelen w-nél nagyobb számokat figyelembe venni). Más szóval, az oksági magyarázatról szóló beszámolóknak szembe kell néznie azzal a kérdéssel, hogy meg kell-e különböztetni a háttérfeltételeket az oksági szempontból befolyásoló tényezőktől, és ha igen, hogyan. E kérdéssel való foglalkozás szükségessége nem olyan probléma, amely a tartalomelmélet sajátja, így önmagában nem jelent ellenvetést Peacocke kauzális magyarázatra való hivatkozásával szemben.

Az ellenvetés inkább az, hogy nem egyértelmű, hogy az oksági magyarázat általános bemutatása különbséget tesz-e az oksági szempontból befolyásoló tényezők és a háttérfeltételek között oly módon, hogy az a tartalomelmélet által megkövetelt következményekkel járjon. Például lehet, hogy általában nincs érdekfüggetlen különbségtétel a háttérfeltételek és az oksági szempontból befolyásoló tényezők között. Annak teljes magyarázata, hogy egy kő miért csúszott le egy dombról, magában foglalhatja azt is, hogy a hőmérséklet egy bizonyos tartományon belül volt, és meghatározatlanul sok más ilyen tényezőt (bár hogy mely tényezőket célszerű idézni egy adott kontextusban a szóban forgó érdekektől függ).¹³ Válaszul az ilyen

javaslatok, a Peacocke-féle tartalmi beszámoló kidolgozására törekvő teoretikusnak többféle lehetősége van. A jelen pont az, hogy van egy másik okunk arra, hogy többre van szükség ahhoz, hogy a kauzális magyarázatra való hivatkozással a tartalomról megfelelő beszámolót kapjunk.

Peacocke felveti azt a problémát, hogy az ő birtoklási feltétele "a PLUSz fogalom referenciájaként az összes természetes számra definiált klasszikus összeadási függvényt [vagy] ... csupán egy csak a hozzáférhető ("felmérhető") természetes számokra definiált függvényt" (137. o.). Kijelenti, hogy birtoklási feltétele csak akkor adná az intuitíve helyes referenciát, "ha filozófiailag megfelelő indokokat tudnánk adni arra, hogy két olyan következtetési formáról, amelyek csak a hozzáférhetetlen számok (fogalmaira) vonatkozóan nem értenek egyet, azt mondjuk, hogy inkább az egyik, mint a másik van kauzálisan hatással a hozzáférhető esetekre" (137. o.). De nem próbál ilyen indokokat adni.

Peacocke tehát elismeri, hogy többet kell tennie a hozzáférhetetlen számok esetében eltérő formák esetének kezelése érdekében. Azonban még a hozzáférhető természetes számok esetében (amelyekkel még nem találkoztunk) eltérő két forma esetében sem lehetünk meggyőződve arról, hogy megfelelő indokok szólnak amellet, hogy inkább az egyik forma, mint a másik az ok-okozati szempontból befolyásoló. Ez megint csak nem az oksági magyarázattal kapcsolatos realizmus hiánya

miatt van így. Anélkül, hogy beszámolnánk arról, hogy mi az egy adott

¹³ A biológiai magyarázatok azért lehetnek különlegesek, mert a biológiai funkció fogalma különbséget tehet a háttérfeltételek és az ok-okozati tényezők között. Egyes teoretikusok azt az elképzelést vizsgálták, hogy a biológiai funkció fogalma megoldhatja a tartalmi problémát, de ez nem Peacocke megközelítése.

tartalmat érintő tulajdonságot az ok-okozati szempontból befolyásoló tulajdonságnak, akkor azt feltételezni, hogy az erre a fogalomra való hivatkozás megoldja a Kripkenstein-problémát, túl közel áll ahhoz, hogy a problémát elvetjük.

Úgy tűnik, Peacocke maga is kételyeket jelez a személyes szintű megoldás megfelelőségével kapcsolatban.¹⁴ A kripke-i szkepticizmusra válaszolva Peacocke rámutat: "Kripke szkeptikusa nem veszi figyelembe azt a választ, hogy a számolásban hivatkozott átmenetek és elvek *formája az*, ami megmagyarázza azok kényszerítő erejét, és amire az antiszkeptikusnak apellálnia kellene". Folytatja: "Azt hangsúlyoztam, hogy ami megmagyarázza, hogy miért találunk bizonyos átmeneteket és elveket kényszerítőnek, az egy olyan forma, amely túlmutat a figyelembe vett eseteken" (145. o.). Rögtön ezután azonban Peacocke azt írja, hogy "még nem foglalkozott azzal az elképzeléssel, hogy amikor valaki egy fogalommal rendelkezik, vannak olyan tények róla, amelyek meghatározzák, hogy helyes lenne-e, ha azt egy még nem tapasztalt tárgyra alkalmazná, olyan tények, amelyek az új esetről ténylegesen hozott ítélete előtt adottak" (145-146. o.). Ez egyenértékű azzal, hogy azt mondja, hogy még nem adta meg a tartalmi probléma megoldását. Az arról szóló beszámoló, hogy mitől van az, hogy egy gondolkodó egy bizonyos fogalmat használ, a róla szóló tényekről szóló beszámoló, amelyek meghatározzák, hogy melyik fogalmat használja. És ami meghatározza, hogy egy gondolkodó melyik fogalmat használja, az *ipso facto* meghatározza, hogy mire helyes azt alkalmazni. (Ennek a kritikus kérdésnek a megvitatására Peacocke ismét a 7. fejezetre utal, ahol a szubperszonális számvetést adja arról, hogy az átmenet formája hogyan lehet kauzálisan magyarázó.)¹⁵

Összefoglalva, nem világos, hogy a személyes szintű beszámoló kielégítő választ adhat-e a tartalmi kérdésre. Legalábbis az, hogy mi az, ami miatt egy tartalmat befolyásoló tulajdonság egy másik tulajdonsággal szemben kauzálisan befolyásolható - szemben azzal, hogy egy ilyen tulajdonság kauzális hatása hogyan valósulhat meg - további fejlesztést igényel.

5.5 A szubperszonális szintű megoldás

Térjünk tehát rá a következtetési forma kauzálisan magyarázó voltának fogalmának második kifejtésére, amely szerint a szubperszonális történet része a Kripke-probléma megoldásának. A példában posztulált elmélet olyan álláspontok helyességét feltételezi, mint a LOT

[W]e tudunk választ adni a szubperszonális reprezentációs tulajdonságok szempontjából, amelyek lokálisan kauzálisan

¹⁴ Mint fentebb említettük, Peacocke azonban azt mondja, hogy ő a személyes szintű megoldást tervezi.

¹⁵ Továbbá, mint fentebb említettük, mielőtt megadná hipotetikus szubperszonális magyarázatát, Peacocke azt állítja, hogy (e magyarázat nélkül) "távolról sem világos, hogy [a tartalmak közötti átmenet] formája hogyan befolyásolhatja kauzálisan a gondolkodót" (183-184. o.). Végül Peacocke azt állítja (189. o.):

Azok a relációs tulajdonságok, amelyek alapján egy állapotnak tartalma van, általában nem ok-okozati szempontból hatékonyak a birtoklási feltételben említett ítéletek létrehozásában. Így ismét felmerül a kérdés, hogy a tartalmat tartalmazó állapotok hogyan lehetnek magyarázó tényezői a birtoklási feltételben említett ítéleteknek. . . .

hipotézis, amelyek ellentmondásosak (184. o.). Mivel ez a példa Peacocke egyetlen kísérlete arra, hogy megmagyarázza, hogyan magyarázhatja egy következtetés formája a gondolkodónak az arra való hajlandóságát, feltételezem a mögöttes álláspontok helyességét, és amellet érvelek, hogy a jelképes mentális reprezentációk formáira való hivatkozás még így sem képes kezelni Kripke problémáját.

Elismerhetjük, hogy mivel a jelképes reprezentáció fizikai dolog, elvileg nem okoz problémát, hogy T mentális reprezentációinak egy adott formával való rendelkezése hogyan befolyásolhatná kauzálisan T-t. A hipotézis szerint T összes múltbeli mentális reprezentációja, amely a plusz-forma példánya volt, a quus-forma példánya is volt. Így valahányszor kauzálisan befolyásolta őt egy plusz-formájú következtetés reprezentációja, ugyanúgy kauzálisan befolyásolta őt egy quus-formájú reprezentáció is. A LOT példa azt mutatja, hogy egy reprezentáció formája hogyan befolyásolhatja kauzálisan egy gondolkodó diszpozícióit. Ez azonban még nem mutatja meg, hogy a kauzális magyarázatra való hivatkozás hogyan különbözteti meg T PLUS-t tartalmazó attitűdjeit a QUUS-t tartalmazó attitűdjeitől. Nem feltételezhetjük, hogy a vonatkozó mentális reprezentációkhoz PLUS-t tartalmazó tartalmakat rendelünk, nem pedig QUUS-t. Ez teljesen megkérdőjelezné a kérdést, és szükségtelenné tenné az oksági *magyarázatra* való hivatkozást. Hasonlóképpen, az is kérdéses lenne, ha a plusz-formát és nem a quus-formát feltételeznénk a jelképes mentális reprezentációk közötti átmenetekhez, amelyek tartalma azon a tartományon belül van, ahol a plusz-forma és a quus-forma megkülönböztethetetlen. Tehát a token-reprezentációk formája kauzálisan befolyásolhatja T ítéleteit, de ez nem határozza meg, hogy T attitűdjei inkább PLUS-t, mint QUUS-t foglalnak-e magukban.

Ez az a pont, ahol a *magyarázatnak* megoldást kell nyújtania. Adjunk Peacocke-nak egy olyan robusztus fogalmat az oksági magyarázatról, amely szerint létezik egy olyan tény, hogy a tokenreprezentációk mely fizikai vagy szintaktikai tulajdonsága magyarázza, hogy T primitív módon meggyőzőnek találja a vonatkozó következtetéseket. Továbbá, ismét mondjunk le minden goodmanesque problémáról, hogy melyik ilyen tulajdonság - *pl.* „egyenes” vagy „hajlított” - a kauzálisan magyarázó, mert ez nem egy olyan típusú probléma, amely a tartalomra jellemző. Tehát a következtetések reprezentációinak egy bizonyos, fizikai vagy legalábbis nem tartalmi szempontból jellemzett P tulajdonsága magyarázza kauzálisan T releváns következtetési diszpozícióit.

Peacocke meg sem próbálja megmondani, hogy mi határozza meg, hogy a P szintaktikai tulajdonság megfelel a

hatékony.

a plusz-formára, nem pedig a quus-formára. (Csak annyit jegyez meg, hogy a példa "természetesen feltételezi számos filozófiai beszámoló helyességét, amelyek alátámasztják, hogy a mentális reprezentációkhoz sajátos tartalmakat rendel" (184. o.).

A P-vel rendelkező tokenreprezentáció minden olyan esetben, amikor k kisebb vagy egyenlő 10^{70} . Az, hogy a P szintaktikai tulajdonság megfelel-e a plusz- vagy a quus-formának, attól függ, hogy ezek a formák hogyan vannak reprezentálva a LOT-ban. A plusz- és a quus-formát a szukcesszió, az azonosság és a természetes számok fogalmaival határoztuk meg,¹⁶ így az, hogy P a plusz-forma LOT-reprezentációja-e, attól függ, hogy az ilyen fogalmakat hogyan rendeljük a LOT-reprezentációkhoz. De nem vehetjük magától értetődőnek az ilyen tartalmi hozzárendeléseket a szintaktikai reprezentációkhoz, mert ezek esetében ismét felmerül Kripke problémája: mi határozza meg, hogy egy adott LOT-szimbólum szukcessziót jelent, és nem mondjuk kvukcessziót? Egyszerűen egy szinttel lejjebb toltuk a problémát, és Peacocke beszámolójában semmi sem nyújt reményt a probléma megoldására ezen a szinten. (Nem mintha Peacocke bármi ilyesmit állítana; hogy világos legyen, Peacocke nem azt sugallja, hogy a probléma megoldható a szubperszonális reprezentációk tartalmának hozzárendelésével).

Ha Kripke problémáját a mentális reprezentációk tartalmának szintjére toljuk le, az nem jelent előrelépést a probléma megoldásában. Végül is Peacocke elméletének szubperszonális fejlesztési módjának nyilvánvaló hiábavalósága az elmélet azon értelmezését támogatja, amely szerint a LOT-példa nem játszik konstitutív szerepet, és a tartalomelmélet teljes egészében a személyes szinten marad.

5.6 Következtetés

Ebben a fejezetben Peacocke tartalomelméletét azon a feltételezésen alapulva vizsgáltuk, hogy t hinkers, akiknek egy fogalmat érintő gondolatai vannak, elsajátítják a vonatkozó fogalmakat. Láttuk, hogy még ezen erős feltételezés mellett is legfeljebb nem egyértelmű, hogy Peacocke elmélete sikeres. Az elmélet döntően attól az elképzeléstől függ, hogy a következtetés (tartalmat érintő) formája megmagyarázhatja, hogy a gondolkodó primitív módon meggyőzőnek találja a következtetést. Peacocke azonban nem fejt ki ezt a fogalmat.

A dolgok jelenlegi állása szerint komoly aggodalomra ad okot, hogy Peacocke az oksági magyarázatokra való hivatkozással egyszerűen elveti azt a kérdést, amelynek megválaszolására hivatott. A következő fejezetben világossá válik, hogy bármi legyen is az ítélet Peacocke

elméletéről, amíg a fogalmak elsajátításának feltételezése fennmarad, Peacocke

¹⁶ A fogalmak bármelyik lehet, amelynek szemantikai értékei a folytatásfüggvény, az azonossági függvény és a természetes számok, de az egyszerűség kedvéért azt fogom írni, hogy "a folytatás fogalma", és így tovább.

Az elmélet nem képes kezelni a hiányos megértés eseteit.

III. rész: Hiányos alapismeretek n g

6. fejezet: Nem teljes körű megértés

6.1 Bevezetés

Az elmúlt három fejezetben amellet érveltem, hogy a standard tartalomelméletek *önmagukban* nem megfelelőek - vagyis még akkor sem, ha figyelembe vesszük a saját elképzelésüket arról, hogy mit kell egy ilyen elméletnek megvalósítania. Különösen a standard elméletek próbálják megmagyarázni, hogy mi határozza meg a gondolkodás tartalmát a releváns fogalmakat teljes mértékben felfogó gondolkodók esetében. Ezen elméletek kritikája nagyrészt nem kérdőjelezte meg azt a feltételezést, hogy egy tartalomelmélet magától értetődőnek veheti a fogalmak elsajátítását.

A legtöbb teoretikus elfogadja, ahogy említettem, hogy a gondolkodóknak lehetnek olyan gondolataik, amelyek olyan fogalmakat tartalmaznak, amelyeket nem teljesen értettek meg. Az elméletalkotók hajlamosak azt feltételezni, hogy az ilyen gondolatok a tiszteletre való hivatkozással magyarázhatók. Így a tartalomról egy olyan gondolkodó esetében adnak számot, aki teljesen megérti a vonatkozó fogalmakat, és aztán bedobnak egy kikötést, hogy egy olyan gondolkodónak, aki nem teljesen ért meg egy fogalmat, lehetnek olyan gondolatai, amelyekben az érintett fogalom szerepel, ha másokra hagyatkozik, akik teljesen megértik a fogalmat.

Ebben a fejezetben amellet érvelek, hogy a tiszteletre való hivatkozás nem kielégítő. Egy olyan elméletnek, amely a tiszteletre támaszkodik a hiányos megértés eseteinek magyarázatához, meg kell magyaráznia, hogy az elméletnek az adott fogalmat tartalmazó gondolatról szóló beszámolója alapján a tisztelet miért teszi lehetővé, hogy egy gondolkodónak olyan gondolata legyen, amely egy általa hiányosan megértett fogalmat tartalmaz. A szokásos tartalomelméletek ezt nem tudják megtenni.

A szokásos tartalomelméletek számára a deference-függő tartalmak által felvetett probléma túlmutat azon a problémán, hogy megtaláljuk a módját az ilyen esetek elszámolásának. Ha egyszer elfogadjuk, hogy vannak olyan esetek, amikor a gondolkodóknak másoknak való engedelmisség révén sikerül olyan gondolatokat létrehozniuk, amelyek olyan fogalmakat tartalmaznak, amelyeket nem teljesen értettek meg, akkor szükségünk van egy olyan beszámolóra arról, hogy mi az, amikor egy gondolat egy bizonyos tartalommal rendelkezik, úgy, hogy a engedelmisség az egyik módja ennek. Ha a szokásos tartalomelméletek nem tudják értelmezni azt a szerepet, amelyet a tiszteletadásnak tulajdonítanak, akkor ez ellene szól annak az általános nézetüknek, hogy mit jelent

egy adott fogalmat tartalmazó gondolat létezése. Így e fejezet érvelése megerősíti azt az érvet, hogy a standard tartalomelméletek a saját feltételeik alapján kudarcot vallanak.

A 6.2. szakaszban először azt vizsgálom meg, hogy a tartalomról szóló standard beszámolók miért feltételezik az igényes nézetet (DV) - azt a nézetet, hogy ahhoz, hogy egy gondolkodónak egy adott fogalmat tartalmazó gondolata legyen, a

a gondolkodónak teljes mértékben fel kell fognia a fogalmat, vagy át kell adnia másoknak, akik ezt megteszik. A 6.3. szakaszban kifejtem, hogy - talán az első látszattal ellentétben - Putnam és Kripke jól ismert munkája a természetes fajtájú fogalmakról nem utasítja el a DV-t. A 6.4. szakaszban megmutatom, hogy a standard tartalomelméletek elkötelezettek a DV mellett, mert magától értetődőnek veszik a teljesítményszemléletet.

A következő öt szakaszban megkérdőjelezem azt a feltételezést, hogy a fogalmi individuáció következtetés-szerep- és referenciaelméleteit össze kell kapcsolni a teljesítményszemlélettel. Először (6.5. szakasz) megmutatom, hogy a teljesítményszemlélet komoly nehézségekbe ütközik, amikor megpróbál elszámolni a deferencia szerepére vonatkozó, széles körben (még a teljesítményelméleti teoretikusok által is) elfogadott állításokkal. Másodszor (6.6. szakasz), a fogalmi individuáció következtetés-szerep-elméleteinek egyik legbefolyásosabb kritikája azon alapul, hogy a fogalmi individuáció következtetés-szerep-elméletét nem sikerült elválasztani a teljesítményszemlélettől. A fogalmak individuációjára vonatkozó nézetként az inferenciális-szerep nézet sokkal hihetőbb a teljesítményszemlélet nélkül, mint azzal együtt, és hihetőbb, mint a fogalom individuációjának referencia-alapú nézete. Harmadszor (6.7-6.8. szakaszok), amint gondosan szétválasztjuk azt a kérdést, hogy mi az, hogy

*have¹ egy fogalmat attól a kérdéstől, hogy mi individuálja a fogalmat, a teljesítményszemlélet nem túl plauzibilis vagy kielégítő válasz az előbbi kérdésre, mert nem számol el azokkal a normatív jellemzőkkel, amelyek (részben) konstitutívak *a fogalom birtoklásához. Emellett a teljesítményszemlélet kevésbé tűnik kézenfekvőnek vagy természetesnek, miután láttuk, hogy a kapcsolat egyrészt a diszpozíciók és képességek, másrészt a *egy adott fogalom birtoklása között nem feltétlenül kell, hogy típus-típus azonosság legyen, mivel különböző diszpozíciók és képességek megvalósíthatják a *egy adott fogalom birtoklását valamilyen magasabb rendű tulajdonságuk közössége révén. Végül (6.9. szakasz) amellet érvelek, hogy az attitűdök attribúciójának hétköznapi gyakorlata elfogadja, hogy léteznek független, hiányosan megértett tartalmak (Independent Incompletely Understood Contents, IIUCs).², amelyek összeegyeztethetetlenek a teljesítményszemlélettel.

6.2 Az igényes nézet

A szokásos tartalmi beszámolók DV-t feltételeznek, bár ez első pillantásra nem feltétlenül nyilvánvaló. Hasznos lesz azzal kezdeni, hogy megvizsgáljuk, hogyan jutnak el a különböző típusú tartalmi elszámolások a feltételezéshez, és milyen formában jelenik meg a feltételezés ezekben az

elszámolásokban. Külön meg kell vizsgálnunk egyrészt a tartalom nagyjából frege-i számláit - olyan számlákat, amelyek a tartalmat a kognitív jelentőség alapján individuálják.

¹ Amint azt a fenti 1.9. szakaszban kifejtettük, a gondolkodó számára a fogalom birtoklása azt jelenti, hogy a gondolkodónak vannak (vagy képesek) a fogalmat tartalmazó gondolatai.

² Az 1.5. szakaszban meghatározottak szerint az IUUC-k olyan hiányosan értelmezett tartalmak, amelyek nem függenek a deferenciától.

– másrészt pedig olyan számlák, amelyek nem fogadják el az értelem/referencia megkülönböztetést, és a tartalmat a referencia szempontjából individuálják.

6.2.1 Következtetés-szerepelméletek

Kezdjük a következtetési szerepekről szóló beszámolókkal, és kövessük nyomon annak a feltételezésnek a forrását, hogy a gondolkodók teljes mértékben megértik az általuk használt fogalmakat. A következtetési-szerep-elképzelések a tartalom mint kognitív jelentőség gondolatából indulnak ki. Ha egy fogalom a kognitív jelentőség egysége, akkor minden egyes fogalmat a következtetési szerepe alapján lehet elkülöníteni, azáltal, hogy milyen mértékben járul hozzá azokhoz az okokhoz, amelyeket a tételek más tételek megítéléséhez szolgáltatnak. Felmerül tehát a kérdés, hogy ez a neofregei kép hogyan viszonyul ahhoz az alapvető népi pszichológiai elképzeléshez, hogy egy személynek van egy bizonyos tartalommal bíró attitűdje. Mit jelent az, hogy az egyes embernek, egy bizonyos fizikai dolognak olyan gondolata van, amely egy fogalmat foglal magában, szemben másokkal? Mint láttuk, az inferenciális-szerepelméletek erre a kérdésre a tételek absztrakt fogalmi viszonyainak hálózata és a személy állapotainak kauzális viszonyainak hálózata közötti izomorfizmussal válaszolnak: P tartalmú gondolattal rendelkezni annyit jelent, mint hús-vér testben és vérben *instanciálni* a P-t individuáló fogalmi viszonyokat.

Amint láttuk, a legmeggyőzőbb következtetési szerep-elméletek inkább a gondolkodó képességeire apellálnak, a feltételes viselkedése mögött meghúzódó oksági alap értelmében, mint magára a feltételes viselkedésre. A képesség és a feltételes viselkedés közötti különbségtétel lehetővé teszi, hogy a következtető szerepelmélet lehetővé tegye a chomsky-i kompetencia/teljesítmény megkülönböztetést. Egy gondolkodó feltételes viselkedése különböző zavaró tényezők miatt tökéletlen lesz. A képesség-alapú következtetés-szerep elmélet szerint egy adott fogalommal *birtokolni annyi, mint rendelkezni azzal a képességgel, amely megfelel a fogalom következtetési szerepének.

Ez az álláspont nem hagy teret a gondolkodó számára, hogy *kapjon egy koncepciót anélkül, hogy képes lenne a

a fogalomra vonatkozó individuális következtetéseket.³ A tartalom következtetési-szerepelméletéről, mivel

a 2. fejezetben láttuk, ez a képesség a fogalom teljes megértését jelenti. (Mivel a következtetési

szerepelméletek szerint a fogalmakat a következtetési szerepük alapján különböztetjük meg, a fogalom

az adott fogalom következtető szerepe nem rendelkezik elvi okkal arra, hogy egyes eszményképeket előnyben részesítsen másokkal szemben.

teljes megértése az a képesség, hogy

³ A következtetés-szerepek alapján az idealizálás nem képes áthidalni a hiányos és a teljes megértés közötti szakadékot, mivel a következtetés-szerepek alapján nincs meg az a forrás, amely megmondaná, hogyan kell idealizálni a hiányos megértéssel rendelkező gondolkodó képességeit. Az a képesség, amely feltételezhetően egy gondolkodó hiányos megértését jelenti a *C* fogalomnak, egy meghatározatlan számú más fogalom hiányos megértésének jelöltje, és lehet, hogy teljes megértését jelenti néhány *C'* fogalomnak. Miért kellene akkor a gondolkodó képességét a *C fogalom* teljes megértésére idealizálni? Egy olyan beszámoló, amely egyszerűen azt állítja, hogy egy adott fogalom használata olyan állapotban való létet jelent, amelynek kauzális szerepe megfelel a

az adott fogalom következtető szerepe nem rendelkezik elvi okkal arra, hogy egyes eszményképeket előnyben részesítsen másokkal szemben.

a fogalom következtető szerepe éppen megfelelő.) A következtetési szerep-elméletek tehát elkötelezettek azon álláspont mellett, hogy a gondolkodónak teljes mértékben meg kell értenie egy fogalmat ahhoz, hogy gondolatai legyenek, amelyekben az szerepel.

Peacocke nézetének az az erénye, hogy különösen világossá teszi a teljes megértés követelményét.

Ahelyett, hogy először felállítana egy absztrakt tételstruktúrát, majd izomorfizmust találna e struktúra és egy személy tényleges állapotainak hálózata között, egy fogalom azonossági feltételeit közvetlenül a fogalmat teljes mértékben megértő gondolkodó képességének függvényében határozza meg. Ezt követően e képességre hivatkozva magyarázza meg, hogy mit jelent az, hogy egy attitűd magában foglalja a fogalmat. (A deferencia kérdésére alább még kitérek).

6.2.2 *Információs számlák*

Az információs elméletek is feltételezik e DV-t, bár ez kevésbé nyilvánvaló, mint a következtetés-szerep elméletek esetében, és az állítás igazolása némi munkát igényel. Kezdjük azzal, hogy a "teljes felfogásról", a "nem teljes megértésről" és hasonlókról való beszéd kevésbé találó az információs elméletek esetében, mint a kognitív-jelentőség-alapú beszámolók esetében. (Az "elsajátítás" kifejezés valamivel jobb.) A megértés vagy megragadás követelménye a gondolkodó belső állapotaira vonatkozó valamiféle korlátozást sugall, míg, mint láttuk, az információs számlák csak azt követelik meg, hogy a megfelelő mentális reprezentáció előfordulása kovariáljon a fogalom referenciájával; hogy mi közvetíti ezt a kovariációt, az irreleváns a tartalom szempontjából.

Bár igaz, hogy az információs beszámoló nem teszi a gondolkodó egy bizonyos képességének gyakorlását konstitutívá egy adott fogalmat tartalmazó gondolat birtoklását, az információs beszámoló mindazonáltal - amint látni fogjuk - arra támaszkodik, hogy a gondolkodóknak rendelkezniük kell azzal, ami az *információs beszámoló szerint* a releváns fogalmak elsajátítását jelenti. Pontosabban, egy személy nem lesz képes egy adott fogalmat érintő gondolatra anélkül, hogy a fogalom mestere lenne, mert nomológiai szükségszerűségből adódóan a személy nem rendelkezik a megfelelő diszpozíciókkal a fogalom mestere nélkül (a tiszteletet félretéve).

Érdemes előre leszögezni, hogy érvelésem nem az "elsajátítás" vagy a "teljes megértés" kifejezés használatán alapul - azon, hogy mit kell egy fogalom "elsajátításának" vagy "teljes megértésének" tekinteni az információs szemlélet szempontjából. A tét az, hogy a következtető szerepű és az információs tartalomelméletek túlságosan igényesek-e - vajon túl sokat követelnek-e a

gondolkodótól ahhoz, hogy a gondolkodónak egy adott fogalmat érintő gondolata legyen. A 6.9. szakaszban amellet fogok érvelni, hogy legalábbis a mi hétköznapi

az attitűdök attribúciójának normái szerint a gondolkodóknak nyilvánvalóan vannak olyan, nem a referenciától függő gondolataik, amelyek olyan fogalmakat foglalnak magukban, amelyeket nem teljesen értettek meg. Ha tehát a példák valódi esetek az ilyen fogalmakat tartalmazó gondolatokra, akkor a kérdés az, hogy az információs nézetek képesek-e magyarázatot adni a példákra. Vagyis végül nem az számít, hogy a "teljes megértés" vagy az "elsajátítás" kifejezés találóan jellemzi-e azt a minimális képességet, amellyel egy információs nézet szerint egy gondolkodónak rendelkeznie kell, hanem az, hogy a példákban szereplő gondolkodóknak hiányzik-e ez a minimális képesség. Ezekkel a megjegyzésekkel az asztalon mindazonáltal megmutatom, hogy azt a minimális képességet, amellyel egy gondolkodónak rendelkeznie kell ahhoz, hogy *egy adott fogalmat birtokoljon, valójában a fogalom "elsajátításával" kell megfelelően jellemezni.

Természetesen, mivel a teljes megértés nem ugyanaz az információs és a következtetési szerepkör-számítás szerint, a IIUC-okat tartalmazó attitűdökkel rendelkező gondolkodók példái csak akkor szolgáltatnak érvet az információs számítások ellen, ha olyan gondolkodókat is tartalmaznak, akik nem rendelkeznek azzal, amit az információs számítás teljes megértésnek tekint. A 6.9. szakaszban az IIUC-ok példái megfelelnek ennek a feltételnek.

Az információs beszámoló abból az elképzelésből indul ki, hogy a fogalmakat pusztán a referenciájuk alapján különböztetjük meg. Ebből a nézőpontból természetes, hogy arra a kérdésre, hogy mit jelent egy személy számára, hogy egy adott fogalmat tartalmazó gondolata van, a személy diszpozícióinak a fogalom referenciájához fűződő bizonyos kauzális viszonyai alapján válaszoljunk. Ahogyan a következtetés-szerep-elszámolás is arra támaszkodik, hogy a gondolkodó helyesen instanciálja a megfelelő következtetési viszonyokat, az információs elszámolás is arra támaszkodik, hogy a gondolkodó helyesen állítja be a fogalom referenciájához fűződő viszonyait. Most már igaz, hogy a fogalom referenciájához való megfelelő viszonyok megléte nem jelenti a következtetési szerep elsajátítását. De az információs elméletek bírálatakor fel kell vállalnunk *álláspontjukat* arról, hogy miben áll a fogalom azonossága, és így arról is, hogy mit jelent egy fogalom teljes megragadása. Mivel az információs elmélet számára a következtetési szerep nem konstitutív a fogalom számára, egy olyan gondolkodó, aki nem sajátította el egy fogalom következtetési szerepét, legalábbis emiatt nem hiányzik a fogalom természetének bármely aspektusának megértése.

Ha egy fogalmat a referenciája alapján különböztetünk meg, akkor azt javaslom, hogy a fogalom elsajátítása azt jelenti, hogy valamilyen módon meg kell értenünk azt a tulajdonságot, amely a

fogalom referenciája. Bár a referenciatulajdonság megértésének nincs szükség konkrét módjára, nem elég bármilyen megértés; a megértésnek a világgal együtt elegendőnek kell lennie ahhoz, hogy megállapítsuk, hogy ez a tulajdonság a referencia. Ne feledjük, hogy az általam használt kifejezés szerint az elsajátítás olyan képesség, amely elegendő (együttesen

a világgal), hogy (metafizikailag) meghatározzuk, melyik fogalom az. Ha egy fogalom a referenciája által individuálódik, akkor a fogalom elsajátításához olyan képességre van szükség, amely elegendő a fogalom referenciájának meghatározásához. Elégséges képességgel rendelkezhetünk egy fogalom referenciájának meghatározásához anélkül, hogy például pontosan tudnánk, mi tartozik a fogalom alá, vagy hogy rendelkezni egy tévedhetetlen teszttel arra, hogy megmondjuk, mi tartozik a fogalom alá.

Tegyük fel, hogy tudom, hogy a víz az, ami bizonyos minták alaptermészetét meghatározza, de nem tudom, hogy a víz H_2O , és nem vagyok túl jó abban, hogy megállapítsam, hogy egy adott folyadék víz-e. Az én tudásom (a világgal együtt) elegendő ahhoz, hogy meghatározzam a víz fogalmának referenciáját, tehát ez a fogalom elsajátítását jelenti (még mindig feltételezve, hogy a fogalmak a referencia szintjén individuálódnak). Általánosabban fogalmazva tehát egy fogalom elsajátításához mindössze arra van szükség, hogy valaki megértse, milyen tulajdonsággal kell rendelkeznie egy tárgynak ahhoz, hogy a fogalom alá tartozzon ("a fogalom referenciájának megértése", röviden: "a fogalom referenciájának megértése"). Nem szükséges, hogy az embernek bármilyen konkrét megértése legyen a tulajdonságról, amennyiben a megértése a világgal együtt elegendő ahhoz, hogy meghatározza, milyen tulajdonságról van szó. Például ismerhetünk egy olyan leírást a tulajdonságról, amely a kontextus ismeretében egyedileg azonosító. Vagy rendelkezhetünk egy felismerési képességgel és a tárgyak releváns körének valamilyen módon történő szűkítésével, oly módon, hogy a képességünk elégséges ahhoz, hogy megbízhatóan megkülönböztessük a tulajdonságot a körön belül. Így a fogalom referenciájának megértése lehet hallgatólagos abban az értelemben, hogy a gondolkodónak nem kell tudnia megmagyarázni, hogyan ismeri fel, hogy valami a fogalom alá tartozik.

Amint fentebb megjegyeztük, semmi sem függ attól, hogy mit tekintünk egy fogalom "teljes megértésének" vagy "elsajátításának" egy információs elmélet esetében. E szakasz hátralévő része amellet érvel, hogy az információs tartalomelméletből az következik, hogy egy gondolkodó csak akkor lesz képes egy adott fogalmat érintő gondolatokra, ha megérti a fogalom referenciáját (olyan megértés, amely a világgal együtt elegendő ahhoz, hogy ezt a tulajdonságot egyedileg meghatározza). Ezt az eredményt figyelembe véve, érvelésem befejezéséhez (miszerint az információs elméletek nem képesek megfelelően megmagyarázni a hiányos megértést) csak azt kell megmutatnom, hogy egy olyan gondolkodónak, aki nem érti egy fogalom referenciáját, ennek ellenére lehetnek olyan gondolatai,

amelyek az adott fogalmat tartalmazzák. Ezt a 6.9. szakaszban próbálom megmutatni. A szakasz további részében feltételezem, hogy egy fogalom "elsajátítása" egy információs tartalomelmélet számára, ahogyan fentebb érveltem, annak megértését jelenti, hogy egy tárgynak milyen tulajdonsággal kell rendelkeznie ahhoz, hogy a fogalom alá tartozzon.

Az, hogy az a gondolkodó, aki nem érti meg teljesen a fogalmat, nem rendelkezik a megfelelő diszpozíciókkal, a legnyilvánvalóbb azon információs beszámolók esetében, amelyek szerint egy szimbólum referenciája az, amire a szimbólumot bizonyos ideális körülmények között alkalmaznák. Ugyanis nincsenek olyan nem-triviális feltételek, amelyek között az a személy, aki nem érti, hogy egy tárgynak milyen tulajdonsággal kell rendelkeznie ahhoz, hogy egy adott fogalom alá tartozzon, hajlandó lenne a fogalmat minden és csakis azokra a tárgyakra alkalmazni, amelyek alá tartoznak. Nem elég azzal érvelni, hogy ahhoz, hogy egy gondolkodó ideális körülmények között legyen, a gondolkodónak rendelkeznie kell a fogalom referenciájáról szóló beszámolóval. Az a gondolkodó, aki csak akkor állítja elő a megfelelő kovariációs relációkat, ha a fogalom referenciájának megértését kapja, nem olyan gondolkodó, aki *megvan a kérdéses fogalommal. Ahhoz, hogy a kovariáció nem vákuummentes módon jöjjön létre, a gondolkodónak rendelkeznie kell valamilyen (vagy más) megértéssel arról, hogy mi tartozik a fogalom alá, amely a világgal együtt egyedileg azonosítja azt, ami a fogalom alá tartozik.

Pettit diszpozíciós tartalomelméletét érdemes itt megemlíteni, bár nyilvánvalóan nem pusztán információs jellegű, mivel következtetési diszpozíciókat is tartalmaz. Pettit úgy véli, hogy egy fogalom helyes alkalmazását a használóinak diszpozíciói határozzák meg ideális körülmények között, ahol ideális körülmények azok, "amelyek túlélnek az intraperszonális vagy interperszonális tárgyalásokat arról, hogy hogyan kezeljük az eltérő válaszokat", és "ahol minden releváns információval rendelkezünk, ami valaha is rendelkezésre állhat", amit szintén a résztvevők gyakorlata rögzít (1993, 93-94. o.). Pettit beszámolója elkerüli az ideális feltételek tényleges meghatározásának szükségességét, és lehetővé teszi, hogy a résztvevők soha nem lehetnek biztosak abban, hogy egy adott esetben az ideális feltételek teljesülnek. A beszámoló mindazonáltal azt feltételezi, hogy vannak olyan feltételek, amelyek mellett minden gondolkodó, akinek egy fogalmat tartalmazó gondolata van, szükségszerűen hajlandó a fogalmat helyesen használni. A számítás ezért nem tud számot adni az IIUC-okról. Még minden releváns információ birtokában és a legjobb körülmények között sem lesz megfelelő diszpozíciója annak, aki nem érti egy fogalom referenciáját. (Amint azt fentebb tárgyaltuk, a "releváns információ" nem tartalmazhatja annak számbavételét, hogy a fogalom mire utal.)

Végül térjünk rá Fodor elméletére. Tegyük fel a következő érvelés céljaira, hogy a teljes megértés eseteiben - ellentétben a 4. fejezetben állítottakkal - a tulajdonságokat és a szimbólumokat összekötő törvények aszimmetrikus függőségi mintázatokkal rendelkeznek, amelyeket Fodor elmélete

feltételez, és amelyektől függ. Ha ez a feltételezés hamis, akkor Fodor tartalmi elmélete amúgy sem versenyző. Pontosabban, tegyük fel, hogy valaki úgy gondolja, hogy a tárgyaknak rendelkezniük kell egy bizonyos P tulajdonsággal ahhoz, hogy egy

adott szimbólum.⁴ Amit Fodornak megadunk, az először is az, hogy lesz egy törvény, amely P-t összekapcsolja (az okozó

a szimbólum előfordulásának száma). Másodszor pedig, hogy minden olyan törvény, amely a P-től eltérő tulajdonságot kapcsol a szimbólumhoz, aszimmetrikusan függ a P-t a szimbólumhoz kapcsoló törvénytől.

Amint azt a 4. fejezetben láttuk, Fodor elégséges feltételei arra, hogy egy szimbólumnak legyen egy bizonyos tartalma, azt a szükséges feltételt vonják maguk után, hogy a szimbólum ne feleljen meg Fodor feltételeinek, hogy más tartalmat jelentsen.⁵ Így például, ha (egy adott esetben) valaki a "plusz" kifejezéssel QUUS-t ért, akkor (ebben az esetben) nem PLUS-t jelent. Ha tehát Fodor elégséges feltételeket adott meg, akkor az, hogy egy adott szimbólum QUUS jelentése - vagy akár a PLUS végtelen számú QUUS-szerű változatának bármelyikének jelentése - *nem* felel meg Fodor feltételeinek, szükséges feltétele annak, hogy a szimbólum PLUS-t jelentsen. A gondolkodónak az összeadás eseteinek felismerésére irányuló képességének olyannak kell lennie, hogy ne közvetítsen egy elsődleges⁶

nomikus függés bármelyik kváderszerű függvénytől. Mivel ezek a függvények tetszőlegesen hasonlítanak az összeadási függvényhez - sőt, lehet, hogy pontosan hasonlóak minden olyan körülmény között, amellyel a gondolkodó ténylegesen találkozik -, az a követelmény, hogy a gondolkodó "plusz" jelzőjének ne legyen elsődleges nomikus függése e kvaddíció-szerű függvények bármelyikétől, elég erős szükséges feltételnek bizonyulhat. Általában véve Fodor feltételei azt jelentik, hogy *ha* egy reprezentáció gondolkodó általi jelölése elsődlegesen függ *valamilyen* tulajdonságtól, akkor a reprezentáció egy adott fogalom kifejeződésének *szükséges* feltétele, hogy az elsődleges függés a fogalom szemantikai értékét jelentő tulajdonságtól függjön.

Fodor elmélete ezért nem tudja megmagyarázni az IIUC-okat. Az olyan emberek esetében, akik félreértik, hogy egy tárgynak milyen tulajdonsággal kell rendelkeznie ahhoz, hogy egy fogalom alá tartozzon, gyakran a vonatkozó szimbólum jelöléseinek elsődleges, nomikus függése a "rossz" tulajdonságtól, azaz valamilyen más tulajdonságtól függ.

mint az, amely a fogalom szemantikai értékét jelenti, amelyet az emberek hiányosan értnek.⁷ Az elsődleges

a függőség nem lesz a megfelelő tulajdonságon, különben az emberek teljes megértéssel rendelkeznének (tekintve, hogy mit jelent a teljes megértés *egy információs tartalomelmélet esetében*).

De ha egy reprezentációval

⁴ Ezt azért kell minősíteni, mert a fent említett pont szerint a személy megértése lehet hallgatólagos. Vagyis a személynek lehet olyan képessége, hogy felismeri a P-vel rendelkező dolgokat, amelyek a szimbólum alá tartoznak, nem pedig olyasmit, amit a személy ki tudna fejezni.

⁵ Leegyszerűsítve elhagyom a kétértelműség esetét, amely nem érinti a jelen érvelést.

⁶ A 4.3.1. szakaszban meghatározottak szerint egy S szimbólum tokenjeinek előfordulását szabályozó L törvény (azaz S tokenjeinek egy adott tulajdonságtól való nomikus függése) csak abban az esetben *elsődleges*, ha az S tokenjeinek előfordulását szabályozó összes többi törvény aszimmetrikusan függ L-től.

⁷ Tekintettel azokra a feltételezésekre, amelyeket Fodornak megadunk (lásd a fenti szöveget), ha egy gondolkodó tévesen vagy részlegesen érti meg a tulajdonságot, a szimbólum előfordulása valószínűsíthetően nomikusan függ valamilyen (esetleg diszjunktív vagy furcsa) tulajdonságtól. Nehéz kérdés, hogy mennyire valószínű, hogy az egyik nomikus függőség lesz az elsődleges, ha a gondolkodó zavaros. Azokban az esetekben, amikor a hiányos megértéssel rendelkező személy rossz tulajdonságra tévedt, úgy tűnik, hogy elsődleges függőség lenne az adott tulajdonságtól.

egy tulajdonságtól való elsődleges, nomikus függőséggel elegendő az adott tulajdonság jelentéséhez, a hiányos megértéssel rendelkező emberek rossz tulajdonságot fognak érteni a vonatkozó szimbólummal, ami azt jelenti, hogy nem azt a tulajdonságot fogják érteni, amely a (feltételezhetően) hiányosan felfogott fogalom szemantikai értéke. (Más szóval, Fodor elmélete azt feltételezi, hogy nem az adott fogalmat értik hiányosan, hanem egy másik fogalmat értik teljesen.)

Még nem vizsgáltuk, hogy a más gondolkodókkal szembeni tisztelet olyan mechanizmus-e, amely lehetővé teszi, hogy a mentális reprezentációk a megfelelő nomikus függőségekkel rendelkezzenek a hiányos megértéssel rendelkező gondolkodók esetében. A tiszteletadástól eltekintve azonban azok a gondolkodók, akik egy fogalmat nem értenek teljesen, nem fognak rendelkezni a megfelelő kapcsolatokkal a fogalom alkalmazásai és a fogalom szemantikai értékét jelentő tulajdonság között, mivel hipotézisük szerint még hallgatólagos megértésük sincs arról, hogy mi tartozik a fogalom alá. Fodornak tehát el kell fogadnia a *DV*.

Összefoglalva, az információs beszámolók, tekintettel arra, hogy mi számít számukra teljes elsajátításnak, feltételezik a *DV*-t. Mivel csak a teljes megértés vagy a teljes megértéssel rendelkezők iránti tisztelet biztosíthatja a szükséges diszpozíciókat, a továbbiakban a problémát a hiányos megértés problémájának fogom nevezni, bár az információs beszámolók esetében a probléma valójában a fogalom megnevezésére vonatkozó helytelen diszpozíciók, amelyek magyarázata vagy forrása a hiányos megértés lehet. Ebben a szakaszban láttuk, hogy mind a következtetés-feladat-elszámolások, mind az információs elszámolások *DV*-t feltételeznek. A következő szakaszban az e következtetéssel szembeni, a természet-szerű fogalmakra alapozott ellenvetésre válaszolunk.

6.3 Természetes-fajta koncepciók és az igényes nézet

Ellenvetésként felhozható, hogy a *DV* nem lehet széles körben elfogadott, mert Putna m és Kripke befolyásos munkája a természet-fajta fogalmakról azt mutatja, hogy az embereknek lehetnek olyan attitűdjeik, amelyek olyan fogalmakkal kapcsolatosak, amelyeket ők (és a közösségükben mindenki) nem teljesen ért. Az elképzelés az lenne, hogy például jóval azelőtt, hogy bárki megértette volna a GOLD természetes faj fogalmát, az embereknek voltak hozzá kapcsolódó attitűdjeik.

A szóban forgó munka jobb megértése azonban abban áll, hogy Putnam és Kripke a korábban elérhetőnél kifinomultabb beszámolót ad arról, hogy mit *jelent* teljes mértékben megragadni egy természet-szerű fogalmat. A GOLD esetében Putnam és Kripke megmutatják, hogy a fogalom teljes

megragadása nem bizonyos jellemzők, például a felszíni tulajdonságok vagy az atomi szerkezet ismeretéből áll. Inkább a

ingatlan. (Ezen a ponton még mindig félreteszem a tiszteletadás lehetőségét.)

a fogalom teljes megértéséhez a gondolkodónak meg kell értenie (nagyjából), hogy az arany az, ami az arany bizonyos paradigmáinak (vagy legtöbbjüknek) alapvető természetét osztja, ahol ez az alapvető természet nem biztos, hogy bármelyik gondolkodó számára ismert. (Putnam beszélt a nyelvi munkamegosztás szerepéről is az olyan természetszerű fogalmak esetében, mint az ELM, az elképzelés szerint a fogalom teljes megértése, beleértve a paradigmáinak azonosításának képességét is, csak a közösség néhány tagjának lehet birtokában. A teljes megértéssel rendelkezők iránti tisztelet azonban nem a természet-szerű fogalmak sajátja,

így ebben az összefüggésben nem szükséges ezzel foglalkozni.⁸ A természet-szerűség fogalmakkal kapcsolatos fontos szempont a

Jelenlegi célokra az szükséges, hogy teljes mértékben megértsük őket, függetlenül attól, hogy mindenki, aki használja őket, vagy csak a szakértők értik meg teljesen.).

Az ezzel ellentétes óvatlan megjegyzések ellenére a későbbi teoretikusok nem azt a tanulságot vonták le Putnam és Kripke természetes fajtákkal kapcsolatos munkájából, hogy a gondolkodóknak lehetnek olyan attitűdjei, amelyek olyan természetes fajta fogalmakat tartalmaznak, amelyeket a közösségben senki sem ért meg teljesen, hanem azt, hogy egy természetes fajta fogalmának teljes megértése azt jelenti, hogy az anyagról vagy tárgyról, amelyekre a fogalom vonatkozik, úgy gondolkodunk, mint amelyeknek van egy mögöttes természete. Így az elméletalkotók feltételezik, hogy ahhoz, hogy egy kifejezést egy természet-szerű fogalom kifejezésére használjanak, a gondolkodóknak azt kell szándékozniuk, hogy a fogalom alatt nagyjából azt értik, ami bizonyos paradigmáinak mögöttes természetét osztja (vagy azt kell szándékozniuk, hogy a deferenciát a szakértők, akik viszont így kívánják használni a kifejezést).⁹ Egy finomabb számla, nem kell, hogy legyen

kifejezett szándék; a gondolkodónak inkább megfelelő diszpozíciókkal kell rendelkeznie.

Peacocke például azt sugallja, hogy az N (egyfajta) természetes-fajta fogalom teljes megértéséhez részben az szükséges, hogy természetesnek találjuk, hogy a premisszából, hogy egy tárgy az N alá tartozik, arra a következtetésre jussunk, hogy a tárgy ugyanolyan alapfajtájú, mint az N más mintái (1992, 26. o.). És, mint láttuk, úgy véli, hogy egy gondolkodónak csak akkor lehet egy fogalmat magában foglaló attitűdje, ha azt teljes mértékben felfogja, vagy ha másokra hagyatkozik, akik teljes mértékben felfogják azt. Fodor elmélete szerint ahhoz, hogy egy természeti-fajta fogalmat használhassunk, a gondolkodónak a fogalomra vonatkozó jelöléseinek megfelelő nomikus viszonyban kell állniuk azzal a természeti-fajta tulajdonsággal, amelyre a fogalom utal. Fodor elmagyarázza, hogy

ezek a nomikus viszonyok várhatóan úgy jönnek létre, hogy a gondolkodónak az a szándéka, hogy a fajta-terminust "minden és csakis az azonos (természetes) fajtájú dolgokra alkalmazza, mint paradigmaticus lokális mintákat" (1990, 115. o.). A 4. fejezetben azt kérdőjeleztem meg, hogy egy ilyen szándék

⁸ Az alábbi 6.5. szakaszban tárgyalom a tiszteletadás kérdését.

⁹ Lásd *pl.* Schwartz 1977, 40-41. o.; Putnam 1981, 24-25, 46-47. o.; Hurley 1989, 197. o.; Fodor 1990, 115. o.; Peacocke 1992, 26. o., 144. o.. Úgy vélem, hogy a szövegben leírt nézet egyben Kripke és Putnam eredeti érveinek legjobb értelmezése is, bár itt nem fogok Kripke/Putnam-exegézisbe bocsátkozni. Legkorábbi előadásában különösen Putnam tesz különféle zavaros és zavaros utalásokat érveinek jelentőségére vonatkozóan. Bizonyos helyeken azonban azt sugallja, hogy szerinte egy természet-szerű fogalom helyes használatának szándéka szükséges ahhoz, hogy egy fogalom természet-szerű fogalmat jelentsen. Lásd Putnam, 1975,

valójában a megfelelő nomikus viszonyokat, de a jelen pont az, hogy egy olyan gondolkodó, aki nem teljesen érti meg a természet-faj fogalmát, nem rendelkezik a megfelelő szándékkal (vagy hallgatólagos megértéssel), és ezért *a fortiori* nem rendelkezik a megfelelő nomikus viszonyokkal, hacsak nem valamilyen szemantikailag irreleváns mechanizmus révén.

6.4 A teljesítményszemlélet és az igényes szemlélet

Most, hogy láttuk, hogy mind a következtetési szerepű, mind az információs számlák DV-t feltételeznek, a következő néhány szakasz megkérdőjelezi ennek a feltételezésnek a motivációját. A 2. fejezetben egy olyan gondolatmenetet tárgyaltunk, amely a fogalmak individuációjára vonatkozó nézetből indul ki, és egy olyan nézet felé halad, amely arról szól, hogy mit jelent egy gondolkodó számára egy adott fogalmat tartalmazó gondolat - a teljesítményszemlélet -, amelyből az következik, hogy a gondolkodónak teljesen meg kell értenie a fogalmat (vagy másokra kell hagyatkoznia, akik teljesen megértik azt). Vizsgáljuk meg újra ezt a gondolatmenetet.

Abból a nézetből indulunk ki, hogy mi a fogalom: egy fogalmat a következtetési szerepe vagy a referenciája alapján különböztetünk meg. Szeretnénk számot adni arról a népi pszichológiai fogalomról, hogy a gondolkodónak van egy gondolata, amely egy adott fogalmat foglal magában. Azt akarjuk, hogy a beszámoló naturalista legyen. A naturalista számára nyilvánvalóan rendelkezésre álló források a gondolkodó diszpozíciói és képességei. Amint láttuk, egy plauzibilis megközelítés az, ha minden fogalomhoz olyan feltételt társítunk, amely meghatározza, hogy a gondolkodónak valamit meg kell tennie. Azok, akik a fogalmak individuációjának következtetésen alapuló elméletét vallják, azt fogják állítani, hogy egy fogalomhoz olyan feltétel társul, amely meghatározza, hogy a gondolkodó bizonyos következtetéseket tegyen. Azok pedig, akik a fogalmak individuációjának referencia-alapú elméletét vallják, azt fogják állítani, hogy egy fogalomhoz olyan feltétel kapcsolódik, hogy a gondolkodó egy szimbólumot vagy állapotot alkalmazzon vagy aktiváljon oly módon, amely megegyezik azzal a tulajdonsággal, amely a fogalom referenciája. (Lásd a 2.3.2. szakaszt.) Ekkor látszólag nagyon természetesnek tűnik, hogy egy gondolkodó számára az, hogy *egy adott fogalommal rendelkezik, azt jelenti, hogy a gondolkodó rendelkezik azzal a hajlandósággal vagy képességgel, hogy a fogalomhoz kapcsolódó feltételnek megfeleljen. A fogalommal kapcsolatos gondolat birtoklása azt jelenti, hogy ezt a hajlamot vagy képességet gyakorolja.

Így jutunk el ahhoz az állásponthoz, amelyet a 2. fejezetben "teljesítményszemléletnek" neveztem el. És ahogyan a 2.3.1. szakaszban érveltem, a teljesítményszemlélet azt jelenti, hogy egy

fogalomhoz kapcsolódó feltételnek olyannak kell lennie, hogy abból levezethető legyen, mi az, ami a fogalmat individuálja. A teljesítményszemlélet érvényesül,

pp. 225, 231, 238; továbbá Kripke, 1980, 118-122. o.

nagyjából, hogy a gondolkodónak sikeresen kell teljesítenie ezt a feltételt. De olyan képességgel rendelkezni, amelynek specifikációja elegendő a fogalom individuálásához, azt jelenti, hogy a fogalmat teljes mértékben felfogni. A teljesítményszemlélet az oka tehát annak, hogy a következtetés-szerep és az információs tartalomelméletek elkötelezettek a DV mellett. Amint azonban a 2. fejezetben láttuk, a fogalom individuációjának következtetés-szerep-alapú és referencia-alapú elméletei nem kényszerítenek bennünket a teljesítményszemlélet elfogadására. A felelősségi nézet egy alternatív nézete annak, hogy mit jelent *egy fogalom, amely összhangban van mind a fogalmi individuáció inferenciális-szerep-alapú, mind a referencia-alapú elméleteivel. A következő szakaszban a teljesítményszemlélet elleni támadásomat azzal kezdem, hogy azzal érvelek, hogy az nem tud magyarázatot adni a tisztelet szerepére.

6.5 Teljesítményalapú elméletek és a tisztelet szerepe

6.5.1 Az elérési nt teoretikus alapvető lehetőségei

A 2.4.2. szakaszban rámutattam, hogy a teljesítményszemlélet alapvető formája megnehezíti a nem teljesen megértett tartalmak számonkérését. Az a gondolkodó, aki nem rendelkezik egy fogalom elsajátításával, általában nem rendelkezik a fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére való hajlandósággal vagy képességgel. Legalábbis hivatalosan azonban a standard tartalomelméletek elfogadják, hogy léteznek a hiányos megértés esetei. Hajlamosak azt feltételezni, hogy ezek az esetek úgy magyarázhatók, mint olyan esetek, amelyekben a fogalom elsajátításának hiányát mutató gondolkodó másokra hagyatkozik, akiknek ez az elsajátítása megvan.

Ebben a szakaszban azzal fogok érvelni, hogy a teljesítményszemléletet feltételező elméletek nehezen magyarázzák a tisztelet szerepét. A teljesítményalapú álláspontot tekintve, hogy mi az, hogy

*van egy koncepciója, hogyan tenné lehetővé a gondolkodó számára, hogy *van egy koncepciója?

Végső soron azt fogom javasolni (a 7. fejezetben), hogy a tisztelet sokkal inkább egyfajta felelősségvállalás egy normának, mint annak a személynek a diszpozícióinak vagy képességeinek elsajátítása, akinek a tiszteletet adjuk. A tiszteletfüggő gondolatok jelensége, amelyet a teljesítményelméleti teoretikusok széles körben elfogadnak, így a teljesítményszemlélettel szemben a felelősség szemléletet támogatja.

Nincs egységes nézet arról, hogy pontosan mi a tiszteletadás, de nagyjából meg tudjuk

mondani, hogy miről van szó. A tiszteletet általában nyelvileg közvetítettnek tekintik. Bizonyos beszélők egy szót használnak egy olyan fogalom kifejezésére, amelyet teljes mértékben felfognak. Egy másik beszélő, aki nem teljesen érti a fogalmat, szintén használja ezt a szót. Ha észreveszi, hogy az ő szóhasználata eltér a többi beszélőtől, akkor

hajlamos arra, hogy a saját felhasználását az övékéhez igazítsa. Ez a viselkedésminta azt jelenti, hogy az utóbbi beszélő az adott szó használata tekintetében a többieknek engedelmeskedik. Valahogyan ez a tiszteletadás állítólag lehetővé teszi számára, hogy olyan gondolatai legyenek, amelyek magukban foglalják azt a fogalmat, amelyet a többiek a szóval kifejeznek.

A filozófusok néha inkább a "világ iránti tiszteletéről" beszélnek, mint a fogalmat teljes mértékben felfogó személyről. Óvatosnak kell lennünk azzal kapcsolatban, hogy ez mit jelenthet. A fogalmak bizonyos fajtáiról szóló plauzibilis beszámoló szerint ahhoz, hogy egy ilyen fogalmat teljes mértékben felfogjon, a gondolkodónak meg kell értenie, hogy annak referenciáját olyan tények vagy elméletek határozzák meg, amelyek túlmutatnak az emberi tudáson vagy képességeken. Így, ahogyan azt a 6.3. szakaszban tárgyaltam, ahhoz, hogy a gondolkodó teljes mértékben meg tudjon érteni egy természetes fajtájú fogalmat, a gondolkodónak hihető módon meg kell értenie, hogy a fogalom referenciáját bizonyos tárgyak valódi mögöttes természete határozza meg, amelyekkel a gondolkodó találkozott - még akkor is, ha *mindenki* téved (vagy nem ismeri) ezt a természetet, vagy azt, hogy mely tárgyak osztoznak benne. Egy ilyen történet diszpozicionális változata szerint a gondolkodónak például hajlandónak kell lennie arra, hogy visszavonja azt az ideiglenes ítéletét, miszerint egy anyag víz, ha kiderül, hogy annak más a mögöttes szerkezete, mint más mintáknak. Az ilyen diszpozícióra néha a "világ iránti tisztelet" kifejezést használják. Ebben a használatban a tisztelet bizonyos fogalomtípusok *elsajátításának* része, *nem pedig* egy hiányosan felfogott fogalmat tartalmazó gondolatfajta.

Az így értelmezett tisztelet nem segít annak az álláspontnak a védelmében, hogy a tisztelet meg tudja magyarázni a hiányos megértés eseteit. Nem fogom a "deferencia" kifejezést ilyen módon használni; ehelyett az érintett megértés fajtájára (vagy a megfelelő diszpozíciókra) *természetes fajtájú megértésként* (vagy *természetes fajtájú diszpozíciókként*) fogok hivatkozni.¹⁰

Most visszatérhetünk arra a kérdésre, hogy a teljesítményszemlélet képes-e magyarázatot adni a tiszteletnek arra a szerepére, hogy a gondolkodóknak olyan gondolataik legyenek, amelyekben hiányosan felfogott fogalmak szerepelnek. A következőkben a "tiszteletet" a másoktól való korrekció elfogadására való hajlandóság értelmében fogom használni.

A teljesítményszemlélet szerint a gondolkodó attitűdje egy bizonyos tartalmat foglal magában annak köszönhetően, hogy a gondolkodó rendelkezik egy bizonyos diszpozícióval vagy képességgel, és azt gyakorolja. Az a személy, aki nem teljesen ért meg egy fogalmat, általában nem

rendelkezik a megfelelő diszpozícióval vagy képességgel. Pontosan hogyan kellene a tiszteletnek lehetővé tennie az ilyen személy számára, hogy olyan attitűddel rendelkezzen, amely magában foglalja a hiányosan felfogott

¹⁰ A "világgal szembeni tisztelet" kifejezést arra is használhatnánk, hogy leírjuk a gondolkodó azon tendenciáját, hogy a világnak engedjen abban a kérdésben, hogy milyen fogalmat kell elsajátítania. Például egy gondolkodó hajlamos lehet arra, hogy egy adott anyagra vonatkozóan egy természetes fajtájú fogalmat szerezzen, csak abban az esetben, ha a világ okot ad arra, hogy azt gondolja, hogy az anyag valóban természetes fajtájú. További kifejtésért lásd a 7.7. szakaszt. Az ilyen diszpozíciókat itt félretekintem, mivel nem nyújtanak módot a DV védelmére.

koncepció? A szokásos tartalomelméletek nem foglalkoznak ezzel a kérdéssel. Ahhoz, hogy egy ilyen elmélet jelentős módosítás nélkül képes legyen integrálni a tisztelet jelenségét, a tiszteletnek lehetővé kell tennie, hogy egy olyan személy, aki nem érti teljesen egy fogalmat, az elmélet standard magyarázatába kerüljön, hogy egy személy hozzáállása hogyan érinti az adott fogalmat. Vagyis a tiszteletnek olyan eszköznek kell lennie, amelynek révén egy fogalmat hiányosan felfogó személy mégis eljut a megfelelő hajlandósághoz vagy képességhez, és gyakorolja azt. (Mi az oka ennek a követelménynek? Tegyük fel, hogy egy elmélet lehetővé teszi, hogy a tisztelet lehetővé teszi egy olyan személy számára, aki nem érti meg teljesen egy fogalmat, hogy *megkapja a fogalmat *anélkül, hogy a* megfelelő diszpozícióval vagy képességgel rendelkezne és gyakorolná azt. Az elmélet *ipso facto* feladta a teljesítményszemlélet azon tételét, hogy *egy fogalom birtoklása a megfelelő diszpozíció vagy képesség birtoklását jelenti. Ahelyett, hogy a deferencia beépülne a *fogalom birtoklásának standard beszámolójába, az elmélet megengedi, hogy a deferencia a *fogalom birtoklásának egy másik módját kínálja - a következő bekezdésben tárgyalt lehetőséget).

Ha a tisztelet nem teszi lehetővé, hogy egy fogalom hiányos megértésével rendelkező gondolkodók beleilleszkedjenek egy teljesítményalapú elméletnek abba az elméletébe, amely arról szól, hogy mi alkotja egy személynek az adott fogalmat érintő attitűdjét, akkor az elmélet szerint a tisztelet egy további, másfajta módját kínálja a fogalmat érintő attitűdnek. Egy gondolkodó attitűdje egy adott fogalomhoz való viszonyulása *vagy* egy bizonyos diszpozíció gyakorlásával, *vagy azzal, hogy egy* másik gondolkodónak engedelmeskedik e diszpozíció gyakorlásában (eltekintve a tisztelet nyelvi közvetítésének bonyodaljától). Ezzel a megközelítéssel az egyik probléma az, hogy egy olyan beszámoló, amely pusztán két különböző módot határoz meg a tartalom megvalósulására, elveszíti azt az igényét, hogy megmondja, mi *az, ami miatt* egy attitűdnek egy bizonyos tartalma van.

Annak megértése nélkül, hogy mi a közös a különböző tartalmi megvalósítóknak (ami miatt mindkettő egy gondolat egy bizonyos tartalommal rendelkező megvalósítója), nincs válaszunk a tartalmi kérdésre.

A teljesítmény teoretikusának ezzel kapcsolatos problémája az, hogy annak megengedése, hogy egy adott fogalmat tartalmazó gondolat két különböző módon is létezhet, aláássa azt az érvet, hogy a Független, nem teljesen megértett tartalmak látszólagos attribúciói nem valódi tartalmi attribúciók. Tegyük fel, hogy a teljesítményelmélet híve képes lenne az összes adatot

megmagyarázni, kivéve a IIUC-ok feltételezett eseteit (lásd a 6.9. szakaszt). A teoretikus ekkor azzal érvelhetne, hogy az elmélet sikere elméleti indokot szolgáltat az IIUC-ok látszólagos eseteinek figyelmen kívül hagyására. Hozzáadva egy

látszólag *ad hoc* záradék a függő, nem teljesen értett tartalmakra vonatkozóan azonban aláássa ezt az érvet. Amint egy teljesítményelmélet-elméletalkotó megengedte, hogy egy adott fogalmat érintő gondolat birtoklásának két különböző módja van - a megfelelő képesség gyakorlása *vagy* másokra való hagyatkozás, akik rendelkeznek ezzel a képességgel -, már nem sok ereje van annak az állításnak, hogy az elmélet egyszerűsége és magyarázó ereje ellene szól azoknak az eseteknek a valódiságának, amelyekről az elmélet nem tud számot adni.

Két lehetőséget vázoltunk fel a teljesítményelmélet számára. Először is, érvelhet azzal, hogy a tisztelet lehetővé teszi egy gondolkodó számára, hogy a teoretikus standard beszámolójába kerüljön, hogy mit jelent *egy fogalom. Ez a lehetőség megköveteli, hogy a teoretikus megmutassa, hogy a tisztelet lehetővé teszi a lemondó gondolkodó számára, hogy a másik személy - nevezzük őt "szakértőnek" - megfelelő diszpozícióit vagy képességeit megszerezze. Erre az opcióra rögtön alább rátérek. Másodsor, a teljesítmény teoretikusa azt az álláspontot képviselheti, hogy a tiszteletadás egyszerűen egy második, másfajta módja annak, hogy egy adott fogalmat érintő gondolat létrejöjjön. Ez az opció feladja a teljesítményszemlélet azon kísérletét, hogy egységes beszámolót kínáljon arról, hogy mi az, ami alapján egy gondolkodó *kap egy fogalmat. (Egy teoretikus természetesen kínálhatna egy másik, nem teljesítményalapú beszámolót arról, hogy mi az, ami a különböző eseteket egyesíti.) Ráadásul ez a lehetőség aláássa a teljesítményteoretikusnak a IIUC-ok lehetőségével szembeni elméleti alapú ellenállását.

Az egyetlen másik lehetőség a teljesítményelmélet hívei számára az, hogy beleharapnak a szarba, és tagadják, hogy létezhetnek tiszteletfüggő gondolatok, azt állítva, hogy az ilyen gondolatok látszólagos tulajdonítása csak egy kényelmes, de pontatlan beszédmód.

Ez egy rendkívül előnytelen lehetőség. (Mint alább látni fogjuk, Peacocke kacérkodik ezzel a lehetőséggel, de érthető módon nem fogadja el.) Burge (1979) híres és meggyőzően érvelt amellett, hogy az embereknek lehetnek olyan gondolataik, amelyek olyan fogalmakat tartalmaznak, amelyeket nem teljesen értettek meg. És ez a nézet széles körű elfogadottságot ért el. Az ezzel ellentétes nézet megköveteli, hogy az elméletalkotó masszív hibát tulajdonítson az attitűdök tulajdonításának hétköznapi gyakorlatának. Ennek az lenne a következménye, hogy sok hétköznapi gondolatunknak valójában nem az a tartalma lenne, amit intuitíve tulajdonítunk nekik, hanem különböző sajátos tartalmakkal rendelkezne. Úgy tűnik, hogy a teljes mértékben felfogott fogalmakkal kapcsolatos attitűdök és a hiányosan felfogott fogalmakkal kapcsolatos attitűdök közötti ilyen éles

megkülönböztetés a teljesítményszemlélet feltételezései által vezérelt, és nem a népi pszichológiai fogalomban található, hogy egy adott fogalommal kapcsolatos attitűddel rendelkezünk. A következőkben nem veszem komolyan azt az opciót, hogy az összes

a hiányosan felfogott fogalmakat tartalmazó gondolatok attribúciói.

Térjünk rá arra, hogy milyen kilátások vannak arra, hogy a tiszteletet beillesszük egy teljesítményalapú elmélet standard beszámolójába arról, hogy mit jelent *egy fogalommal rendelkezni. A jelenlegi tartalomelméletek jellemzően nem tesznek kísérletet annak kimutatására, hogy a tartalomra vonatkozó feltételeik a deferencia révén teljesülhetnek. Nem egyértelmű, hogy a tisztelet hogyan teheti lehetővé, hogy egy személy elsajátítsa annak a személynek a diszpozícióit vagy képességeit, akinek a tiszteletét adja. Az a személy, aki egy szó használatában egy másik személynek engedelmeskedik, nem egyszerűen elsajátítja az utóbbi személy megfelelő diszpozícióit vagy képességeit.

Lehetséges lenne, hogy egy teljesítményalapú elméletet úgy fogalmazzunk meg, hogy a tiszteletadáson alapuló tartalmak zökkenőmentesen illeszkedjenek az elmélet tartalmi beszámolójába. Egy ilyen elméletnek egy olyan diszpozíciós feltételen kellene alapulnia, amely közös a gondolkodókban, akik teljes mértékben felfognak egy fogalmat, és azokban, akik nem, de engednek másoknak, akiknek igen. Természetesen az elméletnek egyébként is hihetőnek kellene lennie. Hogy lehet-e ilyen elméletet találni, arra absztrakt módon nehéz válaszolni. Ezért konkrét tartalomelméletek felé fordulok, és megvizsgálom, hogy milyen kilátásaik vannak a deferencia szerepének magyarázatára.

6.5.2 Egyszerű információs elméletek és a tisztelet

Tekintsünk egy egyszerű információs nézetet, amely szerint *a pillangó fogalmának birtoklása egy olyan mentális szimbólum birtoklását jelenti, amely meghatározott optimális feltételek mellett kontrafaktuálisan a pillangókkal van összefüggésben. (*Prima facie*, az információs elméletek jobb kilátásokkal rendelkeznek a deferencia szerepének számbavételére, mint a következtetés-szerep elméletek, mivel az információs nézetek absztrahálnak azoktól a belső mechanizmusoktól, amelyek a gondolkodó mentális reprezentációinak előfordulását közvetítik.) Tekintsük Willt, aki (a fogalmi individuáció referencia-alapú nézete szerint) nem rendelkezik a pillangó fogalmával - nem tesz különbséget lepkék, kolibrik és pillangók között -, de elfogadná a korrekciót egy másik gondolkodótól, Vladimirtól, aki rendelkezik a fogalommal. Vajon Will mentális szimbóluma a pillangókkal covary, a Vladimir iránti tiszteletből fakadóan?

Tegyük fel, hogy Vladimir nem sokat van itt, vagy tegyük fel, hogy amikor itt van, nincs

ideje kijavítani Willt. Nem lesz igaz, hogy Will mentális szimbóluma pillangókkal fog együtt járni, még olyan körülmények között sem, amelyeket általában ideális episztemikus feltételeknek gondolnánk - jó fény, semmi zavaró tényező stb.

on. A teljesítményteoretikusok azonban rámutathatnak arra, hogy *ha* Vladimir jelen van, komolyan veszi Will kijavításának feladatát, és így tovább, Will mentális szimbóluma pillangókkal fog együtt járni.

Ez az ellentételezés több szempontból is hiányos. Először is, semmilyen nem szándékos specifikáció nem fogja plauzibilisen megragadni azt a feltételt, hogy Vladimir jelen van, komolyan veszi Will kijavításának feladatát, és így tovább.

Másodszor, még ha az érvelés kedvéért el is fogadjuk, hogy Will mentális szimbóluma pillangókkal társul, amikor Vladimir jelen van, komolyan veszi a munkát, és így tovább (és eltekintünk attól a problémától, hogy ez a feltétel intencionális feltételekben van megadva), a teljesítményelmélet nem mutatta meg azt, amit meg kellett volna mutatnia. Azt kellett volna megmutatnia, hogy Will általa, hogy Vladimirnek engedelmeskedik, megszerzi azt a döntő fontosságú diszpozíciót (vagy diszpozíciók halmazát), amellyel Vladimir rendelkezik. Vladimir diszpozíciója olyan, hogy mentális szimbóluma a meghatározott optimális feltételek mellett lepkékkel társul. Ezzel szemben Will diszpozíciója olyan, hogy mentális szimbóluma optimális körülmények között *akkor* kovariál a pillangókkal, ha *Vladimir jelen van, és komolyan veszi Will kijavításának feladatát*. Továbbra is hiányzik a magyarázat arra, hogy az ilyen diszpozícióval való rendelkezése miért egyfajta *fogalom birtoklása, tekintettel az elméletnek arra az álláspontjára, hogy mit jelent *fogalommal rendelkezni. Úgy tűnik, hogy az információs teoretikusnak marad az az álláspontja, hogy van egy második, másfajta módja a *fogalom birtoklásának.

Harmadszor, úgy tűnik, hogy Will szimbóluma a "pillangó" kifejezés Vlagyimir általi használatával fog egybeesni, nem pedig a pillangókkal. Ha ugyanis Vladimir rosszul alkalmazná a szót (például azért, mert elveszíti a fogalom elsajátítását, elfelejti az angol szó használatát, vagy rosszul lát), Will is rosszul alkalmazná a mentális szimbólumát. A mentális szimbólum alkalmazása követi Vladimir "pillangó" szóhasználatát. Az információs teoretikus tehát kénytelen lehet azt állítani, hogy Will szimbólumának referenciája nem az a tulajdonsága, hogy pillangó, hanem az a tulajdonsága, hogy az, amire Vladimir a "pillangó" szót alkalmazza, vagy esetleg az, hogy valamilyen bonyolult módon kapcsolódik Vladimir megnyilatkozásaihoz.

Az információs teoretikus kísértésbe eshet, hogy olyan álláspontra helyezkedjen, amely szerint egy gondolkodó nem számít szakértőnek, hacsak a gondolkodó nem teljesít valamilyen, a pusztán szakértői korrekció elfogadásánál erősebb feltételt. Az ötlet az, hogy a feltétel legyen elég

erős ahhoz, hogy a gondolkodó, aki engedelmeskedik, szükségszerűen ugyanazokkal a diszpozíciókkal rendelkezzen, mint a szakértő. De ha a tiszteletnek minősülő dolgokat ilyen módon felülvizsgáljuk, akkor a nyilvánvalóan hiányosan felfogott tartalmak számos olyan esetét, amelyek

feltételezhetően a tiszteletből adódóan egyáltalán nem számítanak a tisztelet esetének. Elképzelhető, hogy az angol nyelvet átlagosan beszélők elfogadnák a szakértők helyesbítését a kifejezések széles skálájával kapcsolatban, mint például a "szilfa", "ízületi gyulladás", "megabájt", "két hét", "bariton kürt" és így tovább. De nem hihető, hogy a hétköznapi beszélők ezáltal elsajátítják a szakértők diszpozícióit. Az is hihető talán (bár korántsem egyértelmű), hogy a kisgyerekek általában hajlandóak elfogadni a felnőttek helyesbítését legalább a kifejezések széles skáláján, de a gyerekek ezáltal nem sajátítják el a felnőttek diszpozícióit.

Összefoglalva, az információs teoretikus (és általában a teljesítmény teoretikus) két kényszer között vergődik. Egyrészt, ha azt akarja, hogy a tisztelet az esetek olyan széles körével számoljon, mint amilyenek általában tartják, akkor nem lehet túl erősíteni azt a feltételt, amelyet egy gondolkodónak teljesítenie kell ahhoz, hogy szakértőnek való tiszteletnek tekintsék. Másrészt, ha egy teljesítményelmélet-elméletíró képesnek akarja látni, hogy a tisztelet hogyan teszi lehetővé egy gondolkodó számára, hogy egy olyan gondolatot alkosson, amely egy olyan fogalmat foglal magában, amelyet nem teljesen ért meg, akkor a feltételnek, amelyet egy gondolkodónak teljesítenie kell ahhoz, hogy a szakértőnek való engedelmességnek minősüljön, elég erősnek kell lennie ahhoz, hogy a gondolkodó ne teljesítse azt, hacsak nem sajátítja el a szakértő diszpozícióit.

További szempont, hogy a népi pszichológia a jelek szerint nem vizsgálja a tisztelet mértékét vagy hatásait, mielőtt az attitűdöket odaítélné. A tiszteletfüggő attitűdök Burge-féle példáinak tipikus bemutatásakor csupán a közösséghez való tartozást és a közösség konvencióitól való eltérési szándék hiányát feltételezik. Ezek a feltételezések azonban elegendőek ahhoz, hogy a hiányosan felfogott fogalmakkal kapcsolatos attitűdmeghatározások intuitíve helyesnek tűnjenek. Annak az állításnak, hogy ha az ilyen tisztelet nem eredményezi a megfelelő diszpozíciókat, akkor a gondolkodónak nem lehetnek a fogalmat érintő attitűdjei, nincs alapja a népi pszichológiai attitűd-attribúciós gyakorlatban.

Kétségtelen, hogy az információs teoretikusok számos más lépést is tehetnének. A lényeg azonban az, hogy megmutassuk, hogy még az információs elmélet esetében is, amely a következtetés-szerep elmélethez képest viszonylag ígéretes eset, a tisztelet szerepének elszámolása nem egyszerű. Nem folytatom tovább a hipotetikus vitát az egyszerű információs teoretikusokkal, mert a tisztán diszpozicionális információs és a következtetés-szerep elméleteket már (a 3. fejezetben) kivontuk a komolyabb megfontolás alól.

6.5.3 Fodor aszimmetrikus függőségi elmélete és a tiszteletadás

Fodor aszimmetrikus függőségi elmélete az egyetlen példa a nem diszpozicionális információs elméletre, ezért vizsgáljuk meg, hogy milyen kilátásai vannak a tisztelet szerepének számbavételére. Már érveltem amellett, hogy még teljes megértés esetén sem rendelkezik a gondolkodó a Fodor-féle elmélet által megkövetelt nomikus kapcsolatok mintáival. Ha egy teljes megértéssel rendelkező gondolkodó nem rendelkezik a nomikus kapcsolatok szükséges mintáival, egy hiányos megértéssel rendelkező gondolkodó biztosan nem fogja megszerezni a megfelelő nomikus kapcsolatokat azáltal, hogy hajlandó elfogadni mások korrekcióját.

Az érvelés kedvéért ezért fel kell tételeznünk, hogy Fodor elmélete sikeresen számol el a teljes megértés eseteivel, és meg kell kérdeznünk, hogy a tisztelet biztosítaná-e, hogy egy hiányos megértéssel rendelkező gondolkodó a mentális reprezentációk és a világi tulajdonságok közötti nomikus kapcsolatoknak ugyanazt a mintázatát kapja, mint egy teljes megértéssel rendelkező gondolkodó. A nomikus kapcsolatok ilyen mintázatainak létezésére vonatkozó kérdéseket, mint a 4. fejezetben látni fogjuk, nehéz megítélni. (És a problémát súlyosbítja, hogy nehéz értelmet adni annak a feltételezésnek, hogy - ellentétben azzal, amit a 4. fejezetben állítottam - a teljes megértéssel rendelkező személy a Fodor elmélete által megkövetelt nomikus kapcsolatok mintázatával fog rendelkezni). Első látásra azonban egyáltalán nem egyértelmű, hogy a tiszteletadásnak meglenne a szükséges hatása.

A fentiekben említett korlátozások itt is érvényesek. Ha a tiszteletnek le kell fednie azokat az eseteket, amelyekre vonatkoznia kell, akkor a legtöbb, amit egy gondolkodótól megkövetelhetünk ahhoz, hogy egy szakértőnek való tiszteletnek tekintsük, az az, hogy a gondolkodó elfogadja a szakértő helyesbítését. De egyáltalán nem egyértelmű, hogy az a tény, hogy a gondolkodó elfogadná a szakértő helyesbítését, biztosítja a primer nomikus kapcsolat létrejöttét a tulajdonság, amelyre a szakértő a szót alkalmazza, és a gondolkodó mentális reprezentációja között. Még ha a tiszteletadás nomikus relációt is hoz létre a tiszteletadással rendelkező gondolkodó releváns mentális reprezentációja és a releváns szó szakértő általi használata között, akkor is csak annyi világos, hogy a korábbi gondolkodó mentális reprezentációja most egy új nomikus relációval rendelkezik, amely eltér a szakértő mentális reprezentációinak nomikus relációitól. És ha a szakértőre való hagyatkozás valóban nomikus kapcsolatot hozna létre a demondó gondolkodó mentális reprezentációja és a megfelelő tulajdonság között, akkor ez a nomikus kapcsolat nem lenne elsődleges. Ez a nomikus

kapcsolat ugyanis megszüntethető - például a halogató gondolkodónak a szakértő felismerésére való képességének megváltoztatásával - anélkül, hogy más normatív viszonyok megszűnének.

a halogató gondolkodó mentális reprezentációjának kapcsolatai. Fodor nem tesz kísérletet arra, hogy azt állítsa, hogy elmélete számot tud adni a deferenciától függő attitűdökről, és mivel úgy találtuk, hogy Fodor elmélete önmagában véve meggyőzően megbukott, nem foglalkozom tovább azzal a kérdéssel, hogy képes-e számot adni a deferencia szerepéről.

6.5.4 Pea cocke elmélete és a tiszteletadás

Most térjünk rá a tartalom következtetési szerepére vonatkozó elméletekre. Láttuk, hogy a tisztán diszpozicionális következtető-szerep elméletek nem komoly ellenfelek. A legmeggyőzőbb következtetési szerep-elméletek szerint *a fogalom birtoklása a fogalom következtetési szerepének megfelelő képesség birtoklását jelenti.

Peacocke elmélete egy ilyen elmélet modellje.

Mielőtt rátérnénk Peacocke-nak a tiszteletadás kérdésének kezelésére tett kísérletének részleteire, könnyen belátható, hogy ez az általános típusú elmélet rosszabb helyzetben van, mint az információs elméletek, ha a tiszteletadás szerepének értelmezéséről van szó. Egy információs elmélet szerint *egy adott fogalom birtoklása nem más, mint egy olyan mentális reprezentáció birtoklása, amely megfelelően megegyezik a fogalom referenciájával. Nem számít, hogy milyen képességek közvetítik ezt a kovariációt. A szóban forgó következtetés-szerep-elméletek azonban azt állítják, hogy

*egy adott fogalom birtoklása nem a megfelelő következtetési feltételes viselkedés birtoklását jelenti, hanem egy adott képesség birtoklását, a viselkedés egy adott oksági alapját. Elég nehéz belátni, hogy a tiszteletadás hogyan lehet egy szakértő feltételes viselkedésének elsajátítása. De ha egy gondolkodónak mégis sikerül elsajátítania a szakértő feltételes viselkedését, az nem azért lesz, mert elsajátította azt a képességet, amely a szakértő viselkedésének kauzális alapja.

Vegyük a következő példát. Amikor egy angolul nem anyanyelvi beszélőnek magyaráztam egy olyan példát, amelyben egy gyermek szerepel, aki nem érti a rakodómunkás fogalmát, rájöttem, hogy én magam is hiányosan értem a fogalmat: Nem voltam biztos abban, hogy a fogalom csak a hajók rakodását és kirakodását végző munkásokat foglalja-e magában, vagy másfajta szállítóeszközök, például vonatok rakodását végző munkásokat is. Egyértelműnek tűnik, hogy a szokásos attitűd-hozzárendelési normák szerint időnként olyan gondolataim voltak, amelyekben a rakodómunkás fogalma szerepelt (vagy a "rakodómunkás" szóval a fogalmat értettem). Például láthattam egy nagydarab személyt a dokkok

közelében, és elgondolkodtam azon, hogy vajon rakodómunkás-e. De nem tudtam volna bevetni a fogalom következtető szerepének megfelelő képességet, mivel nem rendelkezem azzal a

képesség: például nem ismertem fel, hogy az a tény, hogy valaki rakodómunkás, indokot ad annak megítélésére, hogy hajók kirakodásával foglalkozik.

Azt lehet állítani, hogy azáltal, hogy a gondolkodó más gondolkodókra hagyatkozik, akik nem teljesen értik a fogalmat, a gondolkodó közvetve elsajátítja a fogalom következtető szerepének megfelelő képességet. De az a személy, aki hajlandó lenne elfogadni egy másik ember ítéletét a sajátjával szemben, ezáltal nem válik képessé arra, hogy gyakorolja a másik személy azon képességét, hogy felismerje azokat az okokat, amelyeket az ítéletek más ítéletek meghozatalához szolgáltatnak. Pusztán azért, mert elfogadtam volna a helyesbítést, ha azt a tájékoztatást kaptam volna, hogy egy rakodómunkás biztosan dokkmunkás, még nem arról van szó, hogy amikor az a gondolatom támadt, hogy mondjuk egy bizonyos ember úgy néz ki, mint egy rakodómunkás, akkor gyakoroltam volna azt a képességet, amely a fogalom következtető szerepének felel meg. Szigorúan véve, annak elfogadása, hogy léteznek *olyan* attitűdök, amelyek hiányosan megértett tartalmakat foglalnak magukban, összeegyeztethetetlen egy olyan nézettel, amely szerint egy adott fogalom használata olyan képesség gyakorlása, amely megfelel annak következtetési szerepének.

Térjünk rá Peacocke elméletére, a mi következtetés-szerepelmélet modellünkre.

Peacocke kifejezett kísérletet tesz arra, hogy foglalkozzon a tiszteletadással, így nem kell találgatnunk, hogyan kezelné a kérdést. Peacocke, mint már megjegyeztem, egyértelműen kijelenti, hogy a birtoklás feltétele egy fogalom teljes megragadásának vagy elsajátításának feltétele. (És Peacocke érve, miszerint a birtoklási feltételek individuálják a fogalmakat - bármi is lenne egyébként az érdeme - nem állna meg, ha a birtoklási feltételek nem lennének feltételei egy fogalom teljes megragadásának (5-6. o.).

Peacocke azonban hivatalosan elismeri, hogy egy gondolkodónak nem kell teljesítenie egy fogalom birtoklásának feltételét ahhoz, hogy attitűdökkel rendelkezzen, amelyek magukban foglalják azt (27-30. o.). Elfogadja, hogy Burge kimutatta, hogy egy fogalom hiányos megértésével rendelkező gondolkodóknak még mindig helyesen tulajdoníthatók az adott fogalmat érintő attitűdök. Emiatt Peacocke elismeri, hogy a birtoklási feltételek, amelyek "egy adott fogalom teljes elsajátításához szükséges feltételeket" határozzák meg, különböznek az "attribúciós feltételektől" - azoktól a feltételektől, amelyek alapján egy gondolkodónak helyesen tulajdonítanak egy fogalmat tartalmazó gondolatot (29. o.).¹¹

Peacocke azonban elméletébe nem integrálja a hiányosan felfogott fogalmakat tartalmazó gondolatok

jelenségét. Miután rámutat arra, hogy a gondolkodóknak lehetnek olyan gondolataik, amelyek hiányosan felfogott tartalmakat tartalmaznak, figyelmen kívül hagyja ezt a kérdést, és gyakran hallgatólagosan arra a feltételezésre támaszkodik, hogy a gondolkodók teljes mértékben felfogják a gondolataik tartalmában szereplő fogalmakat. Például Peacocke kifejezett beszámolója

¹¹ Lásd még 249. o., 7. fn.

arról, hogy mi határozza meg a gondolkodás tartalmát - Kripke szabálykövetési problémájának megoldása - nem foglalkozik a hiányos megértés kérdésével (133-145., 190-197. o.). A deferenciafüggőséget, a kérdés egyetlen olyan aspektusát, amelyet Peacocke elismer, alig említi meg az első fejezetben az azt bevezető szakasz után, bár megjegyzi, hogy "széleskörű, önálló tárgyalást érdemel" (238. o., 19. n.).¹²

Amint azt az 5. fejezetben megjegyeztük, Peacocke szembeállítja a birtoklási feltételeket, amelyek kimondják, "mi szükséges egy adott fogalom teljes elsajátításához", a "tulajdonítási feltételekkel", amelyek kimondják a azok a feltételek, amelyek mellett egy gondolkodónak egy adott fogalmat Három ajánlatot tesz magában foglaló meggyőződése van.¹³ feltételek, amelyek szerinte "együttesen elegendők" ahhoz, hogy egy gondolkodónak legyen egy bizonyos fogalmat, például a RED fogalmát tartalmazó gondolata:

- a. Az alany őszintén hajlandó állítani valamilyen mondatot a "_____red _____", amely tartalmazza a "piros" szót (vagy annak valamilyen fordítását).
- b. Van némi minimális ismerete arról, hogy milyen referenciával rendelkezik (*pl.* , hogy ez egy szín szó).
- c. A szóhasználatában a nyelvi közösségének tagjaitól elzárkózik.

Mint Peacocke hangsúlyozza, ezek a feltételek sokkal gyengébbek, mint a birtoklási feltétel; egy olyan gondolkodó, aki nem felel meg egy fogalom birtoklási feltételének, kielégítheti a három feltételt.

Peacocke-nak nincs több mondanivalója a tulajdonítási feltételek természetéről és a birtoklási feltételekhez való viszonyukról. Nem foglalkozik például azzal a kérdéssel, hogy vannak-e egyéb elégséges feltételek ahhoz, hogy egy olyan gondolkodó, aki nem rendelkezik egy fogalom birtokában, rendelkezzen egy azt tartalmazó gondolattal. (Valójában nem ad explicit módon attribúciós feltételeket egy olyan gondolkodó számára, aki egy fogalom teljes elsajátításával rendelkezik, bár ezek kikövetkeztethetők abból a nézetéből, hogy mit jelent egy adott fogalmat tartalmazó gondolat birtoklása). És meg sem próbálja megmagyarázni, *hogy miért* elegendő a három attribúciós feltétel ahhoz, hogy egy fogalmat tartalmazó gondolattal rendelkezünk.

Amint azt az 5. fejezetben feltártuk, Peacocke fő nézete szerint az teszi, hogy egy személy gondolkodása egy adott fogalmat tartalmaz, hogy a személy bizonyos következtetéseket (amelyek

az adott fogalmat tartalmazzák

¹² A Peacocke által a fogalom uralmának feltételezésére való támaszkodás további példáit lásd a radikális értelmezés Peacocke általi kezelésében (37-38. o.), Gareth Evans általánossági korlátjának (42-45. o., 57. o.), valamint a birtoklási feltételek és a hitállapotok közötti kapcsolatokról (106-115. o.).

¹³ Ahelyett, hogy egyszerűen azt mondaná, hogy az attribúciós feltételek azok a feltételek, amelyek mellett a gondolkodónak egy fogalmat tartalmazó gondolata van, Peacocke azt mondja, hogy az attribúciós feltételek (a RED fogalomra vonatkozóan) "azok a feltételek, amelyek mellett valami olyan típusú dolog, mint 'x hiszi, hogy...'"_____red_____' igaz". Az alábbiakban kifejtem, hogy Peacocke miért folyamodik a formális módhoz.

gondolat) meggyőző, és hogy az, hogy meggyőzőnek találja őket, bizonyos ok-okozati magyarázattal bír. Úgy tűnik, az alapgondolat az, hogy *a fogalom birtoklása egy bizonyos képesség birtoklása - a gondolkodó bizonyos következtetések meggyőzőnek találásának kauzális alapja -, és a fogalmat tartalmazó gondolat birtoklása e képesség gyakorlása. Elvárnánk, hogy Peacocke elmondja, hogy e nézet alapján miért van az, hogy egy adott fogalomra vonatkozó három attribúciós feltételének teljesülése az adott fogalmat tartalmazó gondolat birtoklásának egyik módja, vagy legalábbis biztosítja, hogy az embernek az adott fogalmat tartalmazó gondolata van.

Peacocke az elégséges feltételek két különböző csoportját adta meg egy gondolat egy adott fogalom bevonására. Egy gondolkodó rendelkezhet és gyakorolhatja azt a képességet, amely megfelel a fogalom birtoklási feltételének kielégítésének. Vagy a gondolkodó tudhat egy keveset arról a dologról, amire a fogalom szó utal, és elhalasztja a szó használatát. Peacocke nem azt sugallja, hogy a két feltétel a birtoklás valamilyen alapvetőbb tulajdonságának kétféle módjának felel meg, amelynek alapján a gondolkodó rendelkezik egy adott fogalmat érintő gondolattal. És világos, hogy nem gondolja, hogy a deferáló gondolkodó elsajátítja a szakértő megfelelő képességét, akire deferál. A deferencia-függőség elfogadása Peacocke részéről tehát egy éknek a vékony vége. Ha a deferencia egy olyan gondolat birtoklásának módja, amely egy olyan fogalmat foglal magában, amelyet az ember hiányosan ért, akkor az, hogy *mivel egy fogalommal rendelkezünk, nem lehet az, hogy rendelkezünk a fogalom következtető szerepének megfelelő képességgel. Peacocke beszámolója arról, hogy mit jelent egy adott fogalmat tartalmazó gondolattal rendelkezni, így nincs módja annak, hogy értelmet adjon annak, hogyan teszi lehetővé a deferencia egy gondolkodó számára, hogy egy olyan fogalmat tartalmazó gondolattal rendelkezzen, amelyet hiányosan ért meg.

Tegyük fel, hogy Peacocke azt mondhatná, hogy a szakértő bizonyos ítéleteket meggyőzőnek talál, és ennek kauzális magyarázata határozza meg a deferenciális gondolkodó gondolkodásának tartalmát. Egy ilyen technikai eszköz nem segítene értelmet adni a tiszteletadás szerepének. Két különböző módját hagyná meg annak, hogy egy adott fogalmat érintő gondolatunk legyen: az ember következtetési diszpozíciói rendelkezhetnek a megfelelő kauzális magyarázattal, vagy pedig egy szó használatában deferálhat egy olyan emberre, akinek következtetési diszpozíciói rendelkeznek a megfelelő magyarázattal. Még mindig hiányozna egy olyan beszámoló arról, hogy mi az, hogy egy gondolat magában foglal egy adott fogalmat, úgy, hogy ez kétféleképpen valósuljon meg. És még mindig nem tudnánk megőrizni azt az egyszerű nézetet, amely szerint az, hogy egy

gondolat egy adott fogalmat bevon, azt jelenti, hogy a gondolkodó a fogalom következtető szerepének megfelelő képességet gyakorolja.

Peacocke árulkodó ambivalenciát mutat a tiszteletfüggő attitűdökkel kapcsolatban.

Egyrészt, mint láttuk, hivatalosan is elfogadja, hogy hamis az, hogy egy gondolkodónak, aki egy fogalmat érintő attitűdökkel rendelkezik, teljesítenie kell a fogalom birtoklásának feltételét (Peacocke 1992, 27-30. o.). Másrészt Peacocke a deferenciától függő attitűdök tárgyalása arra utal, hogy a státuszukról alkotott nézete nem egyértelmű. Megjegyzi például, hogy "míg a fogalmak esetében a birtoklási feltételek adottak, addig az attribúciós feltételek és a deferencia-függőség elsősorban a szavakra és a mondatokra vonatkoznak" (29-30. o.). Peacocke nem részletezi, és e megjegyzés ereje nem világos. Talán Peacocke csupán arra hívja fel a figyelmet, hogy három feltételét a fogalom szóra, nem pedig a fogalomra vetíti. A feltételek például tiszteletet követelnek meg a szó használatában.¹⁴

Peacocke értekezéséből azonban világosan kiderül, hogy a tisztelet-függőség egy fontosabb értelemben fogalmakra és gondolatokra vonatkozik. Peacocke elfogadja, hogy ami a fogalom-szó használatában a tisztelet révén megvalósul, az a *fogalmat magában foglaló gondolat*. A deferencia-függőséget úgy vezeti be, hogy megmutatja, hogy hamisnak kell lennie annak az állításnak, miszerint "[a] gondolkodónak, aki a *vörös* fogalmat tartalmazó gondolatokhoz viszonyul, teljesítenie kell annak birtoklási feltételét" (27-29. o.). Ennek az állításnak a hamissága azt jelenti, hogy egy gondolkodónak lehetnek attitűdjei olyan tartalmakhoz, amelyek olyan fogalmat tartalmaznak, amelyet csak részben ért, és ez motiválja Peacocke-t a deferenciafüggőség tárgyalására. Az, hogy Peacocke elfogadja, hogy a deferencia lehetővé teheti a gondolkodók számára, hogy a hiányosan felfogott fogalmakkal szemben attitűdökkel rendelkezzenek, annál is világosabb, mert Peacocke-ot az idézett állítás tagadására a tételek vezetik: 1) hogy egy gondolkodó, aki a VÖRÖS fogalmat hiányosan érti, hiheti például, hogy egy tárgy nem piros;

2) hogy "ebből az következik, hogy egy olyan gondolathoz, amely a fogalmat tartalmazza, állítmányi-attitűd viszonyban áll".

vörös" (28. o.).¹⁵

Peacocke az attribúciós feltételeket is jellemzi, mégpedig olyan módon, amely fenntartásokra utal. Amint fentebb említettük, azt mondja, hogy a RED attribúciós feltételei "azok a feltételek, amelyek mellett valami "x úgy véli, hogy". _____red_____' igaz", ahelyett, hogy egyszerűen azt mondaná, hogy a RED attribúciós feltételei azok a feltételek, amelyek mellett valaki az adott fogalmat tartalmazó hittel rendelkezik (29. o.).

hiányos megértés, "akikről még mindig megfelelően lehet azt mondani, hogy a fogalmat magában foglaló meggyőződéseket fejeznek ki" (32. o.).

¹⁴ Meg lehet kérdőjelezni Peacocke feltételezését, miszerint a tiszteletnek egy szó használata során tisztelettel kell lennie valaki más szóhasználatával szemben, de ezt a kérdést itt nem tudom megvizsgálni.

¹⁵ Peacocke azt is jelzi, hogy az attribúciós feltételek *nem* pusztán a hiedelem metanyelvi attribúciójának feltételei, "mint például az a hiedelem, hogy bármilyen tulajdonságot fejez ki a 'piros' szó, az így és így van" (29. o.). További bizonyíték Peacocke utalása arra, hogy a részleges megértés esetében "a *piros* fogalmát tartalmazó tartalommal rendelkező attitűd helyes attribúciója" (29. o.). További példaként lásd Peacocke egyetértését Putnam azon megállapításával, hogy anélkül, hogy megértené, mi különbözteti meg a szilfákat a bükkösöktől, "még mindig hiheti, hogy egyetlen szilfa sem bükkös" (30. o.), és Peacocke tárgyalása arról, hogy mi lehet informatív valaki számára, akinek a

hiányos megértés, "akikről még mindig megfelelően lehet azt mondani, hogy a fogalmat magában foglaló meggyőződések fejeznek ki" (32. o.).

Peacocke formális módjának itt történő használata arra utalhat, hogy hivatalos álláspontja ellenére hajlamos arra, hogy a tiszteletfüggő attitűdök tulajdonítását csupán egy kényelmes beszédmódnak tekintse. Egy ilyen tendencia megmagyarázná azt a jelentéktelen pozíciót is, ahová Peacocke a tiszteletfüggőséget sorolja, ami egyébként meglepő lenne, tekintve a tiszteletfüggőség nyilvánvaló ellentmondását egy olyan teljesítményalapú következtetés-szerepelmélettel, mint amilyen Peacocke elmélete.

Peacocke ambivalenciájának további bizonyítéka a következő passzus, amelyben elismeri, hogy a tiszteletfüggő attribúciók hasznosak:

Az az egyén, akire csak a tiszteletfüggő attribúciók igazak egy bizonyos kifejezéssel kapcsolatban, mégis megbízható információgyűjtő és -közvetítő lehet a kifejezés referenséről. Ha egy ilyen egyén mentális állapotáról akarunk beszámolni, akkor gyakran kénytelenek leszünk a tiszteletfüggő attribúcióhoz folyamodni, mivel gyakran nem fogjuk tudni, hogy milyen sajátos és részleges módon gondolkodik a kifejezés referenséről. (1992, p. 33)

Ez a szakasz arra utal, hogy egy fogalmat hiányosan felfogó személynek nem lehetnek teljes értékűen a fogalmat érintő attitűdjei, mert hiányzik a fogalom referenciájának megfelelő gondolkodásmódja. Úgy tűnik, hogy a deferenciától függő attribúciók nem a that-mondatban említett tartalom valódi attribúciói, hanem csupán a leginformatívabb módja annak, hogy korlátozott ismereteink és nyelvünk korlátozott kifejezőereje mellett arról beszéljünk, hogyan gondolkodik a személy a szóban forgó tárgyról.

Peacocke elméletének ez az alárendelt vonulata feszültségben áll azzal, hogy Peacocke kifejezetten elfogadja, hogy a deferencia-függőség miatt a birtoklási feltételek nem "attribúciós feltételek", és hogy helyes egy hiányosan felfogott fogalmat tartalmazó attitűdöt tulajdonítani egy olyan gondolkodónak, aki defendál a

mások.¹ Ha a másokkal szembeni tisztelet helyes lehet egy adott fogalmat magában foglaló magatartás tulajdonítása,

annak a kérdésnek az ismertetése, hogy mit jelent egy fogalomhoz kapcsolódó attitűddel rendelkezni, nem jelentheti azt, hogy a fogalom következtetési szerepének megfelelő képességet vagy gondolkodásmódot gyakorolunk. Természetesen lehet azzal érvelni, hogy a népi pszichológiának

szigorúan véve tévednie kell, ha elfogadja a tiszteletfüggő attitűdöket, mert a

¹⁶ 1992, 27-30. o.

a teljesítmény nézetnek helyesnek kell lennie. Peacocke azonban nem tesz kísérletet ennek az állításnak az alátámasztására, és nem nyilvánvaló, hogy a hibaelmélet melletti érvelés hogyan folytatódna.

A lényeg nem az, hogy egy olyan nézet, amely a fogalmakat a következtetési szerepük alapján individuálja, nem képes befogadni a tiszteletfüggő attitűdöket. Amint az alábbiakban érvelek, a fogalom *individuációjának* ilyen nézete nem kényszerít bennünket arra, hogy elfogadjuk a teljesítmény nézet álláspontját arról, hogy mit jelent *fogalommal rendelkezni. A jelen pont az, hogy Peacocke a deferenciafüggő attitűdök elfogadásával eltért a teljesítményszemlélet azon modelljétől, amely szerint egy fogalom használata egy olyan képesség gyakorlását jelenti, amely megfelel a fogalom következtető szerepének. A teljesítményszemlélet látszólagos természetességével nem lehet kereskedni egy olyan következtetési szerep-elmélettel, amely elfogadja a tiszteletfüggő attitűdöket.

6.6 *A koncepcióindividuum elméleteinek leválasztása a teljesítményszemléletről duation from the achievement view*

Az egyik legbefolyásosabb ellenvetés a tartalom következtetési szerepekkel kapcsolatos elméletekkel szemben az, hogy nincs olyan következtetési szerep, amelyet egy fogalom tényleges felhasználói mindannyian betöltenének. Fodor például rámutat az inferenciális szerepelméletek kritikájában: "Az egy adott mentális állapothoz ténylegesen hozzárendelt kauzális diszpozíciók mintázata bizonyára nagyon nagymértékben eltér a propozíciós tárgyára jellemző következtetési mintázattól" (1985, p. 96).¹⁷ Peacocke *A Study of Concepts* című művéről írt recenziójában Fodor azt feltételezi, hogy "nincsenek nem-triviális következtetések", amelyeket egy fogalom "megköveteli, hogy birtokosai jöjjenek, aminek jönnie kell", sem "perceptuális ítéletek", amelyeket egy fogalom megköveteli, hogy birtokosai meg hozzák (1993, 15. o.). Mivel Fodor nem tesz különbséget egy fogalom birtoklása és a fogalmat érintő gondolatokra való képesség között, az a lényege, hogy nincs olyan következtetési képesség vagy diszpozíció, amellyel egy gondolkodónak rendelkeznie kell ahhoz, hogy egy adott fogalmat érintő gondolatokat tudjon alkotni.

Peacocke-hoz hasonlóan Fodor sem különbözteti meg a fogalom individuációjának következtető szerepekre épülő elméleteit a tartalom teljesítményalapú következtető szerepekre épülő elméleteitől, és soha nem foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy a fogalom individuációjának következtető szerepekre épülő nézete kombinálható-e egy olyan elmélettel arról, hogy mit jelent *fogalommal rendelkezni, amely szerint egy fogalom használata nem követeli meg annak

következtető szerepének instanciálását. Ezért úgy véli, hogy az a tény, hogy nincs olyan következtetési képesség, amellyel egy fogalom használójának rendelkeznie kell, reménytelenné teszi Peacocke azon kísérletét, hogy a fogalmakat következtetési szerepük alapján individuálja. Ha azonban a fogalom individuációjának következtetési szerepekre vonatkozó elmélete leválasztható a teljesítményszemléletről, akkor nem lenne

¹⁷ Egy másik példát lásd Schiffer 1987, 109. o.

fogékonyak az ilyen jellegű kifogásokra.

Nem meglepő, hogy egy teljesítmény-alapú elmélet, amely a fogalmakat a referencia szintjén individuálja.

– különösen az információs tartalomelméletet - egy párhuzamos ellenvetésnek lehet alávetni, mivel valószínűsíthető, hogy nincs olyan, a jelképes szimbólumokra vonatkozó diszpozíció, amellyel egy gondolkodónak rendelkeznie kell ahhoz, hogy egy adott fogalmat érintő attitűdökkel rendelkezzen, legalábbis a tartalom tulajdonításának szokásos gyakorlata szerint (lásd pl. Schiffer 1987, 84-85., 102. o.). Mindenesetre, ha a 6.9. szakasznak igaza van abban, hogy azok a gondolkodók, akik nem értik, hogy egy fogalom mire vonatkozik, rendelkezhetnek olyan attitűdökkel, amelyekben az érintett fogalom szerepel, akkor az információs elméletek, beleértve Fodor aszimmetrikus függőségi elméletét is, tarthatatlanok. Ugyanis, mint a 6.2. szakaszban láttuk, az információs elméletek elkötelezettek a DV mellett. A 6.9. szakaszban kifejtett érvem, miszerint vannak IIUC-k, további muníciót fog szolgáltatni a Fodor által felvázolt típusú támadásokhoz, de érvelésem a teljesítményszemlélet információs és következtetés-szerepű változatai ellen is vág. Így a Fodor által felvázolt típusú ellenvetés inkább a teljesítményszemlélet, mint a fogalmi individuáció következtetésen alapuló elmélete ellen irányul.

Frege-ig visszamenőleg erős okok szólnak amellett, hogy a fogalmak finomabban individuálódnak, mint a referenciák. Az információs elméletek nehezen találnak forrásokat a tartalom látszólag finom szemcséinek kezelésére (pl. , 1994, 2. fejezet Fodor, 1998, 1-4. fejezet). Egyedül a fogalmi individuáció kérdését tekintve tehát *prima facie* vonzóbb egy következtetés-szerep-elmélet, mint egy információs elmélet. Mint említettük, ha nem választjuk el a fogalmak individuációjának elméletét annak elméletétől, hogy mit jelent egy fogalom használata, akkor az inferenciális-szerep elmélet látszólag azzal az ellenvetéssel szembesül, hogy nincsenek olyan következtetések, amelyeket egy adott fogalom használói szükségszerűen tesznek. Ebből a szempontból előnynek tűnhet, hogy az információs elmélet nem képes megragadni egy fogalom következtetési szerepét. Amint azonban elválasztjuk a fogalom individuációjának kérdését a tartalmi kérdéstől, van értelme a fogalom individuációjának következtetésen alapuló elméletét munkahipotézisnek tekinteni, és megvizsgálni, hogy kombinálható-e egy kielégítő elmélettel arról, hogy mi az, hogy *fogalom. E fejezet hátralévő részében és a következőben ezért elsősorban olyan tartalmi elméleteket veszek alapul, amelyek a fogalmak következtetés-alapú szerepelméletére támaszkodnak; továbbra is megvizsgálom azonban az érvelés alkalmazhatóságát a fogalmak referencia-alapú elméletére támaszkodó elméletekre.

6.7 Normativitás és tartalomelméletek

Ebben a részben amellet érvelek, hogy miután megkülönböztettük azt a kérdést, hogy mi individuál egy fogalmat attól a kérdéstől, hogy mi az, hogy egy személynek *van egy adott fogalma, az utóbbi kérdésre adott válasz nem lesz plauzibilis, ha nem ad okot arra, hogy azt higgyük, hogy a normatív aspektusokat is figyelembe veszi a

*having a concept. Azzal kezdem, hogy emlékeztetem, miért kerül ez a hosszú szakasz az általános érvelés ezen pontjára. A következő szakaszban az IIUC-ok feltételezett adataira térünk rá. Mivel a standard tartalomelméletek nem tudnak számot adni az IIUC-okról, elméleti nyomás lesz az adatok újraértelmezésére vagy más módon történő elutasítására. Ez az elméleti nyomás annyival gyengébb, amennyiben a standard, teljesítményalapú elméletek egyébként problematikusak. Az előző fejezetekben kétségeket fogalmaztunk meg a teljesítményalapú elméletek sikerével kapcsolatban a saját feltételeik alapján. E fejezet korábbi részeiben pedig láttuk, hogy a teljesítményalapú elméletek még a hiányos megértés deferencián alapuló eseteit sem tudják kényelmesen kezelni. Ebben a szakaszban azt látjuk, hogy a teljesítményalapú elméletek vitathatóan egy további problémával szembesülnek, amely átível a teljes és a hiányos megértés esetein.

Az ebben a szakaszban kifejtett érvelésem lényege a következő: tegyük fel, hogy a *fogalom birtoklásának helyes konstitutív beszámolójától (a normativitás kérdését illetően) mindössze annyi szükséges, hogy egy nem szándékos tulajdonságot határozzon meg, amely minden nomológiai vagy metafizikailag lehetséges világban elegendő a releváns normatív tulajdonságokhoz. A feltételezés tehát az, hogy a beszámolónak nem kell intuitívan kielégítő magyarázatot adnia arra, *hog*y a megadott tulajdonság *miért* elégséges nomológiai vagy metafizikailag a releváns normatív tulajdonságokhoz. Még ha ez metafizikai szempontból igaz is, ismeretelméleti szempontból nem lenne okunk elfogadni, hogy a beszámoló helyes, hacsak nem ad valamilyen ilyen magyarázatot. Ennek oka röviden az, hogy a tartalomelméletek minden komoly jelöltje viszonylag *a priori* megközelítést alkalmaz. De egyetlen olyan kísérlet sem indulhat el, amely *a priori* megmutatja, hogy egy nem szándékosan meghatározott feltétel nomológiai vagy metafizikailag elegendő bizonyos normatív jellemzőkhöz, hacsak nem mutat be valamilyen *a priori* vagy intuitív kapcsolatot a javasolt feltétel és a normatív jellemzők között.

Térjünk vissza az 1. fejezetben tárgyalt gondolathoz, miszerint a válasz a következő kérdésre

hogy mi az, hogy *egy fogalom van, figyelembe kell vennie azt, amit a tartalom "normativitásának"

neveztek. Kripke (1982) érvelése, miszerint a diszpozíciók nem adhatnak számot a tartalomról, nem pusztán azon az állításon alapult, hogy a diszpozíciók szisztematikusan tévedhetnek, végesek stb. és ezért nem fognak megfelelni a helyes alkalmazásoknak. Kripke egy második, látszólag eltérő állítást is megfogalmazott: azt, hogy

a diszpozíciók egyáltalán nem alkalmasak arra, hogy a tartalomról számot adjanak, mivel a tartalom alapvetően normatív, míg a diszpozíciók nem azok. Pontosabban, annak tartalma, amit értünk vagy gondolunk - például, hogy a gondolatunk *C* vagy *C'* fogalmat foglal-e magában - határozza meg, hogy mely ítéletek helyesek és melyek helytelenek. De egy bizonyos diszpozíció birtoklása - érvelt Kripke - nem teszi helyessé, hogy annak megfelelően cselekedjünk. Ezért az, hogy van egy diszpozíció arra, hogy a *C* fogalommal összhangban lévő módon ítélj, nem lehet az, ami miatt a gondolatod magában foglalja a *C* fogalmat. Kripke levonja az általános tanulságot: "A jelentés és a szándék viszonya a jövőbeli cselekvéshez normatív, nem leíró (1982, 37. o.)". Mivel az, hogy milyen diszpozícióid vannak, leíró jellegű tény, arra a következtetésre jut, hogy az, hogy milyen tartalma van a gondolataidnak, nem függhet attól, hogy milyen diszpozícióid vannak.¹⁸

Paul Boghossian ezt az elképzelést követte. Mint rámutat, Kripke első érve tulajdonképpen az, hogy nem tudunk nem szándékos és nem szemantikus kifejezésekkel meghatározni "egy olyan *M* tulajdonságot, hogy: az *M* birtoklása szükséges és elégséges ahhoz, hogy egy kifejezés alkalmazására való hajlandóság legyen, összhangban annak helyességi feltételeivel" (1989, 532. o.).¹⁹ Kripke második állítása, Boghossian szerint, a következő.

hogy:

még ha létezne is egy megfelelően kiválasztott diszpozíció, amely pontosan megragadja egy kifejezés kiterjedését, ez a diszpozíció akkor sem azonosítható a jelentés tényével, mert továbbra is igaz marad, hogy a diszpozíció fogalma leíró jellegű, míg a jelentés fogalma nem az. Más szóval, Kripke szerint, még ha létezne is egy diszpozíciós predikátum, amely logikailag egybeesik egy jelentéspredikátummal, az egyik tény akkor sem lehetne azonosítani a másikkal, mert ezek különböző fajtájú tények. (p. 532)

Boghossian tehát úgy értelmezi Kripke-et, hogy még ha *logikailag szükségszerű is*, hogy egy diszpozicionális tulajdonság és egy tartalmi tulajdonság (például a PLUSz fogalmát tartalmazó gondolat) mindig együttesen áll fenn, egy olyan tartalomelmélet, amely a diszpozicionális tulajdonságot specifikálja, nem naturalizálta a tartalmi tulajdonságot.

Boghossian a továbbiakban azt vizsgálja, hogy "pontosan mi maradt meg", ha a kiterjesztés fogalmának redukciójára tett kísérletnek sikerül "a kifejezések kiterjesztéseit helyesen tükröző diszpozíciókat" megadni (533. o.). Úgy véli, hogy egy redukció "nem pusztán specifikálná [egy

¹⁸ Ahogy Paul Boghossian rámutat, számos szerző elfogadta Kripke érvelését (mindkét ponton). Boghossian idézi Simon Blackburnt, John McDowellt és Crispin Wrightot (Boghossian 1989, 533. o. fn. 44).

¹⁹ Amint Boghossian megjegyzi, bár nem ebben a formában, az a kikötés, hogy *M* szükséges, csupán a felfelé irányuló követelés megállapításához szükséges (532. o. 43. fn.). Ha *M* pusztán elégséges lenne, nem lenne

garancia arra, hogy a feltétel a kifejezés kiterjesztésének minden tárgyára kiterjed, így még csak elégséges feltételünk sem lenne arra, hogy a kifejezésnek legyen ilyen kiterjesztése. Nem világos, hogy Boghossian szándékozik-e feltételezni egy lefelé és egy felfelé irányuló következményt is; a következőkben feltételezem, hogy igen.

kifejezés] kiterjesztését helyesen, akkor az is kiderülne, hogy amit specifikál, az egy *kiterjesztés* - nevezetesen egy *helyességi feltétel*" (533. o.).²⁰

Boghossian végül a következő követelményt fogalmazza meg.²¹ Egy megfelelő elmélet

nem csak egy szükséges és elégséges feltételt kell meghatározni ahhoz, hogy helyes alkalmazás legyen, hanem azt is meg kell mutatnia, hogy a javasolt feltétele "hogyan tehető olyanná, ami megérdemli, hogy helyességi feltételnek nevezzük, olyanná, aminek a teljesítésére eredendően motiváltak lennének" (533-534. o.).

Boghossian kifejti, hogy "[ez] biztosítaná a szóban forgó két tulajdonság intencionális ekvivalenciáját, és ezzel megnyitná az utat a jelentésnek a diszpozíciókra való teljes redukciója előtt" (534. o.). Egy további jellemzést is ad annak, amit ő "intencionális" követelménynek nevez: "hogy az előnyben részesített *M-tulajdonság* birtoklása intuitív módon úgy tűnjön, mintha hasonlítana egy helyességi feltétel birtoklásához" (p. 535).

Amint azt a Kripkenstein-probléma tárgyalásakor (1.3.2. szakasz) kifejtettük, a normativitás fogalma, amelytől Kripke érvelése függ (és amelyről ebben a szakaszban szó van), nagyon vékony. Nincs például olyan javaslat, hogy bizonyos fogalmakat másokkal szemben kellene használni, vagy hogy a szavakat ugyanolyan jelentéssel kellene használni, mint a múltban, vagy azzal a jelentéssel, amit a közösségben használnak. Inkább az a releváns normatív vonás, hogy az egyén gondolkodásában érintett fogalmak határozzák meg a gondolkodásának helyességére vonatkozó normákat. Például az, hogy helyes-e egy bizonyos ítéletet hozni egy tárgyról, az ítéletben érintett fogalmaktól függ. Ha a fogalmakat következtetési szerepük szerint individuáljuk, akkor a vonatkozó normák nemcsak a fogalmak tárgyakra való alkalmazására vonatkozó normákat foglalhatják magukban, hanem a mentális állapotok közötti átmenetekre vonatkozó normákat is (lásd még a 3.4.2. szakaszt). Talán a WALK fogalom meghatározza, hogy egy gondolkodó, aki úgy ítéli meg, hogy valaki sétál, ha a kérdést mérlegeli, akkor azt kell megítélnie, hogy a személy mozog. Érdeemes megjegyezni, hogy az ilyen standardok ütközhetnek az igazság standardjaival. Ha az imént említett példa helyes, akkor az a gondolkodó, aki tévesen úgy ítéli meg, hogy egy álló személy sétál, köteles (ha figyelembe veszi a

²⁰ Másképp fogalmaz: "Ha azt mondják, hogy a 'ló' *ló*, akkor az azt jelenti, hogy a beszélőnek motiválnak kellene lennie arra, hogy a kifejezést csak lovakra alkalmazza; míg ha például azt mondják, hogy vannak olyan kiválasztott körülmények, amelyek között a beszélő hajlamos arra, hogy a kifejezést csak lovakra alkalmazza, akkor úgy tűnik, hogy ez nem hordoz ilyen implikációt."

²¹ Bár Boghossian egyetért azzal, hogy van egy további "intencionális" követelmény, kifejezetten elutasítja Kripke következtetését, miszerint a diszpozicionális számonkérés ezért kizárt. Boghossian azt sugallja, hogy nem biztos, hogy igaz, hogy egyetlen diszpozicionális feltétel sem felelhet meg ennek a további követelménynek. Szerinte nem zárhatjuk ki előre annak a lehetőségét, hogy egy adott diszpozíciós javaslat "megragadhatja a jelentés-hozzárendelés normatív erejét". Egyelőre a követelmény természetére szeretnék összpontosítani, szemben azzal a kérdéssel, hogy van-e kilátás arra, hogy egy diszpozíciós beszámoló megfeleljen neki.

kérdés), hogy tévesen úgy ítélje meg, hogy az illető mozog. Ebben a szakaszban az egyszerűség kedvéért a fogalmak tárgyakra való alkalmazására vonatkozó szabványokra fogok összpontosítani.

Nézzünk meg két előzetes ellenvetést azzal az elképzeléssel szemben, hogy a tartalom normativitásával a tartalomelméleteknek foglalkozniuk kell. Először is, egy teljesítményelméleti szakember tagadhatja, hogy a tartalom valóban normatív lenne. Azt állíthatná például, hogy az az értelem, amelyben helyes egy fogalmat alkalmazni a kiterjedésében lévő tárgyakra, analóg azzal az értelemmel, amelyben a bolygóknak ellipszis alakú pályán kellene mozogniuk. Ha azt mondjuk, hogy a bolygóknak elliptikus pályán kell mozogniuk, akkor csak annyit értünk alatta, hogy hogy, ha minden más dolog egyenlő, akkor ezt Tehát a javaslat az lenne, hogy ha az én koncepcióm tennék.²² C

a LÓ fogalma, az egyetlen értelemben helyes, ha a *C-t a* lovakra alkalmazzuk, a tehenekre pedig nem, ha én ezt tenném, ha minden más dolog egyenlő. Ha ez az egyetlen értelem, amelyben a tartalom normatív, akkor a teljesítményszemlélet jól alkalmazható a magyarázatára. Az a gondolkodó, aki hajlamos egy feltételnek megfelelni, meg is teszi, ha nincsenek zavaró tényezők.

Ez a felvetés tagadja a tartalom nyilvánvaló normativitását, és az adatok olyan újraértelmezését kínálja, amely szerint a tartalom nem normatívabb, mint a bolygók mozgása. A teljes körű vita megkövetelné az újraértelmezéshez felajánlható indokok erősségének értékelését. Összhangban azzal a céloommal, hogy megnézzem, meddig mehetünk el a tartalomról alkotott hétköznapi fogalmunk elszámolásában, abból a feltételezésből indulok ki, hogy a tartalom valóban normatív, hogy például egy fogalom kiterjesztése azon tárgyak halmaza, amelyekre *helyes a* fogalmat alkalmazni, nem csupán azon tárgyak halmaza, amelyekre a gondolkodók alkalmaznák a fogalmat, ha nem lennének szórakozottak vagy fáradtak, és így tovább.

A teljesítmény teoretikusa másképp érvelhet azzal, hogy még ha a tartalom *szükségszerűen* rendelkezik is bizonyos normatív tulajdonságokkal, ezek a tulajdonságok nem *konstitutívak* a tartalom szempontjából. Ezért - folytatódik az ellenvetés - a tartalom természetéről szóló beszámolóknak nem kell megmagyaráznia a tartalom normatív aspektusait. Egy analógiával élve, hihetőleg szükségszerű igazság, hogy az a tény, hogy egy cselekvés fájdalmat okoz, számít.

erkölcsileg ellenzi ezt a De nem állítanánk, hogy a javasolt neurofiziológiai csökkentés a cselekedetet.²³

fájdalommal szemben azért bukna el, mert nem tudná megmagyarázni a fájdalom erkölcsi rosszaságát. Intuitív módon azért nem támasztanánk ezt a további követelményt, mert az erkölcsi

rosszaság a fájdalom szükséges tulajdonsága, de nem konstitutív tulajdonsága. Az erkölcsi igazságok, nem csak a fájdalom természetéről szóló igazságok, a fájdalom természetéről szóló igazságok

²² A *ceteris paribus* záradékot nem normatív módon kell értelmezni. Pietroski és Rey (1995) egy ilyen értelmezést dolgoz ki.

²³ Martin Davies ezt a példát javasolta.

szükséges a fájdalom erkölcsi rosszságának magyarázatához. Hasonlóképpen, a hetes szám természetéről szóló beszámolóknak nem kell magyarázatot adnia a szám minden szükséges tulajdonságára.²⁴ A lényeg tehát az, hogy egy jelenség konstitutív magyarázatának nem kell önmagában magával vonnia a jelenséggel kapcsolatos összes szükséges igazságot. Ezeket a konstitutív beszámoló és más szükséges igazságok, *pl.* más erkölcsi vagy matematikai igazságok is magukban foglalhatják. Így a teljesítményelméleti teoretikus állítása az lenne, hogy egy tartalomelméletnek nem kell számot adnia a tartalom normativitásáról. Ha a tartalomelmélet igaz, akkor a normatív következmények következnek belőle.²⁵

A teljesítményelmélet híveinek álláspontja *első látásra* valószínűtlen. Ahogy Boghossian mondja, "egy kifejezés kiterjesztésének fogalma éppen az a fogalom, hogy mire helyes alkalmazni a kifejezést" (530. o.). Azt, hogy mi az, hogy valami fájdalom, az erkölcsi tulajdonságaitól független módon értjük: az, hogy valami fájdalom, abban áll, hogy milyen érzés. Hasonlóképpen értjük, hogy mi az, hogy valami a 7-es szám, és ez független attól a tulajdonságától, hogy (mondjuk) a legkisebb Mercenne-prímszám. Úgy tűnik, a lényeg nem pusztán ismeretelméleti: nem csupán arról van szó, hogy nincs módunk arra, hogy felfedezzük, hogy valaki PLUSZ-t jelent-e anélkül, hogy tudnánk, milyen ítéleteket helyes meghozni az illető számára; sokkal inkább arról, hogy nincs fogalmunk arról, mi lenne, ha valaki PLUSZ-t jelentene, de a megfelelő ítéletek nem lennének helyesek. (Ezzel szemben van fogalmunk arról, hogy mi lenne, ha valaki fájdalmat érezne, de nem lenne olyan állapotban, amely még csak *prima facie* is erkölcsileg rossz.) Valójában, mint ismeretelméleti kérdés, nem arról van szó, hogy valahogyan megállapítjuk, milyen ítéletek helyesek, majd ezt az információt felhasználjuk annak meghatározására, hogy az illető mit gondol. Amikor eldöntjük, hogy valaki PLUSZ-t jelent, akkor *ipso facto* eldöntjük, hogy milyen ítéletek helyesek, és *fordítva*. E szakasz további részében úgy veszem, hogy a tartalom konstitutívan normatív - hogy bizonyos ítéletek vagy átmenetek helyesek és helytelenek (bizonyos feltételek mellett), ez része annak, hogy egy személy egy fogalmat használ egy másik helyett. (Úgy vélem, hogy e szakasz érvelésének egy változata akkor is plauzibilis, ha a látszólag konstitutív viszony pusztán episztemikus - hogy ez akkor is így van, ha pusztán arról van szó, hogy nem tudjuk azonosítani a

²⁴ Egy nemrégiben Oxfordban tartott előadásában Paul Horwich amellel érvelt, hogy bár fogalmilag szükséges, hogy a jelentés normatív legyen, normativitása nem "eredendő". Horwich magyarázata szerint azonban az állításnak az a kijelentése, hogy a normativitás nem a jelentésnek sajátja, csupán annyit jelent, hogy a jelentés konstitutív beszámolójának nem kell normatív fogalmakat használnia. Horwich tehát talán egyszerűen csak azt akarja tagadni, hogy Kripke túlságosan erős állítása szerint előre tudhatjuk, hogy a jelentés

egyetlen leíró jellegű beszámolója sem lehet sikeres. Tegyük fel, hogy nincs előzetes követelmény, hogy normatív fogalmakat használjunk egy konstitutív beszámolóban. Egy konstitutív beszámolónak még mindig szüksége lehet a tartalom normativitásának figyelembevételére, amint azt az alábbi szövegben kifejttem.

²⁵ Ezt úgy is felfoghatnánk, mint a bizonyítási teher állítását: ahhoz, hogy megmutassam, hogy a tartalomról szóló beszámolóm igaz, nem kell megmutatnom, hogy a beszámolóm lehetővé teszi a tartalom normatív jellemzőinek magyarázatát.

Inkább azt kell megmutatnia, hogy az én beszámolóm lehetetlenné teszi a magyarázatukat. De az általam vizsgált ellenvetésnek nem ez a lényege. Az ellenvetés inkább az, hogy a konstitutív beszámolónak nem kell magának tartalmaznia az anyagokat ahhoz, hogy a tartalom normativitásáról számot adjon.

tartalmát a szükséges normatív következményeitől függetlenül. Itt azonban nem próbálok érvelni e mellett. Azok, akik elutasítják azt a nézetet, hogy a tartalomnak konstitutív normatív tulajdonságai vannak, átugorhatják a szakasz további részét).

Mivel a normativitás a tartalom konstitutív része - vagyis mivel *például* egy ítélet egy bizonyos fogalomhoz való tartozásának része az, hogy az ítélet bizonyos körülmények között helyes, míg más körülmények között helytelen -, a tartalomelméletnek számot kell adnia a normativitásról. Amint azt a korábbi fejezetekben tárgyaltuk, a tartalom naturalista elbeszélései feladatuknak tekintették, hogy olyan természetes tényekről adjanak számot, amelyek elválaszthatják, hogy mi tartozik egy fogalom alá és mi nem. De általában figyelmen kívül hagyták Kripke állítását a normativitásról, vagy tagadták, hogy ez egy különálló probléma lenne. Másrészt még Jerry Fodor is elismeri némi ambivalenciát. Miután kidolgozta aszimmetrikus függőségi elméletét, Fodor elismeri, hogy "valahogyan szimpatizál" a normativitás számonkérésének szükségességével.

Továbbá azt írja, hogy "nem hihető", hogy az aszimmetrikus függőség magyarázza a normativitást: "Nincs nyilvánvaló oka annak, hogy az a tény, hogy egy szimbólum használatának egyik módja aszimmetrikusan függő.

egy másikra azt jelenti, hogy a második felhasználási módot kell előnyben részesítenünk az elsővel szemben."²⁶ Ugyanakkor,

Fodor egy lábjegyzetet fűz hozzá, amelyben kételyeit vázolja:

A probléma az, hogy a normativitás megalapozottságának megkövetelése azt sugallja, hogy egy naturalizált szemantikától többet kell követelni, mint hogy az olyan fogalmak redukcióját biztosítsa, mint például a *kiterjesztés*. De mi lehet ez a "több"? Ha egy kifejezést egy dologra annak kiterjedésében alkalmazunk, *az azt jelenti*, hogy helyesen alkalmazzuk a kifejezést; ha már egyszer megmondtuk, hogy mi az, ami az asztalokat az "asztalok" kiterjesztésévé teszi, akkor bizonyára nincs *több* kérdés arról, hogy miért *helyes* egy "asztalt" egy asztalra alkalmazni. Úgy tűnik tehát, hogy ha van egy reduktív elméletünk a szemantikai relációkról, akkor már nincs hátra a normativitás megalapozásának feladata. (1990, 135. o., 35. fn.)

Természetesen igaz, hogy "ha van egy reduktív elméletünk" egy olyan szemantikai fogalomról, mint a kiterjesztés fogalma, akkor nincs további probléma a normativitás megalapozásával. Az állítás inkább az, hogy ahhoz, hogy egy szemantikai fogalom redukciójának minősüljön, egy beszámolóknak sikeresen meg kell alapoznia e fogalmak normatív aspektusát. Például, ahogy Fodor mondja, egy fogalmat egy dologra annak kiterjedésében alkalmazni azt jelenti, hogy helyesen alkalmazzuk. A normativitás megalapozottságát megalapozó nézet szerint bármi is az, ami miatt a terminusoknak egy bizonyos kiterjedése van, annak olyasvalaminek kell lennie, ami miatt a terminust bizonyos dolgokra *helyesen* alkalmazom, másokra pedig nem. Ezen érvelés szerint

nem válasz, hanem a kérdés felvetése, ha azt mondjuk, hogy az teszi helyessé a terminus helyes alkalmazását ezekre a dolgokra, hogy azok a kiterjesztésbe tartoznak.

²⁶ Mellékesen utal arra, hogy a normativitás kérdésének "finomítására" van mód, ha a biológiai funkcióra hivatkozva nem a tartalom meghatározására, hanem a tartalom független, nem teleológiai jellegű normativitásának megalapozására törekszik.

Nézzük meg általánosabban, hogy mit követel meg egy tartalomelmélet. Azaz, vizsgáljuk meg, mit kell tennie egy elméletnek ahhoz, hogy számot adjon a tartalom konstitutív jellemzőiről, bármilyenek is legyenek ezek a jellemzők. Az egyszerűség kedvéért tegyük fel, hogy a tartalomelmélet a következő formában jelenik meg a tartalom szükséges és elégséges feltételei.²⁷ (Például egy információs elmélet azt javasolják, hogy egy mentális reprezentáció akkor és csak akkor jelent egy bizonyos világi tulajdonságot, ha a reprezentáció meghatározott viszonyban áll a tulajdonsággal.). Vegyünk néhány lehetőséget, növekvő igényesség szerinti sorrendben, arra vonatkozóan, hogy mi szükséges ahhoz, hogy egy tartalomelmélet sikeres legyen.

Az első lehetőség az, hogy mindössze annyi szükséges, hogy a javasolt szükséges és elégséges feltételek nomológiai erővel érvényesüljenek. Azaz, minden nomológiai lehetséges világban, amikor a javasolt feltételek, mondjuk, egy gondolat K tartalommal való rendelkezésének feltételei teljesülnek, a gondolatnak K tartalma van.

A második lehetőség szerint a nomológiai szükséges és elégséges feltételek nem elegendők. A javasolt feltételeknek sikeresnek kell lenniük minden metafizikailag (vagy logikailag)²⁸ lehetséges világok.

A harmadik lehetőség az, hogy a javasolt feltételeknek a nomológiai vagy metafizikai szükségességnél szigorúbb követelménynek kell megfelelniük. Az egyik változat, amelyet Boghossian néhány megjegyzése sugall, az, hogy egy tartalomelméletnek a tartalom fogalmának fogalmi elemzését kell nyújtania. Egy másik, gyengébb változat - amelyet szintén Boghossian vitája sugall - az, hogy a tartalom elméletének intuitíve kielégítő magyarázatot kell adnia a tartalom konstitutív jellemzőire. A normativitás tekintetében egy elméletnek meg kell magyaráznia, hogy egy személy egy bizonyos tulajdonsága - a legtöbb vezető tartalomelmélet esetében egy diszpozíciós tulajdonság - miért teszi helyesnek, hogy egy fogalmat egy bizonyos módon alkalmazzon, és nem másként. Más szóval, az igény valamiféle intuitív magyarázó, vagy talán még *a priori* kapcsolatra is szükség van a vonatkozó tulajdonság és a helyesség között, amely megérteti velünk, hogy a tulajdonság hogyan valósíthatja meg vagy konstituálhatja a tartalmat. Mivel én csak amellet fogok érvelni, hogy a tartalomra vonatkozó feltételjelöltek és a tartalom megfelelő normatív jellemzői között magyarázó kapcsolatra van szükség, félretehetjük a fogalmi vagy analitikus kapcsolat erősebb

követelményét.

²⁷ Amint a 4. fejezetben láttuk, Fodor azt állítja, hogy a tartalomelméletnek csak elégséges feltételeket kell kínálnia a tartalomhoz. Ez a különbség a jelen fejezet érvelése szempontjából nem számít.

²⁸ A jelen célokra az a különbség, amelyet egyes filozófusok a logikai és a metafizikai lehetőség között felismernek, nem számít.

A tartalomelméletre vonatkozó követelményről tehát többféle nézet is lehetséges. 1) Olyan tartalmi feltételeket kell kínálnia, amelyek minden nomológiai világban szükségesek és elégségesek a tartalomhoz. 2) Olyan tartalmi feltételeket kell kínálnia, amelyek minden metafizikailag lehetséges világban szükségesek és elégségesek a tartalomhoz. 3) Az 1) vagy 2) mellett magyarázó kapcsolatnak kell lennie a javasolt feltétel és a tartalom minden konstitutív tulajdonsága között. (A 3) követelményben a magyarázó kapcsolatnak többnek kell lennie egy megbízható korrelációnál; különben a 3) nem lenne további követelmény. Inkább annak kell érthetőnek lennie, hogy a javasolt feltétel hogyan valósíthatja meg a magyarázandó tulajdonságokat). Amellett fogok érvelni, hogy a jelen célokra szükségünk van nem oldja meg azt a kérdést, hogy melyik a megfelelő követelmény a tartalomelméletre vonatkozóan.²⁹ Még akkor is, ha 1) vagy 2) a megfelelő követelmény, a tartalomelméletnek magyarázó kapcsolatot kell teremtenie a tartalmi feltételek és a normativitás között annak bizonyítására, hogy az 1) vagy 2) teljesül. Azok az olvasók, akik elfogadják, hogy a 3) a megfelelő követelmény, átugorhatják a következő nyolc bekezdést.

Tegyük fel, hogy egy teljesítmény-elméletíró egy J feltételt javasol (ami lehet például az, hogy a gondolkodó mentális reprezentációja egy meghatározott módon egy világi tulajdonsággal korrelál), amelyről azt állítja, hogy szükséges és elégséges feltétele annak, hogy egy gondolatnak K tartalma legyen. (Az egyszerűség kedvéért egy adott tartalomra vonatkozó feltételként fogok írni, nem pedig a különböző tartalmak szükséges és elégséges feltételeinek létrehozására szolgáló sémaként.)

Először is, a teljesítményelméleti teoretikus nem tud magyarázó kapcsolatot teremteni a J feltétel és a K tartalom között anélkül, hogy ne teremtené magyarázó kapcsolatot a J és a K -nak megfelelő helyességfeltételek között. Mivel a vonatkozó normatív tulajdonságok konstitutívak a tartalom szempontjából, annak magyarázata, hogy a J -t kielégítő gondolat miért rendelkezik K tartalommal, annak magyarázata kell, hogy legyen, hogy a J -t kielégítő gondolat miért rendelkezik a K -nak megfelelő helyességfeltételekkel. Ha például konstitutív egy ítéletnek a $LÓ$ fogalmát tartalmazó ítéletre nézve, hogy azt helyesen alkalmazzák a lovakra, akkor semmi sem számít annak magyarázatának, hogy miért van egy H feltételt kielégítő ítéletnek az a tartalma, *hogy ló*, hacsak nem magyarázza meg, hogy egy H feltételt kielégítő ítéletet miért alkalmaznak helyesen a lovakra.

Tegyük fel, hogy az érvelés kedvéért elfogadjuk, hogy az 1) követelmény - a tartalomnak

minden nomológiaiilag lehetséges világban szükségesnek és elégségesnek kell lennie - a megfelelő

²⁹ A tartalomnak a természeti világban elfoglalt helyének megértése érdekében vitatható, hogy nem kell aggódnunk az olyan lehetséges világok miatt, amelyekben a természeti törvények nem érvényesek. Így a nomológiai és a metafizikai (vagy logikai) szükségszerűség közötti különbségnek talán nincs is jelentősége. Ez a pont nem befolyásolja a szövegben szereplő érvelésemet.

tartalomelméletre vonatkozó követelmény. Lehetséges-e, hogy a teljesítményteoretikus bizonyítsa, hogy a *J* feltétel szükséges és elégséges a *K* tartalomhoz minden nomológiailag lehetséges világban anélkül, hogy magyarázó kapcsolatot létesítene a *J* feltétel és a *K* tartalomhoz kapcsolódó helyességi normák között (és ezért, ahogy az imént érveltünk, magyarázó kapcsolat nélkül a *J* és *K* között).

Nyilvánvaló, hogy a teljesítmény teoretikusa nem fog tudni *a priori* érvekre támaszkodni; ha lennének ilyen érvek, akkor lenne magyarázó kapcsolat *J* és *K* között. Az egyik gondolat az lehet, hogy a teoretikus empirikus módszerekkel bizonyíthatná, hogy van törvényszerű kapcsolat *J* és *K* között.

K. Tegyük fel, hogy egy tartalomelméletíró felfedezett egy szabályszerűséget egy nem szándékosan leírt *J* feltétel és egy *K* tartalom között. És tegyük fel, hogy az elméletíró ezután ellenőrizte a *J* feltételnek megfelelő gondolatokat, és megállapította, hogy mindegyiknek *K* tartalma van. Vagy tegyük fel továbbá, hogy az elméletíró megtalálta a *J* feltételnek megfelelő gondolatok létrehozásának módját, és megerősítette, hogy az ilyen gondolatoknak mindig *K* tartalma van. Ha valami ilyesmi lenne a helyzet, akkor szembe kellene néznünk azzal a kérdéssel, hogy egy tartalomelméletíró pusztán empirikus alapon meg tudja-e állapítani a *J* és *K* közötti törvényszerű kapcsolatot. De semmi ilyesmit nem javasoltak és nem is próbáltak meg. És a tartalomelméletek természetéből adódóan nem igazán várhatjuk el, hogy az empirikus módszerek hasznosak legyenek. (Képzeljük csak el, hogy empirikusan próbáljuk megállapítani, hogy egy gondolat tartalma PLUSZ-t tartalmaz, csak azért, mert a gondolkodó bizonyos átmenetekre való primitív kényszerének magyarázata az, hogy ezek az átmenetek plusz-alakúak. Vagy hogy valahányszor egy mentális szimbólum jelképezését szabályozó összes többi törvény aszimmetrikusan függ a ló-törvénytől, a szimbólum LÓ-t jelent).

Amint azt a 2. fejezetben láttuk, a tartalom jelenlegi teoretikusai teljesen más megközelítést alkalmaznak. Először is, egy olyan tulajdonságot javasolnak, amely intuitív módon a jelentés jelöltjének tűnik. Másodszor, *a priori* érvet hoznak fel arra vonatkozóan, hogy ez a tulajdonság a tartalom bizonyos jellemzőivel rendelkezne, legfőképpen azzal, hogy helye lenne a reprezentáció és a téves reprezentáció közötti különbségtételnek. A jelenlegi tartalomelméletek tehát teljes egészében *a priori* érveken állnak vagy buknak. Még Fodor is, aki általában derűlátóbb, mint a legtöbb filozófus azzal az elképzeléssel kapcsolatban, hogy a filozófusoknak csak nomológiai szükségszerűségekre van szükségük,³⁰ kifejezetten kijelenti, hogy nem állítja, hogy aszimmetrikus

függőségi feltételei valaha is teljesülnek a tényleges világban (1990, 131. o.). Nem tesz tehát kísérletet arra, hogy azonosítson egy korrelációt, és megmutassa, hogy az törvényszerű. Az az érv, hogy bármi, ami kielégíti az ő feltételeit

³⁰ Például Fodor (1994), 25-29. o.

egy bizonyos tartalommal rendelkező személynek ez a tartalma³¹ teljesen *a priori*. Összefoglalva, nincs komoly esély arra, hogy empirikusan bizonyítani lehessen, hogy a tartalomra javasolt feltételek nomológiaiilag elegendőek a tartalomhoz.

Felmerülhet a kérdés, hogy egy teoretikus használhatja-e a legjobb magyarázatra való következtetést J és K közötti törvényszerű kapcsolat mellett való érveléshez. Egy teoretikus nem következtethet egy empirikus szabályszerűség legjobb magyarázatára, mivel ilyen szabályszerűséget nem azonosítottak. Az elméletalkotónak azzal kellene érvelnie, hogy a J és K közötti törvényszerű kapcsolat a filozófiai adatok legjobb magyarázata. Amint azonban fentebb érveltünk, a filozófiai adatok központi része az, hogy bizonyos normatív tulajdonságok konstitutívak a K tartalom számára. Így nehéz belátni, hogy J nomológiaiilag elégséges K számára, hogyan nyújthatna komoly magyarázatjelöltet a filozófiai adatokra anélkül, hogy ne lenne valamilyen magyarázó kapcsolat J és K releváns normatív tulajdonságai között.

Térjünk rá a 2) követelményre. Láttuk, hogy egy teoretikus nem lesz képes megállapítani, hogy a J feltétel szükséges és elégséges minden nomológiaiilag lehetséges világban anélkül, hogy magyarázó kapcsolatot létesítene a J és a K tartalom között. Ugyanezek az érvek még inkább érvényesek arra a kérdésre, hogy a J feltétel szükséges és elégséges-e minden metafizikailag lehetséges világban. Ha nincs komoly kilátás arra, hogy tisztán empirikus módszerekre támaszkodjunk, amikor a nomológiai lehetőségről van szó, akkor a metafizikai lehetőség esetében a dolgok sokkal rosszabbak.

Végül a 3. követelmény kifejezetten megköveteli a magyarázó kapcsolatot. Így függetlenül attól, hogy a három követelmény közül melyik a megfelelő, a tartalom teoretikusának magyarázó kapcsolatot kell teremtenie a J feltétel és a K tartalom között.

Amint fentebb láttuk, annak magyarázata, hogy egy J -t kielégítő gondolat miért rendelkezik K tartalommal, annak magyarázata kell, hogy legyen, hogy egy J -t kielégítő gondolat miért rendelkezik a K -t konstituáló helyességi feltételekkel. Így egy teoretikus nem fogja tudni alátámasztani tartalomelméletét anélkül, hogy megmutatná, hogy van magyarázó kapcsolat az általa javasolt feltétel és a tartalom megfelelő normatív jellemzői között. A következő szakaszban megvizsgáljuk, hogy egy teljesítményteoretikusnak milyen kilátásai vannak arra, hogy eleget tegyen ennek a követelménynek.

A válasznak arra a kérdésre, hogy mi az, hogy egy adott fogalom használata, olyan tényeket kell kínálnia, amelyek azt a

³¹ Lásd a 4.4. szakaszt, ahol Fodor érvelésének e pontra vonatkozó vékonyságát tárgyaljuk.

esetben a személynek bizonyos ítéleteket (vagy átmeneteket) *kell* hoznia, abban az értelemben, hogy *helyes*, ha ezeket az ítéleteket meghozza. (Ha a felhozott tények nem teszik lehetővé, hogy a személynek a vonatkozó ítéleteket meg kellene hoznia, akkor a tények nem képezhetik azt, hogy a személy a kérdéses fogalmat használja). A legfontosabb különbség egy személy PLUS és egy személy QUUS jelentése között például a jelölt fogalmat érintő azon ítéletekben rejlik, amelyeket helyesen tesz a személy. Ezt a pontot elhomályosítja, ha együtt kezeljük azt a kérdést, hogy mi individuál egy fogalmat, és azt, hogy mi az, hogy *van egy fogalom, mert az elsődleges gond ilyenkor inkább az, hogy egy személyre vonatkozó tények milyen tények határozhatnak meg egyedileg egy adott fogalmat.

Miután az individuációs kérdésre egy következtetési szerep meghatározásával válaszoltunk, a fennmaradó kérdés a következő: milyen tények teszik lehetővé, hogy egy személy egy ilyen következtetési szereppel rendelkező fogalmat használ, vagyis, hogy *helyes*, ha az adott következtetési szerepnek megfelelő ítéleteket hoz. Ha a kérdést így tesszük fel, a teljesítményalapú elmélet rossz válasznak tűnik, mivel általában véve egyáltalán nem hihető, hogy az, hogy valaki képes bizonyos ítéletek meghozatalára, azt eredményezi, hogy az illetőnek ezeket az ítéleteket kell meghoznia. (Hasonlóképpen, ha az individuáció kérdésére egy referencia-alapú választ adunk, akkor nem hihető, hogy az, hogy egy személynek vannak diszpozíciói egy szimbólum bizonyos tárgyakra való alkalmazására, azt jelenti, hogy a személynek meg kell ítélnie az ezekre a tárgyakra alkalmazható szimbólumot. És a megfelelő pont érvényes az informális Fodor-féle változatára is).

Azt lehetne válaszolni, hogy ha a gondolkodó diszpozíciói vagy képességei meghatározzák, hogy a fogalomnak egy bizonyos következtetési szerepe vagy egy bizonyos referenciája van, akkor *ipso facto* az a helyzet, hogy a gondolkodónak megfelelő ítéleteket kell hoznia. Ez a válasz (a *kérdést megkérdőjelező válasz*) azonban azt a kérdést, hogy mit jelent egy adott fogalom használata, sikerül megkerülni, mivel összekeveri azzal a kérdéssel, hogy mi individuálja a fogalmat. Ha elfogadjuk, hogy egy adott következtetési szerep vagy referencia individuál egy adott fogalmat, ebből természetesen az következik, hogy a fogalmat használó gondolkodó számára helyes, ha e következtetési szerepnek vagy referenciának megfelelően hoz ítéleteket. Ez a közhely azonban feltételezi, hogy a gondolkodó *milyen* fogalmat használ. Másképp fogalmazva, a kérdés az, hogy mi teszi igazzá, hogy a gondolkodó gondolkodásában egy bizonyos fogalom szerepel, az a bizonyos következtetési szereppel vagy referenciával rendelkező fogalom. Mivel abból, hogy valaminek a következtető szerepe vagy

referenciája az a fogalom, amelyet egy gondolkodó használ, azonnal következik, hogy

hogy a gondolkodónak bizonyos ítéleteket kell hoznia, a nehézséget az jelenti, hogy meg kell adnunk, hogy mi az, ami miatt a gondolkodó *ezt a* fogalmat használja, hogy meg kell adnunk a gondolkodóval kapcsolatos tényeket, amelyek miatt helyes, hogy a vonatkozó ítéleteket meghozza.

Ebben a helyzetben döntő fontosságú, hogy a tartalomelmélet megmagyarázza, hogy a gondolkodónak miért *kell* olyan ítéleteket hoznia, amelyek megfelelnek a beszámoló által neki tulajdonított fogalomnak. A jelenlegi teljesítményalapú elméletek azonban nem ezt teszik. Már láttuk, hogy Fodor, bár némi nyugtalanságot fejez ki amiatt, hogy nem foglalkozik a normativitás kérdésével, a kérdésre a kérdést felvető választ adja. Peacocke a normativitás kérdését úgy kezeli, hogy arra hivatkozik, hogy elmélete miként tesz eleget annak a követelménynek, hogy egy fogalomnak (a világgal együtt) meg kell határoznia a referenciáját. Elmélete nagyjából azt határozza meg, hogy egy fogalom szemantikai értéke az a szemantikai érték, amely a fogalom birtoklási feltételében meghatározott következtetéseket és nem következtető ítéleteket igazságtartóvá, illetve igazá tenné (1992, 18-19. o.). Peacocke tulajdonképpen arra mutat rá, hogy e specifikáció mellett a fogalom birtoklási feltételében specifikált hiedelemképző gyakorlatok helyesek lesznek; így - állítja - elmélete magyarázatot ad azok normatív státuszára (1992, 138-140. o.).

Ez a pont azonban nem tekinthető válasznak az általam kifejtett normatív igényre, mivel ez a kérdésre adott válasz egy változatát jelentené. Tekintettel arra, hogy Peacocke elmélete meghatározza, hogy a referenciákat egy fogalom birtoklási feltétele határozza meg, ebből az következik, hogy *ha* egy gondolkodó egy adott fogalmat használ, akkor számára igazságfenntartó, ha a fogalom következtetési szerepének megfelelő következtetéseket tesz. És igaz, hogy az, hogy egy következtetés igazságfenntartó, tiszteletben tartja a referenciaszint normatív követelményét. De mindez nem érinti azt a kérdést, hogy a gondolkodó használja-e a szóban forgó fogalmat - aláveti-e magát annak normatív követelményeinek. Peacocke pontjai feltételezik, hogy a gondolkodó használja a szóban forgó fogalmat, hogy alá van vetve annak követelményeinek.

Peacocke természetesen nem válaszolhatja azt, hogy elmélete szerint egy gondolkodó csak abban az esetben használ egy adott fogalmat, ha megfelel a Peacocke elmélete által meghatározott ilyen és ehhez hasonló feltételeknek. A kérdés ugyanis éppen az, hogy e feltételek teljesülése teszi-e azt, hogy a gondolkodó használja a fogalmat. Peacocke-nak az elmélete által meghatározott feltételek védelmében kell megmagyaráznia, hogy ha egy személy teljesíti ezeket a feltételeket, akkor miért teszi helyesnek, hogy a vonatkozó ítéleteket meghozza.

Összefoglalva, mind Fodor, mind Peacocke azt hangsúlyozza, hogy ha elméleteik egy fogalomnak a

szemantikai értéket helyesen (és Peacocke esetében oly módon, hogy a kanonikus következtetések igazságmegőrzőek legyenek), a normativitásról gondoskodunk. Egyikük sem tesz kísérletet arra, hogy megmagyarázza - *anélkül, hogy feltételezné, hogy az elméletének igaza van azzal kapcsolatban, hogy egy adott gondolkodó melyik fogalmat használja* -, hogy egy olyan gondolkodó, aki rendelkezik a vonatkozó elméleteik által meghatározott diszpozíciókkal vagy képességekkel, *miért* hozná meg a vonatkozó ítéleteket inkább, mint másokat. Ha azt mondjuk, hogy egy gondolkodónak azért kell egy adott ítéletet hoznia, mert egy fogalmat alkalmaz a fogalom kiterjesztésében lévő tárgyra, vagy mert az ítélet összhangban van a fogalom következtető szerepével, akkor a gondolkodás tartalmára hivatkozunk a normativitás magyarázatára, ahelyett, hogy megmutatnánk, hogy az elmélet rendelkezik a tartalom normatív jellemzőinek magyarázatához szükséges erőforrásokkal.

Ez a vita azt sugallja, hogy a gondolkodóval kapcsolatos tényeknek, amelyek alapján egy adott fogalmat használ, ezt egy olyan leírás alapján kell megtenniük, amely eltér attól, hogy a gondolkodónak egy bizonyos típusú diszpozíciója vagy képessége van az ábrázolások, következtetések levonására vagy általában az ítéletalkotásra. Nem hihető ugyanis, hogy az, hogy valaki bizonyos ítéleteket hoz, *annak alapján* helyes, hogy egy bizonyos diszpozícióval vagy ítélezési képességgel rendelkezik. Ez nem azt jelenti, hogy egy adott fogalom használatára vonatkozó beszámoló megfelelő forrásai közé nem tartoznak bele a gondolkodó szimbólum-jelölő diszpozíciói és következtetési képességei, de nem várhatunk típus-típus azonosságot egy adott fogalom használata és egy adott szimbólum-jelölő diszpozíció vagy következtetési képesség gyakorlása között.

A tiszteletfüggő attitűdökről szóló vitának már egyértelművé kellett volna tennie ezt a pontot. A deferenciától függő attitűdök a szimbólum-kereső diszpozíciók és következtetési képességek egészen másfajta fajtái révén valósulnak meg, mint a teljesen megragadott fogalmakkal kapcsolatos attitűdök. Egy jó beszámoló arról, hogy mit jelent egy fogalom használata, meg fogja mondani, hogy a teljes megértéssel rendelkező gondolkodó diszpozíciói vagy képességei és a hiányos megértéssel rendelkező (másokra hagyatkozó) gondolkodó diszpozíciói vagy képességei milyen magasabb rendű tulajdonság alapján valósítják meg az ugyanazon fogalommal kapcsolatos attitűd állapotát. Az a pont, hogy a típus-típus azonosság nem szükséges, sőt nem is várható, minden okot elvesz arra, hogy azt gondoljuk, hogy - bármilyen problémákkal is járjon - a teljesítményszemlélet az egyetlen elképzelhető lehetőség. Ugyanis nem keressük a módját annak, hogy minden egyes fogalom esetében meghatározzunk egy olyan szimbólum-koncentrált diszpozíciót vagy következtetési képességet, amelynek gyakorlása *a

fogalom birtoklása.

Vegyük számba a helyzetet. Amikor azt a kérdést vizsgáljuk, hogy mit jelent *egy bizonyos fogalommal rendelkezni, a teljesítményszemlélet valószínűtlennek tűnik, mivel nem felel meg annak a desiderátumnak, hogy

megmagyarázza, hogy a gondolkodónak miért *kell* meghoznia a megfelelő ítéleteket. Továbbá, mivel nincs szükségünk egy fogalom használatának és egy diszpozíció vagy következtetési képesség gyakorlásának típus-típus azonosságára, a teljesítményszemlélet nem kényszerül ránk. A következő fejezetben a felelősszemplélet lehetőségeit vizsgálom a tartalmi kérdés megválaszolásában.

Mielőtt azonban ezt megtennénk, vissza kell térnünk az IIUC-ok melletti érvelésemre. Az érvelést több okból mutatom be ebben a szakaszban. Először is, a teljesítményszemlélet elleni érvek és az IIUC-k melletti érvek kölcsönösen támogatják egymást. Mivel a teljesítményszemlélet az egyik fő oka annak, hogy úgy gondoljuk, hogy nem létezhetnek IIUC-k, a teljesítményszemlélet szükségességét és hihetőségét kétségbe vonó érveimnek kevésbé problematikussá kell tenniük az IIUC-k gondolatát. Fordítva, ha az IIUC-ok mellett szóló érvek helyesek, akkor a DV és *a fortiori* a teljesítményszemlélet tarthatatlan. Másodszor, az IIUC-ok példái fontos adatkategóriát jelentenek, amelyet a tiszteletfüggő attitűdök mellett annak a beszámolónak is figyelembe kell vennie, hogy mit jelent *egy fogalommal rendelkezni. Harmadszor, ezzel összefüggésben, az IIUC példái arra vonatkozóan adnak majd támpontot, hogy hogyan kell számot adni arról, hogy mi határozza meg, hogy egy gondolat egy adott fogalmat tartalmaz.

6.9 Független, nem teljesen értett tartalmak (IIUC)

Láttuk, hogy a teljesítményszemlélet, amely a DV által a tartalomról szóló standard beszámolókbán megjelenő formája, nehezen értelmezi a tisztelet szerepét. Ebben a szakaszban a Független, nem teljesen megértett tartalmak (Independent Incompletely Understood Contents, IIUC) felé fordulunk, amelyek közvetlenül megkérdőjelezzik a DV-t. A szakasz tehát egy kétlépcsős támadás második szakaszának tekinthető. Először is, a vezető tartalomelméletek még az általuk elismert hiányos megértés eseteiről sem tudnak kielégítően beszámolni. Másodszor, ami még rosszabb, vannak más esetek (IIUC-k), amelyekkel nem tudnak foglalkozni.

Kezdjük azzal a kérdéssel, hogy a teljesítményszemléleten kívül miért gondoljuk, hogy a tisztelet szükséges ahhoz, hogy egy fogalmat hiányosan felfogó gondolkodónak legyenek a fogalmat érintő attitűdjei. Íme Peacocke érvelése az állítása mellett, miszerint a deferencia "lényeges" az ő "attribúciós feltételeiben": "[ez] az, ami megkülönbözteti a minket érdeklő esetet, egy szó részleges megértését (és részleges félreértését) egy közösségi nyelvben, attól az egészen más esettől, amikor egy egyén átvesz egy szót a közösségtől, és a saját egyéni, eltérő értelmében használja" (29. o.).

Bizonyára igaz, hogy a deferenciától függő attribúciók esetében a deferencia az, ami ezt a funkciót szolgálja,

de ez nem oldja meg azt a kérdést, hogy a tiszteletadason kívül bármi más is lehetővé teheti-e, hogy valaki olyan gondolatot alkosson, amely egy olyan fogalmat foglal magában, amelyet nem teljesen ért meg.

Kérdezzük meg általánosabb szinten, hogy milyen funkciót szolgál a tisztelet. Valamire szükség van ahhoz, hogy megkülönböztessük azt az esetet, amikor egy gondolkodó egy bizonyos, általa hiányosan felfogott fogalmat használ egy másik, általa teljesen felfogott fogalomtól (és attól, amikor más, általa hiányosan felfogott fogalmakat használ). Természetes elképzelés, hogy az adott fogalmat teljesen felfogókkal szembeni tisztelet meghatározhatja, hogy a gondolkodó ezt a fogalmat használja. A DV kezdeti plauzibilitását az magyarázza, hogy ha a közösségben senki sem érti meg teljesen a fogalmat, akkor nehéz megoldani azt a problémát, hogy mitől lehet az, hogy egy személy magatartása magában foglalja *ezt a* fogalmat. Ha a DV hamis, akkor lehetségesnek kell lennie annak, hogy valami meghatározza egy ilyen attitűd tartalmát.

A felelősségi szemlélet képes utat mutatni a megoldáshoz. Ha egy fogalom használata (egy gondolatban) azt jelenti, hogy (a gondolat tekintetében) felelősnek kell lenni azokért a normákért, amelyeket a fogalom felállít, akkor azok a gondolkodók, akik nem teljesítik ezeket a normákat, képesek lehetnek használni a fogalmat, mivel az emberek felelősek lehetnek azokért a normákért, amelyeket nem teljesítenek. A fogalom normáinak eleget tevő gondolkodó iránti tisztelet az egyik jó módja annak, hogy felelősséget vállaljunk e normákért. De nincs okunk azt gondolni, hogy ez az egyetlen módja annak, hogy egy gondolkodó felelőssé váljon az általa nem teljesített fogalmi normákért. Mielőtt tovább vizsgálnánk a problémát, nézzük meg, milyen okok szólnak amellett, hogy a gondolkodóknak lehetnek olyan attitűdjei, amelyek olyan fogalmat foglalnak magukban, amelyet senki sem ért meg teljesen.

Példákon keresztül fogom azt sugallni, hogy a DV nem igaz, mint a tartalomhoz kötődés szokásos gyakorlatára vonatkozó állítás. Mindegyik példa egy olyan gondolkodóról fog szólni, aki nem érti meg teljesen valamely fogalmat, mégis, azt szeretnénk mondani, hogy vannak olyan gondolatai a fogalommal kapcsolatban, amelyek nem függenek a deferenciától. A példák szükségszerűen a tartalmi attribúcióval kapcsolatos intuíciónkra appellálnak, mivel a cél az, hogy a DV-t ezen intuíciókkal szemben teszteljük.

Tervem az, hogy példák széles skáláját vázoljam fel, hogy azt sugalljam, hogy a hiányos megértés feltételezett esetei elterjedt és ismert jelenségek. Először röviden ismertetem a példák több

osztályát, anélkül, hogy az ellenvetésekkel foglalkoznék. Ezután röviden megvizsgálom a különféle ellenvetéseket és az ellenvetésekre adott válaszokat, megmutatva, hogy a különböző példák érdemei eléggé ellentmondásosak ahhoz, hogy legalábbis a DV-t ne vegyük magától értetődőnek. Tekintettel arra a munkahipotézisünkre, hogy egy következtető-

szerepelmélet a legjobb válasz arra a kérdésre, hogy mi individuál egy fogalmat (6.6. szakasz), a vita elsődleges célpontja egy olyan következtetés-szerepelmélet, amely elfogadja a teljesítményszemléletet; a példákat azért választottuk ki, hogy megmutassuk, hogy egy ilyen elmélet nem tud számot adni az IUUC-król. Peacocke elmélete gyakran szolgál egy ilyen nézet képviselőjeként, mivel a fogalom individuációjának jól artikulált következtetés-szerep elméletén alapul. Az egyes példákkal kapcsolatos érvek és ellenérvek részletei, bár önmagukban talán fontosak, némileg a lényeg mellett állnak. Kétségtelen, hogy a filozófiai leleményesség adhat valamilyen módot bármelyik konkrét példa újraértelmezésére, de ha az ilyen ellenvetések a DV-t akarják igazolni, akkor az intuícióink koherens beszámolójának kell vezérelnie őket. Amennyiben az ellenvetések *ad hoc* jellegűnek tűnnek, okkal gyanítható, hogy mögöttük csupán az a feltételezés húzódik meg, hogy a DV-t mindenképpen meg kell tartani. Az ellenvetések és a válaszok mérlegelésének folyamata, úgy vélem, alátámasztja azt a nézetet, hogy az ellenvetések a példákra adott darabos reakciók. Végül azt fogom javasolni, hogy legalább egy nagyon elvont elképzelésünk van a tartalmi attribúció természetéről, amely szerint nem várnánk el tőle a DV tiszteletben tartását. A 7. fejezet ennek az elképzelésnek a továbbfejlesztésének kilátásait tárgyalja.

Vegyük először a *nem függő* példákat, vagyis azokat az eseteket, amikor - bár lehetnek olyan szakértők, akik teljes mértékben megértik a fogalmat - a fogalom mások általi használata nem függ a szakértői tudásuktól. Sok esetben hihető, hogy azok a gondolkodók, akik nem teljesen értik a fogalmat, valójában nem hagyják magukat a szakértőktől, vagy legalábbis akkor is használhatják a fogalmat, ha nem hagyják magukat. Például a filozófia szakos hallgatók gyakran látszólag már azelőtt használnak egy általuk nem teljesen megértett fogalmat, mielőtt tudnák, hogy mások már előálltak a fogalommal (és nyelvi kifejezést adtak neki), és így mielőtt a hallgatók a használatában bárkire is ráhagyatkoznának. A diákoknak látszólag vannak olyan meglátásaik, érveik vagy megkülönböztetések, amelyekhez szükség van a fogalomra, de a fogalom magyarázási kísérleteik nem különböztetik meg azt más fogalmaktól, és zavart mutatnak. Ilyen például a szupervenienencia, a szükségszerűség és a típus/jegy megkülönböztetés fogalma.

Az, hogy a diákok felismernék és elfogadnák a fogalom egy javasolt helyes magyarázatát, nem azt mutatja, hogy másoknak engedelmessé válnak. Az, hogy egy gondolkodó egy másiknak engedelmessé válik, azt jelenti, hogy a gondolkodó *tekintélyként* kezeli őt, és rá támaszkodva határozza meg attitűdjei tartalmát, nem pedig pusztán azt, hogy hajlandó elfogadni tőle a fogalom helyes

magyarázatát. (Az csak elvárható, hogy egy olyan gondolkodó, aki olyan fogalmat használ, amelyet nem sajátított el, gyakran hajlandó elfogadni annak helyes magyarázatát,

még akkor is, ha az azt felajánló személy nem az, akire támaszkodik az attitűdjei tartalmának meghatározásában).

Mielőtt a legtöbb bíró találkozott volna a közgazdasági elmélettel, a bírák érvelésük során vitathatóan olyan gazdasági fogalmakat használtak, mint a VÁRHATOTT HASZNOSÍTÁS, a LEHETŐSÉGGKOCST és a KÜLÖNBÖZŐSSÉG, bár hihető, hogy nem voltak teljesen tisztában ezekkel a fogalmakkal, és nem tudták, hogy vannak szakértők, akikre hagyatkozhatnak. Hasonlóképpen, sok informálisan képzett, de gyakorlott zenész tapogatózva támaszkodik az olyan fogalmakra, mint a KULCS és a HANGOLÁS, és talán azért nem hagyatkozik másokra, mert nem tudja, hogy saját felfogása hiányos, vagy mert nincsenek szakértők a közösségében.

Egy radikálisabb lehetőség, hogy számos olyan fogalom létezik - talán a KIFEJEZÉS, az IGAZSÁG és a TUDATOSSÁG a példák -, amelyet a kortárs gondolkodók használnak, de senki sem érti meg teljesen. Sok ilyen nem függő esetben a gondolkodóknak lehet, hogy nincs hallgatóság megértésük arról, hogy mi tartozik a fogalom alá, és így képességeik nem elegendőek ahhoz, hogy a fogalmat még a különböző referenciájú fogalmaktól is megkülönböztessék. Ezért még a fogalmi individuáció referenciaalapú szemléletének mércéje szerint is hiányosan fogják fel a vonatkozó fogalmakat.

Mivel a hiányos megértés eseteit könnyebb utólag azonosítani, miután már tudjuk, hogy mit jelent a teljes megértés, forduljunk az esetek második osztályához, a *történelmi* példákhoz. Ezek olyan gondolkodókra vonatkoznak, akik kifinomult elméleti fogalmakat használtak, mielőtt bárki is kidolgozta volna a teljes megértésükhöz szükséges elméletet. A teljes védekezéshez a történelmi források részletes tárgyalására lenne szükség, én azonban csupán azt próbálom bemutatni, mennyire hihető, hogy ilyen esetek előfordulhatnak. Az ókori Görögország óta a gondolkodók vitathatatlanul használták a folytonosság fogalmát - mint például egy egyenes pontjainak vagy a valós számoknak a folytonos rendezését -, bár senki sem tudta szigorúan leírni a fogalmat, amíg

Dedekind a tizenkilencedik század végén tette Valóban, jóval Dedekind munkája előtt Newton és ezt.³²

Leibniz ezt a fogalmat, illetve a kapcsolódó, rosszul felfogott fogalmakat, például az infinitezimális differenciálszámítás fogalmát használta a számtan kidolgozásakor. Az entrópia fogalmának hasonló története van. A filozófushallgatókhoz vagy a bírákhoz hasonlóan a történelmi gondolkodók is olyan érveket hoznak fel, olyan következtetéseket vonnak le és olyan tevékenységeket folytatnak, amelyek azt sugallják, hogy használják a szóban forgó fogalmakat, miközben a pontos meghatározásra vagy

magyarázatra tett zavaros kísérleteik arról győznek meg bennünket, hogy ezeket a fogalmakat hiányosan értik meg. (Ismét nyilvánvalónak kell lennie, hogy a gondolkodók még a fogalmi individuáció referencia-alapú nézeteinek mércéje szerint sem biztos, hogy képesek megkülönböztetni a fogalmat más fogalmaktól.) Egy fogalom akkor jó jelölt egy ilyen példára, ha természetes

³² A vonatkozó előzmények tömör összefoglalását lásd: Bynum (1983), 78-79. o., valamint 48-49. o. Hálás vagyok Christopher Peacocke-nak, hogy felhívta a figyelmemet erre a példára.

és hasznosak egy adott szellemi vállalkozásban részt vevő személy számára, mégis csak egy elmélet kontextusában magyarázhatók meg teljes mértékben. Potenciális példák az elmélet különböző területein találhatók: A MARGINÁLIS TERMELES a közgazdaságtanban; az INTENZÍÓ a logikában; a KOMPLEX SZÁM vagy a HATÁR a matematikában; a RES JUDICATA, a BONA FIDE VÁSÁR vagy a KONSZOLÚCIÓ (a szerződési doktrínában) a jogban. (Ami azt illeti, a tudomány előtti társadalmak, amelyeknek még számtani jelölési rendszereik sem voltak, valószínűleg jóval azelőtt használták a PLUSZ fogalmát, hogy a számolás fogalmát a végtelen sok természetes számra kiterjedő értelmezésükbe beletartozott volna).

Az ilyen fogalmak a hiányos megértés valószínűsíthető jelöltjei, mert függetlenül attól, hogy az innovatív gondolkodók mennyire kifinomultak és reflektívek, a környező elmélet nélkül nem biztos, hogy teljes mértékben meg tudják érteni a szóban forgó fogalmakat. A vállalkozásukkal kapcsolatos reflexivitásuk és egy fogalom e vállalkozásra való alkalmassága intuitív módon vonzóvá teheti, hogy a fogalom teljes megértésének hiánya ellenére a fogalmat tartalmazó gondolatokat tulajdonítsunk nekik. Egy fogalom annyira illeszkedhet egy érvelés egy bizonyos szakaszához, annyira szükséges lehet egy bizonyos gondolatmenethez - az ilyen esetek legtisztább forrása az olyan erősen strukturált területek lehetnek, mint a matematika, a zene és a nyelv -, hogy a vizsgált tények maguk is alátámasztják a fogalom által megszabott normák bevezetését. Ha egy reflektív gondolkodó nem hagy kétséget afelől, hogy az adott tárgyra vonatkozó igazság keresésének részeként a vonatkozó érvelési menetet próbálja végigdolgozni, nehéz lehet nem tulajdonítani neki a fogalmat magában foglaló gondolatokat. Úgy is mondhatnánk, hogy az a gondolkodó, aki ilyen esetben elkötelezi magát az igazság keresése mellett, ezáltal felelőssé teszi magát a fogalom által támasztott normákért.

Az esetek egy harmadik csoportja - a *természetes fajták* példái - a tudomány előtti társadalmak embereinek olyan hiedelmeket tulajdonítanak, amelyek a referenciák szintjén olyan természetes fajtákról szólnak, mint a víz és az arany. Például azt mondanánk, hogy egy műkénéi embernek lehetett olyan gondolata, hogy az arany elsüllyed a vízben. Egyesek talán nem biztosak abban, hogy ebben a kontextusban az "arany" és a "víz" természeti-faj fogalmakat fejez ki, de valószínű, hogy a műkénéiek *valamilyen* módon gondolkodtak azokról a tulajdonságokról, amelyek az aranyról és a vízről alkotott fogalmaink *referenciái*. De, amint azt alább kifejtem, a potenciálisan rendelkezésre álló fogalmak közül csak a természetes jellegű fogalmak rendelkeznek a megfelelő referenciával. Tehát, *ha* a tartalmi attribúciós gyakorlataink tiszteletben tartják a DV-t, akkor ezek a

tudomány előtti emberekre vonatkozó attribúciók azt feltételezik, hogy empirikus tény, hogy az embereknek egészen konkrét szándékokkal vagy diszpozíciókkal rendelkeztek - olyanokkal, amelyek (attól függően, hogy következtető-szerepet veszünk-e fel

vagy a fogalom individuációjának referencia-alapú szemlélete) szükségesek a természetes fajtájú fogalom elsajátításához. Az a nézetünk azonban, hogy a műkénéieknek lehetett hitük az aranyról vagy a vízről, biztosabb, mint a szándékaikról vagy diszpozícióikról - a megértésük szintjéről - alkotott nézeteink. Az ilyen hiedelmekre vonatkozó tulajdonításunkat jobban megmagyarázza az a nézet, hogy a szokásos tartalmi tulajdonítások nem tartják tiszteletben a DV-t, mint az a nézet, hogy részletes és alátámasztatlan empirikus feltételezésekre támaszkodnak.

Burge (1986b) felvázolja a hipotetikus példák konstruálásának módját, amelyek - érvelésem szerint - felhasználhatók annak az állításnak az alátámasztására, hogy általában egy adott fogalom bármely hihető birtoklási feltétele esetén valaki rendelkezhet a fogalomhoz kapcsolódó attitűdökkel anélkül, hogy teljesítené azt. Burge példái, ellentétben az eddig vizsgáltakkal, nem olyan gondolkodókról szólnak, akiknek nincs kifinomultságuk vagy elméletük. Éppen ellenkezőleg, Burge elképzelése szerint valaki, aki megért egy fogalmat és ismeri annak hétköznapi használatát, "nem szabványos" elméletet alakíthat ki azokról a tárgyokról, amelyekre a fogalom vonatkozik, és ezáltal még a fogalom jelentésének megadásához legközpontibb jellemzésekben is kételkedni kezd (1986b, 707-710. o.). Például valaki, aki teljes mértékben érti a "kanapé" kifejezést, és folyékonyan használja, ellenőrizhető, empirikus hipotézisként javasolhatja, sőt, akár el is hiheti, hogy a kanapék nem ülőbútorok, hanem vallási műtárgyak vagy műalkotások. Burge rámutat, hogy "az érvelés bármely olyan tartalmi fogalomra adaptálható, amely fizikai tárgyakra, eseményekre, dolgokra, tulajdonságokra vonatkozik" (1986b, 709. o.).

Burge gondolata jelen kontextusban azért releváns, mert egy Burge-féle, nem standard elméletben való hit megakadályozhatja, hogy egy gondolkodó kielégítsen egy birtoklási feltételt, amelyet egyszer már teljesített, vagy, általánosabban, hogy teljesen megragadjon egy fogalmat, amelyet egyszer már megértett. Aki primitív módon arra kényszerül, hogy arra következtessen, hogy Q-nak a legalábbis természetesnek találja, hogy elhiszi, hogy Q, ha nem is Tehát aki kielégíti a Peacockean hiszi, hogy Q.³³

A megszállottság állapotának természetesnek kell találnia, hogy bizonyos dolgokat elhiggyünk. Burge példái azonban azt sugallják, hogy egy adott fogalmat használó gondolkodónak nem kell elhinnie, sőt, akár hamisnak is hiheti bármelyik konkrét tételt, és nincs ok arra, hogy a példáknak miért kell megengedniük, hogy a gondolkodónak, aki egy tételt hamisnak tart, mégis természetesnek kell találnia, hogy igaznak higgye. Általánosságban elmondható, hogy egy nem szabványos elmélet elhitése akadályozhatja a gondolkodót abban, hogy egy fogalom következtető szerepét instanciálja,

és akadályozhatja a gondolkodót abban, hogy a fogalom referenciájának megfelelő szimbólum-kereső diszpozíciókkal rendelkezzen.

³³ Ha nem arról lenne szó, hogy valamit primitív módon meggyőzőnek találni azt jelentené, hogy hajlandóak vagyunk igaznak ítélni azt, hanem valami olyasmiről, ami ahhoz hasonlít, hogy azt hisszük, hogy azt konvencionálisan igaznak ítélik, akkor ez a fogalom nem lenne plauzibilis jelölt a Peacocke által tervezett műhöz. A fogalomnak azt a gondolatot kellene megragadnia, hogy miként megyünk természetesen tovább, túl azon a ponton, ahol indokokat lehet adni (13. o., 190-191. o.). Továbbá, ha Peacocke beszámolója nem akar körkörös lenni, akkor az, hogy egy gondolkodó valamit primitív módon meggyőzőnek talál, olyan állapotnak kell lennie, amelyről egy szubracionális beszámolót lehet adni (179-190. o.).

Ráadásul az a gondolkodó, aki egy nem standard elméletet hisz, nyilvánvalóan nem hagyja figyelmen kívül a vonatkozó fogalmat a közösség más tagjainak, akik a standard elméletet hiszik, mivel tudja, hogy ők hogyan alkalmazzák a fogalmat, és úgy véli, hogy tévednek. Így a deferenciafüggőség nem tud magyarázatot adni a példákra. Sőt, bár Burge nem foglalkozik kifejezetten a kérdéssel, az érvelés nem függ attól a feltételezéstől, hogy a gondolkodó közösségének más tagjai továbbra is hisznek a kérdéses tételben.

Ha tehát Burge-nek igaza van abban, hogy valaki, aki kompetens használója egy fogalom fogalmának, kétségbe vonhatja azokat a jellemzéseket, amelyeknek meg kell határozniuk a fogalom jelentését, akkor valaminek meg kell történnie: vagy ezek a jellemzések nem építhetők be a fogalom birtoklási feltételébe, vagy nem tartható fenn, hogy egy fogalom kompetens használójának teljesítenie kell a fogalom birtoklási feltételét. Ha tehát a SOFA fogalom kompetens használója kételkedhet abban, hogy a kanapék ülőbútorok, akkor a SOFA fogalom birtoklási feltétele nem követelheti meg, hogy a gondolkodó primitív módon hajlandó legyen arra következtetni abból a premisszából, hogy X egy kanapé, hogy X egy ülőbútor.

Vegyünk egy érdekesebb példát, Peacocke által a természetes fajtájú fogalmakra vonatkozóan javasolt következtetési követelményt, miszerint egy adott F fogalom esetében primitív módon arra kell következtetni abból a premisszából, hogy $X F$, hogy X ugyanabba a mögöttes fajtába tartozik, mint F más mintái (1992, 26. o.). A VÍZ természeti-faj fogalom teljesen kompetens használója, aki például tudatosan szándékozott használni ezt a természeti-faj fogalmat a vízről való gondolkodásban, koherensen fel tudja állítani azt a hipotézist, hogy a víz nem egyetlen természeti-faj, hanem két vagy több különböző fajta anyag. Ha így tenne, akkor nem lenne primitív módon rákényszerítve arra, hogy abból a premisszából, hogy X víz, arra következtessen, hogy X ugyanabba a mögöttes fajtába tartozik, mint más vízminták. Mondhatnánk, hogy ebben az esetben a gondolkodó már nem használná a VÍZ természetes fajtájú fogalmát. Mégis, intuitív módon nem szeretnénk azt mondani, hogy a hipotézisének megalkotása (vagy elhitése) azonnal jelentésváltozást eredményezett.

Most a példákkal kapcsolatos számos ellenvetésre kell kitérnünk. Az intuíciók egyszerű tagadásán kívül két általános ellenvetési stratégia létezik. Először is, egy ellenvetés azt állíthatja, hogy a kérdéses fogalom birtoklási feltétele gyengébb, mint azt a példa feltételezi, így a gondolkodó kielégíti azt. Másodszor, egy ellenző átértelmezhet egy tartalmi attribúciót, azzal érvelve, hogy amit attribuálnak, az valójában nem a kérdéses fogalmat magában foglaló attitűd. Mindkét stratégia

különböző formákat ölthet a

különböző esetekben.

A burgei példákkal szemben a legtermészetesebb ellenvetések az első típusúak, ezért először ezeket vizsgáljuk meg. Peacocke azzal érvelhetne, hogy Burge példái csak azt mutatják, hogy az egyes következtetések nem konstitutívak a szóban forgó fogalom számára. Burge érvelése azonban egy általános érv irányába mutat, amely szerint egyetlen következtetés sem lesz szükségszerűen kényszerítő erejű egy fogalom bármely kompetens használója számára. Burge példái azt sugallják, hogy aki egy fogalom kompetens felhasználója, tévedhet bármely, a fogalmat érintő állítással kapcsolatban, függetlenül attól, hogy az mennyire központi jelentőségű a fogalom identitása szempontjából. Úgy tűnik, nincs oka annak, hogy miért ne lehetne a végtelenségig általánosítani azt a módszert, amely szerint egy nem szabványos elméletet fejlesztenek ki, amely szerint egy állítólag jelentést adó tétel hamis.

Ráadásul az első stratégiával kapcsolatos bármely ellenvetésnek van egy fontos korlátja: egy fogalom konstitutív következtetési szerepének olyan következtetéseket kell tartalmaznia, amelyek elégségesek a kérdéses fogalom egyedivé tételéhez. Ennek eredményeképpen két ellentétes nyomás nehezedik egy olyan következtetési szerepekről szóló beszámolóra, mint Peacocke-é, amely a fogalom individuációjának következtetési szerepekről szóló elméletét a teljesítményszemlélettel kombinálja. Egyrészt Burge példái azt sugallják, hogy ha olyan következtetést kell találni, amelyet minden hozzáértő felhasználónak meggyőzőnek kell találnia, akkor annak nagyon korlátozott következtetésnek kell lennie, még annál is vitathatatlanabbnak, mint az X kanapéból X kanapéra való következtetés, hogy X-et ülésre készítették. Másrészt, a következtetésnek elég erősnek kell lennie ahhoz, hogy egyedileg individuálja a kérdéses fogalmat. Egy közönséges empirikus fogalom elsajátítása például nem jelentheti egyszerűen azt a képességet, hogy kiválasszuk (néhány) olyan tárgyat vagy anyagot, amelyekre a fogalom vonatkozik. Egy ilyen képesség nem elégséges a fogalom egyedivé tételéhez, mivel létezhetnek különböző fogalmak ugyanazzal a hivatkozással.

Peacocke természetesen el tudja fogadni, hogy komolyan tévedhetünk azzal kapcsolatban, hogy mi alkotja a fogalmainkat. Van azonban egy fontos korlátja annak, hogy a teljesítményszemléletet elfogadó következtetési szerepelmélet milyen mértékben engedheti meg, hogy tévedhetünk: egy fogalom általában kompetens használóinak (azoknak, akik elég kompetensek ahhoz, hogy másokra való támaszkodás nélkül, akik szakértőbbek, a fogalmat érintő gondolataik legyenek) a fogalom következtetési szerepét kell megtestesíteniük. Burge példái azonban okot adnak arra, hogy ne csak azt

higgyük, hogy egy fogalom kompetens használója nem csak arra nem képes, hogy explicit módon megfogalmazza, mi alkotja a fogalmat, hanem arra is, hogy explicit módon helytelen nézeteket vallhat a fogalom szempontjából központi jelentőségű tételekről. Ha az X fogalom kompetens használója teljesen tévedhet.

arról, hogy X-ek milyenek egy adott tekintetben, akkor nehéz belátni, hogyan lehet fenntartani, hogy egy kompetens felhasználó szükségszerűen olyan következtetési szerepet instanciaál, amely elég erős ahhoz, hogy egyedileg individuálja a fogalmat.

A teljesítményt valló következtetés-szerep teoretikusok egyik lehetséges válasza az lenne, ha azt javasolnák, hogy a fogalmaknak lehetnek diszjunktív következtetési szerepeik; más szóval, hogy ahhoz, hogy egy gondolkodó rendelkezzen a fogalom következtetési szerepének megfelelő következtetési képességgel, a több következtetés közül csak egyet kell levonnia. Ez a válasz magyarázatot adna arra, hogy egy fogalom következtetési szerepének részeként javasolt bármely konkrét következtetés megkérdőjelezhetőnek tűnik, de nincs okunk azt gondolni, hogy a nem standard elmélet nem fejleszthető ki a következtetések korlátlan számú megkérdőjelezésére. Ráadásul nem intuitív, hogy az ilyen diszjunktív következtetési szerepek helyesen individuálják a szokásos empirikus fogalmakat.

A legfontosabb az, hogy a következtetési szerep teoretikusa nem tudná megmagyarázni, mi különbözteti meg a gondolkodót egy olyan fogalom használatától, amelyhez csak egy, mondjuk, diszjunktív következtetést használ, egy másik fogalom használatától, amelynek következtetési szerepe csak ezt a következtetést (vagy ezt a következtetést és néhány más, egymást nem átfedő következtetést) foglalja magában. A következtetési szerep teoretikusa nem tudná megmagyarázni, hogy mi különbözteti meg a gondolkodót egy olyan fogalom használatától, amelyhez csak egy diszjunktív következtetést használ. Másképpen fogalmazva: mi tenné lehetővé, hogy a feltételezett diszjunktív következtetési szerep különböző diszjunktumait instantiáló gondolkodók ugyanazt a fogalmat használják?

Most térjünk rá a második típusú kifogásra, amely a látszólagos tartalmi hozzárendelés újraértelmezését jelenti. Az ellenző azt állíthatja, hogy a köznyelv homályos és változó normákat alkalmaz a látszólagos attitűdtartalmat tulajdonító mondatok használatára, különböző kontextusokban és különböző célokra különböző normákat alkalmazva. Minél távolabb van a téma időben, térben vagy kultúrában, annál nagyobb a tolerancia az attitűd-attribúciós mondatok használatában. Ezért - hangzik az ellenvetés - nem tulajdoníthatunk nagy jelentőséget annak, hogy az emberek reflektálatlanul azt mondanák, hogy például a műkénéiek úgy hitték, hogy az arany elsüllyed a vízben, vagy hogy egy bíró úgy vélte, hogy bizonyos óvintézkedések megtételének várható haszna kisebb, mint a költsége. Egy olyan szót, mint az "arany" az ilyen attribúciókban nem szabad úgy tekinteni, mint ami minden

kontextusban egy adott fogalmat fejez ki; bizonyos kontextusokban a szó csupán egy homályos és kényelmes módja annak, hogy jelezze, hogy az alany valamilyen módon gondolkodik azokról a dolgokról, amelyekre a szóban forgó fogalom vonatkozik.

De az ellenvetés nem lehet az, hogy a tartalmi attribúció a fogalomszót használja a következők megjelölésére

hogy az alany egy másik, teljesen megértett fogalmat használ, amelynek *referenciája megegyezik a* vonatkozó, hiányosan megértett fogalommal. Mind a természeti, mind a történelmi példában az alany által teljesen megragadott fogalom referenciája különbözik a hiányosan megragadott fogalom referenciájától. Például az a hajlamunk, hogy a "víz" kifejezést használjuk, amikor a műkénéieknek gondolatokat tulajdonítunk, nem tekinthető pusztán annak kényelmes jelzésére, hogy valamilyen módon gondolkodtak a H₂O-ról, mert ha nem fogták fel teljesen a VÍZ természeti-fajta fogalmát, akkor az általuk teljesen felfogott vonatkozó fogalomnak szinte biztosan nem volt H₂O kiterjesztése. Legalábbis néha az azonos fogalom tulajdonítása magyarázza az azonos utalás tulajdonítását (és nem az azonos utalás azonossága az, ami az azonos szó használatát magyarázza).

Kifogásolható, hogy a történelmi példákban egy látszólag egy adott elméleti fogalmat érintő attribúciót úgy kell értelmezni, mint egy olyan attribúciót, amely valaminek a gondolkodásmódját foglalja magában, nagyjából úgy, mint *ami a helyes elméletben megfelelő szerepet játszó fogalom alá tartozik*. Ez a *helytartó* fogalom szükségszerűen ugyanolyan szemantikai értékkel rendelkezne, mint az az elméleti fogalom, amelynek a helyén áll, és a gondolkodó teljes mértékben felfoghatná.

Fontos, hogy a helyőrző fogalomnak ezt a másodrendű formát kell felvennie, és nem egy olyan fogalomnak kell lennie, mint például a "*bármilyen is legyen a jelenség természete*" (ahol a jelenséget példákkal azonosítják). Mint láttuk, a gondolkodónak nem biztos, hogy van (elsőrendű) módja a fogalom referenciájának azonosítására. Néhány példa, esetleg néhány tévedés is, nem lehet elegendő a fogalom referenciájának meghatározásához. A helyőrző-fogalom javaslat lényege az, hogy a gondolkodó - másodrendűvé válva - esetleg közvetve, magára az elméleti fogalomra való hivatkozáson keresztül hivatkozhat az elméleti fogalom szemantikai értékére.

A helyőrző fogalom azonban nem ragadja meg a példák intuitív erejét. A történelmi gondolkodók által mondott dolgok fajtái arra utalnak, hogy nem csupán üres helyőrzőket használnak elméleti fogalmakra. Egy gondolkodó a kérdéses fogalmat - *C* - arra használhatja, hogy érdemi érvekben indoklást adjon; annak megítélése, hogy *X C*, elkötelezi őt azon a tételen túlmutató következtetések mellett, hogy *X* az ilyen és ilyen elméleti szereppel bíró fogalom alá tartozik.

Sőt, ahhoz, hogy egy gondolkodó teljes mértékben felfogja a helyőrző fogalmat, teljes mértékben fel kellene fognia (nagyjából) annak a fogalomnak a fogalmát, amely a megfelelő szerepet játszaná a helyes elméletben.

És, mivel teljesen felfogja a helytartó fogalmat, ahhoz, hogy hihető legyen, hogy használja, másodrendű attitűdökkel kell rendelkeznie az elméleti fogalommal szemben (*pl.* , a hit, hogy a fogalom megfelelő szerepet játszik a helyes elméletben) és tudatában kell lennie annak, hogy nem érti azt (különben nem helyettesítené a helytartó fogalommal). Nincs okunk feltételezni, hogy a gondolkodók teljesítik ezeket a feltételeket.

Érdemes hangsúlyozni, hogy a gondolkodó nem biztos, hogy tudatában van annak, hogy nem érti a szóban forgó elméleti fogalmat. Ebben az esetben nemhogy nem fog helyőrző fogalmat használni, de nem is fog első rendű fogalmat használni a bármi-az-jelenség-természete-féle fajtából.

Ha egyszer elvetjük azt a felvetést, hogy a gondolkodó egy másik fogalmat használ, amelynek szemantikai értéke megegyezik a hiányosan felfogott fogalommal, akkor számos kevésbé vonzó állítás áll az ellenző rendelkezésére. Az ellenző azt állíthatja, hogy a látszólagos tartalmi tulajdonítás a vonatkozó fogalomszót arra használja, hogy jelezze, hogy az alany: 1) egy bizonyos fogalmat használ, amely csak néhány olyan tárgyra vonatkozik, mint a hiányosan felfogott fogalom; 2) *de re* gondolkodik egy olyan tárgyról, amelyre a hiányosan felfogott fogalom vonatkozik, vagy egy olyan tulajdonságról, amellyel néhány olyan tárgy rendelkezik, amelyre a fogalom vonatkozik (*e.pl.* , a VÍZ esetében arról a tulajdonságról, hogy tiszta, színtelen, szagtalan, iható folyadék, vagy a SOFA esetében arról a tulajdonságról, hogy bizonyos módon megjelenik és rá lehet ülni);³⁴ vagy 3) valamilyen módon gondolkodik néhány olyan tárgyról, amelyre a fogalom vonatkozik.

Bár ezek a javaslatok arra készítetnek bennünket, hogy ne tulajdonítsunk túl nagy jelentőséget a hétköznapi gyakorlat bármelyik példájának, mégsem adnak kielégítő átfogó képet a példákról. Először is, egy gondolkodónak olyan gondolatokat tulajdonítani, amelyekről még a referencia szintjén sem ugyanarról beszél, mint mi, sok esetben valószínűtlen. Ez azt feltételezi, hogy a gondolkodónak pusztán azért kellene jelentésváltozást végrehajtania, hogy közös tárgyat alkosson a kérdéses fogalmat érintő hiedelmeinkkel, és ezért egyetértsen vagy ne értsen velük. Például az a felvetés, hogy a tudomány előtti embereknek tulajdonított arany-gondolatok az "arany" szót funkcionális-fajta vagy felismerési fogalom kifejezésére használják, azt jelentené, hogy ezek az emberek nem az aranyról, hanem annak egyes mintáiról gondolkodtak; mivel egy funkcionális-fajta vagy felismerési fogalom nem utalna az aranyra (a természetes-fajta anyagra).³⁵

³⁴ Chris Peacocke felhívta a figyelmemet arra az ellenvetésre, amely egy olyan gondolatra támaszkodik, amely *de*

re egy tulajdonság.

³⁵ Továbbá, ha megtagadjuk a hiányosan felfogott fogalmakat tartalmazó gondolatok tulajdonítását, az egyes javaslatok saját problémáikba ütköznek: például, még ha a műkénéiek hiányosan is értették a mögöttes fajta fogalmát, nem kellett volna azt hinniük, hogy mindennek, ami az arany funkciójával vagy megjelenésével rendelkezik, aranynak kell lennie. Nem magyarázhatjuk tehát a tartalmi attribúcióba vetett bizalmunkat azzal, hogy ebben a kontextusban az "arany"

Másodsor, a hétköznapi gyakorlat - a népi pszichológia - a tartalmi attribúció otthona. Azt állítottam, hogy a hétköznapi gyakorlatban gyakran előfordulnak olyan (nem referenciafüggő) attribúciók, amelyek látszólag olyan fogalmakat említenek, amelyeket az alany nem teljesen ért. A DV fenntartásához azt kellene feltételeznünk, hogy ezekben az attribúciókban a fogalomszót nem a fogalom kifejezésére, sőt sok esetben még csak nem is a szemantikai értékére való utalásra használják. Ezt a feltételezést nem szabad erős indokok nélkül megtenni.

Éppen ellenkezőleg, van okunk azt várni, hogy a népi pszichológia engedélyezné a hiányosan megértett fogalmakkal kapcsolatos tartalmak ilyen attribúcióit. A tartalmi attribúció egyik fontos célja az lehet, hogy jelezze azokat a normákat, amelyekkel szemben a gondolkodók felelősek. Ha a felelősséggel kapcsolatos nézet helyes, akkor ez a cél abból a konstitutív igazságból ered, hogy egy adott fogalmat érintő attitűddel rendelkezni annyi, mint bizonyos normáknak alávetni magunkat, nem pedig egy bizonyos következtetési képességet gyakorolni. A különböző szintű megértéssel rendelkező emberek felelősek lehetnek közös normákért, amelyeknek egyesek nem felelnek meg, és különböző mértékben nem felelnek meg. (Amint azt a 7. fejezetben tárgyaljuk, a felelősségzemplélettel azonban összhangban van az, hogy a gondolkodóknak jellemzően bizonyos fokú képességgel kell rendelkezniük ahhoz, hogy egy fogalom normáinak megfeleljenek, hogy az adott fogalmat érintő gondolataik legyenek.) A gondolkodók felelősek lehetnek az ilyen normákért, mondjuk egy közös vállalkozás, az igazság keresése valamely kutatási területre vonatkozóan. Így a gondolkodókra vonatkozó normák megjelölésének célja elegendő lehet annak megmagyarázására, hogy a hétköznapi gyakorlatban miért helyénvaló egy közös fogalmat érintő gondolatokkal rendelkező embereket és az adott fogalom különböző, hiányos megértésével rendelkező embereket egy csoportba sorolni: az ilyen attribúciók azt jelzik, hogy az alanyokat bizonyos közös intellektuális normákért felelősnek tekintik, talán azért, mert ugyanazon vállalkozásban vesznek részt, vagy ugyanazzal az átfogó kérdéssel foglalkoznak. Így legalább van egy absztrakt és általános indoklásunk, amely szerint nem kell elvárnunk, hogy a példák megfeleljenek a DV-nek. A következő fejezetben megvizsgáljuk, hogy a felelősségzemplélet milyen lehetőségeket rejt magában a tartalom részletes magyarázatára.

Nem próbáltam meg végleges választ adni a példákkal kapcsolatos kifogásokra. Mint fentebb mondtam, a kérdés nem az, hogy ki tudjuk-e találni a DV állítólagos ellenpéldáinak egyenként történő elutasításának módját, hanem az, hogy elutasításukat a hiányos megértés jelenségének leghihetőbb átfogó magyarázata motiválja-e. Céloom az volt, hogy azt sugalljam, hogy az ellenvetések

nem

egy olyan funkcionális-fajta vagy felismerési fogalom kifejezésére használták, amelyet a műkénéiek bizonyára teljes mértékben megértettek.

a DV-t támogató tartalmi hozzárendelési gyakorlatunk meggyőző beszámolóját tükrözik. A példák legalábbis azt mutatják, hogy nem vehetjük egyszerűen természetesnek a DV-t.

Megvizsgáltunk néhány olyan megerősítő okot, amely miatt kétségbe vonhatjuk a DV-t. Amint fentebb tárgyaltuk, a DV-t azért nehéz feladni, mert ha egyetlen gondolkodó sem ért meg teljesen, még kollektíven sem, egy fogalmat, akkor nem könnyű belátni, hogy mi határozhatja meg, hogy egy attitűd *ezt a* fogalmat foglalja magában, és nem egy meghatározatlan számú másikat. Amint azonban a 3-5. fejezetben láttuk, még a DV-t *figyelembe véve* sem kapunk kielégítő választ a tartalmi kérdésre. Így a DV elvetése nem rontaná el a tartalom kielégítő bemutatását. Másrészt a DV elutasítása megnehezítheti a probléma megoldását, mert ha a DV hamis lenne, akkor szükségünk lenne egy olyan elszámolásra, amely meghatározza, hogy egy gondolkodó olyan fogalmat használ, amelyet sem az ő, sem a közösségben élő más személyek képességei nem elegendőek ahhoz, hogy megkülönböztessék más fogalmak meghatározatlan számú fogalmától. Más színtereken azonban az embereket olyan normákhoz kötik, amelyek teljesítésére nincs meg a képességük, és nem azért, mert másoknak engednek, akiknek megvan ez a képességük. A pusztán részvétel bizonyos tevékenységekben vagy vállalkozásokban elegendő ahhoz, hogy a gépjárművezetőket, sportolókat, orvosokat és tábormásokat olyan normákért tegyék felelőssé, amelyek teljesítéséhez esetleg nincs meg a képességük.

Egy egyszerű, de felismerhető kép szerint egy nyelv kompetens beszélői a legtöbb mindennapi fogalmat teljes mértékben megértik. A tanulók a kompetens beszélőkre támaszkodnak, akik közé a legtöbb felnőtt anyanyelvi beszélő tartozik. A kompetens beszélők a tudományos, technikai vagy egyéb speciális fogalmak használata tekintetében a szakértőkre hagyatkoznak, és a szakértők teljes mértékben megértik a szakterületükhöz tartozó fogalmakat.

Bár a kompetens beszélők a mindennapi szavak használatában valóban engedelmessé válhatnak egymásnak, attitűdjeik tartalmát a fogalmak saját elsajátítása határozza meg, amit a szakkifejezések használatában a szakértők iránti tisztelet egészít ki. Bármely fogalomnak, amely egy nyelvi közösség tagjainak attitűdjeiben szerepel, a közösség egyes tagjainak egyénileg is teljes mértékben meg kell érteniük.

Ezt az egyszerű képet ritkán vitatják, de gyakran természetesnek veszik. Talán éppen az ehhez a képhez való ragaszkodásunk teszi olyan nehezzé, hogy elképzelhetővé váljon, hogyan lehetne DV nélkül a tartalomról számot adni. Mivel ez a kép nem adott kielégítő magyarázatot a tartalomról, fel kell tennünk a kérdést, hogy vannak-e más, fel nem ismert meghatározói a tartalomnak, vagy esetleg

fel nem ismert módjai annak, ahogyan az elfogadott meghatározók hozzájárulnak a tartalomhoz. Az egyszerű kép és a DV talán elvakított bennünket arra, hogy a típustípus-azonosságon kívül valami mást is keressünk egyrészt *a fogalom birtoklása

másrészt pedig olyan diszpozíciókat vagy képességeket, amelyekkel reprezentációkat tudunk felidézni, ítéleteket tudunk alkotni vagy következtetéseket tudunk levonni.

A következő fejezetben azt a felelősségzemplélet által megnyitott lehetőséget vizsgálom, hogy a tények szerepet játszhatnak a tartalom meghatározásában, nemcsak azáltal, hogy meghatározzák a referenciát, hanem azáltal is, hogy hatással vannak arra a kérdésre, hogy a gondolkodók milyen tárgyakról való gondolkodásmódokért tartoznak felelősséggel. Így például a történeti példák azt sugallják, hogy ha egy gondolkodó matematikai igazságra törekszik, a matematikai tények szerepet játszhatnak annak meghatározásában, hogy a gondolkodót mely fogalom normái iránt kell felelősségre vonni. Ez az elképzelés kiindulópontot adhat egy olyan beszámolóhoz, amely meghatározza, hogy egy gondolkodó PLUS-t használ, nem pedig QUUS-t. Talán a fizikai, etikai és másfajta tények a matematikai tényekhez hasonló szerepet játszhatnak.

Tekintsük át, hol tartunk. Azt találtuk, hogy amint azt a kérdést, hogy mit jelent egy fogalom használata, a fogalom individuációjának kérdésétől függetlenül vizsgáljuk, a teljesítményszemplélet nem vonzó válasz az előbbi kérdésre. Tekintettel a fogalmi individuáció következtetésen alapuló elméletének *prima facie* vonzerejére (amikor a fogalmi individuáció kérdését a fogalom használatának kérdésétől függetlenül vizsgáljuk), úgy döntöttünk, hogy azt a stratégiát választjuk, hogy a fogalmi individuáció következtetésen alapuló elméletét munkahipotézisnek tekintjük, és megvizsgáljuk, hogy kiegészíthető-e egy nem teljesítményen alapuló elmélettel arról, hogy mit jelent egy fogalom használata. Különösen az utóbbi elméletnek kell módot adnia arra, hogy minden egyes fogalom esetében meg lehessen határozni azokat a tényeket egy gondolkodóról, amelyek alapján a gondolkodó számára helyes, hogy az adott fogalom következtetési szerepének megfelelő ítéleteket hozzon.

Mielőtt megvizsgálánk, hogy mi a fogalom használatának felelősségi nézete, megálltunk, hogy megvizsgáljuk a 6.9. szakasz IIUC-ok melletti érvelését. Az IIUC-ok további okot szolgáltatnak a teljesítményszemplélet elutasítására. Most térjünk rá a felelősségzempléletre.

7. fejezet: A felelősség Nézet

7.1 Bevezetés

Ez a fejezet a 7.2. és 7.3. szakaszban a felelősség szemléletének tisztázásával kezdődik. A 7.4. szakaszban rátérek egy olyan megkülönböztetésre - a normának való alávetettség és az annak való megfelelésre való hajlandóság között -, amely döntő fontosságú a felelősségszemlélet előnyei szempontjából a teljesítményszemlélettel szemben. Ezután a 7.5. szakaszban áttekintem ezeket az előnyöket, és válaszolok néhány ellenvetésre. Végül (7.6. és 7.7. szakasz) rátérek a felelősségen alapuló tartalomelmélet központi kihívására: annak a számbavételére, hogy mi teszi a gondolkodókat a vonatkozó normáknak alávetetté. Itt nem próbálok meg megfelelni ennek a kihívásnak, csupán néhány programadó gondolatot vázolok fel.

7.2 Az alapötlet

Tekintsük át a felelősség nézetét, mint egy általános account arról, hogy mit jelent egy fogalom használata.

A felelősség nézete: egy gondolat inkább egy fogalmat foglal magában, mint másokat, mivel a gondolkodó felelős vagy alá van vetve az adott fogalom által megkülönböztetetten előírt normáknak.

Azzal szeretném kezdeni, hogy viszonylag röviden kommentálom ennek a megfogalmazásnak több aspektusát. Számos pont a fejezet későbbi részében további kifejtést kap.

Először is, a felelősség szemlélet, akárcsak a teljesítmény szemlélet, a tartalom konstitutív beszámolójaként kínálkozik. Az állítás nem pusztán az, hogy az a személy, aki egy bizonyos fogalmat tartalmazó gondolattal rendelkezik, szükségszerűen bizonyos normáknak van alávetve. Sokkal inkább az, hogy a személy alá van vetve ezeknek a normáknak, azt jelenti, hogy ezt a fogalmat használja, szemben másokkal. (Vagy legalábbis ez része annak, hogy az illető használja ezt a fogalmat. A felelősségről vallott nézet mérsékelt változata szerint a fogalom használatának más aspektusai is vannak). A pont, amelyet hangsúlyozni szeretnék, a magyarázat irányára vonatkozik: a felelősség nézete arra apellál, hogy a gondolkodó normáknak van alávetve, hogy megmagyarázza egy gondolat egy adott fogalom bevonását.

Másodszor, melyek a szóban forgó szabványok? Mint láttuk, a teljesítményalapú elméletek

implicit vagy explicit módon azt vallják, hogy a fogalmak kanonikusan kapcsolódnak a gondolkodókra vonatkozó feltételekhez. Egy felelősség-alapú elmélet a fogalomhoz kapcsolódó feltételt tekintheti a releváns normának. A oldalon.

a teljesítményszemlélet szerint az, hogy valaki egy bizonyos fogalmat használ, az, hogy a fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére irányuló hajlandóságot gyakorol. A felelősség szemlélet szerint az, hogy valaki használja a fogalmat, az, hogy a fogalomhoz kapcsolódó feltételnek eleget *kell* tennie, nem pedig az, hogy hajlandóságot gyakorol erre. Mint látni fogjuk, ez nem jelenti azt, hogy az egyén diszpozíciói irrelevánsak. Sokkal inkább *azért* relevánsak a diszpozíciói, *mert* (és amennyiben) szerepet játszanak annak meghatározásában, hogy az illető milyen normáknak van alávetve.

A közvetlen lényeg az, hogy egy felelősségen alapuló elméletnek a fogalmakhoz kanonikusan kapcsolódó feltételek posztulálása nem kell, hogy elkötelezze az elméletet semmi olyanra, ami túlmutat azon, amire a standard tartalomelméletek elkötelezik magukat. (A kérdés, amelyben egy felelősség alapú elméletnek és egy teljesítmény alapú elméletnek nem érthet egyet, az az, hogy a feltételek olyan normák-e, amelyekért a gondolkodók felelősek). Egy felelősség alapú elméletnek ugyanolyan választási lehetőségei vannak, mint egy teljesítmény alapú elméletnek a fogalmak természetéről alkotott nézetek tekintetében. Például Peacocke teljesítmény alapú tartalomelmélete szerint minden fogalom birtoklási feltétele olyan mentális átmeneteket határoz meg, amelyek az adott fogalom számára kanonikusak. Ennek megfelelően egy felelősség-alapú elmélet azt állíthatná, hogy ha egy gondolkodó egy adott fogalmat használ, az azt jelenti, hogy a gondolkodó egy olyan normának van alávetve, amely megköveteli a gondolkodótól, ha a vonatkozó kérdések felmerülnek, hogy a fogalom birtoklási feltételében meghatározott átmeneteket elvégezze.

Amint azt a 6.7. szakaszban láttuk, sok teoretikus elfogadná, hogy az a személy, akinek egy fogalmat tartalmazó gondolata van, szükségszerűen felelős bizonyos megfelelő normákért. Az ilyen teoretikusok azonban azt feltételezik, hogy ez a normák iránti felelősség valamilyen módon következménye annak, hogy egy gondolat fogalmat tartalmaz, egy olyan következmény, amelyet, mint javasoltam, a standard elméletek nem alkalmasak arra, hogy megmagyarázzák. Ezzel szemben a felelősséggel kapcsolatos nézet azt állítja, hogy a személynek a fogalom normáinak való felelőssége az, ami magyarázatot ad arra, hogy a személynek olyan gondolata van, amely magában foglalja a fogalmat, és nem fordítva. A felelősség szemlélet azonban nem kötelezi el magát amellest, hogy a fogalmakhoz olyan feltételek (vagy a felelősség szemlélet értelmezése szerint normák) kapcsolódnak, amelyek túlmutatnak azon, amit a teljesítmény alapú elméletek feltételeznek.

Harmadszor, mi az, hogy felelősnek lenni egy szabványért, vagy alávetni magunkat egy szabványnak? Egy normáért felelősnek lenni csupán annyit jelent, hogy a norma az egyén magatartására vonatkozik, vagy azt szabályozza, tehát

valakinek a magatartása helytelen vagy helytelen, ha nem felel meg. A felelősségvállalás fogalma a normának.¹

¹ Amint azt a 2.9. szakaszban megjegyeztük, fontos megkülönböztetni a "felelős" kifejezésnek ezt a használatát attól a használatától, amelyben a felelősségre vonást jelenti, *pl.*, hibáztatható. Egy ágens cselekedhet helytelenül - egy szabványt megszegve -, mégsem lehet hibáztatható azért, hogy ezt tette.

a szabványhoz való alkalmazkodás rendkívül ismerős. (Vitatható, hogy nem csak az ágensek, hanem például a cselekvések, a gondolatok, a műtárgyak és a biológiai szervek is normák alá tartoznak. A legtöbbször az ágensekkel fogok foglalkozni). A jogi példák talán a legegyszerűbbek. Általában az, hogy valaki felnőtt személyként fizikailag jelen van egy joghatóság területén, elegendő ahhoz, hogy a joghatóság büntető törvényei alá tartozzon. A kutyák és a csecsemők nem tartoznak a büntetőjog hatálya alá, bár a gazdáik és szüleik igen. A külföldi diplomatákra közismerten nem vonatkoznak a helyi közlekedési és parkolási szabályok. Hogy egy egészen másfajta példát hozzak: én racionális és erkölcsi követelményeknek vagyok alávetve; a viharok és a vírusok nem.

Amint a fenti példákból kitűnik, létezik egy általános fogalom, hogy az ember egy szabványnak vagy követelménynek van alávetve, amely fogalom számos területen átível. Az ember racionális, ismeretelméleti, intellektuális, esztétikai, erkölcsi, szokásjogi és jogi normáknak, valamint bizonyos szervezetek, közösségek és tevékenységek követelményeinek lehet alávetve. Amikor tehát a felelősségvizsgálat azt állítja, hogy ha egy gondolkodónak egy bizonyos fogalmat tartalmazó gondolata van, az azt jelenti, hogy a gondolkodó bizonyos normáknak felelős, akkor ez nem a normáknak való felelősség fogalmára támaszkodik, amely a fogalmak elméletének sajátja. A normákért való felelősség fogalma alapvető normatív fogalom, egyenrangú magával a norma vagy szabvány fogalmával. Ahhoz, hogy megértsük, mi a norma, meg kell értenünk, mit jelent egy normának alávetve lenni. Sőt, úgy tűnik, hogy a normának való megfeleléshez hozzátartozik az is, hogy olyan feltétel, amelynek az ágensek (vagy más entitások) alávetettek. Mivel a normának való alávetettség fogalma ismerős, nagyon alapvető, és nem speciális a tartalomelmélet számára, itt nem próbálok többet mondani magáról a fogalomról.

Negyedszer, amint azt fentebb (2.1.2. szakasz) megjegyeztük, szükség van egy olyan minősítésre, amely szerint a gondolkodó *a kérdéses gondolat tekintetében* a vonatkozó normáknak van alávetve. Nagyjából úgy, hogy az adott gondolattal kapcsolatos mentális tevékenysége a vonatkozó normáknak van alávetve. (Az is, hogy a normák mit követelnek meg, attól függ, hogy a kérdéses fogalom milyen pozíciót foglal el a gondolat tartalmi struktúrájában. Hogy ezt a gondolatot konkretizáljuk, minden egyes mondat tartalomhoz olyan normák kapcsolódnak, amelyek az alkotó fogalmak normáiból származnak, megfelelően kombinálva. Az, hogy egy gondolat egy adott tartalommal rendelkezik, azt jelenti, hogy a gondolkodó az adott tartalom normáinak van

alávetve). Ezt a minősítést általában elhagyom.

Ötödször, egy másik kérdés, hogy mi teszi az embereket felelőssé a normákért. Ahogyan van egy

a felelősség fogalmát a szabványok iránt, amely nem terület-specifikus, a mi megértésünk arról, hogy mi teszi

a szabványokért felelős személyek a különböző területeken. Jól ismerjük azokat a tényezőket, amelyek a szabványokért felelős embereket felelőssé teszik, bár gyakran nehéz pontosan megfogalmazni, hogy milyen tényezőkről van szó. A kifejezett kötelezettségvállalások, például az ígéretek és eskük, a szabványok iránti felelősségvállalás egyik módja. Egy vállalkozásban való részvétel vagy egy közösség tagsága elegendő lehet ahhoz, hogy az ember felelőssé váljon annak normái iránt. Egyes nézetek szerint bizonyos képességek pusztán megléte is elég ahhoz, hogy az ember felelősséget vállaljon az erkölcsi és racionális normákért. Az egyén helyzete vagy körülményei legalábbis fontos tényezőt jelenthetnek abban, hogy az egyén alávetetté váljon a normáknak. Egyes nézetek szerint például valakinek pusztán azáltal lehetnek erkölcsi kötelezettségei, hogy valaki fia, vagy hogy olyan helyzetben van, hogy megmenthet valakit, aki sürgős szükségben van. Nem sajtósan a tartalomelmélet feladata, hogy megmondja, mi teszi az embereket felelőssé a normákért. A felelősségen alapuló tartalomelmélet hivatkozhat arra a felfogásunkra, hogy mi teszi az embereket általában véve felelőssé a normákért, és ezt a felfogást alkalmazhatja a fogalmak esetére.

Ez egy jó hely arra, hogy tisztázzuk a felelősségzemplélet és bizonyos tartalomelméletek közötti kapcsolatot, amelyek szerint a gondolat tartalmát a biológiai funkció határozza meg.² (A nézettől függően a releváns biológiai funkció lehet a gondolat, a gondolatot előállító mechanizmus vagy a gondolatot használó mechanizmus funkciója). A szóban forgó elméletek azt állítják, hogy a biológiai funkcióval rendelkező normatív fogalom: egy bizonyos biológiai funkcióval rendelkező azt jelenti, hogy

bizonyos előírásoknak megfelelően.³ Például, ha azt mondjuk, hogy az immunrendszer immunrendszerének

funkciója a betegségek megelőzése, azt jelenti, hogy az immunrendszernek meg kell előznie a betegségeket, vagy hogy a jó immunrendszer megelőzi a betegségeket. Az ilyen *teleologikus* tartalomelméletek jellemzően azt állítják, hogy egy szerv vagy szervrendszer funkciója az élőlény evolúciós története alapján van meg. (Lehetséges olyan biológiai funkcióról is számot adni, amely nem az evolúciós történetre apellál, hanem például arra, hogy mire van szüksége a szervezetnek a virágzáshoz.)

A jelen pont az, hogy a teleologikus tartalomelmélet a felelősségzempléletnek egy olyan változata, amely sajátos álláspontot képvisel arról, hogy mi teszi a gondolkodókat felelőssé a vonatkozó normákért. A teleológiai elméletek szerint az evolúciós történelem az, ami a

gondolkodókat felelőssé teszi a fogalmi

² Lásd Ruth Millikan (1984; 1990) és Karen Neander (1991; 1995). A 3. fejezet 18. jegyzetében említék egy másik, a biológiára való hivatkozást.

³ Egy másik lehetőség az, hogy a gondolatnak a biológiai funkciója alapján van tartalma, de tagadja, hogy a biológiai funkció normatív fogalom lenne. egy teoretikus elfogadhatja, hogy egy gondolatnak biológiai funkciója van, mivel a gondolkodónak van egy bizonyos fajta evolúciós története, de tagadja, hogy az ilyen történelem a gondolkodót vagy a gondolatot normáknak vagy követelményeknek tenné alávetetté. A szövegben leírt elméletfajtaival ellentétben egy ilyen álláspont nem a felelősségszemlélet egyik változata lenne.

normák; a versengő, felelősségen alapuló tartalomelméletek más tényezőkre hivatkoznak, és azt állítják, hogy az evolúciós történelem csak egy tényező, vagy tagadják, hogy bármilyen szerepe lenne. A teleologikus tartalomelméletek más felelősségen alapuló elméletekkel osztoznak azon az alaptételen, hogy az, hogy egy gondolatnak milyen tartalma van, a gondolkodó normák iránti felelősségének kérdése.

Hatodszor, végül, a tartalom esetében, mi teszi a gondolkodókat felelőssé a vonatkozó normákért? Mivel a felelősségszemlélet a normák iránti felelősség szempontjából megmagyarázza, hogy milyen fogalmak szerepelnek egy személy gondolkodásában, nem hivatkozhat a fogalmakra annak megmagyarázására, hogy mi teszi a gondolkodókat felelőssé az említett normákért. A tartalom vezető elméletei számos tényezőt azonosítottak a tartalom meghatározójaként. Ilyen tényezők többek között a saját diszpozícióink, más emberek, a külső világ és az evolúciós történelmünk. Amint azt alább tárgyaljuk, a felelősségszemléletnek van egy egységesítő magyarázata arra, hogy ezek a látszólag sokféle tényező miért a tartalom meghatározó tényezői, vagy miért gondolják, hogy azok: a tényezők mindegyike jelölt arra, hogy mi tesz minket felelőssé a normákért. A következő szakaszban felvázolom, hogy a felelősségen alapuló elmélet hogyan kezelhetné a tisztelet és a fogalom elsajátításának eseteit.

7.3 A tiszteletadás és a koncepció elsajátítása iránti felelősségvállalás

Burge jól ismert ízületi gyulladásos példájában a gondolkodónak vannak gondolatai a az ízületi gyulladás fogalmával kapcsolatban, noha nem ura ennek a fogalomnak. Amint azt a 6.5. szakaszban láttuk, a szokásos tartalomelméletek nem adnak megfelelő magyarázatot arra, hogy a gondolkodó tisztelete miért teszi lehetővé, hogy a fogalmat tartalmazó gondolatai legyenek. Elméleteik még akkor sem kielégítőek, ha feltételezzük, hogy a gondolkodó tisztelete a másoktól való korrekció elfogadására való hajlandóságot jelenti. Amint azt már megjegyeztük, sok esetben hihető, hogy a tisztelet, amely nyilvánvalóan lehetővé teszi, hogy egy fogalmat tartalmazó gondolataink legyenek, nem tartalmaz többet, mint a közösséghez való tartozást és a kifejezett szándék hiányát, hogy egy szót sajátos módon használjunk.

A felelősség szemlélete természetes módot kínál a tisztelet szerepének értelmezésére. A másoktól való korrekció elfogadására való hajlandóság a mások által elfogadott normák iránti elkötelezettséget jelentheti. Hasonlóképpen, a pusztán tagság egy közösségben elegendő lehet ahhoz,

hogy a gondolkodót a közösségi normáknak vessék alá, amennyiben a gondolkodónak nincs kifejezett szándéka az ellenkezőjére.

A felelősségről szóló nézet szerint tehát a tisztelet lehetővé teszi a gondolkodók számára, hogy egy fogalmat tartalmazó gondolataik legyenek, mert felelőssé teszi őket a fogalomra vonatkozó kanonikus normák iránt.

Mi a helyzet azzal a személlyel, aki teljesen megért egy fogalmat? Amint azt még meg fogjuk vitatni, egy fogalom teljes megértése önmagában nem elegendő ahhoz, hogy a gondolkodót felelőssé tegye a fogalom normái iránt. Ez nem jelenti azt, hogy a teljes megértés irreleváns. A gondolkodó fogalom elsajátítása meghatározhatja, hogy mely normákról van szó. Valami másra is szükség van azonban ahhoz, hogy a gondolkodó felelősséget vállaljon ezekért a normákért. Az egyik lehetőség az, hogy a gondolkodó egy fogalom elsajátítása lehetővé teszi számára, hogy azonosítsa a kérdéses normákat, és így kifejezetten elkötelezze magát e normák mellett. Egy másik lehetőség, hogy azok a tényezők, amelyek a fogalmat teljes mértékben megértő gondolkodókat felelőssé teszik a vonatkozó normákért, ugyanazok, mint a hiányosan értő gondolkodók esetében. A 7.6-7.7. szakaszokban vázoltak szerint a releváns tényezők közé tartozhat például a közösséghez való tartozás vagy a vállalkozásban való részvétel. A releváns tényezők esetről esetre változhatnak, és a gondolkodó normák iránti felelősségét különböző tényezők együttesen határozhatják meg.

Még a koncepciót teljes mértékben megértő gondolkodók esetében is a szokásos tartalomelméletek gyakran a gondolkodó diszpozícióinak valamiféle idealizálására hivatkoznak. De nehezen tudják megmagyarázni, hogy az idealizálásnak milyen irányba kellene mennie, és ami még alapvetőbb, hogy az idealizálásnak miért van egyáltalán jelentősége. A felelősségszemlélet készen áll az idealizálás szerepének magyarázatára. Amikor egy gondolkodó elkötelezi magát a saját vagy a közössége diszpozícióinak megfelelő normák mellett, akkor talán úgy lehet a legjobban értelmezni, hogy nem a tényleges diszpozíciók mellett kötelezi el magát, hanem azok idealizálása mellett. Más szóval, az idealizáció azért releváns, mert a gondolkodó elköteleződése plauzibilisen egy olyan norma mellett történik, amelyet a közösség diszpozícióinak idealizációja ragad meg, nem pedig azok tényleges körvonalai.

A felelősségen alapuló elméletnek nem kell egyetértenie a teljesítményen alapuló elméletekkel abban a tekintetben, hogy mitől van az emberek gondolatainak tartalma. A felelősségalapú elméletnek azonban nem kell elismernie a hiányos megértésnek a teljesítményalapú elméletek által felismert esetektől eltérő eseteit. Elvileg egy felelősségalapú elmélet egyetérthet a teljesítményalapú elméletekkel abban, hogy az emberek gondolatainak milyen tartalma van. Amint azonban egy elmélet azt állítja, hogy az egységesítő jellemző - az a jellemző, amelynek alapján a fogalmat uraló és a másoknak engedelmesskedő emberek gondolatai ugyanazt a fogalmat tartalmazzák - a normák iránti felelősség, aláássa azt a feltételezést, hogy a fogalom uralása és a

engedelmeskedés az egyetlen módja annak, hogy *egy fogalommal rendelkezünk. Ugyanis a fogalom normái iránti felelősségnek lehetnek más módjai is.

7.4 Felelősségteljesség kontra a normáknak való megfelelésre való hajlandóság

Az, hogy a felelősségszemlélet képes-e magyarázatot adni a deference-ügyekre és általában a hiányos megértésre, a szabványnak való megfelelés és a szabványnak való megfelelésre való hajlandóság közötti alapvető különbségtételen múlik. Ezt nevezzük *nagyon fontos*

különbségtételnek, vagy *VID-nek*. Ahogyan azt már javasoltam, az emberek általában felelősek lehetnek olyan normákért, amelyeket rendszeresen nem teljesítenek, sőt, még olyanokért is, amelyeket

nem képesek teljesíteni.⁴ A gépkocsivezetők például pusztán azért, hogy a gépkocsijukat közúton üzemeltetik.

utcák, olyan normáknak lesznek alárendelve, amelyeknek sokan közülük nyilvánvalóan nem képesek megfelelni. Hogy egy relevánsabb példát vegyünk, Amos Tversky és Daniel Kahneman munkája kimutatta, hogy az embereknek mélyen gyökerező hajlama van arra, hogy bizonyos tekintetben irracionálisan gondolkodjanak. Ennek ellenére mégis a racionalitás normái *vonatkoznak* ránk - tévedünk vagy hibázunk, ha például irracionális következtetéseket vonunk le. Hasonlóképpen, a teleológiai elméletek szerint egy biológiai entitásnak, például egy szervnek lehet olyan funkciója, amelyet nem képes ellátni (*pl.*, Millikan 1984, 29. o.).

Mivel a képesség nem szükséges a felelősséghez, a felelősség nézetnek jobbak a kilátásai, mint a teljesítmény nézetnek arra, hogy megmagyarázza, hogyan lehetnek egy gondolkodónak egy fogalmat érintő gondolatai, még akkor is, ha szisztematikusan hajlamos azt rosszul alkalmazni, vagy ha nem teljesen érti azt. A felelősségszemlélet értelmet ad annak, hogy egy adott fogalmat érintő gondolatokat tulajdonítunk olyan embereknek, akik nem ismerik teljes mértékben az adott fogalmat: az ilyen tulajdonítások azt jelzik, hogy a különböző hiányos megértések ellenére az emberekben van valami közös - a fogalom követelményei iránti felelősségük. A VID lehetővé teszi, hogy lássuk, hogyan lehet helyes a következtető szerep nézet, mint a fogalmak individuációjára vonatkozó nézet, anélkül, hogy ez azt jelentené, hogy az adott fogalmat használó gondolkodóknak rendelkezniük kell a fogalom következtető szerepének megfelelő képességgel vagy gondolkodásmóddal.

Egy követelmény teljesítésének képessége nem csak nem szükséges ahhoz, hogy annak hatálya alá tartozzunk, de nem is elégséges. Lehet, hogy valaki rendelkezik egy képességgel, de mégsem vonatkozik rá semmilyen követelmény, hogy gyakorolja azt. Az a képesség, hogy irreleváns megkülönböztetéseket tud tenni, nem elegendő ahhoz, hogy birtokosát a képesség gyakorlására vonatkozó követelménynek tegye ki (az ellenkezőjére vonatkozó bizonyítékok ellenére). (Lehet,

hogy jellemzően nem *íránk le* egy képességet egy olyan követelmény teljesítésének képességéként, amelynek a gondolkodó nem köteles megfelelni, de erre egyszerű pragmatikai magyarázat van: jellemzően nincs okunk felhívni a figyelmet arra, hogy egy gondolkodó képessége egy adott követelmény teljesítésének képessége, hacsak a gondolkodó nem köteles megfelelni a követelménynek.) Úgy tűnik, hogy ebben a tekintetben nincs semmi különleges a fogalmi

⁴ A 2.9. szakaszban egy olyan ellenvetéssel foglalkoztam, amely azon a tanon alapul, hogy a "kellene" magában foglalja a "lehet" tételt.

szabványok. Az, hogy valaki hajlamos vagy képes megfelelni egy fogalom normáinak, nem elégséges ahhoz, hogy a gondolkodó alávesse magát ezeknek a normáknak.

7.5 A felelősség és a három probléma

A 2.5. szakaszban felvázoltam a felelősségszemlélet előnyeit a három problémára adott válaszban, és elhalasztottam néhány ellenvetést. Ebben a szakaszban visszatérek a felelősségszemlélet azon lehetőségeire, hogy megoldja vagy elkerülje a három problémát, és válaszolok a régóta elhalasztott ellenvetésekre. Az első és a harmadik problémával kezdem - a tévedés megengedésének és a hiányos megértés számbavételének problémájával. Azért kezelem őket együtt, mert - mint látni fogjuk - a felelősségszemlélet hajlamos aláásni a két probléma közötti különbségtétel elméleti jelentőségét.

7.5.1 Hiba és hiányos alátámasztás ng

A teljesítményszemlélet szerint *a koncepció birtoklása megköveteli annak elsajátítását. Így a teljesítményszemléletnek meg kell magyaráznia a hiányos megértés nyilvánvaló eseteit. A gyakorlatban a teljesítményalapú elméletek gyakran próbálják kezelni a hiányos megértés egyes eseteit a deferenciára vonatkozó kikötés hozzáadásával, de, mint láttuk, elméletileg még a deferencián alapuló eseteket sem tudják kielégítően kezelni. Ezzel szemben a teljesítményalapú elméletek legjobb lehetősége a hibák figyelembevételére az, hogy különbséget tesznek a kompetencia/teljesítmény között, és úgy tartják, hogy a hibák pusztán teljesítményt jelentenek. Vagyis azt állítják, hogy azok a gondolkodók, akik szisztematikus hibákat követnek el, de ennek ellenére a releváns fogalmakkal kapcsolatos (nem deferenciafüggő) gondolataik vannak, valójában teljes mértékben megértik a fogalmat. Így a teljesítményalapú elméleteknek élesen meg kell különböztetniük a fogalmat teljes mértékben felfogó - a kapcsolódó feltételnek megfelelni képes - és a fogalmat nem teljesítő gondolkodók eseteit.

A felelősségre vonatkozó nézet nem igényel ilyen megkülönböztetést. Függetlenül attól, hogy a gondolkodó teljesen, majdnem teljesen, vagy nagyon hiányosan vagy tévesen érti meg a fogalmat, a gondolkodó gondolatai a fogalmat, ha igen, a fogalomhoz kapcsolódó normák iránti felelőssége alapján tartalmazzák a fogalmat. (Amint fentebb említettük, a gondolkodó képességei és diszpozíciói (beleértve mind a fogalom elsajátítását, mind a másokkal szembeni tiszteletet) segíthetnek meghatározni, hogy a gondolkodó milyen normákért felelős, tehát a képességek és

diszpozíciók semmiképpen sem lényegtelenek). Amint fentebb láttuk, azok a gondolkodók, akik nem ismerik teljes mértékben valamely fogalmat, elvileg alávetetők annak normáinak. Elméleti szempontból tehát nincs alapvető különbség egyfelől a teljes körű felfogás esetei között

felfogás, hanem szisztematikus hiba, másrészt pedig a hiányos megértés esetei. Mindkét esetben az alapkérdés az, hogy a gondolkodó milyen normákért felelős.

Valójában a felelősség szemlélete nélkülözheti a fogalom teljes megértésének fogalmát. Azzal kapcsolatban, hogy mi az, ami miatt egy gondolat egy bizonyos tartalmat foglal magában, nem kell a fogalomra hivatkoznia. Vitatható, hogy a fogalom teljes megértésének fogalma technikai fogalom, amely nem jelenik meg a hétköznapi gyakorlatunkban. Ráadásul a korábbi fejezetekben láttuk, hogy a teljes megragadás fogalmát nehéz teljesen általánosan és pontosan megfogalmazni. Így vitathatatlanul a felelősségszemlélet előnye, hogy a teljesítményszemlélettel ellentétben nem tulajdonít elméleti jelentőséget a fogalomnak.

A szisztematikus hiba megengedése és a hiányos megértés számbavétele azért jelent problémát a teljesítményalapú tartalomelméletek számára, mert alaptételük szerint a gondolkodás egy adott fogalom bevonása az, hogy a gondolkodó a megfelelő diszpozíciókat gyakorolja. A felelősségről szóló nézet ehelyett azt állítja, hogy a gondolat egy fogalom bevonása azt jelenti, hogy a gondolkodó alá van vetve a fogalom normáinak. Mivel az, hogy valaki nem felel meg annak a normának, amelynek alá van vetve, és továbbá az, hogy nem képes megfelelni egy ilyen normának, összhangban van azzal, hogy alá van vetve a normának, a tévedés megengedésével és a hiányos megértéssel kapcsolatos problémák egyáltalán nem jelentenek problémát a felelősség nézete számára.

A felelősségen alapuló elmélet feladata inkább az, hogy kifejtse, mi teszi a gondolkodókat felelőssé a vonatkozó normák iránt. Az alábbi szakaszokban felvázolok néhány ötletet egy ilyen beszámoló kidolgozására.

7.6 és a 7.7. pont alatt.

Azzal érveltem, hogy a felelősségszemlélet előnyben van a teljesítményszemlélettel szemben, mert - durván szólva - kevésbé igényes a gondolkodókkal szemben. Ennek eredményeképpen jobban figyelembe tudja venni a szisztematikus hibákat és a hiányos megértést. Úgy tűnhet, hogy a felelősségszemlélet az ellenkező irányból érkező ellenvetéssel szemben sebezhető. Túlságosan liberális-e a felelősség nézete a gondolkodóknak nyújtott tartalmak tekintetében? Mivel nem követeli meg, hogy a gondolkodónak hajlandónak kell lennie egy fogalomhoz kapcsolódó feltételnek megfelelni ahhoz, hogy az adott fogalmat tartalmazó gondolatai legyenek, nem fog-e a felelősség nézete olyan gondolkodóknak is tartalmat odaítélni,

akiknek nem hihetően *vannak meg a vonatkozó fogalmak?

A felelősségre vonatkozó nézetre erős válasz érkezik. Általánosságban elmondható, hogy egy személy diszpozíciói és felfogása fontos szerepet játszhatnak a személyre vonatkozó normák meghatározásában. Például sok helyzetben egy személynek rendelkeznie kell azzal a képességgel, hogy valamilyen módon eleget tegyen egy normának ahhoz, hogy a norma hatálya alá tartozzon. Bár az a személy, akinek nincs meg a képessége arra, hogy engedelmeskedjen a sakk szabályai tökéletesen lehet, hogy mégis a sakk szabályainak hatálya alá tartozik, lehet, hogy egy személy

aki hajlandó véletlenszerűen mozgatni a bábukat, az nem tartozik rájuk. Miért lenne ez így?

Valószínűnek tűnik, hogy az, hogy az illetőnek van-e valamilyen képessége "a helyes irányba", szerepet játszik annak meghatározásában, hogy az illetőre melyik norma vonatkozik. Ezen a képen a személy diszpozícióin kívül vannak más tartalmi meghatározók is, de - legalábbis bizonyos körülmények között - ha a személynek nincs valamilyen helyes irányú diszpozíciója, akkor a többi meghatározó tényező aluldeterminálhatja, hogy mi a vonatkozó norma. Jelen esetben a pontos számonkérés nem számít. Ami fontos, az annak az elképzelésnek a hihetősége, hogy az, hogy egy személynek van olyan diszpozíciója, amely részben megfelel egy normának, segíthet abban, hogy a személyt a norma hatálya alá vonják.

Összefoglalva, a felelősségszemléletnek megvan a lehetősége arra, hogy a tartalomelméletekre nehezedő két ellentétes nyomás között lavírozzon. Egyfelől elkerüli, hogy túl nagy követelményeket támasszon a gondolkodókkal szemben - megengedi, hogy a gondolkodók szisztematikus hibákat kövessenek el, és ami még rosszabb, hogy ne legyenek urai a fogalmaiknak. Másrészt nem kell túlságosan liberálisnak lennie a tartalmi attribúciók engedélyezésében, és megmagyarázhatja, hogy egy gondolkodónak miért van szüksége arra a képességre, hogy valamilyen módon eleget tegyen a vonatkozó fogalmi normáknak.

7.5.2 Normativitás

A felelősségszemléletet nem lehet azzal vádolni, hogy nem veszi komolyan a tartalom normativitását. Amint azonban a 2.5.2. szakaszban megjegyeztük, aggódhatunk amiatt, hogy a nézet a normativitásra való közvetlen hivatkozással nem magyarázó jellegű. Három különböző ellenvetést különböztettem meg. Az első szerint a felelősségszemlélet csupán újra felteszi azt a kérdést, amelyre egy tartalomelméletnek választ kellene adnia.

Másodszor, mivel normatív tényekre hivatkozik, a felelősségszemlélet lemond arról a lehetőségről, hogy megmagyarázza a gondolkodás tartalmát. Harmadszor, a nézet körkörös, mert maga a normával szembeni felelősség döntő jelentőségű fogalma is intencionális fogalmaktól függ. Most az első két ellenvetésre válaszolok. (Mint kifejtem, a harmadik megvitatását a 7.7. szakasz végére halasztom).

A felelősségre vonatkozó nézetre az a természetes reakció, hogy az csupán felteszi azt a kérdést, amelyre a tartalomelmélet választ keres. Ez a reakció a következőképpen fejthető ki. A tartalomelméletek természetesnek veszik, hogy egy fogalom birtoklása magában foglalja a fogalom

normái iránti felelősséget. A nehéz probléma - folytatódik az ellenvetés - annak megmondása, hogy mi teszi a gondolkodót a vonatkozó normáknak alárendelté - és ez az a probléma, amelyre a vezető tartalomelméletek irányulnak. A dolgok ilyen szemlélete szerint az ilyen tartalomelméletek mind arra a kérdésre próbálnak választ adni, hogy mi tesz egy személyt a vonatkozó fogalmi normáknak alárendelté.

Mielőtt válaszolnánk erre az ellenvetésre, fontos hangsúlyozni, hogy - mint fentebb említettük - a felelősség nézete nem csupán azt állítja, hogy aki rendelkezik egy fogalommal, az szükségszerűen alá van vetve annak normáinak. Inkább azt állítja, hogy a fogalom normáinak való alávetettség (legalábbis részben) az, ami *miatt* a gondolkodó gondolata magában foglalja az adott fogalmat. Így az a nézet, amely szerint az, hogy valaki alá van vetve egy fogalom normáinak, annak a *következménye*, hogy az illetőnek van egy olyan gondolata, amely magában foglalja a fogalmat, nem a felelősség nézetének egyik változata. A felelősségi nézet a magyarázat irányát fordítva értelmezi. Annak magyarázata, hogy egy személy miért van alávetve bizonyos normáknak, megmagyarázza, hogy a személy gondolata miért foglalja magában azt a fogalmat, amelyre nézve a normák kanonikusak.

Ennek a pontosításnak a fényében szeretnék több, szorosan összefüggő pontra rámutatni. Először is, nem helytálló, hogy a tartalomelméletek teoretikusai általában úgy terjesztik elő elméleteiket, mint amelyek arra a kérdésre próbálnak választ adni, hogy mi az, ami egy személyt egy fogalom normáinak alárendeltjévé tesz. Többnyire sem a következtetés-szerep-, sem az információs teoretikusok nem fogadnák el projektjüknek ezt a jellemzését.⁵ Azt biztosan nem fogadnák el, hogy egy gondolkodó normáknak való alávetettsége az, ami miatt egy gondolat egy adott fogalmat foglal magában. Még azt sem fogadnák el, hogy egy tartalomelméletnek meg kell magyaráznia, hogy egy gondolkodó alá van vetve egy fogalom normáinak.⁶

Másodszor, ha az ellenvetés helyes lenne, akkor a tartalomelmélet védelméhez olyan érvre lenne szükség, amely megmagyarázza, hogy az elmélet mi az, ami miatt a gondolkodók felelősek a fogalmi normákért. A tartalomelméleteket azonban jellemzően nem így védik. (Például a hiba problémájának megoldása nem állna a figyelem középpontjában, ha a cél annak bemutatása lenne, hogy az elmélet megmagyarázza, mi az, ami a gondolkodókat fogalmi normáknak alárendeli.)

Harmadszor, és ami a legfontosabb, a teljesítményalapú tartalomelméletek sokkal kevésbé lennének vonzóak, ha az lenne a kérdés, amire választ akartak adni, hogy mi teszi az embert egy koncepció normáinak alárendeltjévé. Az erre a kérdésre adott válaszként a teljesítményalapú tartalomelméletek azt állítanák, hogy az, ami miatt egy gondolkodó alá van vetve egy fogalom normájának, az az, hogy a gondolkodónak van hajlama arra, hogy megfeleljen a normának. Amint azt a 6.8. és 7.4. szakaszban láttuk, nehéz belátni, hogy mi lehet az érv e mellett az álláspont mellett. Általánosságban az, hogy valakinek hajlama van a ϕ -re, még nem jelenti azt, hogy köteles a ϕ -re,

még akkor sem, ha egyébként minden más dolog egyenlő. (Gondoljunk csak a sok törvénytelen, erkölcstelen, irracionális és ostoba dologra, amire az emberek hajlamosak.)

⁵ Lásd *pl.* Fodor, 1990, 128-130. o., 135. o., 35. lábjegyzet.

⁶ Amint azt a 6.7. szakaszban megjegyeztük, egy jelenség konstitutív leírásának önmagában nem kell magában foglalnia a jelenséggel kapcsolatos összes szükséges igazságot.

Negyedszer, még ha a fogalom normájának való megfelelésre való hajlandóság felelőssé is tenné a személyt az adott normának való megfelelésért, ez a lehetőség nem támasztaná alá a DV-t olyan érv nélkül, hogy a tisztelet lenne az *egyetlen* más módja a fogalom normáinak való megfelelésnek. Ilyen érvet azonban nem hoztak fel.

Az ellenvetés egy része helyes. A felelősségszemlélet nem egy az információs vagy következtetési szerepelméletekkel egyenrangú válasz a tartalmi kérdésre. Inkább egy nagyon általános nézet a mentális tartalom természetéről, amely a teljesítményszemlélettel versenyez. Mint ilyen általános nézet, a tartalomelmélet felajánlásának kihívását újra annak a kihívásnak a kihívásává teszi, hogy megmagyarázzuk, mi tesz minket felelőssé a fogalmi normákért. A felelősségszemléletnek ez a jellemzője azonban nem jelenti azt, hogy nem végez magyarázó munkát. Annak megállapítása, hogy egy tartalomelméletnek választ kell adnia arra a kérdésre, hogy mi teszi a gondolkodókat felelőssé a fogalmi normákért, a tartalomelmélet jelentős elmozdulását vonná maga után.

Amint láttuk, a felelősség szemlélete még annak kidolgozott elmélete nélkül is, hogy az embereket mi teszi fogalmi normáknak alávetetté, kilátásba helyezi, hogy absztrakt szinten megmagyarázza, hogyan lehetnek a gondolkodóknak olyan gondolatai, amelyek hiányosan felfogott fogalmakat tartalmaznak. Általánosabban fogalmazva, a felelősségszemlélet felveti annak lehetőségét, hogy a más területeken az embereket normáknak alávetett emberekről alkotott elképzeléseinkre támaszkodva megmagyarázhatjuk, hogy mitől lehet az, hogy egy gondolat egy adott fogalmat tartalmaz. (Implicit módon már támaszkodtunk erre a felfogásra, amikor azt állítottuk, hogy az, hogy egy ágensnek van hajlama a ϕ -re, nem teszi őt alárendeltjévé egy olyan normának, amely megköveteli, hogy ϕ legyen.)

Most rátérek a második ellenvetésre, miszerint a felelősségszemlélet nem lehet magyarázó, mert normatív tényekre hivatkozik. Ismerős gondolat, hogy egy terület vagy fogalom normativitása kizárja a további magyarázatot, vagy legalábbis a nem normatív kifejezésekkel történő további magyarázatot. Ennek megfelelően a normativitásra való hivatkozás gyakran szolgál olyan állítások szolgálatában, amelyek szerint további magyarázatot nem lehet adni. Amint azt már említettük (6.7. szakasz), Kripke (1982) például azt állítja, hogy a tartalom normativitása azzal a következménnyel jár, hogy a diszpozíciók nem megfelelőek a tartalom magyarázatára.

Ezért fontos hangsúlyozni, hogy a felelősség szemléletének a normativitásra való

hivatkozásában megvan a lehetőség, hogy kiterjessze a magyarázatot, nem pedig, hogy elvágja azt. Először is, mint fentebb említettük, a normák iránti felelősség egy olyan ismerős és alapvető fogalom, amely számos területen átível. A tartalom magyarázata egy ilyen fogalom alapján még akkor is magyarázati hasznot hoz, ha a fogalom maga nem teljesen érthető.

Igaz, hogy a felelősségszemlélet nem valószínű, hogy olyan tartalmi beszámolót eredményez, amely nélkülöz minden normatív fogalmat. Ugyanis szegényesnek tűnnek a kilátások arra, hogy teljesen normamentes beszámolót adjunk arról, hogy mit jelent egy norma iránti felelősség. Ugyanakkor azonban annak magyarázatának, hogy egy gondolat miért tartalmaz egy adott fogalmat, nem kell azzal az alapvető ténnyel végződnie, hogy a gondolkodó felelős a vonatkozó normákért. Amint azt fentebb javasoltuk, megmagyarázhatjuk, mi teszi az embereket (vagy mentális állapotokat vagy cselekvéseket) felelőssé a fogalmi normákért. Az ilyen magyarázatok kidolgozásához támaszkodhatunk más területekről származó ismereteinkre arról, hogy mi teszi az embereket felelőssé a normákért.

Sőt, lehet, hogy nem normatív módon is tudunk ilyen magyarázatokat adni. A fent említett tények, amelyek miatt felelősek vagyunk a normákért, valószínűsíthetően nem-normatívak (vagy nem-normatív tényekkel magyarázhatók). Például az a tény, hogy egy személy elfogadja másoktól a korrekciót, részt vesz egy vállalkozásban, vagy bizonyos képességekkel rendelkezik, bizonyos normáknak teheti a gondolkodót alárendelté. Van tehát egy olyan értelemben, hogy a felelősségszemléletnek nem kell megmagyarázhatatlan normativitást hagynia bennünk. Nincs ellentmondás abban, ha azt állítjuk, hogy nem-normatív módon meg tudjuk magyarázni, hogy mi teszi az embereket felelőssé a normák iránt, noha nem tudunk nem-normatív módon beszámolni arról, hogy mi az, hogy valaki felelős egy norma iránt. Bár bizonyos képességek megléte felelőssé tehet engem a racionalitás normái iránt, az, hogy valaki felelős egy norma iránt, nem azt jelenti, hogy rendelkezik ezekkel a képességekkel; inkább az, hogy rendelkezik ezekkel a képességekkel, egyszerűen csak egy példa arra, ami felelőssé tehet valakit egy norma iránt.

A felelősségen alapuló elmélet végső soron a következő általános formát öltheti. 1) Egy gondolat egy adott fogalommal való érintettsége azáltal konstituálódik, hogy a gondolkodó felelős az adott fogalomra vonatkozó kanonikus normákért. 2) Az, hogy a gondolkodó felelős e normákért, olyan tényezőkkel magyarázható, mint a gondolkodó másokkal szembeni tisztelete, egy közösséghez való tartozása, bizonyos szellemi vállalkozásokban való részvétele és a világban elfoglalt helyzete. Egy ilyen elmélet nem redukálná a norma vagy a norma iránti felelősség fogalmát valami nem-normatívra. Nem adott volna számot arról sem, hogy mit jelent az, hogy egy gondolat egy adott fogalmat nem-normatív értelemben foglal magában. (Még ha az, hogy egy gondolat egy adott fogalmat foglal magában, azt jelenti is, hogy a gondolkodó felelős annak normáiért, és még ha egy

adott gondolkodó felelős is egy fogalom normáiért, mondjuk, a másoknak való engedelmesség révén, ebből nem következik, hogy az, hogy a fogalom az, hogy engedelmeskedik másoknak.)

Összefoglalva, a felelősségszemlélet kilátásba helyezi, hogy nem normatív módon számoljon be a mi valóságunk az egyes gondolatokat, amelyek bizonyos fogalmakat foglalnak magukban. És a nézet azt is meg tudja magyarázni, hogy

normatív értelemben, hogy mi a közös az egyes nem normatív megvalósítókban - ezek mind a vonatkozó normák iránti felelősségvállalás módjai.

Van még egy utolsó aggály a felelősség nézetének a normatív fogalmakra való hivatkozásával kapcsolatban. Azt gondolhatnánk, hogy ez a hivatkozás valahogyan körkörös, mivel a normatív fogalmak a szándékos fogalmaktól függenek. Óvatosnak kell lennünk azzal kapcsolatban, hogy milyen függőségről van szó. Például lehet, hogy metafizikai szükségszerűségből adódóan csak egy szándékos állapotokkal rendelkező lény (vagy valami, amit egy ilyen lény hozott létre) lehet normák alanya (bár talán az evolúciótörténet miatt lehet, hogy nagyon is alapvető lények vagy azok szervei is normák alanyai). Ez a fajta függőség - több nélkül - nem feltétlenül lenne problematikus a felelősségszemlélet magyarázó potenciálja szempontjából. Még ha a normák iránti felelősséghez *szükséges is a* szándékos tartalom, a szándékos tartalom gyümölcözően magyarázható a normák iránti felelősség szempontjából.

A függőség egy aggasztóbb fajtáját sugallják az általam említett jogi példák. Legalábbis sokféle esetben a szándék fontos szerepet játszik abban, hogy az embereket jogi normáknak vessék alá. Egy olyan elmélet, amely a tartalmat a normák iránti felelősséggel próbálná magyarázni, problémás körkörösséget eredményezne, ha a szándékok vagy más szándékos állapotok lennének az egyetlen olyan tényezők, amelyek az embereket felelőssé tehetik a normák iránt. Erre az ellenvetésre a 7.7. szakasz végén lesz a legjobb visszatérni, miután részletesebben megvitattuk, hogy mi teszi az embereket felelőssé a normákért.

7.6 A szabványok iránti felelősség

A felelősségen alapuló elmélet számára a központi kihívás az, hogy kifejtse, hogy a honnan származnak a vonatkozó normák, és hogy mi teszi a gondolkodókat felelőssé ezekért. Ennek a kihívásnak ebben az esszében nem tudok eleget tenni. Ebben a részben egy impresszionista képet vázolok fel, amely szerint a világra vonatkozó tények - beleértve például a matematikai és erkölcsi tényeket - fontos forrása azoknak a normáknak, amelyekért a gondolkodók felelősek, és radikálisabb szerepet játszanak a gondolkodás tartalmának meghatározásában, mint ahogyan azt a jelenlegi externalista elméletek elképzelik.

Megközelítésemet úgy érthetjük meg, ha szembeállítjuk azzal, amit én a gondolkodónak a gondolkodás tartalmának meghatározásában játszott szerepéről alkotott, túlságosan intellektualizált

képnek tartok. Saul Kripke és Hilary Putnam alapvető munkája a nevekről és a természetes fajtájú kifejezésekről a világ szerepére irányította a figyelmet a nyelvi jelentés és a gondolkodás tartalmának meghatározásában. De, amint azt a 6.3. szakaszban tárgyaljuk, érveik nem ássák alá az Igényes nézetet. Az a kép rajzolódott ki, hogy *a*

egyéni gondolkodó határozza meg a világ és a társadalmi környezet szerepét. A gondolkodó diszpozíciói, képességei és gyakorlatai - beleértve a másokkal szembeni tiszteletet is - minden egyes fogalom esetében meghatározzák a világ, a többi ember és az egyéni gondolkodó szerepét. Például a gondolkodó diszpozíciói és képességei határozzák meg, hogy egy adott gondolat egy természeti-fajta fogalmat foglal-e magában, mint például a VÍZ vagy a RÉZ, amelynek pontos referenciáját az határozza meg, hogy a dolgok hogyan vannak a világban, vagy egy megjelenési fogalmat, mint például a VÍZ-szerű anyag vagy a FUZZY, amelynek referenciáját a dolgok megjelenése határozza meg (vagy valamilyen más típusú fogalom, mondjuk egy funkcionális-fajta fogalom).

Eszerint a kép szerint a tudományos ismeretek fejlődése előtt már meg van határozva, hogy a "víz" vagy a "csillag" egy természeti-fajta fogalmat fejez ki (vagy nem fejez ki), a "gyom" vagy a "por" pedig nem. Ennek az a következménye, hogy amikor a világ nem működik együtt, fogalmi válság alakul ki, és újra kell tárgyalnunk a fogalmainkat és fogalmainkat. Az ismert, bár történelmileg talán pontatlan példa szerint a "jåde" kifejezést kezdetben úgy vesszük, hogy az egy természet-szerű fogalmat fejez ki. Mivel a jáde valójában nem rendelkezik egyetlen mögöttes természettel, a feltételezett fogalom, az azt (látszólag) magában foglaló hiedelmekkel együtt, inkohérens. Amikor felfedezzük az empirikus tényeket, döntenünk kell a fogalom új használatáról.

Azt javaslom, hogy a mi szerepünk és a világ szerepének ilyen módon történő szétválasztása, a határvonal meghúzása az *a priori* és az empirikusan meghatározott dolgok között mesterségesen és valószínűtlenül tiszta. A kép erősen intellektualizált abban az értelemben, hogy nagyfokú kifinomultságot feltételez a gondolkodók részéről - például azt feltételezi, hogy a tudomány előtti társadalmak tagjai már (hallgatólagosan) megértették, hogy a PÖRÖG egy természeti-fajta fogalom, *pl.* , a diszpozícióiknak meg kell határozniuk, hogy a PÖRÖG arra vonatkozik, ami bizonyos minták mögöttes természetét osztja, és hogy a POR arra vonatkozik, ami bizonyos felszíni megjelenéssel rendelkezik (feltéve, hogy ez a POR fogalmának helyes leírása). (Alternatív megoldásként a képnek valószínűtlenül tagadnia kell, hogy a tudomány előtti társadalmakban az embereknek olyan fogalmakkal kapcsolatos gondolataik lennének, mint a COPPER és a DUST). És a kép nem hagy teret a hiányosan felfogott fogalmakat tartalmazó gondolatoknak (amelyek nem a más emberek iránti tiszteletre épülnek). A gondolkodó (vagy a gondolkodók együttesen) nem érthetik meg hiányosan a *fogalmat*, szemben azokkal a tárgyakkal vagy tulajdonságokkal, amelyekre a fogalom vonatkozik, mivel a gondolkodó megértése az, ami *a priori* meghatározza, hogy a gondolatai például egy

természet-fajta vagy egy megjelenés fogalmat foglalnak magukban. A fogalmak közötti kapcsolat valóságos bonyolultsága a fogalmi

és empirikus cáfolja azt az elképzelést, hogy a fogalmaink követelményei *a priori* jól meghatározottak, és hogy

a fogalmi és az empirikus terület tisztán elkülönül egymástól (aminek következtében az empirikus felfedezések egyenesen felfedhetik, hogy a fogalmaink inkoherezsek).

Az én alternatív képem szerint az alapértelmezett álláspont - amely akkor érvényesül, ha csak a szándékunk vagy a hitünk nem írja felül - az, hogy egy gondolat természeti-faji fogalmat, megjelenési fogalmat vagy másfajta fogalmat tartalmaz-e, *elsősorban a világtól függ*. Ez a megközelítés a személy saját fogalmi uralmára való hagyatkozást, vagy a személy szándékos tiszteletét másokkal szemben azzal az alapértelmezett állásponttal helyettesíti, hogy a világ irányít. Így, még mielőtt felfedoznánk, hogy a réznek van egy mögöttes fizikai természete, a gyomoknak pedig nincs, ezek a tények szerepet játszhatnak annak meghatározásában, hogy a "réz" egy természetes természetű fogalmat fejez ki, a "gyom" pedig nem. Ezen a képen a világra vonatkozó tények tehát nagyobb szerepet játszanak a gondolkodás tartalmának meghatározásában, mint a jelenlegi, teljesítményalapú externalista elméletekben. A másik következmény az, hogy az empirikus és a fogalmi felosztás sokkal kevésbé tiszta: az empirikus igazságok, valamint az erkölcsi, matematikai és egyéb igazságok olyan szerepet játszanak a tartalom meghatározásában, amelyet nem a mi *a priori* fogalmi megértésünk határoz meg előre. Ez a lehetőség segít megmagyarázni, hogy a fogalmi vizsgálódás, beleértve a filozófiai elméletalkotást is, hogyan lehet informatív, sőt mélyrehatóan informatív.

Ebben a részben azt javasoltam, hogy a világ által biztosított normák iránti felelősség alapértelmezett álláspont. Eddig azonban csak gesztusszerűen mutattam egy megközelítést. Ahhoz, hogy a javasolt irányvonalak mentén kidolgozzunk egy tartalmi beszámolót, számos kérdést kellene megválaszolni, de talán a legsürgetőbb az, hogy mi tehet bennünket felelőssé a világ által biztosított normákért. Miért a világgal szembeni felelősség az alapértelmezett?

7.7 *A világ mint a tartalom meghatározója*

Egy javaslat, amelyet remélem, hogy a jövőbeni munkám során megvizsgálhatok, az, hogy a világ által meghatározott normáknak megfelelően tegyük magunkat felelőssé. Azért vagyunk felelősek a világgal szemben, mert bizonyos nagyon általános attitűdökkel vagy diszpozíciókkal rendelkezünk, mivel konkrét esetekben nincsenek konkrét, mindent felülíró szándékaink vagy diszpozícióink. A felvetés szerint tehát a gondolkodónak a *világgal szembeni* háttérbeli *elkötelezettsége* az, ami miatt a gondolkodó alapértelmezés szerint felelős a világ által biztosított normákért. Íme egy intuitív

történet: egy gondolkodó részvétele vagy elkötelezettsége egy nagyon általános intellektuális vállalkozásban fontos szerepet játszik abban, hogy meghatározza azokat a fogalmi normákat, amelyeknek alá van vetve. Ha egy gondolkodó például azzal foglalkozik, hogy megpróbál megérteni valamilyen területet, például a matematikát,

erkölcs, vagy az empirikus világ, az adott terület tényei szerepet játszhatnak azon normák meghatározásában, amelyeknek a gondolkodó felelős.

Ez a történet a gondolkodó egy bizonyos vállalkozásban való elkötelezettségének gondolatára támaszkodik, ami talán nem jelent nagy előrelépést ahhoz az elképzeléshez képest, hogy a gondolkodó elkötelezi magát valami mellett. Szeretnénk tudni, hogy milyen attitűdök vagy diszpozíciók tehetik lehetővé, hogy valaki elkötelezett a világ iránt vagy elkötelezett egy bizonyos terület felfedezésében? A 6.5.1. szakaszban két különböző dolgot különböztettem meg, amelyeket "a világ iránti tiszteletnek" nevezhetünk. Egyrészt, legalábbis a természetes jellegű fogalmak egyik hihető beszámolója szerint, egy ilyen fogalom teljes megragadása bizonyos *természetes jellegű diszpozíciókkal* jár - például olyan diszpozíciókkal, amelyek a világra vonatkozó bizonyos típusú bizonyítékok fényében visszavonnak egy kezdeti ítéletet, miszerint valami a fogalom alá tartozik. (Az egyik ellentéte a *felszínes-fajta diszpozíciók*, például a diszpozíciók, amelyek elutasítják annak lehetőségét, hogy valami, ami felszínesen megkülönböztethetetlen a fogalom példányaitól, esetleg maga nem a fogalom példánya). Nem használom a "világ iránti tisztelet" kifejezést az ilyen természet-szerű diszpozíciókra.

Másrészt a gondolkodó abban az értelemben is engedhet a világnak, hogy hagyja, hogy a világ határozza meg, milyen diszpozíciói legyenek az egyes jelenségekkel kapcsolatban - például, hogy természetes-kedves vagy felszínes-kedves diszpozíciói legyenek. (Ha a felelősségi nézet helyes, akkor a gondolkodó azzal, hogy elkötelezi magát a világ által megadott normák mellett, hagyja, hogy a világ határozza meg, milyen típusú fogalmat használ a gondolkodó). Egy nagyon durva példával élve, tegyük fel, hogy a gondolkodónak van egy általános diszpozíciója arra, hogy bármilyen konkrét jelenséggel kapcsolatban természet-szerű diszpozíciót szerezzen, csak abban az esetben, ha a gondolkodó bizonyítékot szerez arra, hogy a jelenség valójában természet-szerű. És tegyük fel, hogy a gondolkodó hajlamos más diszpozíciókat - esetleg felszínes-szerű diszpozíciókat - szerezni, ha a bizonyítékok másként alakulnak. Használjuk a "világ iránti tisztelet" kifejezést a diszpozíciók vagy attitűdök ilyen mintázatára. A javaslat tehát az, hogy a diszpozíciók vagy attitűdök bizonyos, talán összetett mintázatai - amelyek a kifejtett értelemben a világgal szembeni tiszteletadással járnak - a világgal szembeni elkötelezettséget eredményezhetnek vagy alkothatnak - egy olyan elkötelezettséget, hogy hagyjuk, hogy a világ határozza meg többek között azt, hogy milyen konkrét diszpozíciókkal kell rendelkezniünk bizonyos jelenségekkel, fogalmakkal vagy

kifejezésekkel kapcsolatban.

Egy ilyen általános elkötelezettséget egy adott fogalom (vagy jelenség vagy kifejezés) esetében felülírhat az, hogy a gondolkodó olyasmit tesz, ami őt felelősségre vonja a különböző szabványok e fogalom tekintetében. Ebben az értelemben az általános elkötelezettség

csak egy alapértelmezett értéket állapít meg. Nem szükséges azonban, hogy a mulasztás csak akkor legyen hatályos, ha nem áll fenn semmilyen megerősítő körülmény. Egy gondolkodó általános elkötelezettsége például elegendő lehet ahhoz, hogy felülírjon bizonyos fokú ellentétes diszpozíciókat.

Javaslatomat hasznos összehasonlítani David Lewis (1984; 1983, 370-377. o.) javaslatával, amely szerint "a természet objektív azonossága és különbözősége" szerepet játszik a gondolkodás tartalmának meghatározásában. Lewis tulajdonképpen azt állítja, hogy egy tulajdonság "természetessége" része annak, ami egy tulajdonságnak a
egy gondolat tartalmának alakja.⁷ Lewis javaslata és az enyém tehát abban a radikális szerepben hasonlítanak egymásra, hogy megengedik a világnak, hogy meghatározza a gondolkodás tartalmát. Tegyük fel például, hogy egy tudomány előtti közösségnek van egy fogalma a folyókat és az esőt alkotó anyagra, és hogy a közösség tagjainak e fogalommal kapcsolatos diszpozíciói meghatározhatatlanok a természet-szerű és a felszínes-szerű diszpozíciók között. Mind Lewis javaslata, mind az enyém szerint a világ szerepet játszhat annak eldöntésében, hogy a kifejezés a VÍZ természetes-fajta fogalmát fejezi ki, nem pedig a VÍZ-ÉRTÉKŰ ANYAG fogalmát.

Lewis szerint azonban a világ szerepe nem tűnik eléggé motiváltnak. Lewis amellet érvel, hogy a tartalomnak kell lennie valamilyen további meghatározó tényezőnek, ha el akarjuk kerülni a paradoxont. Szerinte a világnak kell lennie ennek a további meghatározónak (1984, 227-228. o.; 1983, 371-372. o.). Elbeszélése a világ szerepét csak azzal indokolja, hogy a paradox következtetések elkerülése érdekében szükség van *valamilyen* kiegészítő tartalmi meghatározóra; az elbeszélés nem magyarázza meg, *hogymiért a világ* objektív struktúrájának kellene lennie ennek a meghatározónak. Tudni akarjuk, hogy mi az, hogy egy gondolat egy bizonyos fogalmat úgy foglal magában, hogy a világ struktúrája a feltételezett szerepet játssza. Mi az a tartalom, ami miatt egy tulajdonság természetessége része annak, ami miatt egy gondolat tartalmában szerepel?

Ezzel szemben az én javaslatom módot kínál arra, hogy a világ szerepét értelmezni kezdjük. Ha egy meghatározott tartalmú gondolat birtoklása azt jelenti, hogy bizonyos normákért felelősek vagyunk, és ha diszpozícióink és attitűdjeink a világ által biztosított normákért tesznek minket felelőssé, akkor megvan a világ szerkezetének relevanciájára vonatkozó magyarázat kezdete.

Az én javaslatomnak van még egy lehetséges előnye Lewis javaslatával szemben. Lewis szerint egy tulajdonság természetessége nagyjából azt jelenti, hogy mennyire áll közel - milyen

kevés "elszakadással" (Lewis 1983, 376. o.) - azokhoz a tulajdonságokhoz, amelyek a (valódi) alapfizika törvényeiben szerepelnek. A beszámolóval kapcsolatos aggodalom tehát az, hogy az ilyen értelemben vett természetesség (intuitív) helytelen hozzárendelésekhez vezet a következőkhöz

⁷ Lewis G.H. Merrillnek (1980) tulajdonítja az ötletet.

tartalom. A világ felosztásának az a módja, amely az alapfizika magyarázó céljaira megfelelő, nem biztos, hogy megfelelő a tartalmi attribúciók céljaira. De amíg nincs magyarázatunk arra, hogy mit jelent *a világ szerepét magyarázó fogalom, addig nincs elvi lehetőségünk megmondani, hogy a világ felosztásának egyik módja miért relevánsabb, mint a másik. A felelősség szemlélete, azzal az elképzeléssel kombinálva, hogy a világgal szemben a diszpozícióink tesznek minket felelőssé, magában hordozza egy olyan beszámoló lehetőségét, amely szerint a normák, amelyekért felelősek vagyunk, a világ olyan tényeiből származnak, amelyek az emberek számára relevánsak. Másképpen fogalmazva, a felelősségszemlélet támogathat egy olyan megközelítést, amely szerint a természetesség helyes értelmezése a tartalomelmélet szempontjából az emberi korlátoktól, szükségletektől, érdekektől és képességektől függ.

Két fontos ellenvetést szeretnék megemlíteni azzal az elképzeléssel szemben, hogy felelősséget vállalunk - elkötelezzük magunkat - a világból származó normák mellett. Az első ellenvetés az, hogy ha a diszpozícióink tesznek minket felelőssé a vonatkozó normákért, akkor a javaslat csak a teljesítményszemlélet egy változata.

Ez az ellenvetés nem helytálló. A diszpozíciók döntően eltérő szerepet játszanak a teljesítményszemléletben és a jelen javaslatban. A teljesítményszemlélet szerint egy bizonyos diszpozícióval rendelkezni - a fogalomhoz kapcsolódó feltételnek való megfelelésre való hajlandóság - egyszerűen azt jelenti, hogy *van egy bizonyos fogalom. Ezzel szemben a jelen javaslat szerint egy általános típusú diszpozícióval rendelkezni - amit mi a világgal szembeni tiszteletadásnak nevezünk - a normák iránti felelősség egyik módja a többi között. A valódi teljesítményszemlélet tagadja, hogy egy gondolkodó *fogalommal való rendelkezése a gondolkodó bizonyos normák iránti felelősségét jelenti. Tehát *a fortiori* nem állítja, hogy az, hogy egy gondolkodó hajlandó egy fogalomhoz kapcsolódó feltételnek megfelelni, ezt a feltételt olyan normává teszi, amelyért a gondolkodó felelős. Ez az alapvető ellentét a teljesítményszemlélet és a felelősségszemlélet között néhány konkrét különbségben is tükröződik.

Először is, a kétféle megközelítés között eltérnek az érintett diszpozíciók. A teljesítményszemlélet a fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére irányuló diszpozícióra apellál. Ezzel szemben a tárgyalt javaslat a gondolkodónak a világ iránti elkötelezettségére apellál, amelyet a diszpozíciók széles skálájának bármelyike alkothat. Durván szólva, a diszpozíciók olyan diszpozíciók lennének, amelyek lehetővé teszik a világ számára, hogy meghatározza, milyen

diszpozíciókkal kell rendelkeznie. Egy másik mód

a lényeg az, hogy a teljesítményszemlélet *nem* pusztán bármilyen "diszpozíciós szemlélet" - bármelyik

nézet, amely szerint a gondolkodó diszpozíciói teszik lehetővé, hogy egy adott fogalmat használjon. Ez inkább a diszpozíciós nézet egy szűk kategóriája.⁸

Másodszor, a teljesítményszemlélet fogalmanként a diszpozíciókra apellál. Azt állítja, hogy ahhoz, hogy egy gondolkodó *egy bizonyos fogalommal rendelkezzen, rendelkeznie kell egy, az adott fogalomra jellemző diszpozícióval. A világ iránti elkötelezettség eszméje a világgal szembeni általános diszpozíciókra apellál. A javaslat még mindig képes fogalomról fogalomra választ adni a tartalmi kérdésre. Azt mondhatja, hogy *egy adott fogalommal rendelkezni annyit jelent, mint felelősséget vállalni az adott fogalomra jellemző normákért. A diszpozícióknak nem kell fogalomról fogalomra vonatkoztatva lenniük ahhoz, hogy szerepet játsszanak abban, hogy a gondolkodó felelős legyen az egyes fogalmakra jellemző normákért.

Ezek a pontok elvezetnek bennünket a javaslat egyik előnyéhez a teljesítményszemlélettel szemben. Mint láttuk, a teljesítményszemlélet egyik problémája az, hogy nem hihető, hogy a gondolkodók hajlamosak arra, hogy a kapcsolódó feltételeket minden fogalom esetében teljesítsék, amivel * rendelkeznek. A javaslat jóval kevesebbet követel a gondolkodóktól. Csak azt követelné meg, hogy a gondolkodók hajlandóak legyenek a világgal szembeni halasztásra.

Összefoglalva az ellentétet, a teljesítményszemlélet szerint egy *fogalom birtoklása az adott fogalomhoz kapcsolódó feltétel teljesítésére való hajlandóságot jelenti. A jelen javaslat szerint

*a fogalom birtoklása megvalósulhat a világ iránti elkötelezettséget alkotó, végtelenül sok diszpozíció bármelyikével - és megvalósulhat más módon is, például másoknak való engedelmeskedéssel, vagy esetleg a fogalom normáinak megértésével és azzal a döntéssel, hogy magunkat azokhoz tartjuk.

A második ellenvetés az, hogy a tartalmi kérdés megválaszolására a világ iránti elkötelezettségre való hivatkozás kérdésfeltevés. A világ iránti elköteleződés, vagy a világ értelmének megismerésére irányuló törekvés részben a szándékainkból fakad.

És - folytatódik az ellenvetés - a tartalmi kérdés megválaszolásakor a gondolkodó szándékára hivatkozni körkörös.

Négy pontra szeretnék válaszolni. Először is, még ha körkörös is a világ iránti tiszteletre való hivatkozás, a kör elég nagy lehet ahhoz, hogy ne legyen ördögi. Ördögi körköröség azt mondani, hogy attól lesz egy gondolkodó PLUSZ fogalomhasználata, hogy a gondolkodó a

számolás normáihoz akarja tartani magát, nem pedig mondjuk a kvantáláshoz. De magyarázó lehet, ha azt mondjuk, hogy ami

⁸ Amint azt a 3.2.2. szakaszban tárgyaltuk, az elméletalkotók hajlamosak figyelmen kívül hagyni egy olyan diszpozíciós elmélet lehetőségét, amely nem a teljesítményszemlélet egyik változata. A diszpozíciós elméletek tárgyalásakor például Boghossian (1989) és Kripke (1981) is csak a teljesítményalapú elméleteket veszi figyelembe.

a gondolkodó a PLUSz fogalmat használja, az, hogy a gondolkodó a matematika valós struktúrájához akarja tartani magát.

Másodsor, talán képesek leszünk beszámolni arról, hogy mi jár azzal, ha elkötelezzük magunkat a világ mellett, ha a világra hagyatkozunk, vagy ha a világ megértésére irányuló vállalkozásban veszünk részt, amely nem függ a szándékok vagy más propozicionális attitűdök tartalmától. A tényleges gondolkodókkal szembeni közönséges tiszteletadáshoz nem szükséges a haladás szándéka; általában elég, ha egy gondolkodó megfelelő kontrafaktuális körülmények között ténylegesen enged, megváltoztatja álláspontját, elfogadja a korrekciót és így tovább. A gondolatok tartalmára való hivatkozás nélkül is lehetséges lehet számot adni arról, hogy a diszpozíciók vagy a mögöttes képességek hogyan jelenthetnek elkötelezettséget a világ által biztosított normák iránt.

Harmadsor, egy felelősségen alapuló elmélet, amely nem egy teljes körű teleológiai elmélet, korlátozottan hivatkozhat a biológiára. Az elképzelés lényege, hogy bizonyos nagyon alapvető attitűdök tartalmát a biológiai funkció határozza meg. (Külön kérdés, hogy a biológiai funkciót az evolúciótörténet vagy valami más, például a szervezet szükségletei és érdekei alapján lehet-e a legjobban magyarázni). Íme egy lehetséges kép. Tegyük fel, hogy egy gondolkodónak van egy nagyon általános attitűdje, amelyet úgy írhatunk le, hogy igyekszik megérteni a természeti és társadalmi környezetét (vagy úgy, hogy elkötelezett az ilyen megértés megszerzése iránt). Nem nehéz belátni, hogy a biológia lehet az, ami meghatározza, hogy a gondolkodó attitűdjének ilyen tartalma van. Nagyjából úgy lehetne, hogy az evolúciós történelem (vagy bármi, ami a biológiai funkciót meghatározza) alapján a gondolkodó kognitív apparátusának egy része azt a funkciót tölti be, hogy a természetes és társadalmi környezetének megértésére jusson. Miután a biológia elvégezte a dolgát, a természeti és társadalmi környezet megértésére törekvő attitűd rögzíti az alapértelmezettet: a gondolkodó a természeti és társadalmi világ által biztosított normáknak van alávetve. Általánosabban fogalmazva, a gondolat az, hogy a biológia meghatározza néhány nagyon alapvető attitűd tartalmát, és ezek viszont fontos szerepet játszanak abban, hogy a gondolkodó felelősséget vállaljon a világ által biztosított normákért.

Negyedszer, és végül, az evolúciós történelemmel kapcsolatos tények nem feltétlenül az egyetlen olyan tények, amelyek alapján felelősek lehetünk a normákért anélkül, *hogy* magunkat felelőssé *tennénk* értük. Az erkölcsi, logikai, ismeretelméleti és racionális normák esetében például vitatható, hogy az ember pusztán a természete és a világban elfoglalt helyzete alapján is alávetheti

magát normáknak. Sok filozófussal együtt én is úgy vélem, hogy az embereknek vannak olyan erkölcsi kötelezettségeik, amelyek nem származnak semmilyen elkötelezettségből. amit vállaltak. Lehetséges példák a sürgős szükséglet szenvedő emberekkel szembeni kötelezettségek, a

a szülőkkel és önmagunkkal szemben. Talán a természetünk és a világban elfoglalt helyünk fogalmi normáknak vethet alá bennünket, legalábbis olyan mértékben, amennyire nem teszünk valamit, hogy pozitívan kivonjuk magunkat ebből a felelősségből vagy kibújjunk a felelőség alól. Ezek természetesen csak vázlatos javaslatok, amelyek még sok fejlesztést igényelnek.

Hivatkozások

- Antony, L. & Levine, J. "The Nomic and the Robust", in Loewer and Rey 1991, pp. 1-16.
- Block, N. 1986: "Advertisement for a Semantics for Psychology", *Midwest Studies in Philosophy*, 10, pp. 615-678.
- Boghossian, P. 1989: "A szabálykövető megfontolások". *Mind*, 98, pp. 507-549.
- 1991: "Naturalizing Content", in Loewer és Rey 1991, 65-86. o.
- Burge, T. 1979: "Az individualizmus és a mentális". *Studies in Metaphysics, Midwest Studies in Philosophy*, 4, pp. 73-121.
- 1982: "Más testek", in A. Woodfield, szerk., *Gondolat és tárgy: Essays on Intentionality*. Oxford: Oxford University Press, pp. 97-120.
- 1986a: "Individualizmus és pszichológia". *Philosophical Review*, 95, pp. 3-45.
- 1986b: "Intellektuális normák és az elme alapjai". *Journal of Philosophy*, 83, pp. 697-720.
- 1990: "Frege on Sense and Linguistic Meaning", in J. Bell és N. Cooper, szerk., *The Analytic Tradition*. Oxford: Blackwell, pp. 30-60.
- Davidson, D. 1986a: "Az igazság és a tudás koherenciaelmélete", in: LePore 1986, 307-319. o.
- 1986b: "Empirical Content", in: LePore 1986, 320-332. o.
- Davies, M. 1991: "Concepts, Connectionism, and the Language of Thought", in: W. Ramsey, S. Stich, and D. Rumelhart, szerk., *Philosophy and Connectionist Theory*. Hillsdale, New Jersey: L. Erlbaum, pp. 229-257.
- Dretske, F. 1981: *Dretske: A tudás és az információáramlás*. Cambridge, MA: T Press.
- 1988: *A viselkedés magyarázata*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Evans, G. 1982: *Evans: A referenciaváltozatai*. Oxford: Oxford: Oxford University Press.
- Fodor, J. 1975: *Fodor: A gondolkodás nyelve*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- 1986: "Why Paramecia Don't Have Mental Representations", in *Midwest Studies in Philosophy*, 10, pp. 3-24.
- 1987: *Psychosemantics: A jelentés problémája az elmefilozófiában*. Cambridge, MA: MIT Press.
- 1988: APA Eastern Division Meeting, 1988. december, idézi: Boghossian, 1991, 81-82. o.
- 1990: *A Content Theory and Other Essays*. Cambridge, MA: MIT Press.
- 1991a: "Válaszok", in Loewer és Rey 1991, 255-319. o.
- 1991b: "Az emberek egy részét mindig át lehet verni, ha minden más egyenlő; fedett törvények és pszichológiai magyarázat". *Mind*, 100, pp. 19-34.
- 1993: "Egy kutya kipakolása" (*A Study of Concepts* recenziója). *London Review of Books*, 15, 19. (1993. október 7.), 14-15. o.

- 1994: *A szarvas és a szakértő: a mentalitás és annak szemantikája*. Cambridge, MA: MIT Press.
- 1998: *Fogalmak: Concepts: Where Cognitive Science Went Wrong*. Oxford: Oxford University Press.
- Horwich, P. 1990: "Wittgenstein és Kripke a jelentés természetéről". *Mind & Language*, 5, pp. 105-121.
- 1998: *Jelentése*. Oxford: Oxford University Press.
- Hurley, S. 1989: *Természetes okok*. New York: Oxford University Press.
- Kripke, S. 1980: *Naming and Necessity*. Oxford: Blackwell.
- 1982: *Wittgenstein a szabályokról és a magányelvről*. Oxford: Blackwell.
- LePore, E. 1986: *Leore Leore: Igazság és értelmezés: Perspectives on the Philosophy of Donald Davidson*. Oxford: Blackwell.
- Lewis, D. 1983: "New Work for a Theory of Universals", *Australasian Journal of Philosophy*, 61, pp. 343-377. Újranyomtatva in: Lewis, D., (1999). *Papers in Metaphysics and Epistemology*. Cambridge, Egyesült Királyság: Cambridge University Press, pp. 8-55.
- 1984: "Putnam's Paradoxon", *Australasian Journal of Philosophy*, 62, pp. 221-236.
- Loewer, B. és Rey, G., szerk. 1991: *Rey, Rey: Meaning in Mind: Fodor és kritikusai*. Cambridge, MA: Blackwell.
- Loar, B. 1981: *Loar: Mind and Meaning*. New York: Cambridge University Press.
- Merrill, G. 1980: Merrill: "A modellelméleti érv a realizmus ellen". *Philosophy of Science*, 47, pp. 69-81.
- McDowell, J. 1984: "Wittgenstein on Following a Rule". *Synthese*, 58, pp. 325. - 363.
- McGinn, C. 1984: *Wittgenstein on Meaning*. Oxford: Blackwell.
- Millikan, R. 1984: *Millikan: Nyelv, gondolkodás és más biológiai kategóriák: New Foundations for Realism*. Cambridge, MA: MIT Press.
- 1990: "Igazságszabályok, légpárbajok és a Kripke-Wittgenstein-paradoxon". *Philosophical Review*, 99, pp. 323-353.
- Peacocke, C. 1992: *A Study of Concepts*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Pettit, P. 1990: "A szabálykövetés valósága". *Mind*, 99, pp. 1-22.
- 1993: *A közös elme*. New York: Oxford University Press.
- Pietroski, P. és Rey, G. 1995: "When Other Things Aren't Equal: Saving *Ceteris Paribus* Laws from Vacuity," *British Journal for the Philosophy of Science*, 46, pp. 81-110.
- Putnam, H. 1975: "The Meaning of 'Meaning'", in: *Philosophical Papers, Volume 2: Mind, Language and Reality*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 215-271.

----1981: *Reason, Truth and History*. Cambridge: Cambridge University Press.

---- 1992: *Megújuló filozófia*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Rey, G. 1997: *Rey Rey: Contemporary Philosophy of Mind: A Contentiously Classical Approach*. Oxford: Blackwell.
- 1999: "Resisting Primitive Compulsions," in E. Margolis and S. Laurence, *Concepts: Concepts: Core Readings*. Cambridge MA: MIT Press, pp. 339-343.
- hamarosan a: "Fizikalizmus és pszichológia: A Plea for Substantive Philosophy of Mind," in C. Gillet and B. Loewer, szerk., *Physicalism and Its Discontents*.
- hamarosan megjelenő b: "Digging Deeper for the *A Priori*", in *Philosophy and Phenomenological Research*.
- Schiffer, S. 1987: *Schiffer: A jelentés maradványai*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Schwartz, S. szerk. 1977: *Naming, Necessity, and Natural Kinds*. Ithaca, N.Y.: Ithaca, N.Y: Cornell University Press.
- Stalnaker, R. 1987: *Inquiry*, Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Stampe, D. 1977: "Towards a Causal Theory of Linguistic Representation", *Midwest Studies in Philosophy, II: Studies in the Philosophy of Language*, 42-63. Morris, MN: University of Minnesota Press.